CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

मैटकसंहिताभाष्यम

49

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

श्रीः

ऋक्संहिता

सायणाचार्यविरचितभाष्यसहिता

पदपाठयुता च.

इयं च

तत्त्वविवेचकग्रंथप्रसारकसमित्याप्रेरितः तुकारामतात्याभिख्यः,

गणपतकृष्णाजीमुद्रायंत्रालयाधिपतिः आत्मारामकान्होबाभिख्यः,

इत्येताभ्यां

बोडसोपाह्वमहामहोपाध्यायराजारामशास्त्रि,

गोरेइत्युपाभिधशिवरामशास्त्रिभ्यांशोधयित्वा

मुंबय्यां

गणपतकृष्णाजीमुद्रायंत्रालयेमुद्रयित्वा

प्रकाशिता.

तस्या अयं सप्तमोऽष्टकः

शकाब्दाः १८११

एतत्पुस्तकस्य स्वामित्वं

मुनिरसगजेंदुमिते (१८६७) सन् संज्ञकवत्सरे कृतराजकीय

पंचविंशतितम (२५) नियमानुसारतोऽसाधारणीकृतम.

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

श्रीः

ऋक्संहिता

सायणाचार्यविरचितभाष्यसहिता

पदपाठयुताच.

इयंच

तत्त्वविवेचकग्रंथप्रसारकसमित्याप्रेरितः तुकारामतात्याभिख्यः,

गणपतकृष्णाजीमुद्रायंत्रालयाधिपतिः आत्मारामकान्होबाभिख्यः,

इत्येताभ्यां

बोडसोपाह्वमहामहोपाध्यायराजारामशास्त्रि,

गोरेइत्युपाभिधशिवरामशास्त्रिभ्यांशोधयित्वा

मुंबय्यां

गणपतकृष्णाजीमुद्रायंत्रालयेमुद्रयित्वा

प्रकाशिता.

तस्याअयंसप्तमोऽष्टकः

शकाब्दाः १८११

एतत्पुस्तकस्य स्वामित्वं

मुनिरसगजेंदुमिते (१८६७) सन् संज्ञकवत्सरे कृतराजकीय

पंचविंशतितम (२५) नियमानुसारतोऽसाधारणीकृतम.

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

॥श्रीगणेशायनमः॥

यस्य निःश्वसितं वेदा योवेदेभ्योखिलंजगत् । निर्ममे तमहं वंदे विद्यातीर्थमहेश्वरम् ॥ १ ॥
अथ सप्तमाष्टकस्य प्रथमोध्यायआरभ्यते । प्रणइति षळृचं विंशं सूक्तं आंगिरसस्यायास्यस्यार्षं गायत्रं पवमानसोमदेवताकं तथाचानुक्रान्तं—प्रणोयास्यइति । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

ओम् प्रणंइन्दोमहेतनंऊर्मिनबिभ्रंदर्षसि । अभिदेवाँअयास्यंः॥१॥

प्र । नः । इन्दो इति । महे । तने । ऊर्मिम् । न । बिभ्रंत् ।
अर्षसि । अभि । देवान् । अयास्यंः ॥ १ ॥

हे इन्दो सोम त्वं नोस्माकं महे महते तने धनाय प्रार्षसि प्रगच्छसि । न संप्रति अयास्यः स्वयं ऋषिस्तवोर्मिं तरंगं बिभ्रत् धारयन् देवानभिगच्छति यष्टुं ॥ १॥

अथ द्वितीया—

मतीजुष्टोधियाहितःसोमोंहिन्वेपरावतिं । विप्रंस्यधारंयाकविः॥ २॥

मती । जुष्टः । धिया । हितः । सोमंः । हिन्वे ।
पराऽवतिं । विप्रंस्य । धारंया । कविः ॥ २ ॥

कविः क्रान्तकर्मा सोमो विप्रस्य मेधाविनः स्तोतुः मती मत्या स्तुत्या जुष्टः सेवितः धिया कर्मणा हितोयज्ञे निहितः परावति पवित्राद्दूरदेशे धारया हिन्वे प्रेर्यते ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अयंदेवेषुजागृंविःसुतएंतिपवित्रआ । सोमोंयातिविचंर्षणिः॥३॥

अयम् । देवेषुं । जागृंविः । सुतः । एति । पवित्रे ।
आ । सोमंः । याति । विऽचंर्षणिः ॥ ३ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

जागृविर्जागरणशीलोयं सोमोदेवेषु देवार्थं सुतोभिषुत आएति समन्ताद्गच्छति। अपिच विचर्षणिः विद्रष्टा सोमः पवित्रे याति पावनाय गच्छति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

सनःपवस्ववाजयुश्चक्राणश्चारुमध्वरम् । बर्हिष्माँआविवासति॥४॥

सः । नः । पवस्व । वाजऽयुः । चक्राणः । चारुम् ।
अध्वरम् । बर्हिष्मान् । आ । विवासति ॥ ४ ॥

हे सोम यं त्वां बर्हिष्मानृत्विगाविवासति परिचरति सत्वं नोस्मदर्थं वाजयुरन्नमिच्छन्नध्वरं हिंसारहितं यागं च चारुं कल्याणं चक्राणः कुर्वन् पवस्व क्षर ॥४ ॥

अथ पञ्चमी—

सनोभगायवायवेविप्रवीरःसदावृधः । सोमोदेवेष्वायमत् ॥ ५ ॥

सः । नः । भगाय । वायवे । विप्रऽवीरः ।
सदाऽवृधः । सोमः । देवेषु । आ । यमत् ॥ ५ ॥

सपवमानः सोमो वायवे वायुदेवार्थं भगाय भगदेवार्थं च विप्रवीरोविप्रैर्मेधाविभिः स्तुत्या प्रेरितः सदावृधोनित्यवृद्धोभवन् नोस्मभ्यं देवेषु स्थितं धनमायमदाप्रयच्छतु ॥ ५॥

अथ षष्ठी—

सनोअद्यवसुत्तयेक्रतुविद्गातुवित्तमः । वाजंजेषिश्रवोबृहत् ॥६॥१॥

सः । नः । अद्य । वसुत्तये । क्रतुऽवित् ।
गातुवित्ऽतमः । वाजम् । जेषि । श्रवः । बृहत् ॥ ६ ॥ १ ॥

हे सोम क्रतुवित् क्रतूनां कर्मणां लंभको गातुवित्पुण्यलोकानां अतिशयेन मार्गस्य ज्ञाता त्वं अद्यास्मिन्नहनि नोस्माकं वसुत्तये धनलाभाय बृहन्महत् श्रवोन्नं वाजं बलंच जेषि जय॥६॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे प्रथमोवर्गः ॥ १ ॥

सपवस्वेति षळृचं एकविंशं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् सपवस्वेत्यनुक्रान्तं । गतोविनियोगः ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

तत्र प्रथमा–

सपवस्वमदायकंनृचक्षादेववीतये । इन्दविन्द्रायपीतये ॥ १ ॥

सः । पवस्व । मदाय । कम् । नृऽचक्षाः ।
देवऽवीतये । इन्दो इति । इन्द्राय । पीतये ॥ १ ॥

हे इन्दो सोम नृचक्षाः नृणां नेतॄणां द्रष्टः सत्वं देववीतये यज्ञायेन्द्रायेन्द्रस्य पीतये पानाय च मदाय मदार्थं च कं सुखं यथा भवति तथा पवस्व क्षर ॥१॥

अथ द्वितीया–

सनोअर्षाभिदूत्यं१त्वमिन्द्रायतोशसे । देवान्त्सखिभ्यआवरम्॥२॥

सः । नः । अर्ष । अभि । दूत्यम् । त्वम् । इन्द्राय । तोशसे ।
देवान् । सखिऽभ्यः । आ । वरम् ॥ २ ॥

हे सोम त्वं नोस्माकं दूत्यं दूतस्यकर्माभ्यर्षाभिगच्छ । अपिच यस्त्वमिन्द्रायेन्द्रार्थं तोशसे पीयसे सत्वं सखिभ्यः प्रियेभ्योस्मभ्यं वरं श्रेष्ठं धनं देवानापवस्वेत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया–

उतत्वामरुणंवयंगोभिरञ्ज्मोमदायकम् । विनोरायेदुरोवृधि ॥ ३ ॥

उत । त्वाम् । अरुणम् । वयम् । गोभिः । अञ्ज्मः ।
मदाय । कम् । वि । नः । राये । दुरः । वृधि ॥ ३ ॥

उतापिच हे सोम यमरुणमरुणवर्णं त्वां मदाय मदार्थं वयमांगिरसायास्याः गोभिः गोविकारैः पयोभिः रंज्मोवासयामः संस्कुर्मः ।कमिति पूरणं ।सत्वं नोस्माकं राये धनाय दुरोद्वाराणि विवृधि विवृतानि कुरु ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी–

अत्यूपवित्रमक्रमीद्वाजीधुरंनयामनि । इन्दुर्देवेषुपत्यते ॥ ४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अति । ॐ इति । पवित्रम् । अक्रमीत् । वाजी ।
धुरम् । न । यामनि । इन्दुः । देवेषु । पत्यते ॥ ४ ॥

इन्दुः सोमोवाज्यश्वोयामनि गमने धुरं न रथस्य धुरं यथा तथा पवित्रमत्यक्रमीदतिगच्छति । देवेषु देवानां मध्ये पत्यते गच्छति च ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

समीसखायोअस्वरन्वनेक्रीळन्तमत्यविम् । इन्दुंनावाअनूषत॥५॥

सम् । ईम् इति । सखायः । अस्वरन् । वने । क्रीळन्तम् ।
अतिऽअविम् । इन्दुम् । नावाः । अनूषत ॥ ५ ॥

अत्यविमतिक्रान्तं दशापवित्रं वने उदके क्रीळन्तं संक्रीडमानमीमेनमिन्दुं सोमं सखायः प्रियस्तोतारः समस्वरन् संस्तुवन्ति । नावाः वाचोप्यनूषतास्तुवन् । नौ अक्षरमिति वाङ्नामसु पाठात् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

तयापवस्वधारयाययापीतोविचक्षसे । इन्दोस्तोत्रेसुवीर्यम्॥६॥२॥

तया । पवस्व । धारया । यया । पीतः । विऽचक्षसे ।
इन्दो इति । स्तोत्रे । सुऽवीर्यम् ॥ ६ ॥ २॥

हे इन्दो त्वं यया धारया पीतः सन् विचक्षसे विचक्षणाय स्तोत्रे स्तोत्राणां कर्त्रे पुरुषाय सुवीर्यं शोभनवीर्यं प्रयच्छसीतिशेषः । तया धारया पवस्व क्षर ॥ ६ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे द्वितीयोवर्गः ॥ २ ॥

असृग्रन्निति षळृचं द्वाविंशं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । असृग्रन्नित्यनुक्रान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

असृग्रन्देववीतयेत्यासःकृत्व्याइव । क्षरन्तःपर्वतावृधः ॥ १ ॥

असृग्रन् । देवऽवीतये । अत्यासः । कृत्व्याःऽइव ।
क्षरन्तः । पर्वतऽवृधः ॥ १ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

पर्वतावृधः पर्वतैरभिषवग्रावभिर्वृद्धाः पर्वतेषु वा जाताः क्षरन्तः सोमाः देववीतये यज्ञाय अत्यासोऽश्वाः कृत्याइव । यथा कर्मण्याः अश्वास्तद्वदसृग्रन् सृज्यन्ते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

परिष्कृतासइन्दवोयोषेवपित्र्यावती । वायुंसोमाअसृक्षत ॥ २ ॥

परिऽकृतासः । इन्दवः । योषाऽइव । पित्र्यऽवती ।
वायुम् । सोमाः । असृक्षत ॥ २ ॥

इन्दवोयागेषु क्रियमानाः सोमाः परिष्कृतासः परिष्कृताः अलंकृताः सन्तः पित्र्यावती पितृमती योषेवालंकृता कन्यका यथा वरं प्रति गच्छति तद्वद्वायुं प्रत्यसृक्षत गच्छन्ति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

एतेसोमासइन्दवःप्रयस्वन्तश्चमूसुताः । इन्द्रंवर्धन्तिकर्मभिः ॥ ३ ॥

एते । सोमासः । इन्दवः । प्रयस्वन्तः । चमू इति ।
सुताः । इन्द्रम् । वर्धन्ति । कर्मऽभिः ॥ ३ ॥

इन्दवः दीप्ताः प्रयस्वन्तोऽन्नवन्तः एते अस्मिन्कर्मणि वर्तमाना अमी सोमासः सोमाः चमू चम्वोरधिषवणफलकयोः सुता अभिषुताःसन्तः कर्मभिर्यागैरिन्द्रं वर्धन्ति प्रवर्धयन्ति प्रीणयन्तीत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आधावतासुहस्त्यःशुक्रागृभ्णीतमन्थिना । गोभिःश्रीणीतमत्सरम् ॥ ४ ॥

आ । धावत । सुऽहस्त्यः । शुक्रा । गृभ्णीत ।
मन्थिना । गोभिः । श्रीणीत । मत्सरम् ॥ ४ ॥

हे सुहस्त्यः शोभनहस्ता ऋत्विज आधावत मां संप्रत्यागच्छत । मंथिना सह शुक्रा शुक्रं च गृभ्णीत गृह्णीत सोमं । मत्सरं सोमं गोभिर्गोविकारैः पयोभिः श्रीणीत संस्कुरुत च ॥ ४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ पंचमी—

सपवस्वधनंजयप्रयन्ताराधसोमहः । अस्मभ्यंसोमगातुवित् ॥५॥

सः । पवस्व । धनम्ऽजय । प्रऽयन्ता । राधसः ।
महः । अस्मभ्यम् । सोम । गातुऽवित् ॥ ५ ॥

हे धनंजय शत्रुसंबंधिधनानां जेतः सोम गातुविदभीष्टमार्गस्यलंभकोस्मभ्यं महोमहतोराधसोधनस्य प्रयन्ता प्रदाता च सत्वं पवस्व क्षर ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

एतंमृंजन्तिमर्ज्यंपवमानंदशक्षिपः । इन्द्रायमत्सरंमदम् ॥६॥ ३॥

एतम् । मृजन्ति । मर्ज्यम् । पवमानम् । दश ।
क्षिपः । इन्द्राय । मत्सरम् । मदम् ॥ ६ ॥ ३ ॥

मर्ज्यं मर्जनीयं शोध्यं पवमानं क्षरन्तं मत्सरं मदकरमेतमिमं मदं सोमं दशसंख्याकाः क्षिपोंगुलयः । त्रिशः क्षिपइत्यंगुलिनामसुपाठात् । इन्द्राय इन्द्रार्थं मृजन्ति पवित्रे शोधयन्ति॥६॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे तृतीयोवर्गः ॥ ३ ॥

अयासोमइति पंचर्चं त्रयोविंशंसूक्तं भृगुपुत्रस्य कवेरार्षं गायत्रं पवमानसोमदेवताकं । तथाचानुक्रान्तं—अयासोमः पंच कविर्भार्गवइति । उक्तोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

अयासोमःसुकृत्ययामहश्चिदभ्यवर्धत । मन्दानउद्वृषायते ॥ १ ॥

अया । सोमः । सुऽकृत्यया । महः । चित् । अभि ।
अवर्धत । मन्दानः । उत् । वृषऽयते ॥ १ ॥

सोमः अया अनया सुकृत्यया शोभनया अभिषवादिलक्षणया क्रियया महश्चित् महतोदेवान् प्रत्यभ्यवर्धत् प्रवृद्धोभूत् मन्दानोमोदमानः उद्वृषायते वृषवदाचरति । यथा मोदमानोवृषभः शब्दं करोति तथाभिषववेलायामुपरवेषु शब्दंकरोतीत्यर्थः ॥ १॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ द्वितीया—

कृतानीदस्यकर्त्वाचेतन्तेदस्युतर्हणा । ऋणाचधृष्णुश्चयते ॥ २ ॥

कृतानि । इत् । अस्य । कर्त्वा । चेतन्ते ।
दस्युऽतर्हणा । ऋणा । च । धृष्णुः । चयते ॥ २ ॥

अस्य यस्यैतस्य सोमस्य दस्युतर्हणा दस्यूनामसुराणां तर्हणानि नाशकानि कर्त्वा कर्माणि कृतानीत् अस्माभिरेव कृतानि सोयं धृष्णुर्धृष्टःसोमो यजमानानामृणाच ऋणान्यपि चयते काममदानेन चातयति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

आत्सोमइन्द्रियोरसोवज्रःसहस्रसाभुवत् । उक्थंयदस्यजायते ॥ ३ ॥

आत् । सोमः । इन्द्रियः । रसः । वज्रः । सहस्रऽसाः ।
भुवत् । उक्थम् । यत् । अस्य । जायते ॥ ३ ॥

यद्यदास्येन्द्रस्योक्थं शस्त्रं जायते प्रादुर्भवति तदा आदनन्तरमेवेन्द्रियः इन्द्रस्य प्रियकरोरसोबलवान् वज्रोवज्रसदृशः केनाप्यहिंस्यः सोमः सहस्रसा अस्मभ्यं अपरिमितस्य धनस्य दाता भवति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

स्वयंकविर्विधर्तरिविप्रायरत्नमिच्छति । यदीमर्मृज्यतेधियः ॥ ४ ॥

स्वयम् । कविः । विऽधर्तरि । विप्राय । रत्नम् ।
इच्छति । यदि । मर्मृज्यते । धियः ॥ ४ ॥

यदि कविः क्रान्तकर्मायं सोमो धियोधीभिः विभक्तिव्यत्ययः धीभिरंगुलीभिरित्यर्थः । मर्मृज्यते शोध्यते तर्हि स्वयं स्वयमेव विप्राय मेधाविने विधर्तरि कामानां विधातरीन्द्रे रत्नं रमणीयं धनमिच्छति । इन्द्रेण धनं दापयितुमिच्छतीत्यर्थः ॥ ४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ पञ्चमी—

सिषासतूंरयीणांवाजेष्ववंतामिव । भरेषुजिग्युषांमसि ॥ ५ ॥४॥

सिसासतुः । रयीणाम् । वाजेषु । अर्वताम्ऽइव ।
भरेषु । जिग्युषाम् । असि ॥ ५ ॥ ४ ॥

हे सोम त्वं भरेषु संग्रामेषु जिग्युषां शत्रुं जयतां रयीणां धनानां सिषासतुः संभक्तुमिच्छुरसि भवसि शत्रून् जयद्भ्योधनानि प्रयच्छसि इत्यर्थः । तत्रदृष्टान्तः—वाजेषु संग्रामेष्ववंतामिव अश्वानामिव यथा संग्रामं प्रविशद्भ्योश्वेभ्योघासं प्रयच्छन्ति तद्वदित्यर्थः ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे चतुर्थोवर्गः ॥ ४ ॥

तंत्वेति पंचर्चं चतुर्विंशं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । तंत्वेत्यनुक्रान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

तंत्वांनृम्णानिबिभ्रंतंसधस्थेषुमहोदिवः । चारुंसुकृत्ययेमहे ॥ १ ॥

तम् । त्वा । नृम्णानि । बिभ्रतम् । सधऽस्थेषु । महः ।
दिवः । चारुम् । सुऽकृत्यया । ईमहे ॥ १ ॥

महो दिवः महतोद्युलोकस्य सधस्थेषु सहस्थानेषु स्थितं नृम्णानि धनानि बिभ्रतमस्मदर्थं धारयन्तं चारुं कल्याणं तं पवमानं त्वा त्वां सुकृत्यया शोभनया क्रियया ईमहे धनानि याचामहे ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

संवृक्तधृष्णुमुक्थ्यंमहामहिव्रतंमदम् । शतंपुरोरुरुक्षणिम् ॥ २ ॥

संवृक्तऽधृष्णुम् । उक्थ्यम् । महाऽमहिव्रतम् ।
मदम् । शतम् । पुरः । रुरुक्षणिम् ॥ २ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे सोम संवृक्तधृष्णुं संवृक्ताः संछिन्ना धृष्णवो धर्षणशीलाः शत्रवो येनासौ संवृक्तधृष्णुस्तमुक्थ्यमुक्थार्हं प्रशंस्यं महामहिव्रतं महनीयबहुकर्माणं मदं मदकरं शतं बहूनि पुरः शत्रूणां पुराणि रुरुक्षणिं विनाशयन्तं त्वां धनानीमहइति संबन्धः ॥ २ ॥

अथ तृतीया–

अतस्त्वारयिमभिराजानंसुक्रतोदिवः । सुपर्णोअव्यथिर्भरत् ॥ ३॥

अतः । त्वा । रयिम् । अभि । राजानम् । सुक्रतो
इति सुऽक्रतो । दिवः । सुऽपर्णः । अव्यथिः । भरत् ॥ ३ ॥

हे सुक्रतो शोभनकर्मन् पवमानसोम रयिमभि धनंप्रति राजानं त्वा त्वां अतोदिवोमुष्मात् द्युलोकात् अव्यथिर्व्यथारहितः सुपर्णः श्येनोभरदाहरत् । तथाचनिगमान्तरं–आदायश्येनोअभरत्सोममिति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी–

विश्वस्माइत्स्वर्दृशेसाधारणंरजस्तुरम् । गोपामृतस्यविर्भरत् ॥ ४ ॥

विश्वस्मै । इत् । स्वः । दृशे । साधारणम् । रजःऽतुरम् ।
गोपाम् । ऋतस्य । विः । भरत् ॥ ४ ॥

रजस्तुरमुदकस्य प्रेरकमृतस्य यज्ञस्य गोपां गोपायितारं विश्वस्मै सर्वस्मै स्वर्दृशे सर्वदृशे देवाय साधारणमित्समानमेवसन्तं सोमं विः पक्षी श्येनोभरत् स्वर्गादाहरत् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी–

अधाहिन्वानइन्द्रियंज्यायोमहित्वमानशे । अभिष्टिकृद्विचर्षणिः ॥५॥५॥

अध । हिन्वानः । इन्द्रियम् । ज्यायः । महिऽत्वम् ।
आनशे । अभिष्टिऽकृत् । विऽचर्षणिः ॥ ५ ॥ ५ ॥

---

१ ऋ० सं० ३. ६. १५. ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अधाथ विचर्षणिः कर्मणां विद्रष्टा अभिष्टिकृद्यजमानानामभीष्टस्य फलस्य कर्ता सोमः इन्द्रियं स्वकीयं बलं हिन्वानः प्रेरयन् ज्यायः प्रशस्यतरं महित्वं महत्त्वमानशे प्राप्नोति ॥५॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे पञ्चमोवर्गः ॥ ५ ॥

पवस्वेति पंचर्चं पंचविंशं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । पवस्वेत्यनुक्रान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

पवस्व वृष्टिमा सु नोऽपामूर्मिं दिवस्परि । अयक्ष्मा बृहतीरिषः ॥ १ ॥

पवस्व । वृष्टिम् । आ । सु । नः । अपाम् । ऊर्मिम् । दिवः ।
परि । अयक्ष्माः । बृहतीः । इषः ॥ १ ॥

हे सोम त्वं दिवोद्युलोकात् वृष्टिं नोस्माकमापवस्व समन्तात्कुरु । एतदेव दर्शयति—अपामुदकानामूर्मिं तरंगं दिवः पर्यापवस्व । अपिचायक्ष्माः यक्ष्मरहितानि अनामयानि बृहतीर्महांति इषोन्नानि आपवस्व ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तया पवस्व धारया यया गाव इहागमन् । जन्यास उप नो गृहम् ॥ २ ॥

तया । पवस्व । धारया । यया । गावः । इह ।
आऽगमन् । जन्यासः । उप । नः । गृहम् ॥ २ ॥

हे सोम त्वं तया तादृश्या धारया पवस्व क्षर । कीदृश्येत्यत्राह—यया यादृश्या त्वदीयया धारया जन्यासोजन्याः शत्रुजनपदभवागावः इहास्मिन्लोके नोस्माकं संबन्धिगृहमुपागमन्नुपागच्छन्ति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

घृतं पवस्व धारया यज्ञेषु देववीतमः । अस्मभ्यं वृष्टिमा पव ॥ ३ ॥

घृतम् । पवस्व । धारया । यज्ञेषु । देवऽवीतमः ।
अस्मभ्यम् । वृष्टिम् । आ । पव ॥ ३ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे सोम यज्ञेषु देववीतमोत्यन्तं देवकामस्त्वं अस्मभ्यं भार्गवेभ्यः कविभ्योघृतमुदकं। वनं घृतमित्युदकनामसु पाठात्। धारया संपातेन पवस्व क्षर। वृष्टिं वर्षं वा आपवापवस्व ॥३॥

अथ चतुर्थी–

सनंऊर्जेव्यं१ऽव्ययंपवित्रंधावधारया। देवासःशृणवन्हिकम् ॥ ४॥

सः। नः। ऊर्जे। वि। अव्ययम्। पवित्रम्। धाव। धारया। देवासः। शृणवन्। हि। कम् ॥ ४ ॥

हे सोम सत्वं नोस्माकमूर्जे अन्नायाव्ययमविमयं पवित्रं धारया संपातेन विधाव प्राप्नुहि। देवासोदेवाः अपि हि कं शृणवत्र गमनवेलायामुत्पन्नं तव शब्दं शृणवन्तु ॥ ४ ॥

अथ पंचमी–

पवमानोअसिष्यदद्रक्षांस्यपजङ्घनत्। प्रत्नवद्रोचयन्रुचः ॥५॥६॥

पवमानः। असिस्यदत्। रक्षांसि अपऽजङ्घनत्। प्रत्नऽवत्। रोचयन्। रुचः ॥ ५ ॥ ६ ॥

रक्षांसि राक्षसानपजंघनदपघ्नन् रुचः आत्मीयादीप्तीः प्रत्नवत्र पुराणवत् रोचयन् दीपयन् पवमानः सोमोसिस्यदत् स्यन्दते ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे षष्ठोवर्गः ॥ ६ ॥

उत्तइति पंचर्चं षड्विंशं सूक्तं आंगिरसस्योचथ्यस्यार्षं गायत्रं पवमानसोमदेवताकं तथाचानुक्रान्तं–उत्तेशुष्मासउचथ्यइति। उक्तोविनियोगः।

तत्र प्रथमा–

उत्तेशुष्मासईरतेसिन्धोरूर्मेरिवस्वनः। वाणस्यचोदयापविम् ॥१॥

उत्। ते। शुष्मासः। ईरते। सिन्धोः। ऊर्मेःऽइव। स्वनः। वाणस्य। चोदय। पविम् ॥ १ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे सोम ते तव शुष्मासः शुष्मावेगा उदीरते उद्गच्छन्ति । तत्रदृष्टान्तः—सिन्धोः समुद्रस्योर्मेरिव यथा तरंगात्स्वनोध्वनिरुद्गच्छति तद्वदित्यर्थः । सत्वं वाणस्य विसृष्टस्य वाणस्य नालस्य वादित्रविशेषस्य पविं शब्दं । पविः भारतीति वाङ्नामसुपाठात् । चोदय प्रेरय । वेगेन स्यंदमानस्त्वं विसृष्टबाणशब्दसदृशं शब्दं कुर्वित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

प्रसवेतउदीरतेतिस्रोवाचोमखस्युवः । यदव्यएषिसानवि ॥ २ ॥

प्रऽसवे । ते । उत् । ईरते । तिस्रः । वाचः । मखस्युवः ।
यत् । अव्ये । एषि । सानवि ॥ २ ॥

हे सोम ते तव प्रसवेसति मखस्युवो यज्ञमिच्छवो यजमानस्य तिस्रोवाचः ऋग्यजुःसामात्मकानि त्रीणि वाक्यान्युदीरते उद्गच्छन्ति । कदेत्यतआह—यद्यदा सानवि व्युच्छ्रिते अव्ये अविमये पवित्रे एषि त्वं गच्छसि ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अव्योवारेपरिप्रियंहरिंहिन्वन्त्यद्रिभिः । पवमानंमधुश्चुतम् ॥ ३ ॥

अव्यः । वारे । परि । प्रियम् । हरिम् । हिन्वन्ति ।
अद्रिऽभिः । पवमानम् । मधुऽश्चुतम् ॥ ३ ॥

प्रियं देवानां प्रीतिकरं हरिं हरितवर्णमद्रिभिः ग्रावभिरभिषुतं मधुश्चुतं मधुनोरसस्य च्यावयितारं पवमानं सोममव्योवेर्वारे वाले परिहिन्वन्ति ऋत्विजः परिप्रेरयन्ति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आपवस्वमदिन्तमपवित्रन्धारयाकवे । अर्कस्ययोनिमासदम् ॥४॥

आ । पवस्व । मदिन्ऽतम । पवित्रम् । धारया । कवे ।
अर्कस्य । योनिम् । आऽसदम् ॥ ४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे मदिन्तम मादयितृतम कवे क्रान्तकर्मन् सोम अर्कस्यार्चनीयस्येन्द्रस्य योनिं उदरं स्थानमासदं प्राप्तुं पवित्रमतीत्य धारया संपातेनापवस्व आभिमुख्येन क्षर। यद्यप्येषा पूर्वस्मिन्नध्याये व्याकृता तथापि मन्दमतीनां विस्मरणशंकया पुनर्व्याख्याता ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

सपवस्वमदिन्तमगोभिरञ्जानोअक्तुभिः। इन्दविन्द्रायपीतये ॥५॥७॥

सः। पवस्व। मदिन्ऽतम। गोभिः। अञ्जानः। अक्तुऽभिः।
इन्दो इति। इन्द्राय। पीतये॥ ५ ॥ ७ ॥

हे मदिन्तम मादयितृतमेन्दो सोम अक्तुभिरंजनसाधनभूतैर्गोभिः गोविकारैः पयोभिरंजानोज्यमानः संस्क्रियमाणः सत्वं इन्द्रायेन्द्रस्य पीतये पानाय पवस्व क्षर ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे सप्तमोवर्गः ॥ ७ ॥

अध्वर्योइति पंचर्चं सप्तविंशंसूक्तं आंगिरसस्य उचथ्यस्यार्षं गायत्रं पवमानसोमदेवताकं। तथाचानुक्रम्यते--अध्वर्योइति। गतःसूक्तविनियोगः।

तत्र प्रथमा—

अध्वर्योअद्रिभिःसुतंसोमंपवित्रआसृज। पुनीहीन्द्रायपातवे ॥१॥

अध्वर्यो इति। अद्रिऽभिः। सुतम्। सोमम्। पवित्रे।
आ। सृज। पुनीहि। इन्द्राय। पातवे॥ १ ॥

हे अध्वर्यो अद्रिभिर्ग्रावभिः सुतमभिषुतं सोमं पवित्रे आसृज। एतदेव दर्शयति इन्द्रायेन्द्रस्य पातवे पानाय पुनीहि पावय ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

दिवःपीयूषमुत्तमंसोममिन्द्रायवज्रिणे। सुनोतामधुमत्तमम् ॥ २ ॥

दिवः। पीयूषम्। उत्ऽतमम्। सोमम्। इन्द्राय। वज्रिणे।
सुनोत। मधुमत्ऽतमम् ॥ २ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे अध्वर्यवो यूयं मधुमत्तममतिशयेन मधुमन्तं दिवोद्युलोकस्य पीयूषममृतमुत्तमं श्रेष्ठं सोमं वज्रिणे वज्रवते इन्द्राय सुनोताभिषुणुत ॥ २ ॥

अथ तृतीया–

तवत्यइन्दोअन्धसोदेवामधोर्व्यश्नते । पवमानस्यमरुतः ॥ ३ ॥

तवं । त्ये । इन्दो इति । अन्धसः । देवाः । मधोः ।
वि । अश्नते । पवमानस्य । मरुतः ॥ ३ ॥

हे इन्दो सोम तव संबन्धिनं मधोर्मदकरस्य पवमानस्य पूयमानमंधसोन्नं कर्मणि षष्ठी त्ये ते इमे देवाइन्द्रादयोमरुतश्च व्यश्नते व्याप्नुवते व्याप्नुवन्तीत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी–

त्वंहिसोमवर्धयन्त्सुतोमदायभूर्णये । वृषन्त्स्तोतारमूतये ॥ ४ ॥

त्वम् । हि । सोम । वर्धयन् । सुतः । मदाय ।
भूर्णये । वृषन् । स्तोतारम् । ऊतये ॥ ४ ॥

हे सोम सुतोभिषुतस्त्वं वर्धयन् देवान् प्रवृद्धान् कुर्वन् वृषन् कामान् वर्षन् भूर्णये क्षिप्राय मदायोतये रक्षणायच स्तोतारमभिगच्छसीत्यर्थः ॥४॥

अथ पञ्चमी–

अभ्यर्षविचक्षणपवित्रंधारयासुतः । अभिवाजमुतश्रवः ॥ ५॥८॥

अभि । अर्ष । विऽचक्षण । पवित्रम् । धारया । सुतः ।
अभि । वाजम् । उत । श्रवः ॥ ५ ॥ ८ ॥

हे विचक्षण सोम सुतोभिषुतस्त्वं पवित्रमभि प्रति धारयार्षगच्छ । उतापिचास्माकं वाजमन्नं श्रवः कीर्तिंचाभिरक्षेत्यर्थः ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमेष्टमोवर्गः ॥ ८ ॥

परिद्युक्षइति पंचर्चमष्टाविंशंसूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । परिद्युक्षेत्यनुक्रान्तं । उक्तोविनियोगः ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

तत्र प्रथमा—

परिद्युक्षःसनद्रयिर्भरद्वाजंनोअन्धसा । सुवानोअर्षपवित्रआ ॥१॥

परि । द्युक्षः । सनत्ऽरयिः । भरत् । वाजम् । नः ।
अन्धसा । सुवानः । अर्ष । पवित्रे । आ ॥ १ ॥

द्युक्षोदीप्तः सनद्रयिः दीयमानधनः सोमोनोस्माकं वाजं बलमंधसान्नेनसह परिभरत् परिभरतु । अथप्रत्यक्षस्तुतिः हे सोम सुवानोभिषूयमाणस्त्वं पवित्रे आर्ष क्षर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तवप्रत्नेभिरध्वभिरव्योवारेपरिप्रियः । सहस्रधारोयात्तना ॥ २ ॥

तव । प्रत्नेभिः । अध्वऽभिः । अव्यः । वारे । परि ।
प्रियः । सहस्रऽधारः । यात् । तना ॥ २ ॥

हे सोम तव संबंधी प्रियोदेवानां प्रीतिकरः सहस्रधारोबहुधारः तना विस्तृतसारोरसः प्रत्नेभिः पुराणैः अध्वभिर्मार्गैः अव्योवारे वाले दशापवित्रे परियात् परिगच्छति ॥ २ ॥

अथ तृतीय—

चरुर्नयस्तमीङ्खयेन्दोनदानमीङ्खय । वधैर्वधस्नवीङ्खय ॥ ३ ॥

चरुः । न । यः । तम् । ईङ्खय । इन्दो इति । न । दानम् ।
ईङ्खय । वधैः । वधस्नो इति वधऽस्नो । ईङ्खय ॥ ३ ॥

हे सोम चरुर्न चरुरिव यः पूर्णोदनो भवति तमींखयास्मान्प्रापय । अपिच हे इन्दो न इदानीं दानं देयमींखय हे वधस्नो प्रहारेण प्रस्रवणशील सोम वधैर्ग्राण्वां प्रहारैरींखय ॥३॥

अथ चतुर्थी—

निशुष्ममिन्दवेषांपुरुहूतजनानाम् । योअस्माँआदिदेशति ॥४॥

नि । शुष्मम् । इन्दो इति । एषाम् । पुरुऽहूत ।
जनानाम् । यः । अस्मान् । आऽदिदेशति ॥ ४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे पुरुहूत बहुभिराहूतेन्दो सोम त्वं यः शुष्मोयेषां शत्रुजनानां बलमस्मानादिदेशति बाधार्थमाह्वयति एषां शत्रुजनानां तं शुष्मं बलं नि न्यक्कुर्विति शेषः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

शतंनंइन्दऊतिभिंःसहस्रंवाशुचीनाम् । पवंस्वमंह्यद्रंयिः ॥५॥९॥

शतम् । नः । इन्दो इति । ऊतिऽभिंः । सहस्रम् । वा ।
शुचीनाम् । पवस्व । मंह्यत्ऽरंयिः ॥ ५॥ ९ ॥

हे इन्दो सोम मंहयद्रयिः प्रदीयमानधनस्त्वं नोस्माकमूतिभिरूतिभ्योविभक्तिव्यत्ययः रक्षार्थं शुचीनां शुद्धानां तवांशभूतानां सोमानां शतं सहस्रं वा पवस्व क्षर ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे नवमोवर्गः ॥ ९ ॥

उत्तइति चतुर्ऋचमेकोनत्रिंशं सूक्तं काश्यपस्यावत्सारस्यार्षं गायत्रं पवमानसोमदेवताकं तथाचानुक्रान्तं—उत्तेचतुष्कमवत्सारइति उक्तोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

उत्तेशुष्मांसोअस्थूरक्षोंभिन्दन्तोंअद्रिवः । नुदस्वयाःपरिस्पृधंः ॥१॥

उत् । ते । शुष्मांसः । अस्थुः । रक्षंः । भिन्दन्तंः ।
अद्रिऽवः । नुदस्वं । याः । परिऽस्पृधंः ॥ १ ॥

हे अद्रिवोग्राववन् सोम ते तव शुष्मासः शुष्मावेगाः रक्षोराक्षसान्भिन्दन्तो विदारयन्तः उदस्थुरुत्तिष्ठन्ति याः परिस्पृधः स्पर्धमानाः शत्रुसेनाः अस्मान् प्रतिबाधन्ते तास्त्वं नुदस्व प्रेरय बाधस्वेत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अयानिजघ्निरोजंसारथसङ्गेधनेंहिते । स्तवाअबिंभ्युषाहृदा ॥२॥

अया । निऽजघ्निः । ओजंसा । रथऽसङ्गे । धने ।
हिते । स्तवै । अबिंभ्युषा । हृदा ॥ २ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे सोम त्वं अयानेन कृतेनौजसा बलेन निजघ्निः शत्रून् हन्तुं शीलवान् तं त्वामबिभ्युषा अभीतेन हृदा मनसा युक्तोहं रथसंगेस्माकं रथानां संगे हिते शत्रुषु निहिते धने च निमित्ते स्तवै स्तौमि ॥ २ ॥

अथ तृतीया–

अस्यंव्रतानिनाधृषेपवंमानस्यदूढ्यां । रुजयस्त्वांपृतन्यतिं ॥ ३ ॥

अस्यं । व्रतानिं । न । आऽधृषें । पवंमानस्य । दुःऽध्यां ।
रुज । यः । त्वा । पृतन्यतिं ॥ ३ ॥

हे सोम पवमानस्य क्षरतोयस्यास्य तव व्रतानि कर्माणि दूढ्या दुर्बुद्धिना राक्षसेन नाधृषे आधर्षयितुमशक्यानि । सत्वं त्वां योदुर्बुद्धिः शत्रुः पृतन्यति योद्धुं इच्छति तं रुज बाधस्व ॥३॥

अथ चतुर्थी–

तंहिंन्वन्तिमदच्युतंहरिंनदीषुंवाजिनंम् । इन्दुमिन्द्रांयमत्सरम् ॥४॥१०॥

तम् । हिन्वन्ति । मदऽच्युतंम् । हरिंम् । नदीषुं । वाजिनंम् ।
इन्दुंम् । इन्द्रांय । मत्सरम् ॥ ४ ॥ १० ॥

मदच्युतं मदस्य च्यावयितारं हरिं हरितवर्णं वाजिनं बलिनं मत्सरं मदकरं तमिन्दुं सोमं नदीषु वसतीवरीष्विन्द्रायेन्द्रार्थं हिन्वन्ति ऋत्विजः प्रेरयन्ति ॥ ४ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे दशमोवर्गः ॥ १० ॥

अस्यप्रत्नामिति चतुर्ऋचं त्रिंशं सूक्तं ऋष्याद्याःपूर्ववत् । अस्यप्रत्नामित्यनुक्रान्तं । उक्तोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा–

अस्यप्रत्नामनुद्युतंशुक्रंदुंदुह्रेअह्रंयः । पयंःसहस्रसामृषिंम् ॥ १ ॥

अस्य । प्रत्नाम् । अनुं । द्युतंम् । शुक्रम् । दुदुह्रे । अह्रंयः ।
पयंः । सहस्रऽसाम् । ऋषिंम् ॥ १ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अस्य सोमस्य प्रत्नां पुराणां घृतं द्योतमानं तनुमनु शुक्रं दीप्तं सहस्रसां अभिलषितस्यापरिमितस्य कर्मफलस्य दातारं ऋषिं सरणशीलं पयः पातव्यं रसमह्वयः कवयोदुदुह्रे दुहन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अयंसूर्यइवोपदृगयंसरांसिधावति । सप्तप्रवतआदिवंम् ॥ २ ॥

अयम् । सूर्यःऽइव । उपऽदृक् । अयम् । सरांसि ।
धावति । सप्त । प्रऽवतः । आ । दिवंम् ॥ २ ॥

अयं सोमः सूर्यइव यथासूर्यः सर्वस्यलोकस्योपद्रष्टा तद्वत् कर्मणामुपदृगुपद्रष्टा अपि चायं सोमः सरांसि त्रिंशदुक्थपात्राणीति केचिद्वर्णयन्ति अपरेतु त्रिंशदहोरात्राणि सरांसीति तानि धावति गच्छति । तथाचयास्कः—तत्रैतद्याज्ञिकावेदयन्ते त्रिंशदुक्थपात्राणि माध्यन्दिने सवनएकदेवतानि तान्येतस्मिन्कालएकेनप्रतिधानेन पिबन्ति तान्यत्र सरांस्युच्यन्ते त्रिंशदपरपक्षस्याहोरात्रास्त्रिंशत्पूर्वपक्षस्येतिनैरुक्ताइति[1] । अपिचायं सोमोदिवमधिकृत्य सप्तप्रवतः सप्तनदीरातिष्ठति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अयंविश्वानितिष्ठतिपुनानोभुवनोपरिं । सोमोदेवोनसूर्यः ॥ ३ ॥

अयम् । विश्वानि । तिष्ठति । पुनानः । भुवंना ।
उपरिं । सोमंः । देवः । न । सूर्यः ॥ ३ ॥

पुनानाः पूयमानोयं सोमो विश्वानि सर्वाणि भुवना भुवनानि सर्वेषां भुवनानामुपरि तिष्ठति । तत्रदृष्टान्तमाह—देवोन सूर्यः यथा सूर्योदेवः सर्वेषां भुवनानामुपरि तिष्ठति तद्वदयं सोमोपीत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

परिंणोदेववीतयेवाजाँअर्षसिगोमंतः । पुनानइन्दविन्द्रयुः ॥ ४ ॥ १ ॥

---

१ नि० ५. ११.।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

परि । नः । देवऽवीतये । वाजान् । अर्षसि । गोऽमतः ।
पुनानः । इन्दो इति । इन्द्रऽयुः ॥ ४ ॥ ११ ॥

हे इन्दो सोम इन्द्रयुरिन्द्रकामः पुनानः पूयमानस्त्वं नोस्माकं देववीतये यज्ञाय गोमतोगोयुक्तानि वाजानन्नानि पर्यर्षसि परितः क्षरेत्यर्थः ॥ ४ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे एकादशोवर्गः ॥ ११ ॥

यवंयवंनइति चतुर्ऋचमेकत्रिंशं सूक्तं काश्यपस्यावत्सारस्यार्षं गायत्रं पवमानसोमदेवताकं । यवंयवमित्यनुक्रान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

यवंयवंनोअन्धसापुष्टंपुष्टंपरिस्रव । सोमविश्वाचसौभगा ॥ १ ॥

यवम्ऽयवम् । नः । अन्धसा । पुष्टम्ऽपुष्टम् । परि ।
स्रव । सोम । विश्वा । च । सौभगा ॥ १ ॥

हे सोम त्वं नोस्माकं पुष्टंपुष्टं बहुलं यवंयवं पुनःपुनर्युतं रसमन्धसान्नात्मना परिस्रव धारया क्षर । अन्नप्रार्थयितुस्तृष्णयात्यन्तं पीडितत्वादाबाधेचेति द्विर्भावः । पीड़ाप्रयोक्तृधर्मो नाभिधेयधर्मइत्युक्तं । अपिच विश्वा विश्वानि सौभगा सौभगानि धनानि परिस्रव ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

इन्दोयथातवस्तवोयथातेजातमन्धसः । निबर्हिषिप्रियेसदः ॥ २ ॥

इन्दो इति । यथा । तव । स्तवः । यथा । ते । जातम् ।
अन्धसः । नि । बर्हिषि । प्रिये । सदः ॥ २ ॥

हे इन्दो सोमान्धसोन्नरूपस्य तव संबन्धी स्तवः स्तवनं स्तोत्रं तथा ते तव जातं जन्म यथा प्रादुर्भूतमस्ति तथात्वं प्रिये प्रीणयितरि बर्हिषि अस्मद्यागे निषदः निषण्णोभव ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

उतनोगोविदश्ववित्पवस्वसोमान्धसा । मक्षूतमेभिरहभिः ॥ ३ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

उत । नः । गोऽवित् । अश्वऽवित् । पवस्व । सोम ।
अन्धसा । मक्षुऽतमेभिः । अहऽभिः ॥ ३ ॥

उतापिच हे सोम नोस्माकं गोविद्गोप्रदोश्वविदश्वप्रदश्च त्वं मक्षूतमेभिर्मक्षूतमैरतिशयेन शीघ्रैरहभिरहोभिर्हेतुभिरंधसान्नेन पवस्व धारया क्षर ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी–

योजिनातिनजीयतेहन्तिशत्रुमभीत्यं । सपवस्वसहस्रजित् ॥४॥१२॥

यः । जिनाति । न । जीयते । हन्ति । शत्रुम् । अभिऽइत्यं ।
सः । पवस्व । सहस्रऽजित् ॥ ४ ॥ १२ ॥

हे सहस्रजित् सहस्रसंख्यानां शत्रूणां जेतः सोम योभवान् जिनाति शत्रून् हन्ति नजीयते स्वयंशत्रुभिर्नजीयते नहन्यतइत्यर्थः । शत्रुमभीत्य शत्रुं स्वयमभ्येत्य हन्ति नच स्वयं शत्रुभिरभिभूयते सत्वं पवस्व क्षर ॥ ४ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे द्वादशोवर्गः ॥ १२ ॥

परिसोमइति चतुर्ऋचं द्वात्रिंशं सूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । परिसोमइत्यनुक्रान्तं । उक्तोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा–

परिसोमंऋतंबृहदाशुःपवित्रेअर्षति । विघ्नन्रक्षांसिदेवयुः ॥ १ ॥

परि । सोमः । ऋतम् । बृहत् । आशुः । पवित्रे । अर्षति ।
विऽघ्नन् । रक्षांसि । देवऽयुः ॥ १ ॥

आशुः क्षिप्रकारी देवयुर्देवकामः सोमः पवित्रे स्थित्वा रक्षांसि राक्षसान् विघ्नन् निघ्नन् । बृहन्महदृतमन्नं पर्यर्षति परिगमयति अस्मभ्यं प्रयच्छतीत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया–

यत्सोमोवाजमर्षतिशतंधारांअपस्युवः । इन्द्रस्यसख्यमांविशन् ॥ २ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

यत् । सोमः । वाजम् । अर्षति । शतम् । धाराः । अपस्युवः ।
इन्द्रस्य । सख्यम् । आऽविशन् ॥ २ ॥

यद्यदा अपस्युवः कर्मकामाः शतं शतसंख्याकाः धाराः सोमस्यधाराः इन्द्रस्य सख्यं सखित्वं आविशन् प्राप्नुवन्ति । तदा सोमोवाजमन्नमर्षति गमयति अस्मभ्यं प्रयच्छतीत्यर्थः॥२॥

अथ तृतीया—

अभित्वायोषणोदशंजारंनकन्यानूषत । मृज्यसेसोमसातये ॥३॥

अभि । त्वा । योषणः । दश । जारम् । न । कन्या ।
अनूषत । मृज्यसे । सोम । सातये ॥ ३ ॥

हे सोम त्वा त्वां याः दशसंख्याका योषणोंगुलयः कन्या पितृमतीकन्यका जारंन यथा प्रियमभिशब्दायते तद्वदभ्यनूषताभिशब्दायन्ते । ताभिः सातयेस्माकं धनस्य लाभाय मृज्यसे इन्द्रार्थं शोध्यसे ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

त्वमिन्द्रायविष्णवेस्वादुरिन्दोपरिस्रव । नॄन्त्स्तोतॄन्पाह्यंहसः॥४॥१३॥

त्वम् । इन्द्राय । विष्णवे । स्वादुः । इन्दो इति । परि ।
स्रव । नॄन् । स्तोतॄन् । पाहि । अंहसः ॥ ४ ॥ १३ ॥

हे इन्दो सोम स्वादुः प्रियरसस्त्वमिन्द्राय इन्द्रार्थं विष्णवे विष्णवर्थंच परिस्रव परिक्षर । नॄन् कर्मणां नेतॄन् स्तोतॄन् त्वद्विषयाणां स्तुतीनां कर्तॄन् अंहसोदुरितात्पाहि रक्ष च ॥ ४॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे त्रयोदशोवर्गः ॥१३॥

प्रतेधाराइति चतुर्ऋचं त्रयस्त्रिंशंसूक्तं ऋष्याद्याःपूर्ववत् । प्रतेधाराइत्यनुक्रान्तं । उक्तोविनियोगः।

तत्रप्रथमा—

प्रतेधाराअसश्चतोदिवोनयन्तिवृष्टयः । अच्छावाजंसहस्रिणम् ॥१॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

प्र । ते । धाराः । असश्चतः । दिवः । न । यन्ति ।
वृष्टयः । अच्छ । वाजम् । सहस्रिणम् ॥ १ ॥

हे सोम ते तव असश्चतः संगरहिताधाराः सहस्रिणमपरिमितसंख्याकं वाजमन्नमच्छास्मदर्थं प्रयन्ति प्रगच्छन्ति । तत्रदृष्टान्तः—दिवोन वृष्टयः यथा द्युलोकात् वर्षधारा निःसंगाः प्रजानामपरिमितमन्नं प्रयन्ति तद्वदित्यर्थः ॥ १॥

अथ द्वितीया—

अभिप्रियाणिकाव्याविश्वाचक्षाणोअर्षति । हरिस्तुञ्जानआयुधा ॥२॥

अभि । प्रियाणि । काव्या । विश्वा । चक्षाणः ।
अर्षति । हरिः । तुञ्जानः । आयुधा ॥ २ ॥

हरिर्हरितवर्णः सोमो विश्वा विश्वानि प्रियाणि देवानां प्रीतिकराणि काव्या काव्यानि कर्माणि चक्षाणः पश्यन् आयुधा स्वकीयान्यायुधानि तुंजानो राक्षसान्प्रति प्रेरयंश्चाभ्यर्षति यागं प्रति गच्छति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

सममृंजानआयुभिरिभोराजेवसुव्रतः । श्येनोनवंसुषीदति ॥ ३॥

सः । मर्मृजानः । आयुऽभिः । इभः । राजाऽइव ।
सुऽव्रतः । श्येनः । न । वंसु । सीदति ॥ ३ ॥

सुव्रतः सुकर्मा ससोमः आयुभिर्मनुष्यैः ऋत्विग्भिर्मर्मृजानः शोध्यमानः इभोगतभयो राजेव यथा राजा । श्येनोन यथा च श्येनः तथा वंसूदकेषु वसतीवरीषु सीदति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

सनोविश्वादिवोवसूतोपृथिव्याअधि । पुनानइन्दवाभर ॥ ४॥१४॥

सः । नः । विश्वा । दिवः । वसु । उतो इति । पृथिव्याः ।
अधि । पुनानः । इन्दो इति । आ । भर ॥ ४ ॥ १४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे इन्दो सोम पुनानः पवमानस्त्वं दिवोधि दिविस्थितानि उतो अपिच पृथिव्याअधि पृथिव्यां स्थितानि। अधीति सप्तम्यर्थानुवादः। विश्वा विश्वानि वसु वसूनि नोस्मभ्यमाभराहर ॥४॥ ॥ इति सप्तमस्य प्रथमे चतुर्दशोवर्गः ॥ १४ ॥

तरत्सइतिचतुर्ऋचं चतुस्त्रिंशंसूक्तं ऋष्याद्याःपूर्ववत्। तरत्सइत्यनुक्रान्तं। उक्तोविनियोगः।

तत्र प्रथमा—

तरत्समन्दीधावतिधारासुतस्यान्धसः। तरत्समन्दीधावति ॥१॥

तरत्। सः। मन्दी। धावति। धारा। सुतस्य। अन्धसः।
तरत्। सः। मन्दी। धावति ॥ १ ॥

मंदी देवानां हर्षकरः ससोमः तरत् स्तोतॄन् पाप्मनः सकाशात्तारयन् धावति पवते। तदेव दर्शयति सुतस्याभिषुतस्यांधसो देवानामन्नात्मकस्य सोमस्य धारा धावतीति। पुनरपि तदेवाहात्यन्तादरार्थं तरत्समन्दी धावति। यद्वास्याऋचोयास्केनोक्तोर्थोद्रष्टव्यस्तद्यथा—तरतिसपापंसर्वं मंदी यः स्तौति धावति गच्छत्यूर्ध्वांगतिं धारासुतस्यांधसो धारयाभिषुतस्य सोमस्य मंत्रपूतस्य वाचास्तुतस्येति[1] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

उस्रावेदवसूनांमर्तस्यदेव्यवसः। तरत्समन्दीधावति ॥ २ ॥

उस्रा। वेद। वसूनाम्। मर्तस्य। देवी। अवसः। तरत्।
सः। मन्दी। धावति ॥ २ ॥

वसूनां धनानां उस्रोत्सरणशीला प्रदात्री देवी द्योतमाना स्तूयमानावा यस्य सोमस्य धारा मर्तस्य मनुष्यं यजमानं अवसोरक्षितुं वेद जानाति। सिद्धमन्यत् ॥ २॥

अथ तृतीया—

ध्वस्रयोःपुरुषन्त्योरासहस्राणिदद्महे। तरत्समन्दीधावति ॥ ३ ॥

१ नि० १३. ६.।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

ध्वस्रयोः । पुरुऽसन्त्योः । आ । सहस्राणि । दद्महे ।
तरत् । सः । मन्दी । धावति ॥ ३ ॥

ध्वस्रयोः पुरुषंत्योर्ध्वंस्रः कश्चिद्राजा पुरुषन्तिश्च कश्चित् तयोरुभयोरन्नेतरेतरयोगविवक्षया द्विवचनं द्रष्टव्यं । सहस्राणि धनानां सहस्राण्यादद्महे वयं प्रतिगृह्णीमः । तदस्माभिः प्रतिगृहीतं धनमुत्तममस्त्विति ऋषिः सोमं प्रार्थयतइति सोमस्यस्तुतिः । सिद्धमन्यत् । यथा वत्सारएतयोर्धनानि प्रतिजग्राहैवं तरंतपुरुमीह्लौ प्रतिजगृहतुः । तथाच शाट्यायनकं—अथहवैतरंतपुरुमीह्लौ वैददश्वीध्वस्रयोः पुरुषंत्योर्बहुप्रतिगृह्य गरगिराविवमेनाते तौहस्मांगुल्यासातं प्रतिमृशाते तावकामयेतामसातंनाविवेदं सातंस्यादात्तमिवैव नप्रतिगृहीतमितिभावे तच्चतुर्ऋचमपश्यतां तेनप्रत्यैतां ततोवैतयोरसातं सातमभवदात्तमिवैव नप्रतिगृहीतं सयःप्रतिप्रतिगृह्य कामयेतेत्यादि॥३॥

अथ चतुर्थी—

आयर्योस्त्रिंशतंतनांसहस्राणिचदद्महे । तरत्समन्दीधावति ॥४॥१५॥

आ । ययोः । त्रिंशतम् । तना । सहस्राणि । च । दद्महे ।
तरत् । सः । मन्दी । धावति ॥ ४ ॥ १५ ॥

ययोर्ध्वस्रपुरुषंत्योस्त्रिंशतं त्रीणिशतानि सहस्राणि तना वस्त्राण्यादद्महे वयंप्रतिगृह्णीमः । तयोरस्माभिः प्रतिगृहीतं तत्सर्वमप्रतिगृहीतमस्त्विति सोमं ऋषिः प्रार्थयते इति सोमस्यैवस्तुतिः । सिद्धमन्यत् ॥ ४ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे पञ्चदशोवर्गः ॥ १५ ॥

पवस्वेति चतुर्ऋचं पंचत्रिंशं सूक्तं ऋष्याद्याःपूर्ववत् । पवस्वेत्यनुक्रान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

पवस्वगोजिदश्वजिद्विश्वजित्सोमरण्यजित् । प्रजावद्रत्नमाभर ॥१॥

पवस्व । गोऽजित् । अश्वऽजित् । विश्वऽजित् । सोम ।
रण्यऽजित् । प्रजाऽवत् । रत्नम् । आ । भर ॥ १ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे सोम गोजित् शत्रूणां गवां जेता अश्वजित् अश्वानामपि जेता विश्वजित् विश्वस्य जगतोजेता रण्यजित् रमणीयस्य धनस्यापि जेता त्वं पवस्व धारया क्षर। अपिचास्मभ्यं प्रजावत् पुत्राद्युपेतं रत्नं रमणीयं धनमाभराहर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया–

पवंस्वाद्भ्योअदाभ्यःपवस्वौषधीभ्यः। पवंस्वाधिषणाभ्यः ॥२ ॥

पवंस्व। अत्ऽभ्यः। अदाभ्यः। पवंस्व।
ओषधीभ्यः। पवंस्व। धिषणाभ्यः ॥ २ ॥

हे सोम त्वमद्भ्योवसतीवरीभ्योदाभ्योंशुभ्यश्च पवस्व क्षर। अपिचौषधीभ्यः पवस्व क्षर। किंच धिषणाभ्योग्रावभ्यः पवस्व क्षर ॥ २ ॥

अथ तृतीया–

त्वंसोमपवंमानोविश्वानिदुरितातर। कविःसीदनिबर्हिषि ॥ ३ ॥

त्वम्। सोम। पवंमानः। विश्वानि। दुःऽइता। तर।
कविः। सीद। नि। बर्हिषि ॥ ३ ॥

हे सोम पवमानः पूयमानः कविः क्रान्तकर्मा त्वं विश्वानि सर्वाणि दुरिता दुरितानि राक्षसैः कृतान्युपद्रवाणि तर निराकुरु अस्मिन् बर्हिषि निषीदच ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी–

पवंमानस्वर्विदोजायमानोभवोमहान्। इन्दोविश्वाँअभीदसि ॥४॥१६॥

पवंमान। स्वः। विदः। जायमानः। अभवः। महान्।
इन्दो इति। विश्वान्। अभि। इत्। असि ॥ ४ ॥ १६ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे पवमान सोम त्वं स्वः सर्वं विदो यजमानाय प्रयच्छ। अपिच जायमानः प्रादुर्भवन्नेव महान् पूजनीयो भवोसि। किंच हे इन्दो सोम त्वं विश्वान् सर्वानेव शत्रून् अभ्यसि तेजसाभिभवसि॥ ४॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे षोडशोवर्गः॥ १६॥

प्रगायत्रेणेति चतुर्ऋचं षट्त्रिंशं सूक्तं काश्यपस्यावत्सारस्यार्षं तृतीयापुरउष्णिक् आद्यद्वादशकोद्व्यष्टकौ। शिष्टागायत्रः पवमानः सोमोदेवता। तथाचानुक्रान्तं—प्रगायत्रेणोपान्त्यापुरउष्णिगिति। उक्तोविनियोगः।

तत्र प्रथमा—

प्रगाय॒त्रेण॑गायत॒पव॑माना॒नं॑विच॑र्षणिम्। इन्दुं॑स॒हस्र॑चक्षसम्॥ १॥

प्र। गा॒य॒त्रेण॑। गा॒य॒त। पव॑मानम्। वि॒ऽच॑र्षणिम्।
इन्दु॑म्। स॒हस्र॑ऽचक्षसम्॥ १॥

विचर्षणिं विद्रष्टारं सहस्रचक्षसं बहुदर्शनं पवमानं पूयमानमिन्दुं सोमं गायत्रेण गायत्रनामधेयेन साम्ना प्रगायत। हे स्तोतारो गानं कुरुत स्तुतेत्यर्थः॥ १॥

अथ द्वितीया—

तंत्वांस॒हस्र॑चक्षस॒मथो॑स॒हस्र॑भर्णसम्। अति॒वार॑मपाविषुः॥ २॥

तम्। त्वा॒। स॒हस्र॑ऽचक्षसम्। अथो॒ इति॑। स॒हस्र॑ऽभर्णसम्।
अति॑। वार॑म्। अ॒पा॒वि॒षु॒ः॥ २॥

हे सोम सहस्रचक्षसं बहुदर्शनं अथो अपिच सहस्रभर्णसं बहुभरणं तमभिषुतं त्वा त्वां वारं वालं दशापवित्रं अत्यपाविषुर्ऋत्विजः पावयन्ति॥ २॥

अथ तृतीया—

अति॒वारा॒न्पव॑मानोअसिष्यदत्क॒लशाँ॑अ॒भिधा॑वति।
इन्द्र॑स्य॒हार्द्या॑वि॒शन्॥ ३॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अति । वारा॑न् । पव॑मानः । अ॒सि॒स्य॒द॒त् । क॒लशा॑न् ।
अ॒भि । धा॒व॒ति॒ । इन्द्र॑स्य । हार्दि॑ । आ॒ऽवि॒शन् ॥ ३ ॥

पवमानः पूयमानः सोमो वारान् अवेः वालानत्यतिक्रम्यासिष्यदत्स्यंदते । अपिचेन्द्रस्य हार्दि हृदयमाविशन् द्रोणानभिधावत्यभिगच्छति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

इन्द्र॑स्यसो॒म॒राध॑से॒शंप॑वस्वविचर्षणे । प्र॒जाव॒द्रेत॒आभ॑र ॥४॥ १७॥

इन्द्र॑स्य । सो॒म॒ । राध॑से । शम् । प॒व॒स्व॒ । वि॒ऽच॒र्ष॒णे॒ ।
प्र॒जाऽव॑त् । रेतः॑ । आ । भ॒र ॥ ४ ॥ १७ ॥

हे विचर्षणे विद्रष्टः सोम त्वमिन्द्रस्य राधसे राधनाय संसिध्यै शं सुखकरं रसं पवस्व क्षर । अपिचास्मभ्यं प्रजावत्पुत्राद्युपेतं रेतउदकमन्नं वा आभराहर प्रयच्छेत्यर्थः ॥ ४ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे सप्तदशोवर्गः ॥ १७ ॥

॥ इति नवमे मंडले द्वितीयोनुवाकः ॥ २ ॥

तृतीयेनुवाके सप्त सूक्तानि तत्रायावीतीति त्रिंशदृचं प्रथमं सूक्तममहीयुर्नामांगिरसऋषिः गायत्रीछन्दः पवमानःसोमो देवता । तथाचानुक्रान्तं--अयावीतीत्रिंशदमहीयुरिति । उक्तोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

अ॒यावी॒तीपरि॑स्र॒व॒यस्तइ॑न्दो॒मदे॒ष्वा । अ॒वाह॑न्न॒व॒तीर्नव॑ ॥ १ ॥

अ॒या । वी॒ती । परि॑ । स्र॒व॒ । यः । ते॒ । इ॒न्दो॒ इति॑ ।
मदे॑षु । आ । अ॒व॒ऽअह॑न् । न॒व॒तीः । नव॑ ॥ १ ॥

हे इन्दो सोम अयानेन रसेन वीती वीत्यै इन्द्रस्य भक्षणाय परिस्रव परिक्षर। कीदृशेनरसेनेत्यतआह ते तव योरसोमदेषु संग्रामेषु नवतीर्नवेति नवनवतिसंख्याकाश्च शत्रुपुरीरवाहन् जघान अमुं सोमरसं पीत्वा मत्तःसन्निन्द्र उक्तलक्षणाः शत्रुपुरीर्जघानेतिकृत्वा रसोजघानेत्युपचारः ॥ १ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ द्वितीया—

पुरः॑सद्यइ॒त्थाधि॑ये॒दिवो॑दासाय॒शम्ब॑रम् । अध॒त्यंतु॒र्वशं॒यदु॑म् ॥ २॥

पुरः॑ । स॒द्यः । इ॒त्थाऽधि॑ये । दिवः॑ऽदासाय । शम्ब॑रम् ।
अध॑ । त्यम् । तु॒र्वश॑म् । यदु॑म् ॥ २ ॥

सद्य एकस्मिन्नेवाह्नि पुरः शत्रूणां पुराणि सोमरसोवाहन् इत्थाधिये सत्यकर्मणे दिवोदासाय राज्ञे शंबरं शत्रुपुराणां स्वामिनमधाथ त्यं तं तुर्वशं तुर्वशनामकंराजानं दिवोदासशत्रुं यदुं यदुनामकंराजानं च वशमानयच्च । अत्रापि सोमरसं पीत्वा मत्तःसन् इंद्रः सर्वमेतदकार्षीदिति सोमरसेकर्तृत्वमुपचर्यते ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

परि॑णो॒अश्व॑मश्व॒विद्गोम॑दिन्दो॒हिर॑ण्यवत् । क्षरा॑सह॒स्रिणी॒रिषः॑ ॥३॥

परि॑ । नः॒ । अश्व॑म् । अ॒श्व॒ऽवित् । गोऽम॑त् । इ॒न्दो॒ इति॑ ।
हिर॑ण्यऽवत् । क्षर॑ । स॒ह॒स्रिणीः॑ । इषः॑ ॥ ३ ॥

हे इन्दो सोम अश्ववित् अश्वस्य लंभकस्त्वं नोस्माकमश्वं गोमद्गोयुक्तं हिरण्यवद्धिरण्योपेतं धनंच परिक्षर । अपिच सहस्रिणीर्बहूनि इषोन्नानि क्षर ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

पव॑मानस्यतेव॒यंप॒वित्र॑मभ्युन्द॒तः । स॒खि॒त्वमावृ॑णीमहे ॥ ४ ॥

पव॑मानस्य । ते॒ । व॒यम् । प॒वित्र॑म् । अ॒भि॒ऽउ॒न्द॒तः ।
स॒खि॒ऽत्वम् । आ । वृ॒णी॒म॒हे॒ ॥ ४ ॥

हे सोम पवित्रमभ्युंदतः पवित्रमभिक्लेदयतः पवमानस्य क्षरतश्च ते तव सखित्वं सख्यं वयममहीयव आंगिरसा आवृणीमहे प्रार्थयामहे ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

येते॑प॒वित्र॑मू॒र्मयो॑भि॒क्षर॑न्ति॒धार॑या । तेभि॑र्नः॒सोममृळय ॥ ५॥ १८॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

ये । ते । पवित्रम् । ऊर्मयः । अभिऽक्षरन्ति । धारया ।
तेभिः । नः । सोम । मृळय ॥ ५ ॥ १८ ॥

हे सोम ये प्रसिद्धाः ते तव ऊर्मयस्तरंगाः पवित्रं धारयाभिक्षरन्ति तेभिस्तैरूर्मिभिर्नोस्मान्मृळय सुखय ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमेष्टादशोवर्गः ॥ १८ ॥

अथ षष्ठी–

सनःपुनानआभररयिंवीरवतीमिषम् । ईशानःसोमविश्वतः ॥ ६ ॥

सः । नः । पुनानः । आ । भर । रयिम् । वीरऽवतीम् ।
इषम् । ईशानः । सोम । विश्वतः ॥ ६ ॥

हे सोम विश्वतः सर्वस्य जगतईशानः ईश्वरः सोभिषुतः पुनानः पूयमानस्त्वं नोस्मभ्यं रयिं धनं वीरवतीं पुत्राद्युपेतमिषमन्नं चाभराहर ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी–

एतमुत्यंदशक्षिपोमृजन्तिसिन्धुमातरम् । समादित्येभिरख्यत ॥७॥

एतम् । ऊँ इति । त्यम् । दश । क्षिपः । मृजन्ति ।
सिन्धुऽमातरम् । सम् । आदित्येभिः । अख्यत ॥ ७ ॥

सिंधुमातरं यस्य सोमस्य सिन्धवोमातरोनद्योभवन्ति त्यं तमेतमिमं सोमं दशक्षिपो दशसंख्याकाअंगुलयो मृजंति शोधयंति । अपिच सोयं सोमः आदित्येभिरादित्यैः समख्यत संगच्छते ॥ ७ ॥

अथाष्टमी–

समिन्द्रेणोतवायुनासुतएतिपवित्रआ । संसूर्यस्यरश्मिभिः ॥ ८ ॥

सम् । इन्द्रेण । उत । वायुना । सुतः । एति ।
पवित्रे । आ । सम् । सूर्यस्य । रश्मिऽभिः ॥ ८ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

सुतोभिषुतः सोमः पवित्रे इन्द्रेण समेति संगच्छति। उतापिच वायुना समेति सूर्यस्य रश्मिभिर्मयूखैरपि समेति ॥ ८ ॥

अथ नवमी–

सनोभगायवायवेपूष्णेपवस्वमधुमान्। चारुर्मित्रेवरुणेच ॥ ९ ॥

सः। नः। भगाय। वायवे। पूष्णे। पवस्व। मधुऽमान्। चारुः। मित्रे। वरुणे। च ॥ ९ ॥

हे सोम मधुमान् मधुररसश्चारुः कल्याणस्वरूपश्च सोभिषुतस्त्वं नोस्माकं यज्ञे भगाय भगाख्यायदेवाय वायवेच पूष्णे रवये मित्रे मित्राय देवाय वरुणे वरुणायच पवस्व क्षर ॥९॥

अथ दशमी–

उच्चातेजातमन्धसोदिविषद्भूम्याददे। उग्रंशर्ममहिश्रवः ॥१०॥१९॥

उच्चा। ते। जातम्। अन्धसः। दिवि। सत्। भूमिः। आ। ददे। उग्रम्। शर्म। महि। श्रवः ॥ १० ॥ १९ ॥

हे सोम ते तव संबन्धिनोंधसो रसस्योच्चा उपरि जातं जन्म अपिच दिवि द्युलोके सत् विद्यमानं स्वतस्तवसंबन्धि उग्रमुद्गूर्णं शर्मसुखं महिमहत् श्रवोन्नंच भूमिराददे। भूम्याददइति पदत्रयमामनन्ति विसर्जनीयलोपः सांहितिकः। भूमिः भौमाजनामादृशाः भूमिष्ठैरादीयत इत्यर्थः ॥ १० ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे एकोनविंशोवर्गः ॥ १९ ॥

अथैकादशी–

एनाविश्वान्यर्यआद्युम्नानिमानुषाणाम्। सिषासन्तोवनामहे ॥११॥

एना। विश्वानि। अर्यः। आ। द्युम्नानि। मानुषाणाम्। सिसासन्तः। वनामहे ॥ ११ ॥

एना एनेनानेन सोमेन मानुषाणां मनुष्याणां विश्वा विश्वानि द्युम्नान्यन्नानि अर्योभिगच्छन्तः सिषासन्तः संभक्तुमिच्छन्तश्च वयं वनामहे संभजामहे ॥ ११ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ द्वादशी—

सनइन्द्राययज्यवेवरुणायमरुद्भ्यः । वरिवोवित्परिस्रव ॥ १२ ॥

सः । नः । इन्द्राय । यज्यवे । वरुणाय । मरुत्ऽभ्यः ।
वरिवःऽवित् । परि । स्रव ॥ १२ ॥

हेसोम वरिवोविद्धनस्य लंभकः पवमानस्त्वं नोस्माकं यज्यवे यष्टव्यायेन्द्राय वरुणायच मरुद्भ्यश्च परिस्रव धारया क्षर ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

उपोषुजातमप्तुरंगोभिर्भङ्गंपरिष्कृतम् । इन्दुंदेवाअयासिषुः ॥ १३ ॥

उपो इति । सु । जातम् । अप्ऽतुरम् । गोभिः । भङ्गम् ।
परिऽकृतम् । इन्दुम् । देवाः । अयासिषुः ॥ १३ ॥

सुजातं सम्यक् प्रादुर्भूतं अप्तुरं वसतीवरीभिः प्रेरितं भगं शत्रूणां भंजकं गोभिर्गोविकारैः पयोभिः परिष्कृतमलंकृतं संस्कृतमिंदुं सोमं देवाइन्द्रादयः उपायासिषुरुपागच्छन्ति ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

तमिद्वर्धन्तुनोगिरोवत्संसंशिश्वरीरिव । यइन्द्रस्यहृदंसनिः ॥ १४ ॥

तम् । इत् । वर्धन्तु । नः । गिरः । वत्सम् । संशिश्वरीःऽइव ।
यः । इन्द्रस्य । हृदम्ऽसनिः ॥ १४ ॥

यः सोम इन्द्रस्य हृदंसनिर्हृदयस्य संभक्ता भवति तमित्तमेव सोमं नोस्माकं गिरः स्तुतिरूपावाचः संवर्धन्तु सम्यक्वर्धयन्तु । तत्रदृष्टान्तः--वत्सं बालं शिश्वरीरिव यथा शिश्वर्योबद्धपयस्कामातरो वत्सं वर्धयन्ति तद्वदित्यर्थः ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी—

अर्षाणःसोमशंगवेधुक्षस्वपिप्युषीमिषम् । वर्धासमुद्रमुक्थ्यम् ॥ १५ ॥ २० ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अर्ष । नः । सोम । शम् । गवे । धुक्षस्व । पिप्युषीम् । इषम् ।
वर्ध । समुद्रम् । उक्थ्यम् ॥ १५ ॥ २० ॥

हे सोम त्वं नोस्माकं गवे शं सुखमर्ष क्षर । अपिच पिप्युषीं प्रवृद्धामिषमन्नं धुक्षस्व पूरय । किंचोक्थ्यं प्रशंस्यं समुद्रमुदकं वर्ध वर्धय ॥ १५ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे विंशोवर्गः ॥ २० ॥

अथ षोडशी—

पवमानोअजीजनद्दिवश्चित्रंनतन्यतुम् । ज्योतिर्वैश्वानरंबृहत् ॥१६॥

पवमानः । अजीजनत् । दिवः । चित्रम् । न । तन्यतुम् ।
ज्योतिः । वैश्वानरम् । बृहत् ॥ १६ ॥

पवमानः सोमः बृहन्महत् वैश्वानरं वैश्वानराख्यं ज्योतिस्तेजोदिवोद्युलोकस्य चित्रं तन्यतुं न अशनिमिवाजीजनदजनयत् ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

पवमानस्यतेरसोमदोराजन्नदुच्छुनः । विवारमव्यमर्षति ॥ १७॥

पवमानस्य । ते । रसः । मदः । राजन् । अदुच्छुनः । वि ।
वारम् । अव्यम् । अर्षति ॥ १७ ॥

हे राजन् दीप्यमानसोम पवमानस्य क्षरतः ते तवादुच्छुनोरक्षोवर्जितो मदोमदकरो रसः अव्यमविमयं वारं वालं दशापवित्रं व्यर्षत्यभिगच्छति ॥ १७॥

अथाष्टादशी—

पवमानरसस्तवदक्षोविराजतिद्युमान् । ज्योतिर्विश्वंस्वर्दृशे॥१८॥

पवमान । रसः । तव । दक्षः । वि । राजति । द्युऽमान् ।
ज्योतिः । विश्वम् । स्वः । दृशे ॥ १८ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे पवमान सोम तव त्वदीयोदक्षो वृद्धोद्युमान् दीप्तिमान् रसो विराजति प्रकाशते। न केवलं स्वयमेव प्रकाशते किंतु विश्वं व्याप्तं स्वः सर्वं ज्योतिस्तेजश्च दृशे द्रष्टुं करोतीति शेषः॥१८॥

अथैकोनविंशी–

यस्ते॒मदो॒वरे॑ण्य॒स्तेना॑पव॒स्वान्ध॑सा । दे॒वा॒वीर॑घशंस॒हा ॥ १९ ॥

यः । ते॒ । मदः॑ । वरे॑ण्यः । तेन॑ । प॒व॒स्व॒ । अन्ध॑सा ।

दे॒व॒ऽअ॒वीः । अ॒घ॒शं॒स॒ऽहा ॥ १९ ॥

हे सोम ते तव देवावीर्देवकामोघशंसहा राक्षसानां हन्ता वरेण्यः सर्वैर्वरणीयो मदोमदकरो योरसोविद्यते तेन रसेनांधसादनीयेन पवस्व क्षर ॥ १९ ॥

अथ विंशी–

जघ्नि॑र्वृ॒त्रम॑मि॒त्रियं॒सस्नि॒र्वाजं॑दि॒वेदि॑वे । गो॒षाउ॑अश्व॒साअ॑सि ॥२०॥२१॥

जघ्निः॑ । वृ॒त्रम् । अ॒मि॒त्रिय॑म् । सस्निः॑ । वाज॑म् । दि॒वेऽदि॑वे ।

गो॒ऽसाः । ऊँ॒ इति॑ । अ॒श्व॒ऽसाः । अ॒सि॒ ॥ २० ॥ २१ ॥

हे सोम त्वममित्रियममित्रभवं वृत्रं शत्रुं जघ्निर्हंतासि भवसि। किंच दिवेदिवे प्रतिदिनं वाजं संग्रामं सस्निः संभक्तासि। किंच गोषाः गवां दातासि अश्वसाः अश्वानां दातासि ॥ २० ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे एकविंशोवर्गः ॥ २१ ॥

अथैकविंशी–

सम्मि॑श्लोअरु॒षोभ॑वसूप॒स्थाभि॒र्नधे॒नुभिः॑ । सीद॑ञ्छ्ये॒नोनयोनि॒मा॥२१॥

सम्ऽमि॑श्लः । अ॒रु॒षः । भ॒व॒ । सु॒ऽउ॒प॒स्थाभिः॑ । न ।

धे॒नुऽभिः॑ । सीद॑न् । श्ये॒नः । न । योनि॑म् । आ ॥ २१ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे सोम त्वं सूपस्थाभिः शोभनोपस्थानाभिः धेनुभिर्गोभिः गोविकारैः पयोभिरित्यर्थः। संमिश्लः संमिश्रितः श्येनोन यथा श्येनः शीघ्रमागत्य स्थानमासीदति तद्वद्योनिं स्वकीयं स्थानं आसीदन्। न संप्रत्यर्थे। इदानीमरुष आरोचमानोभव ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी--

सपंवस्वयआविथेन्द्रंवृत्रायहन्तंवे। वव्रिवांसंमहीरपः ॥ २२ ॥

सः। पवस्व। यः। आविंथ। इन्द्रंम्। वृत्रायं।
हन्तंवे। वव्रिऽवांसंम्। महीः। अपः ॥ २२ ॥

हे सोम यस्त्वं महीर्महतीरपो महांत्युदकानि वव्रिवांसं निरुंधानं वृत्राय वृत्रं हन्तवे हन्तुं इन्द्रमाविथ रक्ष। सत्वं पवस्व धारया क्षर। सोमं पीत्वा मत्तः सन्निन्द्रो महांत्युदकानि निरुंधानं वृत्रं जघानेत्यर्थः ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी--

सुवीरांसोवयंधनाजयेमसोममीढ्वः। पुनानोवर्धनोगिरंः ॥ २३ ॥

सुऽवीरांसः। वयम्। धना। जयेम। सोम। मीढ्वः।
पुनानः। वर्ध। नः। गिरंः ॥ २३ ॥

हे मीढ्वः सेक्तः सोम पुनानः पूयमानस्त्वं सुवीरासः सुवीराः कल्याणपुत्राः वयममहीयव आंगिरसाः धना शत्रूणां धनानि जयेम शत्रून् जित्वा तदीयानि धनानि स्वीकुर्यामेत्यर्थः। नोस्माकं गिरः स्तुतिरूपावाचश्च वर्ध वर्धय ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी--

त्वोतांसस्तवावंसास्यामंवन्वन्तंआमुरंः। सोमंव्रतेषुंजागृहि॥२४॥

त्वाऽऊंतासः। तवं। अवंसा। स्यामं। वन्वन्तंः। आऽमुरंः।
सोमं। व्रतेषुं। जागृहि ॥ २४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे सोम तव त्वदीयेनावसा रक्षणेन त्वोतासः त्वया रक्षिताः सन्तो वन्वन्तः शत्रून् भजमाना आमुरस्तेषामभिमारकाः स्याम भवेम । व्रतेष्वस्माकं कर्मसु जागृहि प्रबुद्धोभव ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशी—

अपघ्नन्पवते मृधोपसोमो अराव्णः । गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम् ॥२५॥२२॥

अपऽघ्नन् । पवते । मृधः । अप । सोमः । अराव्णः ।
गच्छन् । इन्द्रस्य । निःऽकृतम् ॥ २५ ॥ २२ ॥

सोमोमृधोहिंसकान् शत्रूनपघ्नन् मारयन् अराव्णः शक्तौ सत्यां धनानामदातॄंश्चापघ्नन् इन्द्रस्य निष्कृतं स्थानं गच्छन् प्राप्नुवन् पवते धारया क्षरति ॥ २५ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे द्वाविंशोवर्गः ॥ २२ ॥

अथ षड्विंशी—

महो नो राय आभर पवमान जही मृधः । रास्वेन्दो वीरवद्यशः ॥ २६ ॥

महः । नः । रायः । आ । भर । पवमान । जहि । मृधः ।
रास्व । इन्दो इति । वीरऽवत् । यशः ॥ २६ ॥

हे पवमानेन्दो सोम नोस्माकं महोमहान्ति रायोधनान्याभराहर । मृधोहिंसकान् शत्रून् च जहि मारय । वीरवत् पुत्राद्युपेतां यशः कीर्तिंच रास्वास्मभ्यं देहि ॥२६॥

अथ सप्तविंशी—

न त्वा शतं चन ह्रुतो राधो दित्सन्तमामिनन् । यत्पुनानो मखस्यसे ॥२७॥

न । त्वा । शतम् । चन । ह्रुतः । राधः । दित्सन्तम् । आ । मिनन् ।
यत् । पुनानः । मखस्यसे ॥ २७ ॥

हे सोम राधोधनमादित्सन्तमादातुमिच्छन्तं त्वा त्वां शतं चन बहवोपि ह्रुतोहिंसकाः शत्रवोनमिनन्नहिंसन्ति । कदेत्यत्राह यद्यदा पुनानः पूयमानस्त्वं मखस्यसेस्मभ्यं धनंदातुमिच्छसि ॥ २७ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथाष्टाविंशी–

पवस्वेन्दोवृषासुतःकृधीनोयशसोजने। विश्वाअपद्विषोजहि ॥२८॥

पवस्व। इन्दो इति। वृषा। सुतः। कृधि। नः। यशसः।
जने। विश्वाः। अप। द्विषः। जहि ॥ २८ ॥

हे इन्दो सोम सुतोभिषुतो वृषा सेक्ता त्वं पवस्व धारया क्षर। जने जनपदेषु नोस्मान् यशसोयशस्विनः कृधि कुरु। विश्वाः सर्वान् द्विषोद्वेष्टॄन् शत्रून् अपजहि मारय च ॥२८॥

अथैकोनत्रिंशी–

अस्यतेसख्येवयंतवेन्दोद्युम्नउत्तमे। सासह्यामपृतन्यतः ॥ २९ ॥

अस्य। ते। सख्ये। वयम्। तव। इन्दो इति।
द्युम्ने। उत्ऽतमे। ससह्याम। पृतन्यतः ॥ २९ ॥

हे इन्दो सोम अस्यास्मिन् यागे वर्तमानस्य ते तव सख्ये सखित्वे सति वयमहीयव आंगिरसास्तव त्वदीये उत्तमे श्रेष्ठे द्युम्नेन्ने तृप्तिं प्राप्ताः। तथाचयास्कः–द्युम्नंद्योततेर्यशोवान्नंवेति[1]। पृतन्यतोयुद्धमिच्छतः शत्रून्ससह्यामाभिभवेम ॥ २९ ॥

अथ त्रिंशी–

यातेभीमान्यायुधातिग्मानिसन्तिधूर्वणे। रक्षासमस्यनोनिदः॥३०॥२३॥

या। ते। भीमानि। आयुधा। तिग्मानि। सन्ति।
धूर्वणे। रक्ष। समस्य। नः। निदः ॥ ३० ॥ २३ ॥

हे सोम ते तव या यानि भीमानि शत्रूणां भयंकराणि तिग्मानि तीक्ष्णानि आयुधा आयुधानि धूर्वणे शत्रुवधार्थं सन्ति तैरायुधैः समस्य सर्वस्य शत्रोर्निदोनिन्दाया नोस्मान् रक्ष पालय ॥ ३० ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे त्रयोविंशोवर्गः ॥ २३ ॥

---

१ नि० ५. ५.।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

एतेअसृग्रमिति त्रिंशदृचं द्वितीयं सूक्तं भार्गवस्य जमदग्नेरार्षं गायत्रं पवमानसोमदेवताकं । तथाचानुक्रान्तं–एतेअसृग्रंजमदग्निरिति । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा–

एतेअसृग्रमिन्दवस्तिरःपवित्रमाशवः । विश्वान्यभिसौभगा ॥ १॥

एते । असृग्रम् । इन्दवः । तिरः । पवित्रम् । आशवः ।
विश्वानि । अभि । सौभगा ॥ १ ॥

आशवः शीघ्रा एते पवमानाइन्दवः सोमा विश्वानि सर्वाणि सौभगा सौभगानि धनान्यभिलक्ष्य पवित्रं तिरः असृग्रं ऋत्विग्भिः सृज्यन्ते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया–

विघ्नन्तोदुरितापुरुसुगातोकायवाजिनः । तनाकृण्वन्तोअर्वते॥२॥

विऽघ्नन्तः । दुःऽइता । पुरु । सुऽगा । तोकाय । वाजिनः ।
तना । कृण्वन्तः । अर्वते ॥ २ ॥

वाजिनो बलवन्तः सोमाः पुरु बहूनि दुरिता दुरितानि विघ्नन्तो विशेषेण नाशयन्तः तोकायास्माकं पुत्रायार्वतेश्वाय च सुगा सुखानि तना धनानि च कृण्वन्तः कुर्वन्तः तिरः पवित्रं सृज्यन्त इति संबन्धः ॥ २ ॥

अथ तृतीया–

कृण्वन्तोवरिवोगवेभ्यर्षन्तिसुष्टुतिम् । इळामस्मभ्यंसंयतम् ॥३॥

कृण्वन्तः । वरिवः । गवे । अभि । अर्षन्ति । सुऽस्तुतिम् ।
इळाम् । अस्मभ्यम् । सम्ऽयतम् ॥ ३ ॥

अस्माकं गवेस्मभ्यंच संयतं यदास्मान् संयच्छति तद्वरिवोधनमिळामन्नं च कृण्वन्तः कुर्वंतः सोमाः सुष्टुतिमस्मदीयां शोभनां स्तुतिमभ्यर्षंत्याभिमुख्येन गच्छन्ति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी–

असाव्यंशुर्मदायाप्सुदक्षोगिरिष्ठाः । श्येनोनयोनिमासदत् ॥ ४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

असावि । अंशुः । मदाय । अप्ऽसु । दक्षः । गिरिऽस्थाः ।
श्येनः । न । योनिम् । आ । असदत् ॥ ४ ॥

गिरिष्ठाः पर्वतेजातोंशुः सोमोमदाय मदार्थमसाव्यभिषुतः अप्सु वसतीवरीषु दक्षः प्रवृद्धश्च भवति । किंच श्येनोन यथा श्येनोवेगेन आगत्य स्थानमासीदति तद्वदयं सोमो योनिं स्वकीयं स्थानमसददासीदति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

शुभ्रमन्धोदेववातमप्सुधूतोनृभिःसुतः । स्वदन्तिगावःपयोभिः॥५॥२४॥

शुभ्रम् । अन्धः । देवऽवातम् । अप्ऽसु । धूतः । नृऽभिः ।
सुतः । स्वदन्ति । गावः । पयःऽभिः ॥ ५ ॥ २४ ॥

यद्देववातं देवैःप्रार्थितं शुभ्रं शोभनमन्धोन्नं गावः पशवः पयोभिराशिरैः स्वदन्ति स्वादयन्ति सोयं सोमो नृभिर्नेतृभिर्ऋत्विग्भिः सुतोभिषुतःसन्नप्सु वसतीवरीषु धूतः शोधितोभवति॥५॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे चतुर्विंशोवर्गः ॥ २४ ॥

अथ षष्ठी—

आदीमश्वंनहेतारोशूशुभन्नमृताय । मध्वोरसंसधमादे ॥ ६ ॥

आत् । ईम् । अश्वम् । न । हेतारः । अशूशुभन् । अमृताय ।
मध्वः । रसम् । सधऽमादे ॥ ६ ॥

आदनन्तरं हेतारः प्रेरकाऋत्विजः सधमादे यज्ञे ईमेनं मध्वोमदकरस्य सोमस्य रसं अमृतायामरणायाश्वं नाश्वमिवाशूशुभन् शोभयन्ति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

यास्तेधारामधुश्चुतोसृग्रमिन्दऊतये । ताभिःपवित्रमासदः ॥ ७ ॥

याः । ते । धाराः । मधुऽश्चुतः । असृग्रम् । इन्दो इति ।
ऊतये । ताभिः । पवित्रम् । आ । असदः ॥ ७ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे इन्दो सोम ते तव मधुश्चुतो मधुररसस्य श्चोतयित्र्योयाधारा ऊतये रक्षणाय असृग्रमसृज्यन्त ताभिर्धाराभिस्त्वं पवित्रमासदआसीद ॥ ७ ॥

अथाष्टमी–

सोअ॒र्षेन्द्रा॑य पी॒तये॑ ति॒रो रोमा॑ण्य॒व्यया॑ । सीद॒न्योना॒ वने॒ष्वा ॥ ८ ॥

सः । अ॒र्ष॒ । इन्द्रा॑य । पी॒तये॑ । ति॒रः । रोमा॑णि । अ॒व्यया॑ ।
सीद॑न् । योना॑ । वने॑षु । आ ॥ ८ ॥

हे सोम सोभिषुतस्त्वं अव्यया अव्ययानि अविमयानि रोमाणि वालानि तिरस्तिरस्कुर्वन् वनेषु पात्रेषु योना योनौ स्थाने आसीदन्निन्द्रायेन्द्रस्य पीतये पानायार्ष क्षर ॥ ८ ॥

अथ नवमी–

त्वमि॑न्दो॒ परि॑ स्र॒व स्वादि॑ष्ठो॒ अङ्गि॑रोभ्यः । व॒रि॒वो॒विद्घृ॒तं पयः॑ ॥ ९ ॥

त्वम् । इ॒न्दो॒ इति॑ । परि॑ । स्र॒व॒ । स्वादि॑ष्ठः ।
अङ्गि॑रःऽभ्यः । व॒रि॒वः॒ऽवित् । घृ॒तम् । पयः॑ ॥ ९ ॥

हे इन्दो सोम स्वादिष्ठः स्वादुतमो वरिवोविदस्मदभिलषितस्य धनस्य लंभकश्च त्वमंगिरोभ्योंगिरसामर्थाय घृतमाज्यं पयश्च परिस्रव परिक्षर ॥ ९ ॥

अथ दशमी–

अ॒यं विच॑र्षणिर्हि॒तः पव॑मान॒ः स चे॑तति । हि॒न्वा॒न आप्यं॑ बृ॒हत् ॥ १० ॥ २५ ॥

अ॒यम् । वि॒ऽच॑र्षणिः । हि॒तः । पव॑मानः । सः । चे॒त॒ति॒ ।
हि॒न्वा॒नः । आप्य॑म् । बृ॒हत् ॥ १० ॥ २५ ॥

विचर्षणिर्विद्रष्टा हितः पात्रेषु निहितः पवमानः अयं सोम आप्यमप्सुभवं बृहन्महदन्नं हिन्वानः प्रेरयन् सचेतति सर्वैः सज्ञायते ॥ १० ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे पञ्चविंशोवर्गः ॥ २५ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथैकादशी–

एषवृषावृषव्रतःपवमानोअशस्तिहा । करद्वसूनिदाशुषे ॥ ११ ॥

एषः । वृषा । वृषऽव्रतः । पवमानः । अशस्तिऽहा ।
करत् । वसूनि । दाशुषे ॥ ११ ॥

वृषा कामानां सेक्ता वृषव्रतो वृषकर्मा अशस्तिहा राक्षसानां हन्ता पवमान एषसोमो दाशुषे हविषां दात्रे यजमानाय वसूनि धनानि करत् करोति प्रयच्छतीत्यर्थः ॥ ११॥

अथ द्वादशी–

आपवस्वसहस्रिणंरयिंगोमन्तमश्विनम् । पुरुश्चन्द्रंपुरुस्पृहम्॥१२॥

आ । पवस्व । सहस्रिणम् । रयिम् । गोऽमन्तम् ।
अश्विनम् । पुरुऽचन्द्रम् । पुरुऽस्पृहम् ॥ १२ ॥

हे सोम त्वं सहस्रिणं बहुसंख्याकं गोमन्तं गोभिरुपेतमश्विनमश्ववन्तं पुरुश्चन्द्रं बहूनां हर्षकं पुरुस्पृहं बहुस्पृहणीयं रयिं धनमापवस्व परिक्षर ॥१२ ॥

अथ त्रयोदशी–

एषस्यपरिषिच्यतेमर्मृज्यमानआयुभिः । उरुगायःकविक्रतुः ॥१३॥

एषः । स्यः । परि । सिच्यते । मर्मृज्यमानः । आयुऽभिः ।
उरुऽगायः । कविऽक्रतुः ॥ १३ ॥

उरुगायो बहुस्तुतिः कविक्रतुः क्रांतप्रज्ञः क्रान्तकर्मा वा स्यः सएषोयं सोम आयुभिर्मनुष्यैर्मर्मृज्यमानः शोध्यमानः परिषिच्यते ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी–

सहस्रोतिःशतामघोविमानोरजसःकविः । इन्द्रायपवतेमदः॥१४॥

सहस्रऽऊतिः । शतऽमघः । विऽमानः । रजसः । कविः ।
इन्द्राय । पवते । मदः ॥ १४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

सहस्रोतिरपरिमितरक्षणः शतमघो बहुधनो रजसो लोकस्य विमानो निर्माता कविः क्रान्तकर्मा मदो मदकरः सोमइन्द्रायेन्द्रार्थं पवते धारया क्षरति ॥१४॥

अथ पंचदशी—

गिराजातइहस्तुतइन्दुरिन्द्रायधीयते। विर्योनावसतावित्र॥१५॥२६॥

गिरा। जातः। इह। स्तुतः। इन्दुः। इन्द्राय। धीयते।
विः। योना। वसतौऽइव॥ १५॥ २६॥

जातः प्रादुर्भूतः गिरा स्तुत्या स्तुतश्चेन्दुः सोम इहास्मिन्यज्ञे योना योनौ स्वस्थाने इन्द्रायेन्द्रार्थं वसताविव विःपक्षी यथा स्ववासे तथा धीयते निधीयते ॥१५॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे षड्विंशोवर्गः ॥२६॥

अथ षोडशी—

पवमानःसुतोनृभिःसोमोवाजमिवासरत्। चमूषुशक्मनासदम्॥१६॥

पवमानः। सुतः। नृऽभिः। सोमः। वाजम्ऽइव। असरत्।
चमूषु। शक्मना। आऽसदम्॥ १६॥

नृभिर्नेतृभिर्ऋत्विग्भिः सुतोभिषुतः पवमानः सोमश्च चमूषु चमसेषु शक्मना बलेनासदमुपवेष्टुं वाजमिव युद्धमिव स्थानमसरत्सरति ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

तंत्रिपृष्ठेत्रिबन्धुरेरथेयुञ्जन्तियातवे। ऋषीणांसप्तधीतिभिः॥१७॥

तम्। त्रिऽपृष्ठे। त्रिऽबन्धुरे। रथे। युञ्जन्ति। यातवे।
ऋषीणाम्। सप्त। धीतिऽभिः॥ १७॥

त्रिपृष्ठे त्रिषवणपृष्ठे त्रिबंधुरे त्रिवेदबंधुरे ऋषीणांरथे यज्ञरथे तं सोमं सप्त सप्तभिः धीतिभिश्छंदोभिः यातवे देवान्प्रतिगन्तुं युंजन्ति ऋत्विजोयोजयन्ति ॥ १७ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथाष्टादशी–

तंसोतारोधनस्पृतंमाशुंवाजांययातवे । हरिंहिनोतवाजिनंम् ॥ १८ ॥

तम् । सोतारः । धनऽस्पृतंम् । आशुम् । वाजांय ।
यातंवे । हरिंम् । हिनोत । वाजिनंम् ॥ १८ ॥

हे सोतारोभिषवकर्तार ऋत्विजः धनस्पृतं धनानां स्प्रष्टारं वाजिनं बलिनं आशुं वेगवंतं सोमात्मकं हरिमश्वं वाजाय यज्ञाख्यं संग्रामं यातवे गंतुं हिनोत प्रेरयत । यथा योद्धारोयुद्धं गंतुं बलिनं वेगवंतमश्वं प्रेरयन्ति तद्वत् यज्ञमभिगन्तुं बलवन्तं सोमं प्रेरयतेति भावः ॥ १८ ॥

अथैकोन विंशी–

आविशन्कलशंसुतोविश्वाअर्षन्नभिश्रियः । शूरोनगोषुंतिष्ठति ॥ १९ ॥

आऽविशन् । कलशंम् । सुतः । विश्वाः । अर्षन् ।
अभि । श्रियः । शूरः । न । गोषुं । तिष्ठति ॥ १९ ॥

सुतोभिषुतः सोमः कलशं द्रोणमाविशन् विश्वाः सर्वाः श्रियः संपदोभ्यर्षन् अस्मानभिगमयन् गोषु शत्रूणां पशुषु शूरोन यथाशूरो निःशंकस्तिष्ठति तद्वद्यज्ञेषु निःशंकस्तिष्ठति ॥ १९ ॥

अथविंशी–

आतंइन्दोमदांयकंपयोंदुहन्त्यायवंः । देवादेवेभ्योमधुं ॥ २० ॥ २७ ॥

आ । ते । इन्दो इतिं । मदांय । कम् । पयंः । दुहन्ति ।
आयवंः । देवाः । देवेभ्यंः । मधुं ॥ २० ॥ २७ ॥

हे इन्दो सोम ते तव मधु मधुभूतं पयः पेयरसं देवाः स्तोतारः आयवोमनुष्या मदाय कं मदार्थं देवेभ्य इन्द्रादिभ्यः आदुहन्ति ॥ २० ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे सप्तविंशोवर्गः ॥ २७ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथैकविंशी–

आनःसोमंपवित्रआसृजतामधुमत्तमम् । देवेभ्योदेवश्रुत्तमम्॥२१॥

आ । नः । सोमम् । पवित्रे । आ । सृजत । मधुमत्ऽतमम् ।
देवेभ्यः । देवश्रुत्ऽतमम् ॥ २१ ॥

हे ऋत्विजो नोस्माकं देवश्रुत्तममत्यन्तं देवैः श्रूयमाणं मधुमत्तमं अतिशयेन मधुमन्तं सोमंदेवेभ्य इन्द्राद्यर्थं पवित्रे दशापवित्रे आसृजत साधयत ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी–

एतेसोमाअसृक्षतगृणानाःश्रवसेमहे । मदिन्तमस्यधारया ॥२२॥

एते । सोमाः । असृक्षत । गृणानाः । श्रवसे । महे ।
मदिन्ऽतमस्य । धारया ॥ २२ ॥

गृणानाः स्तूयमाना एते इमे सोमा महे महते श्रवसे अन्नाय मदिन्तमस्य मादयितृतमस्य रसस्य धारया असृक्षत ऋत्विग्भिः सृज्यन्ते ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी–

अभिगव्यानिवीतयेनृम्णापुनानोअर्षसि । सनद्वाजःपरिस्रव ॥२३॥

अभि । गव्यानि । वीतये । नृम्णा । पुनानः ।
अर्षसि । सनत्ऽवाजः । परि । स्रव ॥ २३ ॥

हे सोम पुनानः पूयमानोयस्त्वं वीतये भक्षणाय गव्यानि गोसंबन्धीनि नृम्णा नृम्णानि धनानि क्षीरादीन्यभ्यर्षस्यभिगच्छसि । सत्वं सनद्वाजोदीयमानान्नःसन् परिस्रव परिक्षर ॥२३॥

अथ चतुर्विंशी–

उतनोगोमतीरिषोविश्वाअर्षपरिष्टुभः । गृणानोजमदग्निना॥२४॥

उत । नः । गोऽमतीः । इषः । विश्वाः । अर्ष ।
परिऽस्तुभः । गृणानः । जमत्ऽअग्निना ॥ २४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

उतापिच हे सोम जमदग्निनाम्ना ऋषिणा मया गृणानः स्तुयमानस्त्वं नोस्माकं गोमती-गोभिर्युक्तानि परिष्टुभः परितः श्रोतव्यानि विश्वाः सर्वाणि इषोन्नान्यर्ष गच्छ अस्मभ्यमेवंविधान्यन्नानि देहीत्यर्थः ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशी—

पवस्ववाचोअग्रियःसोमचित्राभिरूतिभिः ।
अभिविश्वानिकाव्या ॥ २५ ॥ २८ ॥

पवस्व । वाचः । अग्रियः । सोम । चित्राभिः ।
ऊतिऽभिः । अभि । विश्वानि । काव्या ॥ २५ ॥ २८ ॥

हे सोमाग्रियोमुख्यस्त्वं चित्राभिः पूजनीयैरूतिभीरक्षणैः सह वाचोस्मदीयाःस्तुतीः अभिपवस्व । एतदेव दर्शयति—विश्वानि सर्वाणि काव्या काव्यानि स्तुत्यात्मकानि वाक्यान्यभि पवस्वेति ॥ २५ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमेष्टाविंशोवर्गः ॥ २८ ॥

अथ षड्विंशी—

त्वंसमुद्रियाअपोग्रियोवाचईरयन् । पवस्वविश्वमेजय ॥ २६ ॥

त्वम् । समुद्रियाः । अपः । अग्रियः । वाचः ।
ईरयन् । पवस्व । विश्वम्ऽएजय ॥ २६ ॥

हे विश्वमेजय विश्वकंपक सोमाग्रियोमुख्यस्त्वं वाचईरयन् प्रेरयन् समुद्रियाआन्तरिक्षाण्यपउदकानि पवस्व धारया क्षर ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी—

तुभ्येमाभुवनाकवेमहिम्नेसोमतस्थिरे । तुभ्यमर्षन्तिसिन्धवः ॥२७॥

तुभ्य । इमा । भुवना । कवे । महिम्ने । सोम ।
तस्थिरे । तुभ्यम् । अर्षन्ति । सिन्धवः ॥ २७ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे कवे क्रान्तकर्मन् सोम तुभ्य तुभ्यं तव महिम्ने इमा इमानि भुवना भुवनानि तस्थिरे तिष्ठन्ति त्वामेव पुरस्कुर्वन्तीत्यर्थः। अपिच सिंधवो नद्यस्तुभ्यमेवार्षति गच्छन्ति त्वदाज्ञामेवानुपालयन्तीत्यर्थः ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी—

प्रतेंदि॒वोनवृ॒ष्टयो॒धारा॑यन्त्यस॒श्चतः॑। अ॒भिशु॒क्रामु॑प॒स्तिर॑म् ॥ २८ ॥

प्र। ते॒। दि॒वः। न। वृ॒ष्टयः॑। धाराः॑। य॒न्ति॒। अ॒स॒श्चतः॑।
अ॒भि। शु॒क्राम्। उ॒प॒ऽस्तिर॑म् ॥ २८ ॥

हे सोम ते तव असश्चतोसंगाधारा दिवोन्तरिक्षाद्वृष्टयोन वर्षाणीव शुक्रां शुक्लवर्णां शुक्लवर्णैरविलोमनिर्मितमुपस्तिर मुपस्तीर्यमाणं पवित्रमभि प्रति प्रयन्ति ॥ २८ ॥

अथैकोनत्रिंशी—

इन्द्रा॒येन्दुं॑पुनीतनो॒ग्रंदक्षा॑य॒साध॑नम्। ई॒शा॒नंवी॒तिरा॑धसम् ॥ २९ ॥

इन्द्रा॑य। इन्दु॑म्। पु॒नी॒त॒न॒। उ॒ग्रम्। द॒क्षा॑य।
साध॑नम्। ई॒शा॒नम्। वी॒तिऽरा॑धसम् ॥ २९ ॥

हे ऋत्विजः उग्रमुद्गूर्णं दक्षाय बलस्य साधनं करणं ईशानं धनानामीश्वरं वीतिराधसं स्तवनं इन्दुं सोमं इन्द्रायेन्द्रार्थं पुनीतन पुनीत ॥ २९ ॥

अथ त्रिंशी—

पव॑मानऋ॒तःक॒विःसोमः॑प॒वित्र॒मास॑दत्। दध॑त्स्तो॒त्रेसु॒वीर्य॑म् ॥ ३० ॥ २९ ॥

पव॑मानः। ऋ॒तः। क॒विः। सोमः॑। प॒वित्र॑म्। आ।
अ॒स॒द॒त्। दध॑त्। स्तो॒त्रे। सु॒ऽवीर्य॑म् ॥ ३० ॥ २९ ॥

ऋतः सत्यभूतः कविः क्रान्तकर्मा पवमानः सोमोस्मदीये स्तोत्रे सुवीर्यं शोभनवीर्यं दधत् प्रयच्छन् पवित्रमासददासीदति ॥ ३० ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे एकोनत्रिंशोवर्गः ॥ २९ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

आपवस्वेति त्रिंशदृचं तृतीयं सूक्तं काश्यपस्य निध्रुवेरार्षं गायत्रं पवमानसोमदेवताकं। तथाचानुक्रान्तं—आपवस्वनिध्रुविः काश्यपइति। गतोविनियोगः।

तत्र प्रथमा—

आपवस्वसहस्रिणंरयिंसोमसुवीर्यम्। अस्मेश्रवांसिधारय ॥ १ ॥

आ। पवस्व। सहस्रिणम्। रयिम्। सोम।
सुऽवीर्यम्। अस्मे इति। श्रवांसि। धारय ॥ १ ॥

हे सोम त्वं सहस्रिणं बहुसंख्याकं सुवीर्यं शोभनवीर्यं रयिं धनमापवस्वाभिमुख्येन क्षर। अपिचास्मे अस्मासु श्रवांस्यन्नानि धारय स्थापय ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

इषमूर्जंचपिन्वसइन्द्रायमत्सरिन्तमः। चमूष्वानिषीदसि ॥ २ ॥

इषम्। ऊर्जम्। च। पिन्वसे। इन्द्राय।
मत्सरिन्ऽतमः। चमूषु। आ। नि। सीदसि ॥ २ ॥

हे सोम मत्सरिन्तमः अतिशयेन मदयितृतमः त्वमिन्द्रायेन्द्रार्थमिषमन्नमूर्जं रसंच पिन्वसे क्षरसि। अपिच चमूषु चमसेष्वानिषीदसि तिष्ठसि ॥ २॥

अथ तृतीया—

सुतइन्द्रायविष्णवेसोमःकलशेअक्षरत्। मधुमाँअस्तुवायवे ॥ ३॥

सुतः। इन्द्राय। विष्णवे। सोमः। कलशे।
अक्षरत्। मधुऽमान्। अस्तु। वायवे ॥ ३ ॥

इन्द्रायेन्द्रार्थं विष्णवे विष्णवर्थंच वायवे वाय्वर्थंच सुतोभिषुतोयः सोमः कलशे द्रोणकळशे अक्षरव क्षरति सोयं सोमो मधुमान् मधुररसवानस्तु भवतु ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

एतेअसृग्रमाशवोतिह्वरांसिबभ्रवः। सोमाऋतस्यधारया ॥ ४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

एते । असृग्रम् । आशवः । अति । ह्वरांसि ।
बभ्रवः । सोमाः । ऋतस्य । धारया ॥ ४ ॥

बभ्रवोबभ्रुवर्णा आशवः शीघ्रा एते इमे सोमा ऋतस्योदकस्य धारया असृग्रन् सृज्यन्ते ह्वरांसि रक्षांस्यति गच्छन्तिच ॥ ४ ॥

अथ पंचमी–

इन्द्रंवर्धन्तोअप्तुरःकृण्वन्तोविश्वमार्यम् । अपघ्नन्तोअराव्णः॥५॥३०॥

इन्द्रम् । वर्धन्तः । अप्ऽतुरः । कृण्वन्तः ।
विश्वम् । आर्यम् । अपऽघ्नन्तः । अराव्णः ॥ ५ ॥ ३० ॥

इन्द्रंवर्धन्तो वर्धयन्तोप्तुर उदकस्य प्रेरका विश्वं सोमं अस्मदीयकर्मार्थं आर्यं भद्रं कृण्वतः कुर्वन्तोराव्णो दातॄनपघ्नन्तोविनाशयन्तः अभ्यर्षन्तीति उत्तरया संबन्धः ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे त्रिंशोवर्गः ॥ ३० ॥

अथ षष्ठी–

सुताअनुस्वमारजोभ्यर्षन्तिबभ्रवः । इन्द्रंगच्छन्तइन्दवः ॥ ६ ॥

सुताः । अनु । स्वम् । आ । रजः । अभि । अर्षन्ति ।
बभ्रवः । इन्द्रम् । गच्छन्तः । इन्दवः ॥ ६ ॥

बभ्रवो बभ्रुवर्णाः सुताअभिषुता इन्दवः सोमाः इन्द्रमागच्छन्तः आभिमुख्येन प्राप्नुवन्तः स्वं स्वकीयं रजः स्थानमनु प्रति अभ्यर्षन्ति अभिगच्छन्ति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी–

अयापवस्वधारयाययासूर्यमरोचयः । हिन्वानोमानुषीरपः ॥ ७ ॥

अया । पवस्व । धारया । यया । सूर्यम् । अरोचयः ।
हिन्वानः । मानुषीः । अपः ॥ ७ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे सोम मानुषीर्मनुष्याणां हितान्यप उदकानि हिन्वानः प्रेरयन् त्वं यया धारया सूर्यमरोचयः प्रकाशयस्तया अया अनया धारया पवस्व क्षर ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

अयुक्तसूरएतशंपवमानोमनावधि । अन्तरिक्षेणयातवे ॥ ८ ॥

अयुक्त । सूरः । एतशम् पवमानः । मनौ ।
अधि । अन्तरिक्षेण । यातवे ॥ ८ ॥

पवमानः पूयमानः सोमो मनावधि मनुर्मनुष्यः तस्मिन्मनुष्ये इत्यर्थः अन्तरिक्षेण यातवे गन्तुं सूरः प्रेरकस्य सूर्यस्यैतशमश्वं । एतग्वा एतश इत्यश्वनामसुपाठात् । अयुक्त युंक्ते ॥८॥

अथ नवमी—

उतत्याहरितोदशसूरोअयुक्तयातवे । इन्दुरिन्द्रइतिब्रुवन् ॥ ९ ॥

उत । त्याः । हरितः । दश । सूरः । अयुक्त ।
यातवे । इन्दुः । इन्द्रः । इति । ब्रुवन् ॥ ९॥

उतापिचेन्दुः सोमः इन्द्रइति ब्रुवन् त्या ता दश दशसंख्याका हरितो दिशः प्रति यातवे गन्तुं सूरः सूर्यस्यैतशमयुक्त युनक्ति ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

परीतोवायवेसुतंगिरइन्द्रायमत्सरम् । अव्योवारेषुसिञ्चत ॥ १० ॥ ३१ ॥

परि । इतः । वायवे । सुतम् । गिरः । इन्द्राय ।
मत्सरम् । अव्यः । वारेषु । सिञ्चत ॥ १० ॥ ३१ ॥

हे गिरः स्तोतारोयूयं वायवे वाय्वर्थं इन्द्रायेन्द्रार्थंच सुतमभिषुतं मत्सरं मदकरं सोममितोभिषवदेशादुद्धृत्य अव्यः अवेर्वारेषु वालेषु परिषिंचत ॥ १० ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे एकत्रिंशोवर्गः ॥ ३१ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथैकादशी–

पवंमानविदारयिमस्मभ्यंसोमदुष्टरंम् । योदूणाशोवनुष्यता॥११॥

पवंमान । विदाः । रयिम् । अस्मभ्यंम् । सोम ।
दुस्तरंम् । यः । दुःऽनशंः । वनुष्यता ॥ ११ ॥

हे पवमानसोम योरयिर्वनुष्यता हिंसकेन शत्रुणा दूणाशोनाशयितुमशक्यः तं शत्रुभिर्दुष्टरं रयिं धनं अस्मभ्यं विदा देहि ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी–

अभ्यंर्षसहस्रिणंरयिंगोमंन्तमश्विनंम् । अभिवाजंमुतश्रवंः॥१२॥

अभि । अर्ष । सहस्रिणंम् । रयिम् । गोऽमंन्तम् ।
अश्विनंम् । अभि । वाजंम् । उत । श्रवंः ॥ १२ ॥

हे सोम त्वं सहस्रिणं बहुसंख्याकं गोमन्तं गोभिर्युक्तमश्विनं अश्ववंतं रयिं धनमभ्यर्षास्मानभिगमय। उतापिच वाजं बलं श्रवोन्नं चास्मानभिगमय ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी–

सोमोदेवोनसूर्योद्रिभिःपवतेसुतः । दधांनःकुलशेरसंम् ॥ १३ ॥

सोमंः । देवः । न । सूर्यः । अद्रिंऽभिः । पवते ।
सुतः । दधांनः । कुलशे । रसंम् ॥ १३॥

देवोन देवइव सूर्यो रोचमानः सोमोद्रिभिर्ग्रावभिः सुतोभिषुतः सन् कलशे द्रोणकलशे रसं दधानो धारयन् पवते धारया क्षरति ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी–

एतेधामान्यार्याशुक्राऋतस्यधारंया । वाजंगोमंन्तमक्षरन् ॥१४॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

एते । धामा॑नि । आर्या॑ । शु॒क्राः । ऋ॒तस्य॑ । धार॑या ।
वाज॑म् । गोऽम॑न्तम् । अ॒क्ष॒र॒न् ॥ १४ ॥

एते अभिषुता इमे शुक्रादीप्ताः सोमा आर्या आर्याणां श्रेष्ठानां यजमानानां धामानि गृहान् प्रति गोमन्तं गोभिर्युक्तं वाजमन्नं ऋतस्योदकस्य धारया अक्षरन् क्षरन्ति ॥१४॥

अथ पञ्चदशी–

सु॒ताइन्द्रा॑यव॒ज्रिणे॒सोमा॑सो॒दध्या॑शिरः । प॒वित्र॒मत्य॑क्षरन् ॥१५॥३२॥

सु॒ताः । इन्द्रा॑य । व॒ज्रिणे॑ । सोमा॑सः । दधि॑ऽआ॒शिरः ।
प॒वित्र॑म् । अति॑ । अ॒क्ष॒र॒न् ॥ १५ ॥ ३२ ॥

वज्रिणे वज्रवते इन्द्रायेन्द्रार्थं सुताअभिषुता दध्याशिरः दधिसंस्कृताः सोमासः सोमाः पवित्रमत्यतिक्रम्याक्षरन् धारया क्षरन्ति ॥ १५ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे द्वात्रिंशोवर्गः ॥ ३२ ॥

अथ षोडशी–

प्रसो॑म॒मधु॑मत्तमोरा॒येअ॑र्षप॒वित्र॒आ । मदो॒योदे॑व॒वीत॑मः ॥ १६ ॥

प्र । सो॒म॒ । मधु॑मत्ऽतमः । रा॒ये । अ॒र्ष॒ । प॒वित्रे॑ । आ ।
मदः॑ । यः । दे॒व॒ऽवीत॑मः ॥ १६ ॥

हे सोम तव योमदोरसो मधुमत्तमोत्यन्तं मधुमान् देववीतमोतिशयेन देवकामश्च तं रसं रायेस्माकं धनार्थं पवित्रे मार्ष धारया क्षर ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी–

तमी॑मृ॒जन्त्या॒यवो॒हरि॑न्न॒दीषु॑वा॒जिन॑म् । इन्दु॒मिन्द्रा॑यमत्स॒रम् ॥१७॥

तम् । ई॒म् । इति॑ । मृ॒ज॒न्ति॒ । आ॒यवः॑ । हरि॑म् । न॒दीषु॑ । वा॒जिन॑म् ।
इन्दु॑म् । इन्द्रा॑य । म॒त्स॒रम् ॥ १७ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हरिं हरितवर्णं वाजिनं बलिनं मत्सरं मदकरं तं पवमानमीमेनमिन्दुं मत्सरं सोममायवोमनुष्याऋत्विजः इन्द्रायेन्द्रार्थं नदीषु वसतीवरीषु मृजन्ति मार्जयन्ति ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी–

आपंवस्वहिरंण्यवदश्वांवत्सोमवीरवंत् । वाजंगोमंन्तमाभंर॥१८॥

आ । पवस्व । हिरंण्यऽवत् । अश्वंऽवत् । सोम । वीरऽवंत् ।
वाजंम् । गोऽमंन्तम् । आ । भर ॥ १८ ॥

हे सोम त्वं हिरण्यवत् सुवर्णोपेतमश्ववदश्वयुक्तंच वीरवत् पुत्राद्युपेतंच धनमापवस्वास्मान् प्रति क्षर । अपिच गोमन्तं पशुभिरुपेतं वाजमन्नमाभरास्मभ्यमाहर ॥ १८॥

अथैकोनविंशी–

परिवाजेनवांजयुमव्योवारेषुसिञ्चत । इन्द्रांयमधुंमत्तमम् ॥ १९॥

परि । वाजें । न । वाजऽयुम् । अव्यंः । वारेषु । सिञ्चत ।
इन्द्रांय । मधुंमत्ऽतमम् ॥ १९ ॥

वाजयुं युद्धकामं मधुमत्तममतिशयेनमधुमन्तं सोममिन्द्रायेद्रार्थं अव्यः अवेर्वारेषु वालेषु दशापवित्रे वाजे न युद्धेइव हे ऋत्विजः परिषिंचत ॥ १९ ॥

अथ विंशी–

कविंमृंजन्तिमर्ज्यंधीभिर्विप्राअवस्यवंः । वृषाकनिंक्रदर्षति॥२०॥३३॥

कविम् । मृजन्ति । मर्ज्यंम् । धीभिः । विप्राः । अवस्यवंः ।
वृषा । कनिंक्रत् । अर्षति ॥ २० ॥ ३३ ॥

अवस्यवो रक्षणकामा विप्रामेधाविनऋत्विजः धीभिरंगुलीभिर्मर्ज्यं मर्जनीयं कविं क्रांन्तकर्माणं यं सोमं मृजन्ति मर्जयन्ति सोयं वृषा सेचकः सोमः कनिक्रदत् शब्दंकुर्वन् अर्षति धारया क्षरति ॥ २० ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे त्रयस्त्रिंशोवर्गः ॥ ३३ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथैकविंशी—

वृषणंधीभिरप्तुरंसोमंमृतस्यधारया। मतीविप्राःसमस्वरन् ॥ २१॥

वृषणम्। धीभिः। अप्ऽतुरम्। सोमम्। ऋतस्य। धारया।
मती। विप्राः। सम्। अस्वरन् ॥ २१ ॥

विप्रा मेधाविनऋत्विजः वृषणं कामानां वर्षकं अप्तुरमपांप्रेरकं सोमं धीभिरंगुलीभिर्मवी मत्या च ऋतस्योदकस्य धारया समस्वरन्प्रेरयन्ति ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी—

पवस्वदेवायुषगिन्द्रंगच्छतुतेमदः। वायुमारोहधर्मणा ॥ २२ ॥

पवस्व। देव। आयुषक्। इन्द्रम्। गच्छतु। ते। मदः।
वायुम्। आ। रोह। धर्मणा ॥ २२ ॥

हे देव द्योतमान सोम पवस्व धारया क्षर। अपिच ते तव मदो मदकरोरस आयुषगनुषक्तमिन्द्रं प्रतिगच्छतु। अपिच त्वं वायुं धर्मणा धारकेन रसेनारोह प्राप्नुहि ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी—

पवमाननितोशसेरयिंसोमश्रवाय्यम्। प्रियःसमुद्रमाविश ॥ २३ ॥

पवमान। नि। तोशसे। रयिम्। सोम। श्रवाय्यम्।
प्रियः। समुद्रम्। आ। विश ॥ २३ ॥

हे पवमान सोम यस्त्वं श्रवाय्यं श्रवणीयं रयिं शत्रूणां धनं नितोशसे नितरां पीडयसि सत्वं प्रियःसन् समुद्रं द्रोणकलशमाविश ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी—

अपघ्नन्पवसेमृधःक्रतुवित्सोममत्सरः। नुदस्वादेवयुंजनम् ॥ २४॥

अपऽघ्नन्। पवसे। मृधः। क्रतुऽवित्। सोम। मत्सरः।
नुदस्व। अदेवऽयुम्। जनम् ॥ २४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे सोम मत्सरो मदकरो यस्त्वं मृधोहिंसकान् शत्रून् अपघ्नन् मारयन् क्रतुविदस्मभ्यं प्रज्ञां प्रयच्छन् पवसे क्षरसि । सत्वमदेवयुमदेवकामं जनं राक्षसवर्गं नुदस्व प्रेरेय ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशी–

पवमानाअसृक्षतसोमाःशुक्रासइन्दवः । अभिविश्वानिकाव्या॥२५॥३४॥

पवमानाः । असृक्षत । सोमाः । शुक्रासः । इन्दवः । अभि ।
विश्वानि । काव्या ॥ २५ ॥ ३४ ॥

शुक्रास उज्ज्वला इन्दवोदीप्ताः पवमानाः क्षरन्तः सोमाः विश्वानि काव्या काव्यानि स्तोत्राण्यभ्यसृक्षत सृज्यन्ते ऋत्विग्भिः ॥ २५ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे चतुस्त्रिंशोवर्गः ॥ ३४ ॥

अथ षड्विंशी–

पवमानासआशवःशुभ्राअसृग्रमिन्दवः । घ्नन्तोविश्वाअपद्विषः॥२६॥

पवमानासः । आशवः । शुभ्राः । असृग्रम् । इन्दवः । घ्नन्तः ।
विश्वाः । अप । द्विषः ॥ २६ ॥

आशवः शीघ्राः शुभ्राः शोभनाः पवमानासः क्षरन्त इन्दवो दीप्ताः सोमा विश्वाः सर्वान्द्विषोद्वेष्टॄन् शत्रूनपघ्नन्तो मारयन्तः असृग्रमसृज्यन्ते ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी–

पवमानादिवस्पर्यन्तरिक्षादसृक्षत । पृथिव्याअधिसानवि ॥ २७॥

पवमानाः । दिवः । परि । अन्तरिक्षात् । असृक्षत । पृथिव्याः ।
अधि । सानवि ॥ २७ ॥

पवमानाः सोमाः दिवो द्युलोकादन्तरिक्षाच्च पृथिव्या भूम्याअधि सानवि समुच्छ्रिते देशे देवयजने पर्यसृक्षत सृज्यन्ते ॥ २७ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथाष्टाविंशी–

पुनानःसोमधारयेन्दोविश्वाअपस्रिधः। जहिरक्षांसिसुक्रतो॥ २८॥

पुनानः। सोम। धारया। इन्दो इति। विश्वाः। अप। स्रिधः।
जहि। रक्षांसि सुक्रतो इति सुऽक्रतो॥ २८॥

हे इन्दो दीप्त सुक्रतो सुकर्मन् सोम धारया पुनानः पूयमानस्त्वं विश्वाः सर्वान् स्रिधो द्वेष्टॄन् शत्रून् रक्षांसि राक्षसांश्चापजहि मारय॥ २८॥

अथैकोनत्रिंशी–

अपघ्नन्त्सोमरक्षसोभ्यर्षकनिक्रदत्। द्युमन्तंशुष्ममुत्तमम्॥२९॥

अपऽघ्नन्। सोम। रक्षसः। अभि। अर्ष। कनिक्रदत्।
द्युऽमन्तम्। शुष्मम्। उत्ऽतमम्॥ २९॥

हे सोम त्वं रक्षसो रक्षांस्यपघ्नन् विनाशयन् कनिक्रदच्छब्दंकुर्वन् द्युमन्तं दीप्तिमन्तमुत्तमं श्रेष्ठं शुष्मं बलमभ्यर्षास्मान् प्रति पवस्व॥ २९॥

अथ त्रिंशी–

अस्मेवसूनिधारयसोमदिव्यानिपार्थिवा। इन्दोविश्वानिवार्या॥३०॥३५॥

अस्मे इति। वसूनि। धारय। सोम। दिव्यानि।
पार्थिवा। इन्दो इति। विश्वानि। वार्या॥ ३०॥ ३५॥

हे इन्दो दीप्त सोम दिव्यानि दिविभवानि पार्थिवा पार्थिवानि पृथिव्यां जातानि च विश्वा सर्वाणि वार्या वार्याणि वरणीयानि वसून्यस्मेस्मासु धारय प्रक्षिप॥३०॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे पंचत्रिंशोवर्गः॥ ३५॥

वृषासोमेति त्रिंशदृचं चतुर्थंसूक्तं मारीचस्य कश्यपस्यार्षं गायत्रं पमानसौम्यं। तथाचानुक्रान्तं– वृषासोमकश्यपइति। उक्तोविनियोगः।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

तत्र प्रथमा–

वृषांसोमद्युमाँअंसिवृषांदेववृषंव्रतः । वृषाधर्माणिदाधिषे ॥ १ ॥

वृषां । सोम । द्युऽमान् । असि । वृषां । देव ।
वृषंऽव्रतः । वृषां । धर्माणि । दधिषे ॥ १ ॥

हे सोम वृषा वर्षकस्त्वं द्युमान् दीप्तिमानसि । अपिच हे देव द्योतमान सोम वृषा त्वं वृषव्रतो वर्षणशीलकर्मासि । किंच हे सोम वृषा त्वं धर्माणि देवानां मनुष्याणां च हितानि कर्माणि दधिषे धारयसि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया–

वृष्णंस्तेवृष्ण्यंशवोवृषावनंवृषामदः । सत्यंवृषन्वृषेदंसि ॥ २ ॥

वृष्णंः । ते । वृष्ण्यंम् । शवंः । वृषां । वनंम् । वृषां ।
मदंः । सत्यम् । वृषन् । वृषां । इत् । असि ॥ २ ॥

हे वृषन् कामानां वर्षक सोम वृष्णो वर्षितुस्ते तव शवोबलं वृष्ण्यं वर्षणशीलं भवति । वनं तवभजनमपि वृषा वर्षणशीलं । मदस्तवरसोपि वृषा वर्षणशीलः । सत्यं सत्यमेव त्वं वृषेव वर्षणशीलएवासि भवसि ॥२॥

अथ तृतीया–

अश्वोनचंक्रदोवृषासंगाइंन्दोसमर्वतः । विनोरायेदुरोवृधि ॥ ३ ॥

अश्वंः । न । चक्रदः । वृषां । सम् । गाः । इन्दो इति ।
सम् । अर्वतः । वि । नः । राये । दुरंः । वृधि ॥ ३ ॥

हे इन्दो सोम वृषा त्वं अश्वोनाश्वइव संचक्रदः संक्रंदसे । अपिच गाः पशूनर्वतोश्वांश्चास्मभ्यं संप्रयच्छसीतिशेषः । किंच नोस्माकं राये धनाय दुरोद्वाराणि विवृधि विवृतानि कुरु ॥ ३ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ चतुर्थी–

अस्रृक्षत॒प्र वा॒जिनो॑ग॒व्यासोमा॑सोअश्व॒या । शु॒क्रासो॑वीर॒याशवः॑॥४॥

अस्रृक्षत । प्र । वा॒जिनः॑ । ग॒व्या । सोमा॑सः । अ॒श्व॒ऽया ।
शु॒क्रासः॑ । वी॒र॒ऽया । आ॒शवः॑ ॥ ४ ॥

• वाजिनो बलवन्तः शुक्रासः शुक्राउज्ज्वलाः आशवो वेगवन्तश्च सोमासः सोमाः गव्या गवेच्छया अश्वयाश्वेच्छया च वीरया पुत्रेच्छयाच प्रासृक्षत ऋत्विग्भिः सृज्यन्ते ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी–

शुम्भमा॑नाऋता॒युभि॑र्मृ॒ज्यमा॑ना॒गभ॑स्त्योः । पव॑न्ते॒वारे॑अ॒व्यये॑॥५॥३६॥

शु॒म्भमा॑नाः । ऋ॒त॒यु॒ऽभिः॑ । मृ॒ज्यमा॑नाः ।
गभ॑स्त्योः । पव॑न्ते । वारे॑ । अ॒व्यये॑ ॥ ५ ॥ ३६ ॥

ऋतायुभिर्यज्ञकामैः शुंभमानाः अलंक्रियमाणा गभस्त्योः गभस्तिभ्यां बाहुभ्यां । गभस्ती बाहू इति बाहुनामसुपाठात् । मृज्यमानाः शोध्यमानाः सोमाः अव्यये अविमये वारे वाले पवित्रे पवन्ते क्षरन्ति ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे षट्त्रिंशोवर्गः ॥ ३६ ॥

अथ षष्ठी–

तेविश्वा॑दा॒शुषे॒वसु॒सोमा॑दि॒व्यानि॒पार्थि॑वा । पव॑न्ता॒मान्तरि॑क्ष्या॥६॥

ते । विश्वा॑ । दा॒शुषे॑ । वसु॑ । सोमाः॑ । दि॒व्यानि॑ ।
पार्थि॑वा । पव॑न्ताम् । आ । अ॒न्तरि॑क्ष्या ॥ ६ ॥

ते सोमा दिव्यानि दिविभवानि पार्थिवा पार्थिवानि पृथिव्यां संभूतानि चान्तरिक्ष्या अन्तरिक्षाण्यन्तरिक्षेजातानिच विश्वा विश्वानि वसु वसूनि धनानि दाशुषे हविषां प्रदात्रे यजमानाय पवन्तां क्षरन्तु ॥ ६ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ सप्तमी–

पवमानस्य विश्ववित्प्र ते सर्गा असृक्षत । सूर्यस्येव न रश्मयः ॥ ७ ॥

पवमानस्य । विश्वऽवित् । प्र । ते । सर्गाः । असृक्षत ।
सूर्यस्यऽइव । न । रश्मयः ॥ ७ ॥

हे विश्वविद्विश्वस्य द्रष्टः सोम पवमानस्य क्षरतः ते तव सर्गाः प्रसृज्यमाना धाराः सूर्यस्येव रश्मयः सूर्यस्य किरणाइव प्रकाशमानाः । नेति संमत्यर्थे । इदानीं प्रासृक्षत प्रासृज्यन्त॥७॥

अथाष्टमी–

केतुं कृण्वन्दिवस्परि विश्वा रूपाभ्यर्षसि । समुद्रः सोम पिन्वसे ॥८ ॥

केतुम् । कृण्वन् । दिवः । परि । विश्वा । रूपा । अभि ।
अर्षसि । समुद्रः । सोम । पिन्वसे ॥ ८ ॥

हे सोम समुद्रः समुद्रवन्ति यस्माद्रसाः ससमुद्रः सत्वं केतुं प्रज्ञानं कृण्वन् कुर्वन् अस्माकं विश्वा विश्वानि रूपा रूपाणि दिवोन्तरिक्षादभ्यर्षस्यभिपवसे परिपिन्वसे नानाविधानि धनानि चास्मभ्यं प्रयच्छसि ॥ ८ ॥

अथ नवमी–

हिन्वानो वाचमिष्यसि पवमान विधर्मणि । अक्रान्देवो न सूर्यः ॥ ९॥

हिन्वानः । वाचम् । इष्यसि । पवमान । विऽधर्मणि ।
अक्रान् । देवः । न । सूर्यः ॥ ९ ॥

हे पवमान सोम हिन्वानः प्रेर्यमाणस्त्वं वाचं शब्दमिष्यसि प्रेरयसि । कदेत्यत्राह–यदा तव रसः सूर्योदेवोन देवइव विधर्मणि विधारके पवित्रे अक्रानक्रमीत् तदेत्यर्थः ॥ ९ ॥

अथ दशमी–

इन्दुः पविष्ट चेतनः प्रियः कवीनां मती । सृजदश्वं रथीरिव ॥ १० ॥ ३७ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

इन्दुः । पविष्ट । चेतनः । प्रियः । कवीनाम् ।
मती । सृजत् । अश्वम् । रथीःऽइव ॥ १० ॥ ३७ ॥

चेतनः प्रज्ञापकः प्रियोदेवानां प्रीतिकरः इन्दुः सोमः कवीनां क्रान्तकर्मणां स्तोतॄणां मती मत्या स्तुत्या पविष्ट पवते । अश्वं हयं रथीरिव रथीवोर्मिं सृजत् सृजति च ॥ १० ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे सप्तत्रिंशोवर्गः ॥ ३७ ॥

अथैकादशी–

ऊर्मिर्यस्तेपवित्रआदेवावीःपर्यक्षरत् । सीदन्नृतस्ययोनिमा ॥११॥

ऊर्मिः । यः । ते । पवित्रे । आ । देवऽअवीः ।
परिऽअक्षरत् । सीदन् । ऋतस्य । योनिम् । आ ॥ ११ ॥

हे सोम ते तव योदेवावीर्देवकामः ऊर्मिस्तरंगः ऋतस्य यज्ञस्य योनिं स्थानं आसीदन् पवित्रे पर्यक्षरत् परिक्षरति तमूर्मिं सृजतीति पूर्वत्र संबन्धः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी–

सनोअर्षपवित्रआमदोयोदेववीतमः । इन्दविन्द्रायपीतये ॥१२॥

सः । नः । अर्ष । पवित्रे । आ । मदः । यः ।
देवऽवीतमः । इन्दो इति । इन्द्राय । पीतये ॥ १२ ॥

हे इन्दो यस्त्वं देववीतमः अतिशयेन देवकामो मदोमदकरश्च भवसि । सत्वं नोस्माकं पवित्रे इन्द्रायेन्द्रस्य पीतये पानायार्षापवस्व ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी–

इषेपवस्वधारयामृज्यमानोमनीषिभिः । इन्दोरुचाभिगाइहि ॥१३॥

इषे । पवस्व । धारया । मृज्यमानः । मनीषिऽभिः ।
इन्दो इति । रुचा । अभि । गाः । इहि ॥ १३ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे इन्दो सोम मनीषिभिर्ऋत्विग्भिः मृज्यमानः शोध्यमानस्त्वमिषेस्माकमन्नाय धारया पवस्व क्षर। रुचा रोचमानेनान्धसा गाः पशूनभीह्यभिगच्छ ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी–

पुनानोवरिवस्कृध्यूर्जंजनायगिर्वणः। हरेसृजानआशिरम् ॥१४॥

पुनानः। वरिवः। कृधि। ऊर्जम्। जनाय। गिर्वणः।
हरे। सृजानः। आऽशिरम् ॥ १४ ॥

हे गिर्वणो गीर्भिर्वननीय हरे हरितवर्ण सोम आशिरं क्षीरं प्रतिसृजानो विसृज्यमानः पुनानः पूयमानस्त्वं जनाय यजमानार्थं वरिवोधनमूर्जमन्नंच कृधि कुरु ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी–

पुनानोदेववीतयइन्द्रस्ययाहिनिष्कृतम्। द्युतानोवाजिभिर्यतः॥१५॥३८॥

पुनानः। देवऽवीतये। इन्द्रस्य। याहि। निःऽकृतम्।
द्युतानः। वाजिऽभिः। यतः ॥ १५ ॥ ३८ ॥

हे सोम द्युतानो दीप्यमानो वाजिभिः बलिभिर्यजमानैर्यतः संगृहीतो देववीतये यज्ञार्थं पुनानः पूयमानस्त्वं इन्द्रस्य निष्कृतं स्थानं याहि गच्छ ॥ १५ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमेष्टत्रिंशोवर्गः ॥ ३८ ॥

अथ षोडशी–

प्रहिन्वानासइन्दवोच्छासमुद्रमाशवः। धियाजूताअसृक्षत॥१६॥

प्र। हिन्वानासः। इन्दवः। अच्छ। समुद्रम्।
आशवः। धिया। जूताः। असृक्षत ॥ १६ ॥

आशवो वेगवन्त इन्दवः सोमाः समुद्रमन्तरिक्षमच्छ प्रति हिन्वानासोहिन्वानाः प्रेर्यमाणाः धिया अंगुल्या जूताः कृष्टाश्च प्रासृक्षत सृज्यन्ते ॥ १६ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ सप्तदशी—

मर्मृजानासंआयवोवृथांसमुद्रमिन्दंवः । अग्मंन्नृतस्ययोनिमा ॥१७॥

मर्मृजानासंः । आयवंः । वृथा । समुद्रम् । इन्दंवः ।
अग्मंन् । ऋतस्यं । योनिम् । आ ॥ १७ ॥

मर्मृजानासो मर्मृज्यमानाः आयवोगन्तार इन्दवः सोमाः वृथायासं विनैव समुद्रमन्तरिक्षं गच्छन्ति । एतदेव दर्शयति ऋतस्योदकस्य योनिं स्थानं आग्मन् गच्छन्तीति ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

परिणोयाह्यस्मयुर्विश्वावसून्योजंसा । पाहिनःशर्मवीरवंत् ॥ १८॥

परि । नः । याहि । अस्मऽयुः । विश्वा । वसूनि ।
ओजंसा । पाहि । नः । शर्म । वीरऽवंत् ॥ १८ ॥

हे सोमास्मयुरस्मत्कामस्त्वं नोस्माकं विश्वा विश्वानि वसूनि धनानि ओजसा बलेन सह परियाहि रक्षार्थं परिगच्छ । अपिच नोस्माकं वीरवत् पुत्रवत् शर्म गृहं पाहि रक्ष ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी—

मिमातिवह्निरेतंशःपदंयुंजानऋक्कंभिः । प्रयत्संमुद्रआहिंतः ॥१९॥

मिमांति । वह्निः । एतंशः । पदम् । युजानः ।
ऋक्कंऽभिः । प्र । यत् । समुद्रे । आऽहिंतः ॥ १९ ॥

हे सोम यद्यदा योवह्निर्वहनशील एतशोश्वः मिमाति शब्दंकरोति ऋक्कभिर्ऋत्विग्भिः स्तोतृभिः पदं युजानो यज्ञे युंजानो निदधत् स्तोत्रश्रवणार्थमागच्छति च । सतदा यज्ञवाहकाश्वात्मा त्वं समुद्रे उदके वसतीवरीषु प्राहितोभवसि ॥ १९ ॥

अथ विंशी—

आयद्योनिंहिरण्ययंमाशुर्ऋतस्यसीदंति । जहात्यप्रंचेतसः ॥२०॥२१॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

आ । यत् । योनिम् । हिरण्ययम् । आशुः । ऋतस्य ।
सीदति । जहाति । अप्रऽचेतसः ॥ २० ॥ ३९ ॥

यद्यदाशुर्वेगवान् सोम ऋतस्य यज्ञस्य हिरण्ययं हिरणमयं योनिं स्थानं हिरण्यपाणिरभिषुणोतीत्युक्तमासीदति । तदानीमप्रचेतसो जहाति विसृजति अस्तोतृणां यज्ञं नाभिगच्छति । किंतु स्तोतृणामेव यज्ञमभिगच्छतीत्यर्थः ॥ २०॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे एकोनचत्वारिंशोवर्गः ॥ ३९ ॥

अथैकविंशी—

अभिवेनाअनूषतेयक्षन्तिप्रचेतसः । मज्जन्त्यविचेतसः ॥ २१ ॥

अभि । वेनाः । अनूषत । इयक्षन्ति । प्रऽचेतसः ।
मज्जन्ति । अविऽचेतसः ॥ २१ ॥

वेनाः कान्ताः स्तोतारोऽभ्यनूषत सोममभिष्टुवन्ति प्रचेतसः सुमतयः इयक्षन्ति यष्टुमिच्छन्ति च । अविचेतसो विशिष्टमतयो विचेतसः अविचेतसोविपरीतमतयइत्यर्थः मज्जन्ति निमज्जन्ति । येसोमं नाभिष्टुभन्ति न यजंति च ते नरके पतन्तीत्यर्थः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी—

इन्द्रायेन्दोमरुत्वतेपवस्वमधुमत्तमः । ऋतस्ययोनिमासदम् ॥२२॥

इन्द्राय । इन्दो इति । मरुत्वते । पवस्व ।
मधुमत्ऽतमः । ऋतस्य । योनिम् । आऽसदम् ॥ २२ ॥

हे इन्दो सोम मधुमत्तमोतिशयेन मधुमान् त्वं ऋतस्य यज्ञस्य योनिं स्थानमासदमुपवेष्टुं मरुत्वते इन्द्रायेन्द्रार्थं पवस्व क्षर ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी—

तंत्वाविप्रावचोविदःपरिष्कृण्वन्तिवेधसः । सन्त्वामृजन्त्यायवः ॥२३॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

तम् । त्वा । विप्राः । वचःऽविदः । परि । कृण्वन्ति ।
वेधसः । सम् । त्वा । मृजन्ति । आयवः ॥ २३ ॥

हे सोम तं पवमानं त्वा त्वां विप्राः प्राज्ञा वेधसः कर्मणांकर्तारो वचोविदः स्तोतारः परिष्कृण्वन्ति अलंकुर्वन्ति । अपिच त्वा त्वामायवोमनुष्याः संमृजन्ति सम्यक् शोधयन्ति॥२३॥

अथ चतुर्विंशी—

रसंतेमित्रोअर्यमापिबन्तिवरुणःकवे । पवमानस्यमरुतः ॥ २४॥

रसम् । ते । मित्रः । अर्यमा । पिबन्ति । वरुणः ।
कवे । पवमानस्य । मरुतः ॥ २४ ॥

हे कवे क्रान्तकर्मन् सोम पवमानस्य क्षरतस्ते तव रसं मित्रःअर्यमा च वरुणश्च मरुतश्चैते सर्वेदेवाः पिबन्ति ॥ २४ ॥

अथ पंचविंशी—

त्वंसोमविपश्चितंपुनानोवाचमिष्यसि । इन्दोसहस्रभर्णसम्॥२५॥४०॥

त्वम् । सोम । विपःऽचितम् । पुनानः । वाचम् ।
इष्यसि । इन्दो इति । सहस्रऽभर्णसम् ॥ २५ ॥ ४० ॥

हे इन्दो दीप्तसोम पुनानः पूयमानस्त्वं विपश्चितं प्रज्ञया पवित्रां सहस्रभर्णसं बहुभरणां वाचमिष्यसि प्रेरयसि ॥ २५॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे चत्वारिंशोवर्गः ॥ ४० ॥

अथ षड्विंशी—

उतोसहस्रभर्णसंवाचंसोममखस्युवम् । पुनानइन्दवाभर ॥ २६ ॥

उतो इति । सहस्रऽभर्णसम् । वाचम् । सोम ।
मखस्युवम् । पुनानः । इन्दो इति । आ । भर ॥ २६ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

उतो अपिच हे इन्दो दीप्तसोम पुनानः पूयमानस्त्वं सहस्रभर्णसं सहस्रभरणां मखस्युवं धनकामां यज्ञकामां वाचमस्मभ्यमाभराहर ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी—

पुनानइंन्दवेषांपुरुंहूतजनांनाम् । प्रियःसंमुद्रमाविंश ॥ २७ ॥

पुनानः । इन्दो इतिं । एषाम् । पुरुंऽहूत । जनांनाम् ।
प्रियः । समुद्रम् । आ । विश ॥ २७ ॥

हे पुरुहूत बहुभिराहूत इन्दो सोम पुनानः पूयमानस्त्वं एषामस्मिन् यागे स्तोत्रं कुर्वतां जनानां प्रियः सन् समुद्रं द्रोणकलशमाविश प्रविश ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी—

दविंद्युतत्यारुचापंरिष्टोभंन्त्याकृपा । सोमांःशुक्रागवांशिरः ॥२८॥

दविंद्युतत्या । रुचा । परिंऽस्तोभंन्त्या । कृपा ।
सोमांः । शुक्राः । गोऽआंशिरः॥ २८ ॥

शुक्रा उज्ज्वलाः दविद्युतत्या द्योतमानया रुचा दीप्त्या परिष्टोभंत्या परितः शब्दायमानया कृपा धारयाच युक्ताः सोमाः गवाशिरो भवन्ति गव्येन पयसा मिश्रिता भवन्तीत्यर्थः ॥ २८ ॥

अथैकोनत्रिंशी—

हिन्वानोहेतृभिर्यतआवाजंवाज्यंक्रमीत् । सीदंन्तोवनुषोंयथा ॥२९॥

हिन्वानः । हेतृऽभिः । । यतः । आ । वाजम् । वाजी ।
अक्रमीत् । सीदंन्तः । वनुषः । यथा ॥ २९ ॥

वाजी बलवान् सोमो हेतृभिः प्रेरकैः स्तोतृभिः हिन्वानः स्तोत्रैः प्रेर्यमाणो यतः संयतः सन् वाजं यागाख्यं युद्धमाक्रमीदाक्रमति । तत्रदृष्टान्तः—यथावनुषोहन्तारोभटाः सीदन्तोयुद्धं प्रविशन्तः आक्रमन्ति तद्वदित्यर्थः ॥ २९ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ त्रिंशी–

ऋधक्सोमस्वस्तयेंसंजग्मानोदिवःकविः। पवस्वसूर्योदृशे ॥३०॥४१॥

ऋधक् । सोम । स्वस्तये । सम्ऽजग्मानः । दिवः ।
कविः । पवस्व । सूर्यः । दृशे ॥ ३० ॥ ४१ ॥

हे सोम कविः क्रान्तः सूर्यः सुवीर्यस्त्वं ऋधक् ऋध्नुवन्। तथाचयास्कः–ऋधगितिपृथग्भावस्यानुप्रवचनं भवत्यथाप्यृध्नोत्यर्थेदृश्यतईति । संजग्मानः संगच्छमानः स्वस्तये दृशे दर्शनायच दिवः द्युलोकात् पवस्व क्षर ॥ ३० ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमे एकचत्वारिंशोवर्गः ॥ ४१ ॥

वेदार्थस्यप्रकाशेन तमोहार्दंनिवारयन्। पुमर्थांश्चतुरोदेयाद्विद्यातीर्थमहेश्वरः॥ १ ॥

इतिश्रीमद्राजाधिराजपरमेश्वरवैदिकमार्गप्रवर्तकश्रीवीरबुक्कभूपालसाम्राज्यधुरंधरेण सायाणाचार्येण विरचिते माधवीये वेदार्थप्रकाशे ऋक्संहिताभाष्ये सप्तमाष्टकेप्रथमोध्यायः॥ १ ॥

१ नि० ४. २५.।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

यस्यनिःश्वसितंवेदा योवेदेभ्योखिलंजगत्। निर्ममे तमहंवन्दे विद्यातीर्थमहेश्वरम् ॥१॥

हिन्वन्तीति त्रिंशदृचं पञ्चमं सूक्तं वरुणपुत्रस्य भृगोरार्षं भार्गवस्य जमदग्नेर्वा। गायत्रं पवमानसोमदेवताकं। तथाचानुक्रम्यते–हिन्वन्तिभृगुर्वारुणिर्जमदग्निर्वेति। गतोविनियोगः।

तत्र प्रथमा–

ॐम् हि॒न्वन्ति॒सूर॒मुस्र॑यः॒स्वसा॑रोजा॒मय॒स्पति॑म्। म॒हामिन्दुं॑मही॒युवः॑॥१॥

हि॒न्वन्ति॑। सूर॑म्। उस्र॑यः। स्वसा॑रः। जा॒मयः॑।

पति॑म्। म॒हाम्। इन्दु॑म्। म॒ही॒युवः॑ ॥ १ ॥

अत्र सर्वत्र पवमानः सोमः स्तूयते। तत्रादावृषिः सोमं प्रत्याह मदीया अंगुलयः त्वामभिषोतुं प्रेरयन्तीति। तदुच्यते–स्वसारः अंगुलिनामैतत् सुष्ठु कर्मसु प्रेर्यन्ते ऋत्विग्भिरिति स्वसारः जामय एकस्मात्प्राणेरुत्पन्नत्वात्परस्परं बन्धुभूताः उस्रयः कर्मार्थं निवसंत्यः सर्वत्र गन्त्र्य इत्यर्थः। तादृश्योंगुलयः महीयुवः त्वदभिषवं कामयमानाः सत्यः सूरं सुवीर्यं सोमे पीते वीर्यं भवतीति शोभनवीर्यकारणं वा सर्वेषां कर्मणिप्रेरकं वा तादृशं पतिं सर्वस्य स्थावरजंगमजातस्य स्वामिनं यस्माद्देवार्थमिज्यते अतएव महां देवेभ्योदीयमानत्वेन महान्तं मंहनीयं वा इदुं ग्रहेषु स्पन्दमानं सोमं हिन्वन्ति प्रेरयन्ति। हिवर्धनगत्योः स्वादिः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया–

पव॑मानरु॒चारु॑चादे॒वोदे॒वेभ्य॒स्परि॑। विश्वा॒वसू॒न्याविंश ॥ २ ॥

पव॑मान। रु॒चाऽरु॑चा। दे॒वः। दे॒वेभ्यः॑।

परि॑। विश्वा॑। वसू॑नि। आ। वि॒श॒ ॥ २ ॥

हे पवमान दशापवित्रेण पूयमान यद्वा पुनान शुद्ध सोम रुचारुचा रुचदीप्तौ सर्वेण तेजसा देवोदीप्यमानस्त्वं देवेभ्यः परि देवेभ्यः सकाशात् विश्वा व्याप्तानि सर्वाणि बहूनि वसू-

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

नि धनानि अस्माकमाविश प्रापय। यद्वा देवेभ्यस्त्वदर्थं सर्वाणि वसूनि निवासस्थानानि ग्रहादीनि आविश समन्तात्प्रविश ॥ २ ॥

अथ तृतीया–

आ पवमान सुष्टुतिं वृष्टिं देवेभ्यो दुवः। इषे पवस्व संयतम् ॥ ३ ॥

आ। पवमान। सुऽस्तुतिम्। वृष्टिम्। देवेभ्यः।
दुवः। इषे। पवस्व। सम्ऽयतम् ॥ ३ ॥

हे पवमान पूयमान पुनान वा सोम सुष्टुतिं शोभनस्तुतियुक्तां वृष्टिं देवेभ्यः देवानां दुवः सुपांसुलुगिति चतुर्थ्यालुक् दुवसे परिचरणाय आपवस्व आगमय त्वं यथा मदीयया स्तुत्या वृष्टिर्भविष्यति तथाकुर्वित्यर्थः। किंच अस्माकमिषे अन्नार्थंच संयतं सम्यगस्मान् संगच्छन्तीं वृष्टिं कुरु। यद्वा दुवः परिचर्यामभिलक्ष्य क्रियमाणां सुष्टुतिं शोभनस्तुतिरूपां वृष्टिं बहुस्तुतिमित्यर्थः एतां देवेभ्यः प्रापय ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी–

वृषा ह्यसि भानुना द्युमन्तं त्वा हवामहे। पवमान स्वाध्यः ॥ ४ ॥

वृषा। हि। असि। भानुना। द्युऽमन्तम्।
त्वा। हवामहे। पवमान। सुऽआध्यः ॥ ४ ॥

पवमान पूयमान वृषा अभिमतफलानां वर्षितासि हि भवसि खलु। तस्मात् हे पवमान पुनान वा सोम स्वाध्यः शोभनकर्माणः सुष्टुध्यानवन्तोवा वयं भानुना रश्मिना द्युमन्तं दीप्तिमन्तं अतिशयेन तेजस्विनं इत्यर्थः स्तुतिमन्तंवा त्वा त्वां हवामहे यज्ञेषु आह्वयामहे[1] ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी–

आ पवस्व सुवीर्यं मन्दमानः स्वायुध। इहो ष्विन्दवा गहि ॥ ५ ॥ १ ॥

---

१ हे पवमान पूयमान सोम स्वाध्यः सुकर्माणोवयं भानुना रश्मिना द्युमन्तं द्युतिमन्तं त्वा त्वां हवामहे आह्वयामः। हि यस्मात् त्वं वृषा कामानां वर्षयितासि ॥ इतिपुस्तकान्तरे।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

आ । पवस्व । सुऽवीर्यम् । मन्दमानः । सुऽआयुध ।
इहो इति । सु । इन्दो इति । आ । गहि ॥ ५ ॥ १ ॥

हे स्वायुध यज्ञे स्फ्यकपालादीनि दशआयुधानीत्यभिधीयन्ते शोभनानि तानि यस्य सतथोक्तः । यद्वा धनुरादीन्यायुधानि यस्य सः तादृश हे सोम त्वं मन्दमानः मोदमानः सन् यद्वा अन्तर्णीतण्यर्थः देवान् स्वयं मादयन् सुवीर्यं शोभनवीर्योपेतं पुत्रादिकमस्माकं आपवस्व पवतिर्गत्यर्थः आप्रापय । किंच हे इन्दो ग्रहेषु चमसेषुच क्षरणशील सोम इहो इह उ पदद्वयं उइत्यवधारणे इहैवास्मदीये यज्ञे एव सुष्ठु आगहि आगच्छ ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये प्रथमोवर्गः ॥ १ ॥

अथ षष्ठी—

यदद्भिःपरिषिच्यसेमृज्यमानोगभस्त्योः । द्रुणासधस्थमश्नुषे ॥ ६ ॥

यत् । अत्ऽभिः । परिऽसिच्यसे । मृज्यमानः ।
गभस्त्योः । द्रुणा । सधऽस्थम् । अश्नुषे ॥ ६ ॥

हे सोम गभस्त्योर्बाहुनामैतत् गभसन्ति दीपयन्ति निर्मथ्यंत्याभ्यां अग्निमिति गभस्ती बाहू तयोर्मृज्यमानस्ताभ्यां शोध्यमानः सन् अद्भिः सोमसेचनार्थं चतुर्विधाआपस्ताभिर्वसतीवरीभिरेकधनाभिश्च यद्यदा परिषिच्यसे परितः सिच्यमानोभवसि । तदानीं द्रुणा द्रुममयेन परिप्लवेन पात्रेण गृह्यमाणः सन् सधस्थं सहतिष्ठंत्यत्रेति सधस्थं स्थानं ग्रहचमसादिकं अश्नुषे प्राप्नोषि ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

प्रसोमायव्यश्ववत्पवमानायगायत । महेसहस्रचक्षसे ॥ ७ ॥

प्र । सोमाय । व्यश्वऽवत् । पवमानाय ।
गायत । महे । सहस्रऽचक्षसे ॥ ७ ॥

हे स्तोतारः पवमानाय दशापवित्रेण पूयमानाय पुनानाय वा सोमाय प्रगायत प्रकर्षेण सामगानं कुरुत अभिष्टुत वा । कथमिव व्यश्ववत् यथापूर्वं व्यश्वोनामऋषिः सोममगासीव

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

तद्वत् यूयमपि । कीदृशाय महे महते देवेभ्यः स्वीयंक्रियमाणत्वेन गुणादिभिर्वा महत्त्वयुक्ताय सहस्रचक्षसे प्रयोगबाहुल्यापेक्षमेतद्वचनं सहस्रसंख्याकस्तोत्रयुक्ताय यद्वा नानाविधैर्देवैरनेकधाद्रष्टव्याय सोमायेति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी–

यस्य॒वर्ण॑मधु॒श्चुतं॒हरिं॑हि॒न्वन्त्यद्रि॑भिः । इन्दु॒मिन्द्रा॑यपी॒तये॑ ॥ ८ ॥

यस्य॑ । वर्ण॑म् । म॒धु॒ऽश्चुत॑म् । हरि॑म् । हि॒न्वन्ति॑ ।
अद्रि॑ऽभिः । इन्दु॑म् । इन्द्रा॑य । पी॒तये॑ ॥ ८ ॥

हे अध्वर्य्वादयः वर्णं शत्रूणां वारकं येन असौ पीयते तेन मत्तेन शत्रवः संप्रहार्यन्तइति शत्रुनिवारणसमर्थं मधुश्चुतं मधुररसस्य च्यावयितारं हरिं हरितवर्णं इन्दुं इन्धेरेतद्रूपमत्रेष्यते सर्वतोदीप्यमानं । उन्दीक्लेदनइत्यस्माद्वा । अभिषवानंतरं पात्रेषु क्षरणशीलं यस्य सोमस्य तव कारणमंशुं अद्रिभिर्हिन्वन्ति प्रेरयन्ति अभिषुण्वन्तीत्यर्थः । इन्द्राय पीतये इन्द्रस्य पानाय तदर्थमित्यर्थः ॥ ८ ॥

अथ नवमी–

तस्य॑ते॒वा॒जिनो॑व॒यंविश्वा॒धना॑निजि॒ग्युषः॑ । स॒खि॒त्वमा॑वृ॑णीमहे ॥ ९ ॥

तस्य॑ । ते॒ । वा॒जिनः॑ । व॒यम् । विश्वा॑ । धना॑नि ।
जि॒ग्युषः॑ । स॒खि॒ऽत्वम् । आ । वृ॒णी॒म॒हे॒ ॥ ९ ॥

हे सोम वाजिनः संभृतहविष्कावयं विश्वा विश्वानि सर्वाणि व्याप्तानि वा शत्रुधनानि जिग्युषः जितवतस्तस्य पूर्वोक्तलक्षणस्य प्रसिद्धस्य वा ते तव सखित्वं स्तुत्यस्तोतृलक्षणं सख्यं आवृणीमहे संभजामहे अस्मभ्यं धनं देहीति संभजनं कुर्मइत्यर्थः । जिग्युषः जिजये लिटि क्वसौ वस्वेकाजाद्दिति नियमादिडभावः सन्लिटोर्जेरित्यभ्यासादुत्तरस्य कवर्गादेशः जसिपरतोवसोःसंप्रसारणं क्वसुप्रत्ययस्वरः ॥ ९ ॥

अथ दशमी–

वृषा॑पवस्व॒धार॑या॒म॒रुत्व॑तेचमत्स॒रः । विश्वा॒दधा॑न॒ओज॑सा ॥ १० ॥ २ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

वृषा । पवस्व । धारया । मरुत्वते । च । मत्सरः ।
विश्वा । दधानः । ओजसा ॥ १० ॥ २ ॥

हे सोम त्वं वृषा स्तोतॄणामभिमतफलस्य वर्षकः सन् धारया त्वदीयया पवस्व द्रोणकलशमागच्छ । पवतिर्गतिकर्मा आगतस्त्वं यदा अस्माभिरिन्द्राय दीयसे तदा मरुत्वते सहाया-मरुतोयस्यसन्ति तस्मै इन्द्राय मत्सरोमदकरश्च भव । कीदृशः विश्वा विश्वानि सर्वाणि व्याप्तानि वा धनानि ओजसा आत्मीयेन बलेन युक्तःसन् स्तोतृभ्यस्तानि दधानः प्रयच्छन् त्वं मादयिता भवेति समन्वयः ॥ १० ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये द्वितीयोवर्गः ॥ २ ॥

अथैकादशी–

तंत्वांधर्तारंमोण्योः३ःपवमानस्वर्दृशम् । हिन्वेवाजेषुवाजिनम् ॥११॥

तम् । त्वा । धर्तारम् । ओण्योः । पवमान ।
स्वःऽदृशम् । हिन्वे । वाजेषु । वाजिनम् ॥ ११ ॥

हे पवमान पूयमान पुनान वा हे सोम ओण्योः । द्यावापृथिवीनामैतत् । तयोर्धर्तारं धारकं अतएव स्वर्दृशं स्वर्गस्य सूर्यस्य वा द्रष्टारं सर्वैर्देवैर्द्रष्टव्यं वाजिनं बलवन्तं पूर्वोक्तगुणसिद्धं त्वा त्वां वाजेषु संग्रामेषु हिन्वे प्रेरयामि । यद्वा वाजेषु अन्नेषु विषयेषु हिनोमि अन्नादिकं प्रयच्छेत्यर्थः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी–

अयाचित्तोविपानयाहरिःपवस्वधारया । युजंवाजेषुचोदय ॥१२॥

अया । चित्तः । विपा । अनया । हरिः । पवस्व ।
धारया । युजम् । वाजेषु । चोदय ॥ १२ ॥

हे पवमान अया अयपयगतौ कर्मार्थमितस्ततोगच्छन्तीभिरनया विपा विपप्रेरणे । हवींषि अग्नौ प्रेरयन्तीति विपोंगुलयः एकवचनं छान्दसं प्रत्येकविवक्षया वा । एताभिर्मदीयाभिरंगुलिभिश्चित्तो ज्ञातः निर्गतोभिषुतोहरिर्हरितवर्णस्त्वं धारया सन्ततया पवस्व द्रोणकशं ग्रहां-

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

श्चागच्छ त्वं । किंच युजं सखायमिन्द्रं वाजेषु संग्रामेषु चोदय प्रेरय । यदा अस्माभिरिन्द्रार्थं सोमोदीयते तदा तत्पानेन हृष्टःसन् शत्रून् हन्तीत्यर्थः ॥१२॥

अथ त्रयोदशी–

आनंइन्दोमहीमिषंपवंस्वविश्वदंर्शतः । अस्मभ्यंसोमगातुवित् ॥ १३॥

आ । नः । इन्दो इति । महीम् । इषंम् । पवंस्व ।
विश्वऽदंर्शतः । अस्मभ्यंम् । सोम । गातुऽवित् ॥ १३ ॥

हे इन्दो क्षरणशील दीपनशील हे सोम विश्वदर्शतः विश्वैः सर्वैः दर्शनीयः यद्वा विश्वं सर्वं वस्तुजातं दृश्यते ज्ञाप्यतेनेनेति सविश्वस्य प्रकाशकइत्यर्थः । तादृशस्त्वं महीमिषं महत्मभूतमन्नं नोस्मभ्यमापवस्व आगमय प्रयच्छेत्यर्थः । किंच हे सोमाभिषूयमाण पवमान अस्मभ्यं गातुवित् स्वर्गमार्गस्य लंभयिता ज्ञापयिता भव ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी–

आकुलशांअनूषतेन्दोधारांभिरोजंसा । एन्द्रंस्यपीतयेंविश ॥१४॥

आ । कुलशांः । अनूषत । इन्दो इति । धारांभिः ।
ओजंसा । आ । इन्द्रंस्य । पीतयें । विश ॥ १४ ॥

हे इन्दो क्षरणशील सोम ओजसा बलेन युक्तस्य तव धाराभिर्निरन्तराभिः सहिताः कलशाः प्रयोगबाहुल्यापेक्षमेतद्बहुवचनं । द्रोणकलशाः अनूषत स्तोतृभिराभिमुख्येन स्तूयन्ते । सोमाभिषवकालेहि ऋत्विजः स्तुवन्तिखलु । ततस्त्वमिन्द्रस्य पीतये पानाय आविश ग्रहांश्चमसांश्च प्रविश ॥ १४ ॥

अथ पञ्चदशी–

यस्यंतेमद्यंरसंतीव्रंदुहन्त्यद्रिंभिः । सपंवस्वाभिमातिहा ॥१५॥ ३

यस्यं । ते । मद्यंम् । रसंम् । तीव्रम् । दुहन्ति । अद्रिंऽभिः ।
सः । पवस्व । अभिमातिऽहा ॥ १५ ॥ ३ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे सोम यस्य ते तव मद्यं मदकरं तीव्रं क्षिप्रं मदकारिणं रसं अद्रिभिर्ग्रावभिरध्वर्यवो दुहन्ति अभिषुण्वन्ति। सतादृशस्त्वं अभिमातिहा अभितोमातिरभिमानं येषां ते शत्रवः पापरूपाणां हन्ता सन् पवस्व सर्वतोगच्छ। येभिषुण्वन्ति ते पापरहिताः सुकृतिनोभवन्तीत्यर्थः॥ १५॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये तृतीयोवर्गः॥ ३॥

अथ षोडशी–

राजा॑मे॒धाभि॑रीयते॒पव॑मानोम॒नावधि॑। अ॒न्तरि॑क्षेण॒याते॑वे ॥ १६॥

राजा॑। मे॒धाभि॑ः। ई॒य॒ते॒। पव॑मानः। म॒नौ।
अधि॑। अ॒न्तरि॑क्षेण। याते॑वे॥ १६॥

मनौ मनुष्ये यागं कुर्वाणे सति। यद्वा मनावधि मनुर्मन्तव्योयज्ञः तस्मिन् पवमानः पूयमानः पुनानोवा राजा राजशब्देन सोमोभिधीयते। सोमंराजानमक्रीणन्नित्यादिषु दृष्टत्वात्। सराजा मेधाभिः स्तुतिभिः सह ईयते गच्छति। किमर्थं अन्तरिक्षेण आकाशमार्गेण द्रोणकलशं प्रति यातवे यातुं द्रोणाभिगमनकालेहि स्तोतृभिः स्तूयते खलु॥ १६॥

अथ सप्तदशी–

आन॑इन्दोशत॒ग्विनं॒गवां॒पोषं॒स्वश्व्य॑म्। वहा॒भग॑त्तिमू॒तये॑ ॥ १७॥

आ। नः॒। इ॒न्दो॒ इति॑। श॒त॒ऽग्विन॑म्। गवा॑म्। पोष॑म्।
सु॒ऽअश्व्य॑म्। वह॑। भग॑त्तिम्। ऊ॒तये॑॥ १७॥

हे इन्दो पात्रेषु क्षरणशील दीपनशीलवा हे सोम शतग्विनं शतसहस्रसंख्याभिर्गोभिर्युक्तं गवां पोषं गवादीनां पुष्टिवर्धनं स्वश्व्यं शोभनाश्वसंगसहितं भगत्तिं भगदत्तिं भजनीयधनदानं च ऊतये रक्षणाय नोस्माकं आवह प्रापय गवादींश्च। तेषांच वृद्धिं प्रयच्छेत्यर्थः॥ १७॥

अथाष्टादशी–

आनः॑सोम॒सहो॒जुवो॑रू॒पंनवर्च॑सेभर। सु॒ष्वा॒णोदे॒ववी॑तये ॥ १८॥

आ। नः॒। सोम॒। सहः॑। जुवः॑। रू॒पम्। न।
वर्च॑से। भ॒र॒। सु॒स्वा॒नः। दे॒वऽवी॑तये॥ १८॥

---

१ ऐ० ब्रा० १. २७।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे सोम देववीतये देवपानाय देवानां कामाय वा सुष्वाणः अभिषूयमाणः अभिषुतो वा भव । त्वं सहः शत्र्वभिभवनसमर्थं बलं जुवः जुरितिगत्यर्थः शत्रून्प्रति शीघ्रगमनंच यद्वा सर्वतोगमनशीलं । किंच नेतिचार्थे । वर्चसे वर्चदीप्तौ दीप्त्यै सर्वत्र प्रकाशनाय रूपंच नोस्मभ्यं आभराहर प्रयच्छ ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी—

अर्षासोमद्युमत्तमोभिद्रोणानिरोरुवत् । सीदञ्छ्येनोनयोनिमा॥१९॥

अर्ष । सोम । द्युमत्ऽतमः । अभि । द्रोणानि ।
रोरुवत् । सीदन् । श्येनः । न । योनिम् । आ ॥ १९ ॥

हे सोम अभिषूयमाण पवमान द्युमत्तमः अतिशयेन दीप्तिमांस्त्वं द्रोणानि प्रयोगबाहुल्यापेक्षमेतद्बहुवचनं द्रोणानभिलक्षीकृत्य रोरुवत् पुनःपुनर्भृशं वा शब्दंकुर्वन् अर्ष तानागच्छ दशापवित्रमध्यान्निर्गतः सोमः अविच्छिन्नधारया द्रोणकलशे पतन् शब्दंकरोति खलु । तत्रदृष्टान्तः—श्येनोन यथाआसीदन् सर्वतोगच्छन् श्येनः शंसनीयगतिः पक्षी योनिं स्वस्थानं कुलायंप्रति भृशंशब्दायमानःसन् आगच्छति तद्वत् ॥ १९ ॥

अथ विंशी—

अप्साइन्द्रायवायवेवरुणायमरुभ्द्यः । सोमोअर्षतिविष्णवे ॥२०॥४॥

अप्साः । इन्द्राय । वायवे । वरुणाय ।
मरुत्ऽभ्यः । सोमः । अर्षति । विष्णवे ॥ २० ॥ ४ ॥

अप्साः वसतीवरीनामधेयानामपां संभक्ता । वनषणसंभक्तौ जनसनेतिविट् विड्वनोरित्यात्वं । तादृशः सोमः अर्षति द्रोणकलशमागच्छति । किमर्थं इन्द्राय सर्वदेवानां प्रथमएव इन्द्रः सोमं पिबति तस्मात्पूर्वमेवाभिहितः तस्मै वायवे तत्सहायायच ऐन्द्रवायवे हि इन्द्रस्यानन्तरं वायुः सोमं पिबति तस्मात्तदनु वायुरुक्तः तस्मैच वरुणाय मरुद्भ्योमितं शब्दं कुर्वद्भ्यः एतन्नामकेभ्योदेवेभ्यः विष्णवे सर्वजगद्व्यापिने विष्णवेच एतेषां पातुं सोमः स्रवतीत्यर्थः॥ २०॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये चतुर्थोवर्गः ॥ ४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथैकविंशी–

इषंतोकायंनोदधंदस्मभ्यंसोमविश्वतंः । आपंवस्वसहस्रिणंम् ॥२१॥

इषंम् । तोकायं । नः । दधंत् । अस्मभ्यंम् । सोम ।
विश्वतंः । आ । पवस्व । सहस्रिणंम् ॥ २१ ॥

हे सोम त्वं नोस्माकं तोकाय पुत्राय इषमन्नं दधद्विदधत् प्रयच्छन् सहस्रिणं सहस्रसंख्याकं धनं विश्वतः सर्वतोदिक्षु अस्मभ्यं वा पवस्व आप्रयच्छ अस्मभ्यं पुत्रायच अन्नधनादिकं प्रयच्छेत्यर्थः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी–

येसोमांसःपरावतियेअंर्वावतिंसुन्विरे । येवादःशर्यणावंति ॥ २२॥

ये । सोमांसः । पराऽवतिं । ये । अर्वाऽवतिं ।
सुन्विरे । ये । वा । अदः । शर्यणाऽवंति ॥ २२ ॥

एतदादिभ्यामृग्भ्यामिन्द्रार्थं सर्वत्र सोमाभिषवोस्तीत्याह । ये सोमासः सोमाः परावति विप्रकृष्टेतिदूरे देशे ये वा अर्वावति अन्तिके देशे इन्द्रार्थं सुन्विरे अभिषूयन्ते अभ्यषूयन्त । ये वा शर्यणावति कुरुक्षेत्रस्य जघनार्धे शर्यणावत्संज्ञकं मधुरसयुक्तं सोमवत्सरोस्ति अदः अस्मिन्सरसि सुरसाः येसोमा इन्द्रायाभिषूयन्ते तेस्माकमभिमतफलं प्रयच्छन्तु । इतिवक्ष्यमाणेन संबन्धः ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी–

यआर्जीकेषुकृत्वंसुयेमध्येंपस्त्यांनाम् । येवाजनेंषुपञ्चसुं ॥ २३ ॥

ये । आर्जीकेषुं । कृत्वंऽसु । ये । मध्यें । पस्त्यांनाम् ।
ये । वा । जनेंषु । पञ्चऽसुं ॥ २३ ॥

येवा सोमा आर्जीकेषु ऋजीकानामदूरभवाः आर्जीकादेशाः तेषु तथा कृत्वसु कृत्वानइति देशाभिधानं तेषु कर्मवत्सु देशेषु किंच पस्त्यानां सरस्वत्यादीनां नदीनां मध्ये समीपेच

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

ये सोमाः अभिषूयन्ते । ऋषयोवैसरस्वत्यांसत्रमासतेत्यादिषु नदीतरे यज्ञकरणस्य श्रवणात् । किंच जनेषु पंचसु निषादपंचमाश्चत्वारोवर्णाः पंचजनाः तेषुच येवा सोमा अभिषुतास्तेसोमाः अस्माकमभिमतं प्रयच्छन्त्वित्युत्तरेणान्वयः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी—

तेनोवृष्टिंदिवस्परिपवंन्तामासुवीर्यम् । सुवानादेवासइन्दवः ॥२४॥

ते । नः । वृष्टिम् । दिवः । परि । पवन्ताम् । आ ।
सुऽवीर्यम् । सुवानाः । देवासः । इन्दवः ॥ २४ ॥

सुवानास्तत्र चाभिषूयमाणा देवासः देवाः दीपनशीलाः स्तुत्यावा इन्दवः ग्रहेषु चमसेषुच क्षरन्तः तेसोमाः नोस्माकं दिवस्परि । परिशब्दः पंचमीद्योतकः । अन्तरिक्षादादित्याद्वा वृष्टिं । अग्नौ प्रास्ताहुतिः सम्यगादित्यमुपतिष्ठते । आदित्याज्जायतेवृष्टिरिति वृष्टिकारणत्वात् । किंच सुवीर्यं शोभनवीर्योपेतं पुत्रंच धनादिकंवा आपवन्तां प्रापयन्तु । यजमानः सोमेनाभिमतफलानि प्राप्नोति खलु ॥ २४ ॥

अथ पंचविंशी—

पवंतेहर्यतोहरिर्गृणानोजमदग्निना । हिन्वानोगोरधित्वचि ॥ २५॥५॥

पवंते । हर्यतः । हरिः । गृणानः । जमत्ऽअग्निना ।
हिन्वानः । गोः । अधि । त्वचि ॥ २५ ॥ ५ ॥

हर्यतः देवान् कामयमानोहरिर्हरितवर्णः किंच गोस्त्वच्यधि आनडुहे चर्मणि हिन्वानः प्रेर्यमाणः ससोमः जमदग्निना मंत्रद्रष्ट्रा ऋषिणा गृणानः स्तूयमानःसन् पवते दशापवित्रेण पूतोभवति यद्वा पात्राण्यभिगच्छति ॥ २५ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये पंचमोवर्गः ॥ ५ ॥

अथ षड्विंशी—

प्रशुक्रासोवयोजुवोहिन्वानासोनसप्तयः । श्रीणानाअप्सुमृंजत ॥२६॥

---

१ ऐ० ब्रा० २. १९.

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

प्र । शुक्रासः । वयःऽजुवः । हिन्वानासः । न ।
सप्तयः । श्रीणानाः । अप्ऽसु । मृञ्जत ॥ २६ ॥

शुक्रासः शुक्रा दीप्यमाना वयोजुवः अन्नंप्रेरयन्तः यद्यदपेक्ष्य देवेभ्यः सोमं प्रयच्छन्ति तत्तदपेक्षितं सोमोददाति । ते सोमाः श्रीणानाः दधिक्षीरादिभिः श्रीयमाणाःसन्तः अप्सु वसतीवरीष्वेकधनासुच । मृंजत ऋत्विग्भिः प्रमृज्यन्ते शोध्यन्ते । तत्रदृष्टान्तः—हिन्वानासोन सप्तयः अश्वनामैतत् । यथाश्वाः हिन्वानासो हिन्वानाः सादिभिः प्रेर्यमाणाः सन्तः अप्सु तैरेव प्रशोधिताभवन्ति तद्वत् ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी—

तंत्वासुतेष्वाभुवोहिन्विरेदेवतातये । सपवस्वानयारुचा ॥२७॥

तम् । त्वा । सुतेषु । आऽभुवः । हिन्विरे ।
देवऽतातये । सः । पवस्व । अनया । रुचा ॥ २७ ॥

अथ प्रत्यक्षस्तुतिः हे सोम आभुवः कर्मकरणार्थं समन्ताद्भवन्तीति आभुव ऋत्विजः ते सुतेषु सुतः अभिषुतः सोमः तद्वत्सु यज्ञेषु देवतातये । सर्वदेवात्तातिलितिस्वार्थिकस्तातिल् । इन्द्रादिदेवेभ्यः तं तादृशं प्रसिद्धं त्वा त्वां हिन्विरे ग्रावभिः प्रेरयन्ति अभिषुण्वन्तीत्यर्थः । ततः सः अभिषुतः सत्वं अनया रुचा दीप्यमानधारया द्रोणकलशं प्रति पवस्व आगच्छ । पवतिर्गतिकर्मा । यद्वा अनया मदीयया रुचा स्तुत्या सह कलशमागच्छ । कलशाभिगमनकाले हि सोमं स्तुवन्ति ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी—

आतेदक्षंमयोभुवंवह्निमद्यावृणीमहे । पान्तमापुरुस्पृहम् ॥ २८ ॥

आ । ते । दक्षम् । मयःऽभुवम् । वह्निम् । अद्य ।
वृणीमहे । पान्तम् । आ । पुरुऽस्पृहम् ॥ २८ ॥

हे सोम यष्टारोवयं ते तव स्वभूतं दक्षं बलमद्यास्मिन्यागदिने आभिमुख्येन आवृणीमहे संभजामहे । कीदृशं मयोभुवं सुखस्य भावुकं वह्निं वनादीनां प्रापकं पान्तं शत्रुभ्योरक्षकं पुरुस्पृहं बहुभिः स्पृहणीयं काम्यमानं बलमिति ॥ २८ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथैकोनत्रिंशी–

आमन्द्रमावरेण्यमाविप्रमामनीषिणम् । पान्तमापुरुस्पृहम् ॥ २९ ॥

आ । मन्द्रम् । आ । वरेण्यम् । आ । विप्रम् । आ ।
मनीषिणम् । पान्तम् । आ । पुरुऽस्पृहम् ॥ २९ ॥

• हे सोम मन्द्रं मदकरं स्तुत्यंवा त्वामावृणीमहे वरेण्यं सर्वैर्वरणीयं संभजनीयंच । किंच विप्रं मेधाविनं त्वां तथा मनीषिणं मनसईषा मनीषा तद्वन्तं स्तुतिमन्तंवा त्वामावृणीमहे । प्रत्येकं विशेषणापेक्षया आइत्युपसर्गः कृतः । किंच पान्तं सर्वेषां रक्षकं पुरुस्पृहं बहुभिः स्पृहणीयं च त्वां संभजामहे ॥ २९ ॥

अथ त्रिंशी–

आरयिमासुचेतुनमासुक्रतोतनूष्वा । पान्तमापुरुस्पृहम् ॥ ३० ॥ ६ ॥

आ । रयिम् । आ । सुऽचेतुनम् । आ । सुक्रतो इति सुऽक्रतो । तनूषु । आ । पान्तम् । आ । पुरुऽस्पृहम् ॥ ३० ॥ ६ ॥

हे सुक्रतो शोभनयज्ञ सोम त्वदीयं रयिं धनं वयमावृणीमहे । किंच सुचेतुनं चितीसंज्ञाने । भावे औणादिकउनन्प्रत्ययः । सुज्ञानंच तनूषु अस्मत्पुत्रेषुच धनं सुज्ञानंच त्वमाविधेहि । यद्वा पुत्रार्थं वयमावृणीमहे । तथा पान्तं सर्वस्य रक्षकं पुरुस्पृहं बहुभिर्यष्टृभिः काम्यमानं त्वां संभजामहे ॥ ३० ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये षष्ठोवर्गः ॥ ६ ॥

पवस्वेति त्रिंशदृचं षष्ठं सूक्तं । अत्रानुक्रम्यते–पवस्व शतंवैखानसाः अष्टादश्यनुष्टुप् परास्तिस्रआग्नेय्यइति । शतसंख्याका वैखानसाख्याः संहताऋषयः त्वंसोमसूरइत्येषानुष्टुप् शिष्टागायत्र्यः अग्नआयूंष्याद्याः तिस्रः पवमानविशिष्टाग्निदेवताकाः अन्यासां पवमानःसोमोदेवता गतःसूक्तविनियोगः ।

तत्र प्रथमा–

पवस्वविश्वचर्षणेभिविश्वानिकाव्या । सखासखिभ्यईड्यः ॥ १ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

पर्वस्य । विश्वऽचर्षणे । अभि । विश्वानि ।
काव्या । सर्वा । सखिऽभ्यः । ईड्यः ॥ १ ॥

हे विश्वचर्षणे सर्वव्यापित्वेन सर्वस्यद्रष्टः हे सोम सखा स्तुत्यः स्तोतृयष्टृत्वलक्षणेन संबन्धेन सखिभूतस्त्वं ईड्यः स्तोतव्यःसन् सखिभ्यः हविःप्रदानेनोपकारकत्वान्मित्रभूतेभ्योस्मभ्यं विश्वानि सर्वाणि काव्या कवेःकर्माणि काव्यानि । ब्राह्मणादित्वात् ष्यञ् । सर्वाणि स्तोत्राण्यभिलक्षीकृत्यपवस्वागच्छ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

ताभ्यांविश्वस्यराजसियेपवमानधामनी । प्रतीचीसोमतस्थतुः ॥ २ ॥

ताभ्याम् । विश्वस्य । राजसि । ये इति । पवमान ।
धामनी इति । प्रतीची इति । सोम । तस्थतुः ॥ २ ॥

हे पवमान दशापवित्रेण पूयमान पुनान वा हे सोम ये धामनी पूर्वपक्षापरपक्षयोर्लतारूपस्य सोमस्य तव एकैकपर्णवृद्धिह्रासाभ्यां तव स्वभूतौ पूर्वादिपक्षौ । यद्वा ये धामनी नामनी अंशुसोमात्मके अपि प्रतीची त्वदभिमुखंगच्छन्तौ गच्छतीवा पक्षौ नामनी तस्थतुः उपजग्मतुः । ताभ्यां त्वं विश्वस्य सर्वस्य लोकस्य राजसि स्वामीभवसि । पूर्वादिपक्षाभ्यां सर्वलोकस्योपनायकत्वात्तस्य स्वामीभवसि । पृथिव्यां अंशुनाम्नां मनुष्याणां सर्वेषां अभीप्सितदानेन तस्यलोकस्य द्युलोके देवेभ्यः स्वसुधामयकलादानेन तेषां प्रीणयिता भवति । देवाःखलु सोमस्य एकैकवृद्धिह्रासाभ्यां कलाः पिबन्ति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

परिधामानियानितेत्वंसोमासिविश्वतः । पवमानक्रतुभिःकवे ॥ ३ ॥

परि । धामानि । यानि । ते । त्वम् । सोम । असि ।
विश्वतः । पवमान । क्रतुऽभिः । कवे ॥ ३ ॥

हे सोम यस्मात्ते त्वदीयानि धामानि तेजांसि परितोवर्तंते । अतएव हे पवमान पूयमान हे कवे क्रान्तकर्मन् हे सोम त्वमृतुभिः वसन्तादिकालविशेषैः सह विश्वतः सर्वतोसि भवसि ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अहोरात्रौ यत्रयत्र व्याप्तौ तत्रतत्र वसन्तादिकालोपाधिकः सोमस्तिष्ठति तयोस्तदधीनत्वादित्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी–

पवस्वजनयन्निषोभिविश्वानिवार्या । सखासखिभ्यऊतये ॥४॥

पवस्व । जनयन् । इषः । अभि । विश्वानि ।
वार्या । सखा । सखिऽभ्यः । ऊतये ॥ ४ ॥

हे सोम सखा सखिभूतस्त्वं विश्वानि सर्वाणि वार्या वरणीयानि अस्मद्गतानि स्तोत्राण्यभिलक्षीकृत्य सखिभ्योस्मभ्यं ऊतये रक्षणाय जीवनाय इषोन्नानि जनयन् प्रयच्छन् पवस्वागच्छ । पवतिर्गतिकर्मा ॥ ४ ॥

अथ पंचमी–

तवशुक्रासोअर्चयोदिवस्पृष्ठेवितन्वते । पवित्रंसोमधामभिः॥५॥७॥

तव । शुक्रासः । अर्चयः । दिवः । पृष्ठे । वि ।
तन्वते । पवित्रम् । सोम । धामऽभिः ॥ ५ ॥ ७ ॥

हे सोम शुक्रासः सर्वत्रज्वलनशीलाः धामभिस्तेजोभिः सहितस्य तव स्वभूता अर्चयः अर्चनीया रश्मयः दिवः द्योतमानस्यादित्यस्य द्युलोकस्यवा पृष्ठे अधरभागे पृथिव्यामित्यर्थः । पवित्रं पवमानसाधनमुदकं वितन्वते विशेषेण तन्वन्ति विस्तारयन्ति सर्वत्रकुर्वन्तीत्यर्थः ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये सप्तमोवर्गः ॥ ७ ॥

अथ षष्ठी–

तवेमेसप्तसिन्धवःप्रशिषंसोमसिस्रते । तुभ्यंधावन्तिधेनवः ॥ ६ ॥

तव । इमे । सप्त । सिन्धवः । प्रऽशिषम् । सोम ।
सिस्रते । तुभ्यम् । धावन्ति । धेनवः ॥ ६ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

वृष्टिकर्तृत्वप्रसंगादाह हे सोम इमे इमास्त्वयासृष्टाः सप्त सप्तसंख्याकाः सिन्धवः स्यन्दमाना गंगाद्यानद्यः यद्वा सप्त सर्पणशीलानद्यः तव प्रशिषं प्रशासनमाज्ञामभिसिस्रते अनुसरन्ति त्वदाज्ञामनुसृत्य समुद्रं गच्छन्तीत्यर्थः। किंच धेनवः नवप्रसूतिकाः देवानां हविःप्रदानेन प्रीणयित्र्योगावः तुभ्यं त्वदर्थमेव आशिरं प्रयच्छामइति धावंति आगच्छन्ति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी–

प्रसोमयाहिधारयासुतइन्द्रायमत्सरः। दधानोअक्षितिश्रवः॥ ७॥

प्र। सोम। याहि। धारया। सुतः। इन्द्राय।

मत्सरः। दधानः। अक्षिति। श्रवः॥ ७ ॥

हे सोम अभिषूयमाण देव मत्सरः इन्द्रस्यमदकरस्त्वं सुतोस्माभिरभिषुतःसन् इन्द्राय इन्द्रार्थं दशापवित्रान्निर्गतया सन्ततया त्वदीयया धारया द्रोणकलशं प्रयाहि प्रकर्षेण प्राप्नुहि। यद्वा हे सोम सुतोभिषुतस्त्वं इन्द्राय मत्सरः मादयितृतमःसन् धारया अग्नौ स्वाहाकारेण पात्रात्पतन्त्या धारया सह त्वमिन्द्रमुपयाहि। कीदृशः अक्षिति अक्षीणं श्रवः। श्रवइत्यन्ननाम। दधानोस्मभ्यं प्रयच्छन् प्रयाहीति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी–

समुत्वाधीभिरस्वरन्हिन्वतीःसप्तजामयः। विप्रमाजाविवस्वतः॥८॥

सम्। ऊम् इति। त्वा। धीभिः। अस्वरन्। हिन्वतीः।

सप्त। जामयः। विप्रम्। आजा। विवस्वतः॥ ८ ॥

हे सोम हिन्वतीः लिंगव्यत्ययः हिन्वन्तः स्तुतीः प्रेरयन्तः सप्त सप्तसंख्याका जामयः एकस्मिन्यज्ञे कर्मकरणेन परस्परं बन्धुभूता होतृप्रभृतयः सप्तहोत्रकाः विवस्वतः देवानां हविःप्रदानेन परिचरणवतोयजमानस्य आजा आजौ अजन्ति गच्छन्ति ऋत्विजोत्रेति आजिर्यज्ञः तस्मिन् विप्रं मेधाविनं पवमानं त्वा त्वामेव धीभिः स्तुतिभिः समस्वरन् अशब्दयन् अस्तुवन्। यद्वा हिन्वतीः गच्छन्त्यः सप्तजामयोगंगाद्याः सप्तनद्यः धीभिर्वर्णलोपश्छान्दसः धीतिभिरंगुलिभिर्विप्रं त्वां समस्वरन् प्रेरयन्ति वसतीवरीभिरेकधनाभिश्च परिशोधनार्थं प्रेरयन्तीति ॥८॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ नवमी–

मृजन्तित्वासमग्रुवोऽव्येजीरावधिष्वणि । रेभोयदज्यसेवने ॥९॥

मृजन्ति । त्वा । सम् । अग्रुवः । अव्ये । जीरौ ।
अधि । स्वनि । रेभः । यत् । अज्यसे । वने ॥ ९ ॥

हे सोम अग्रुवः अंगुलिनामैतत् अजन्ति प्रक्षिपन्ति हवींष्यग्नाविति । यद्वा अगेर्गत्यर्थस्य कर्मकरणार्थं इतस्ततोगच्छन्तीति । अग्रुवोंगुलयोस्मदीया जीरौ पापानामभिभावुके क्षिप्रं कृते वा स्वनि अधि अधिकं शब्दायमाने अव्ये अविवालेन कृते पवित्रे त्वा त्वां सदा संमृजन्ति सम्यक् शोधयन्ति । यद्यदा रेभो रेभृशब्दे उदकमध्ये प्रक्षेपेण शब्दायमानस्त्वं वने वननीये वसतीवर्याख्ये उदके अज्यसे अक्तः सिक्तोभवसि तदा मृजन्तीत्यन्वयः ॥ ९ ॥

अथ दशमी–

पवमानस्यतेकवेवाजिन्त्सर्गाअसृक्षत । अर्वन्तोनश्रवस्यवः॥१०॥८॥

पवमानस्य । ते । कवे । वाजिन् । सर्गाः ।
असृक्षत । अर्वन्तः । न । श्रवस्यवः ॥ १० ॥ ८ ॥

मार्जनप्रसंगमाह हे कवे क्रान्तप्रज्ञ हे वाजिन्नन्नवन् सोम पवमानस्य दशापवित्रेण पूयमानस्य ते तव सर्गाः सृज्यन्तइतिसर्गाः धाराः । कीदृशाः श्रवस्यवः छन्दसिपरेच्छायांक्यच् । यष्टॄणामन्नं कामयमानास्त्वदीयाधाराः असृक्षत सृजन्ति निर्गच्छन्तीत्यर्थः । तत्रदृष्टान्तः—अर्वन्तोन यथा अश्वाः मन्दुरातोनिर्गच्छन्ति तद्वत् पवित्रान्निसरन्तीत्यर्थः । प्रयोगापेक्षं चात्र धाराबाहुल्यम् ॥ १० ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये अष्टमोवर्गः ॥ ८ ॥

अथैकादशी–

अच्छाकोशंमधुश्चुतमसृग्रंवारेअव्यये । अवावशन्तधीतयः॥११॥

अच्छ । कोशम् । मधुऽश्चुतम् । असृग्रम् ।
वारे । अव्यये । अवावशन्त । धीतयः ॥ ११ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

धारानिर्गमनप्रसंगादभिधीयते मधुश्चुतं मधुररसस्य च्यावयितारं क्षारयितारं कोशं द्रोण-कलशं अच्छ अभिलक्ष्य अव्यये अविमये अविस्त्वभूते वा वारे वाले दशापवित्रे असृग्रं सोमा ऋत्विग्भिः सृज्यन्ते। सृजेः कर्मणि तिङांतिङोभवन्तीति झेरमादेशः। किंच धीतयः अंगुलिनामै-तत् धयन्ति पिबन्ति आभिरिति अस्मदीयाअंगुलयः अवावशन्त तान् सोमान् पुनःपुनः मा-र्जनार्थं कामयन्ते ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी–

अच्छांसमुद्रमिन्दवोस्तंगावोनधेनवंः । अग्मंन्नृतस्ययोनिमा ॥१२॥

अच्छं । समुद्रम् । इन्दंवः । अस्तंम् । गावंः । न ।
धेनवंः । अग्मंन् । ऋतस्यं । योनिम् । आ ॥ १२ ॥

इन्दवः क्षरन्तः सोमाः समुद्रं सोमानामेकत्रैव संगमनस्थानं द्रोणकलशमभिगच्छन्ति । तत्रदृष्टान्तः–धेनवः पयःप्रदानेन जनानां प्रीणयित्र्योनवप्रसूतिकागावः अस्तं गृहं यथाभिग-च्छन्ति तद्वत् । किंच ते सोमाः ऋतस्य सत्यभूतस्य यज्ञस्य योनिं स्थानमाग्मन् आभिमुख्येन गच्छन्ति । गमेर्लुङि सिचोलुकि उपधालोपः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी–

प्रणंइन्दोमहेरणआपोंअर्षन्तिसिन्धंवः । यद्गोभिंर्वासयिष्यसें ॥ १३ ॥

प्र । नः । इन्दो इतिं । महे । रणें । आपंः । अर्षन्ति ।
सिन्धंवः । यत् । गोभिंः । वासयिष्यसें ॥ १३ ॥

हे इन्दो क्षरन् सोम नोस्माकं स्वभूताय रणे रणाय रणन्ति स्तुवन्ति देवानत्रेति रणोय-ज्ञः । अधिकरणे अप् ङेर्यइति नभवति सर्वविधीनां छन्दसि विकल्पितत्वात् । महे महते रणाय यज्ञाय तदर्थं सिंधवः स्यन्दमाना आपः वसतीवर्याख्याः सोमसेकार्थं अर्षन्ति प्रगच्छन्ति । यद्यदा त्वं गोभिः गव्यैः दधिक्षीरादिभिः वासयिष्यसे आच्छाद्यसे मिश्रितोभवसि तदा आ-पोगच्छन्तीति ॥ १३ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ चतुर्दशी—

अस्यंतेस॒ख्येव॒यमियं॑क्षन्त॒स्त्वोत॑यः। इन्दो॑सखि॒त्वमु॑श्मसि॥१४॥

अस्य॑। ते॒। स॒ख्ये। व॒यम्। इयं॑क्षन्तः। त्वाऽऊ॑तयः।

इन्दो॒ इति॑। स॒खि॒ऽत्वम्। उ॒श्म॒सि॒॥ १४ ॥

हे इन्दो पवमान इयक्षन्तो यष्टुमिच्छन्तो पूजयितुमिच्छन्तोवा अस्य प्रसिद्धस्य ते तव सख्ये सखिकर्मणि स्थितावयं त्वोतयः त्वदायत्तरक्षणाःसन्तः सखित्वं सखिभावमेव उश्मसि उश्मः कामयामहे ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी—

आप॑वस्व॒गवि॑ष्टयेम॒हेसो॑मनृ॒चक्ष॑से। एन्द्र॑स्यज॒ठरे॑विश ॥१५॥९॥

आ। प॒व॒स्व॒। गोऽइ॑ष्टये। म॒हे। सो॒म॒। नृ॒ऽचक्ष॑से।

आ। इन्द्र॑स्य। ज॒ठरे॑। वि॒श॒॥ १५ ॥ ९ ॥

हे सोम पवमान गविष्टये अंगिरसां गवामन्वेष्ट्रे महे महते नृचक्षसे नृणां मनुष्याणां द्रष्ट्रे कर्मनेतॄणां फलं पश्यतेवा इन्द्राय आपवस्व पात्रेषु दशापवित्रेण पूतो भव। किंच इन्द्रस्य जठरे उदरे उदरभूते द्रोणकलशे वा आविश प्रविश ॥ १५ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये नवमोवर्गः ॥ ९ ॥

अथ षोडशी—

म॒हाँअ॑सिसोम॒ज्येष्ठ॑उ॒ग्राणा॑मिन्द॒ओजि॑ष्ठः। यु॒ध्वा॒सञ्छश्व॑ज्जिगेथ॥१६॥

म॒हान्। अ॒सि॒। सो॒म॒। ज्येष्ठ॑ः। उ॒ग्राणा॑म्। इ॒न्दो॒ इति॑।

ओजि॑ष्ठः। यु॒ध्वा॑। सन्। शश्व॑त्। जि॒गे॒थ॒॥ १६ ॥

हे सोम त्वं महानसि यतस्त्वं देवानां प्रीणयितासि खलु त्वं ज्येष्ठः प्रशस्यतमोभवसि। किंच हे इंदो पवमान त्वमुग्राणामुद्गूर्णबलानामपि ओजस्वितमोभवसि त्वं युध्वासन् शत्रूभिः सह युद्धं कुर्वन् एव शश्वत् सर्वदा जिगेथ तान् तेषां धनानिच जितवानसि। जिजये थलि सन्लिटोर्जेरिति अभ्यासादुत्तरस्य कवर्गादेशः ॥ १६ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ सप्तदशी—

यउ॒ग्रेभ्य॑श्चि॒दोजी॑या॒ञ्छूरे॑भ्यश्चि॒च्छूर॑तरः ।
भू॒रि॒दाभ्य॑श्चि॒न्मंही॑यान् ॥ १७ ॥

यः । उ॒ग्रेभ्यः॑ । चि॒त् । ओजी॑यान् । शूरे॑भ्यः । चि॒त् ।
शूर॑ऽतरः । भू॒रि॒ऽदाभ्यः॑ । चि॒त् । मंही॑यान् ॥ १७ ॥

यः सोमः उग्रेभ्यश्चित् उद्गूर्णेभ्योबलवद्भ्योपि ओजीयान् ओजस्वितमः । किंच यः शूरेभ्यश्चित् वीरेभ्योपि शूरतरः अत्यन्तसमर्थोभवति । तथा यः सोमः भूरिदाभ्यः डुदाञ् दाने आतोमनिन्निति विच् । बहुधनानां दातृभ्योपि मंहीयान् दातृतमोभवति । तं त्वां वृणीमहे इति उत्तरेणसंबन्धः ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

त्वंसो॑म॒सूर॒एष॑स्तो॒कस्य॑सा॒ताप॒नूनां॑म् ।
वृ॒णी॒महे॑स॒ख्याय॑वृ॒णी॒म॒हे॒युज्या॑य ॥ १८ ॥

त्वम् । सो॒म॒ । सूरः॑ । आ । इषः॑ । तो॒कस्य॑ । सा॒ता । त॒नूना॑म् ।
वृ॒णी॒महे॑ । स॒ख्याय॑ । वृ॒णी॒महे॑ । युज्या॑य ॥ १८ ॥

हे सोम सूरः सुवीर्यः यद्वा सर्वस्य यागादिकर्मणि प्रेरकस्त्वं इषोन्नानि अस्माकमाधेहि । उपसर्गश्रुतेर्योग्यक्रियाध्याहारः । किंच त्वं तोकस्य पुत्रस्य तनूनां तन्वन्ति विस्तारयन्ति कुलमिति तन्वः पौत्राः । तेषांच साता दाता भव । षणुदाने जनसनेतिविट् जनसनेत्यात्वं । वयं तं त्वां सख्याय सखिभावाय कर्मणेवा वृणीमहे संभजामहे । तथा युज्याय युज् सहायः तस्य भावे कर्मणि वा ष्यञ् संज्ञापूर्वकस्य विधेरनित्यत्वादवृद्धिः । शत्रुबाधादिलक्षणसहायायच वयं वृणीमहे ॥ १८ ॥

अग्निहोत्रे पूर्वस्यामाहुतौ हुतायामुपोषितेन यजमानेन प्रतिदिवसं प्रतिसंवत्सरंवा अनेन तृचेनाग्निरुपस्थेयः । सूत्रितंच—आग्नेयीभिश्चाग्नआयूंषिपवसइति तिसृभिः संवत्सरे संवत्सरइति । चौलादिकर्मसु चतस्रआज्याहुतयोहोतव्यास्तत्रैवतिस्रः । सूत्रितंच—तेषांपुरस्ताच्चतस्रआज्या-

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हुतीर्जुहुयादग्नआयूंषिपवसइति तिसृभिरिति । आधाने पवमानेष्टौ अग्नेःपवमानस्याग्नआयूंषी-त्येषानुवाक्या अग्नेपवस्वेत्येषा याज्या। सूत्रितंच–प्रथमायांअग्निरग्निःपवमानोग्नआयूंषिपवसेग्ने-पवस्वस्वपाइति। पुनराधेये द्वितीयाज्यभागस्याग्नआयूंषीत्येषा वैकल्पिकानुवाक्या सूत्रितंच–नित्यंपूर्वमनुब्राह्मणिनोग्नआयूंषिपवसइत्युत्तरमिति ।

सैषा सूक्ते एकोनविंशी–

अग्नआयूंषिपवसआसुवोर्जमिषंचनः । आरेबाधस्वदुच्छुनाम् ॥१९॥

अग्ने । आयूंषि । पवसे । आ । सुव । ऊर्जम् । इषम् ।
च । नः । आरे । बाधस्व । दुच्छुनाम् ॥ १९ ॥

हे अग्ने पवमानरूप त्वमस्माकं आयूंषि जीवनानि पवसे रक्षसि । नोस्माकमूर्जमन्नरसं इषमन्नंवा सुव आभिमुख्येन प्रेरय । किंच दुच्छुनां रक्षोनामैतत् रक्षांसि आरे अस्मत्तोदूरे एव बाधस्व संपीडय ॥ १९ ॥

अथ विंशी–

अग्निर्ऋषिःपवमानःपाञ्चजन्यःपुरोहितः ।
तमीमहेमहागयम् ॥ २० ॥ १० ॥

अग्निः । ऋषिः । पवमानः । पाञ्चऽजन्यः । पुरःऽहितः ।
तम् । ईमहे । महाऽगयम् ॥ २० ॥ १० ॥

पांचजन्यः निषादपंचमाश्चत्वारोवर्णाः पंचजनाः । यद्वा गन्धर्वाः पितरो देवा असुरा रक्षांसीत्येते पंचजनाः । अथवा देवमनुष्यागंधर्वाप्सरसः सर्पाः पितरइति ब्राह्मणेभिहिताः पंचजनाः । गभीराज्ञ्यइत्यत्र बहिर्देवपंचजनेभ्यइति वक्तव्यमिति वचनात् भवार्थेञ्यः प्रत्ययः तेषां तत्तदभीष्टदानेन स्वभूतऋषिः सर्वद्रष्टा पवमानस्तद्रूपोग्निः पुरोहितः कर्मार्थमृत्विग्भिः पुरोनिहीतः तंपूर्वोक्तलक्षणं महागयं महद्भिर्देवादिभिरपि गीर्भिर्गातव्यं महान्तिप्रभूतानि यज्ञगृहाणि वा यस्य सतथोक्तः तं पवमानगुणविशिष्टमग्निमीमहे धनादीनि याचामहे ॥ २० ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये दशमोवर्गः ॥ १० ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथैकविंशी—

अग्ने पव॑स्व॒ स्वपा॑ अ॒स्मे वर्चः॑ सु॒वीर्य॑म् । दध॑द्र॒यिं मयि॒ पोष॑म् ॥२१॥

अग्ने॑ । पव॑स्व । सु॒ऽअपाः॑ । अ॒स्मे इति॑ । वर्चः॑ । सु॒ऽवीर्य॑म् ।
दध॑त् । र॒यिम् । मयि॑ । पोष॑म् ॥ २१ ॥

हे अग्ने स्वपाः । सोर्मनसीत्युत्तरपदाद्युदात्तत्वं । शोभनकर्मा त्वं अस्मे अस्मासु सुवीर्यं शोभनवीर्योपेतं वर्चः वर्चदीप्तौ तेजः पवस्व आगमय । तथा भवान् रयिं धनं पुत्रं वा पोषं । भावेकर्मणि वा घञ् । गवां पुष्टिं यद्वा गवादिकं मयि भवान् दधत् दधातु करोत्वित्यर्थः । दधातेर्लेटि अडागमोघोर्लोपोलेटिवेत्याकारलोपः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी—

पव॑मानो॒ अति॒ स्रिधो॒ऽभ्य॑र्षति सुष्टु॒तिम् । सूरो॒ न वि॒श्वद॑र्शतः ॥२२॥

पव॑मानः । अति॑ । स्रिधः॑ । अ॒भि । अ॒र्ष॒ति॒ । सु॒ऽस्तु॒तिम् ।
सूरः॑ । न । वि॒श्वऽद॑र्शतः ॥ २२ ॥

पवमानः सोमः अतिस्रिधः हिंसकान् शत्रून् अतिक्रम्य गच्छति । तथा सुष्टुतिं स्तोतॄणां शोभनां स्तुतिं अभ्यर्षति आभिमुख्येन गच्छति । ऋषीगतौ तौदादिकः बहुलंछन्दसीतिशप् गुणः । किंच सूरोन सूर्यइव विश्वदर्शतः सर्वस्य द्रष्टा सर्वैर्वा दर्शनीयोभवति ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशी—

स म॑र्मृजा॒न आ॒युभि॒ः प्रय॑स्वा॒न्प्रय॑से हि॒तः । इन्दु॒रत्यो॒ विचक्ष॒णः ॥२३॥

सः । म॒र्मृ॒जा॒नः । आ॒युऽभिः॑ । प्रय॑स्वान् । प्रय॑से । हि॒तः ।
इन्दुः॑ । अत्यः॑ । वि॒ऽच॒क्ष॒णः ॥ २३ ॥

आयुभिः कर्मनेतृभिर्मनुष्यैः मर्मृजानः पुनःपुनर्मृज्यमानः शोध्यमानः सइन्दुः ससोमः अत्योदेवान् सततं गन्ता भवति । कीदृशः प्रयस्वान् प्रीणनशीलान्नवान् । यद्वा स्तोतृभ्योदेयत्वेनान्नयुक्तः अतएव प्रयसे हवीरूपायान्नाय हितः विचक्षणः सर्वस्यप्रदर्शनकारी सर्वस्यविद्रष्टा वा सोमः देवानभिगन्ता भवति । चक्षिङ्व्यक्तायांवाचि अनुदात्तेतश्चहलादेरितियुच् ॥२३॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ चतुर्विंशी–

पव॑मान ऋ॒तं बृ॒हच्छु॒क्रं ज्योति॑रजीजनत् । कृ॒ष्णा तमां॑सि॒ जङ्घ॑नत् ॥ २४ ॥

पव॑मानः । ऋ॒तम् । बृ॒हत् । शु॒क्रम् । ज्योतिः॑ । अ॒जी॒ज॒न॒त् ।
कृ॒ष्णा । तमां॑सि । जङ्घ॑नत् ॥ २४ ॥

पवमानः ऋतं सत्यं यथार्थभूतं बृहत् प्रभूतं सर्वदेशेषुव्यापकं शुक्रं दीप्यमानं श्वेतवर्णं ज्योतिस्तेजः अजीजनत् द्युलोके उदपादयत् । किंकुर्वन् कृष्णा कृष्णवर्णानि तमांसि जंघनत् भृशं विनाशयन् । हन्तेर्यङ्लुकि शतरि रूपं अभ्यस्तानामादिरित्याद्युदात्तत्वं ॥ २४ ॥

अथ पञ्चविंशी–

पव॑मानस्य॒ जङ्घ्न॑तो॒ हरे॑श्च॒न्द्रा अ॑सृक्षत । जी॒रा अ॑जि॒रशो॑चिषः ॥ २५ ॥ ११ ॥

पव॑मानस्य । जङ्घ्न॑तः । हरेः॑ । च॒न्द्राः । अ॒सृ॒क्ष॒त ।
जी॒राः । अ॒जि॒रऽशो॑चिषः ॥ २५ ॥ ११ ॥

जङ्घ्नतः पुनःपुनस्तमांसि विनाशयतो हरेर्हरितवर्णस्य अजिरशोचिषः सर्वत्रगमनशीलतेजसः पवमानस्य सोमस्य चन्द्राः चदिआह्लादने देवानामाह्लादयित्र्यः जीराःक्षिप्रं क्षरणशीलाधाराः असृक्षत सृजन्ति पवित्रान्निर्गच्छन्तीत्यर्थः ॥ २५ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये एकादशोवर्गः ॥ ११ ॥

अथ षड्विंशी–

पव॑मानो र॒थीत॑मः शु॒भ्रेभिः॑ शु॒भ्रश॑स्तमः । हरि॑श्चन्द्रो म॒रुद्ग॑णः ॥ २६ ॥

पव॑मानः । र॒थिऽत॑मः । शु॒भ्रेभिः॑ । शु॒भ्रश॑ःऽतमः ।
हरि॑ऽचन्द्रः । म॒रुत्ऽग॑णः ॥ २६ ॥

पवमानोदेवः रथीतमः अतिशयेन रथवान् । ईद्रथिनइतीकारः । तथा शुभ्रेभिः शोभायुक्तेभ्यस्तेजोभ्योपि शुभ्रशस्तमः अत्यन्तदीप्यमानश्च यद्वा निर्मलेभ्योपि निर्मलतमयशोयुक्तः हरिश्चन्द्रः ह्रस्वाच्चन्द्रोत्तरपदइति सांहितिकःसुट् हरितवर्णदीप्तिः हरितधारावान् वा मरुद्गणः

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

मरुतोयस्य गणः सहायभूताः सतथोक्तः तादृशः सर्वान् लोकान् स्वरश्मिभिः स्वदीप्तिभिः व्यश्न-वत् व्याप्नोतिवित्युत्तरेण संबन्धः ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी–

पवमानो व्यश्नवद्रश्मिभिर्वाजसातमः । दधत्स्तोत्रेसुवीर्यम् ॥२७॥

पवमानः । वि । अश्नवत् । रश्मिऽभिः । वाजऽसातमः ।
दधत् । स्तोत्रे । सुऽवीर्यम् ॥ २७ ॥

पवमानः सोमः रश्मिभिः स्वदीप्तिभिः व्यश्नवत् सर्वंजगद्व्याप्नोतु। कीदृशः वाजसातमः अतिशयेन अन्नस्यदाता बलस्य संभक्तावा तथा स्तोत्रे पवमानः स्तोत्रंकुर्वते मनवे सुवीर्यं सुवीर्योपेतं पुत्रं धनंवा दधत् विदधत् प्रयच्छन् व्याप्नोतु अश्नोतेर्लेटचडागमः ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी–

प्रसुवानइन्दुरक्षाः पवित्रमत्यव्ययम् । पुनानइन्दुरिन्द्रमा ॥ २८॥

प्र । सुवानः । इन्दुः । अक्षारिति । पवित्रम् । अति ।
अव्ययम् । पुनानः । इन्दुः । इन्द्रम् । आ ॥ २८ ॥

सुवानः अभिषूयमाणः इन्दुः सोमः अव्ययमविमयं ऊर्णास्तुकेननिर्मितं दशापवित्रमतीत्य प्राक्षाः कलशं प्रकर्षेण क्षरति। क्षरतेर्लुङि तिपि सिचि छान्दसइडागमाभावःअतोल्रान्तस्येतिवृद्धिः रात्सस्येतिसिचोलोपः रेफान्तंस्पष्टयितुमितिकारः बहुलंछन्दसीतीडभावः हल्ङ्यादिना तिलोपः अनित्यमागमशासनमितिसिचइआ ततः पुनानः पवित्रेण शुद्धः इन्दुः सोमः इन्द्रमाविशति। उपसर्गश्रुतेर्योग्यक्रियाध्याहारः ॥ २८ ॥

अथैकोनत्रिंशी–

एषसोमोअधित्वचिगवांक्रीळत्यद्रिभिः । इन्द्रंमदायजोहुवत् ॥ २९॥

एषः । सोमः । अधि । त्वचि । गवाम् । क्रीळति ।
अद्रिऽभिः । इन्द्रम् । मदाय । जोहुवत् ॥ २९ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

एषः अंशुरूपः सोमः गवां त्वचि आनडुहे चर्मणि अधिशब्दउपर्यर्थद्योतकः चर्मण्युपरि अद्रिभिर्ग्रावभिःसह क्रीळति अभिषवाय संक्रीडते । इन्द्रं परमेश्वरं मदाय मदार्थं जोहुवत् आह्वानं कृतवान् । एतेन तत्काले इन्द्रविषयां स्तुतिं करोतीत्यवगम्यते ॥ २९ ॥

अथ त्रिंशी–

यस्यंतेद्युम्नवत्पयःपवंमानाभृंतंदिवः । तेनंनोमृळजीवसें ॥३०॥१२॥

यस्यं । ते । द्युम्नऽवंत् । पयंः । पवंमान । आऽभृंतम् ।
दिवः । तेनं । नः । मृळ । जीवसें ॥ ३० ॥ १२ ॥

हे पवमान पूयमान हे सोम दिवो द्युलोकात् आभृतं श्येनरूपया गायत्र्या आहृतं द्युम्नवदन्नवद्यशोयुक्तंवा पयः सोमलक्षणमन्नं यस्य ते तव स्वभूतं विद्यते तस्मात् त्वं तेनान्नेन नोस्मान् जीवसे चिरजीवनाय मृळ मृळय सुखय ॥ ३० ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये द्वादशोवर्गः ॥ १२ ॥

त्वंसोमासीति द्वात्रिंशदृचं सप्तमं सूक्तं आद्यतृचस्य बार्हस्पत्योभरद्वाजऋषिः । द्वितीयस्य मारीचः कश्यपः । तृतीयस्य राहूगणोगोतमः । चतुर्थस्य भौमोत्रिः । पंचमस्य गाथिनोविश्वामित्रः । षष्ठस्य भार्गवोजमदग्निः । सप्तमस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । सूक्तशेषस्यांगिरसः पवित्रः वसिष्ठोवा उभौ वा समुदितावृषी । पवस्वसोममन्दयन्नित्याद्यास्तिस्रोनित्यद्विपदागायत्र्यः । अवितानोअजाश्वइत्याद्यास्तिस्रः पवमानपूषदेवत्याः पवमानसोमदेवताका वा । यत्तेपवित्रमर्चिषीत्याद्याःपंचर्चः पवमानाग्निदेवत्याः आसां पंचानांमध्ये उभाभ्यांदेवसवितरिति तृतीयापवमानसवितृदेवताकावा । चतुर्थी त्रिभिष्ट्वंदेवसवितरित्येषा विकल्पेनपवमानाग्निसवितृदेवताका । पुनन्तुमामित्येषा विकल्पेनवैश्वदेवी यःपावमानीरध्येतीत्यादिके द्वे पवमानमण्डलाध्येतृस्तुतिप्रतिपादिके अतः सैव देवता शिष्टाःसर्वाःपवमानसोमदेवताकाः । तथाचानुक्रम्यते–त्वंसोमासिद्वात्रिंशद्भरवाजः कश्यपोगोतमोत्रिर्विश्वामित्रोजमदग्निर्वसिष्ठइतितृचाः सप्तऋषयः शेषे पवित्रोवसिष्ठोवोभौवा पवस्वसोमतिस्रोनित्यद्विपदागायत्र्यो वितानस्तिस्रःपौष्णयोवा यत्तेपवित्रंपंचाग्नेय्यः सावित्र्यग्निसावित्रीवैश्वदेवीवासामंत्याः त्रिंशीपुरउष्णिक् सप्तविंश्यनुष्टुप् अन्त्ये च ते पावमान्यध्येतृस्तुतीति । गतःसूक्तविनियोगः ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

तत्र प्रथमा–

त्वंसोमासिधारयुर्मन्द्रओजिष्ठोअध्वरे । पवस्वमंहयद्रयिः ॥ १ ॥

त्वम् । सोम । असि । धारयुः । मन्द्रः । ओजिष्ठः ।
अध्वरे । पवस्व । मंहयत्ऽरयिः ॥ १ ॥

हे सोमाभिषूयमाण पवमान मन्द्रः मोदयितृतमः ओजिष्ठः ओजस्वितमस्त्वं अध्वरे हिंसारहितेस्मदीयेयज्ञे धारयुः अभिषवणधाराकामोसि भवसि । अतस्त्वं मंहयद्रयिः स्तोतृभ्यः प्रदीयमानधनः सन् पवस्व द्रोणकलशे ग्रहादिषु दशापवित्रेण पूतोभव । यद्वा धारयुः तद्वदर्थेभाष्यतइति मत्वर्थीयोयुः सः हे सोम त्वं धारावानिव । ततः पवस्वेति संबन्धः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया–

त्वंसुतोनृमादनोदधन्वान्मत्सरिन्तमः । इन्द्रायसूरिरन्धसा ॥ २ ॥

त्वम् । सुतः । नृऽमादनः । दधन्वान् । मत्सरिन्ऽतमः ।
इन्द्राय । सूरिः । अन्धसा २ ॥

हे सोम नृमादनः नृणां कर्मणांनेतॄणामृत्विजां मादयिता अतएव दधन्वान् तेभ्योधनानि धारयन् प्रयच्छन् । यद्वा यज्ञस्य धारकः सूरिः प्राज्ञः सुतोस्माभिरभिषुतस्त्वं अन्धसा हवीरूपेणान्नेन सहेन्द्राय मत्सरिन्तमः तस्यातिशयेन मदकारी भव । नाद्धस्येति नकारः ॥ २ ॥

अथ तृतीया–

त्वंसुष्वाणोअद्रिभिरभ्यर्षकनिक्रदत् । द्युमन्तंशुष्ममुत्तमम् ॥३॥

त्वम् । सुस्वानः । अद्रिऽभिः । अभि । अर्ष । कनिक्रदत् ।
द्युऽमन्तम् । शुष्मम् । उत्ऽतमम् ॥ ३ ॥

हे पवमानसोम अद्रिभिर्ग्रावभिः सुष्वाणः सुन्वानः अभिषूयमाणस्त्वं कनिक्रदत् भृशं शब्दंकुर्वन् अभ्यर्ष कलशं पात्राणिचाभिगच्छ । तथा द्युमन्तं दीप्तियुक्तं उत्तमं शुष्मं शत्रूणां शोषकं बलंच प्राप्नुहि । यद्वा एकवाक्यतया योजनीयः । स्तूयमानस्त्वं बलमभिगच्छेति । क-

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

दिक्रदिआह्वाने। क्रदेर्यङ्लुकि तलोपः। अभ्यासस्यनिगागमश्च दाधर्तिदर्धर्तीतिसूत्रेण सर्वं निपात्यते। तस्माच्छतृप्रत्ययः। अभ्यस्तानामादिरितिस्वरः॥ ३॥

अथ चतुर्थी–

इन्दुर्हिन्वानोअर्षतितिरोवाराण्यव्यया। हरिर्वाजमचिक्रदत्॥४॥

इन्दुः। हिन्वानः। अर्षति। तिरः। वाराणि। अव्यया।
हरिः। वाजम्। अचिक्रदत्॥ ४॥

हिन्वानः ग्रावभिः प्रेर्यमाणोभिषूयमाणइन्दुः सोमः अव्यया अविमयानि अवीनां स्वभूतानि वाराणि वालानि पवित्राणीत्यर्थः। तानि तिरः तिरस्कृत्य व्यवधाय अर्षति गच्छति प्रभूतं निर्गच्छतीत्यर्थः। सोमं हरिर्हरितवर्णः सोमः वाजमन्नं अचिक्रदत् शब्दयति। त्वया सह इन्द्रमहमाह्वयामीत्यर्थः॥ ४॥

अथ पञ्चमी–

इन्दोव्यव्यमर्षसिविश्रवांसिविसौभगा। विवाजान्त्सोमगोमतः॥५॥१३॥

इन्दो इति। वि। अव्यम्। अर्षसि। वि। श्रवांसि। वि।
सौभगा। वि। वाजान्। सोम। गोऽमतः॥ ५॥ १३॥

हे इन्दो सोम अव्यं अविवालेभवं पवित्रं व्यर्षसि विविधं धाराभिर्गच्छसि। किंच श्रवांसि हवीरूपाण्यन्नानिच विगच्छसि। तथा सौभगा सुभगस्य भावः सौभगं सुभगशब्दः उद्गात्रादिषु पठ्यते। तस्य उत्तरपदवृद्धिर्नेष्यते। सौभगानि धनानि विविधं प्राप्नोति। तथा हे सोम गोमतः पशुमन्ति वाजान् बलानिच विविधंप्राप्नुहि तानि सर्वाण्यस्माकं प्रापयेत्यभिप्रायः॥ ५॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये त्रयोदशोवर्गः॥ १३॥

अथ षष्ठी–

आनइन्दोशतग्विनंरयिंगोमन्तमश्विनम्। भरासोमसहस्रिणम्॥ ६॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

आ । नः । इन्दो इति । शतऽग्विनम् । रयिम् । गोऽमन्तम् ।
अश्विनम् । भर । सोम । सहस्रिणम् ॥ ६ ॥

हे इन्दो पात्रेषु क्षरन् हे सोम नोस्मभ्यमाभर संपादय देहि । किमिति उच्यते शतग्विनं शतंगावोयस्य सशतगुः तद्वन्तं गोमन्तं प्रशस्तपशुमन्तं अश्विनं अश्वयुक्तं सहस्रिणं सहस्रसंख्याकं रयिं धनं पुत्रं वा आभर ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी–

पवमानासइन्दवस्तिरःपवित्रमाशवः । इन्द्रंयामेभिराशत ॥ ७ ॥

पवमानासः । इन्दवः । तिरः । पवित्रम् । आशवः ।
इन्द्रम् । यामेभिः । आशत ॥ ७ ॥

पवित्रमूर्णास्तुकेननिर्मितं दशापवित्रं तिरस्कृत्य व्यवधायकं कृत्वा पवमानासः कलशं प्रति बहुधाराः क्षरन्तः आशवः क्षिप्रं मदकारिणश्चमसादीन् व्याप्नुवन्तोवा इन्दवः सोमाः यामेभिः स्वीयैर्गमनैः इन्द्रमाशत व्याप्नुवन्ति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी–

ककुहःसोम्योरसइन्दुरिन्द्रायपूर्व्यः । आयुःपवतआयवे ॥ ८ ॥

ककुहः । सोम्यः । रसः । इन्दुः । इन्द्राय । पूर्व्यः ।
आयुः । पवते । आयवे ॥ ८ ॥

ककुहः सोमः सर्वकर्मकारयितृत्वेन सर्वेषां समुच्छ्रितः अतिशयितोभवति । सोयं पूर्व्यः पूर्वैः कृतोभिषुतः पूर्वं प्रातःकाले कृतोवा आयुः इन्द्रं प्रति गंता इन्दुः पात्रेषु क्षरन् सोम्यः मयेचेति यः प्रत्ययः सोममयोरसः आयवे सर्वत्रगन्त्रे इन्द्राय पवते कलशेषु पवित्रेण पूतोभवति । यद्वा इन्द्रार्थमभिगच्छति । पवतिर्गतिकर्मा ॥ ८ ॥

अथ नवमी–

हिन्वन्तिसूरमुस्रयःपवमानंमधुश्चुतम् । अभिगिरासमस्वरन् ॥ ९ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हिन्वन्ति । सूरम् । उस्रयः । पवमानम् । मधुऽश्चुतम् ।
अभि । गिरा । सम् । अस्वरन् ॥ ९ ॥

उस्रयः कर्मकरणार्थं इतस्ततोगच्छन्त्योंगुलयः मधुश्चुतं मदकरस्य रसस्य च्यावयितारं सूरं सुवीर्यं सर्वस्य यागादिकर्मणिप्रेरकं पवमानं सोमं हिन्वन्ति अभिषवार्थं संप्रेरयन्ति । ततः स्तोतारोगिरा स्तुत्या तमेनमभिसमस्वरन् सम्यगभिष्टुवन्ति ॥ ९ ॥

अथ दशमी–

अविता नो अजाश्वः पूषा यामनियामनि । आ भक्षत्कन्यासु नः ॥ १० ॥ १४ ॥

अविता । नः । अजऽअश्वः । पूषा । यामनिऽयामनि ।
आ । भक्षत् । कन्यासु । नः ॥ १० ॥ १४ ॥

अजाश्वः अजाःपूष्ण इत्युक्तत्वादजाएवअश्वा वाहनानि यस्य सतथोक्तः संपूषा एतन्नामकोदेवः यामनियामनि सर्वस्मिन् गमने भौमदिव्यलक्षणे नोस्माकं अविता पालयिता भवतु । किंच कन्यासु कमनीयासु अभिमतासु स्त्रीषु नोस्मानाभक्षत् आभजतां अस्माकं कन्याः प्रयच्छत्वित्यर्थः । भजेःसेवार्थाल्लेटि सिपि अडागमे रूपं । यद्वा अजाश्वःअजवाहनः पूषा सर्वस्य पोषयिता सोमः यामनियामनि याते प्राप्यते देवैरत्रेति यामोयज्ञः तत्र यज्ञे नोस्माकं अविता रक्षिता भवतु । तथा कन्यासु स्त्रीष्विष्टासु अस्मानाप्रापयतु ॥ १० ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये चतुर्दशोवर्गः ॥ १४ ॥

अथैकादशी–

अयं सोमः कपर्दिने घृतं न पवते मधु । आ भक्षत्कन्यासु नः ॥ ११ ॥

अयम् । सोमः । कपर्दिने । घृतम् । न । पवते । मधु ।
आ । भक्षत् । कन्यासु । नः ॥ ११ ॥

कपर्दिने कल्याणमुकुटवते सोमाय पूष्णेवा तदर्थमयं मादयिताभिषुतोस्मदीयः सोमः पवते च गच्छति तं प्राप्नोति । तत्रदृष्टान्तः–घृतंन मधु मादकं हवीरूपं घृतं यथा सोमं पूषणं वा गच्छति तद्वत् । ततः सकन्यास्वस्मानागमयत् ॥ ११ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ द्वादशी—

अयंतआघृणेसुतोघृतंनपवतेशुचिं । आभक्षत्कन्यांसुनः ॥ १२॥

अयम् । ते । आघृणे । सुतः । घृतम् । न । पवते । शुचिं ।
आ । भक्षत् । कन्यासु । नः ॥ १२ ॥

हे आघृणे घृक्षरणदीप्त्योः सर्वतोदीप्यमान पवमान पूषन् वा ते त्वदर्थं सुतोभिषुतोयं सोमः पवते त्वदभिमुखमागच्छति । यद्वा त्वदर्थं पात्रेषु पवित्रेण पूतो भवति क्षरतिवा। तत्रदृष्टान्तः—घृतंन शुचि शुद्धं घृतं यथा त्वां प्राप्नोति तद्वत् ततस्त्वमभिलषितानि अस्माकं देहीति ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशी—

वाचोजन्तुःकवीनांपवस्वसोमधारया । देवेषुरत्नधाअसि ॥ १३॥

वाचः । जन्तुः । कवीनाम् । पवस्व । सोम । धारया ।
देवेषुं । रत्नऽधाः । असि ॥ १३ ॥

हे सोम कवीनां क्रान्तप्रज्ञानां स्तोतॄणां वाचोजन्तुः स्तुतेर्जनयिता । यद्वा मेधाविनां मध्ये वाचं जनयसि । अत्यन्तं वाग्मी त्वं धारया पवस्व द्रोणकलशं ग्रहांश्च प्राप्नुहि । ततः इन्द्रादिदेवेषु रत्नधाः रमणशीलस्य सोमस्य निधातासि भवसि । अथवा देवेषु स्तोत्रकारिषु कर्मकुर्वाणेषु वास्मासु रत्नस्य कनकादेर्दाता भवसि ॥ १३ ॥

ग्रावस्तोत्रेगाणगारिमतेनाभिरूपकरणे कलशेषु सोमे आसिच्यमाने वक्तव्यस्य तृचस्य आकलशेष्वित्यादिके द्वितीयातृतीये । सूत्रितंच—आकलशेषुधावतिश्येनोवर्मविगाहतेइति ।

तयोः प्रथमा सूक्ते चतुर्दशी—

आकलशेषुधावतिश्येनोवर्मविगाहते । अभिद्रोणाकनिक्रदत् ॥ १४॥

आ । कलशेषु । धावति । श्येनः । वर्म । वि । गाहते ।
अभि । द्रोणा । कनिक्रदत् ॥ १४ ॥

ऋत्विग्भिरभिषिच्यमानः कश्चित्सोमः कलशेषु सोमाधारेषु द्रोणकलशेषु आधावति सर्वतोगच्छति श्येनः लुप्तोपममेतत् । यथा श्येनोवर्म वरणीयं कुलायं विगाहते प्रविशति तद्वत् ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

कनिक्रदत् अत्यन्तं शब्दं कुर्वन् द्रोणा द्रोणकलशानभिगच्छतिच । यद्वा द्रोणाधवनीयपूतभृत् संज्ञकाभिप्रायं एकः सिच्यमानः सोमोद्रोणंप्रति शब्दायमानः पश्चात् प्रथमंगच्छति । ततः पात्रद्वयमिति ॥ १४ ॥

अथ पंचदशी–

परि॒प्रसो॑मते॒रसो॒ऽसर्जिकु॒लशे॑सु॒तः । श्ये॒नोनत॒क्तोअ॑र्षति ॥ १५॥ १५॥

परि॑ । प्र । सो॒म॒ । ते॒ । रसः॑ । असर्जि । क॒लशे॑ । सु॒तः ।
श्ये॒नः । न । त॒क्तः । अ॒र्ष॒ति॒ ॥ १५ ॥ १५ ॥

हे सोम कलशे द्रोणाभिधाने सुतोभिषुतस्ते तव रसः परिमासर्जि परिप्रसृज्यते परितोग्रहेषु चमसेषु च प्रसृष्टोविभक्तोभवति । कथमिव श्येनोनतक्तः तकिर्गतिकर्मा गमनशीलः श्येनः पक्षीयथा सर्वत्रार्षति गच्छति तद्वत् यद्वा यथा श्येनः सर्वतोगन्ता तद्वत्तक्तः पात्रेषु गतः सोमः अर्षति इन्द्रादिदेवानागच्छत् । अर्तेर्लेटि सिपि रूपं । पूर्वमृषीगतावित्यस्मात् लटि शपि रूपम् ॥ १५ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये पंचदशोवर्गः ॥ १५ ॥

अथ षोडशी–

पव॑स्वसोममन्द॒यन्निन्द्रा॑यमधु॑मत्तमः ॥ १६ ॥
पव॑स्व । सो॒म॒ । म॒न्दय॑न् । इन्द्रा॑य । मधु॑मत्ऽतमः ॥ १६ ॥

हे सोम मधुमत्तमः अतिशयेनमधुररसवांस्त्वं मन्दयन् मादयिता भवन् । यद्वा इन्द्राय क्रियाग्रहणंकर्तव्यमिति संप्रदानं इन्द्रं मोदमानः सन् पवस्व इन्द्रार्थमागच्छ ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी–

असृ॑ग्रन्दे॒ववी॑तयेवाज॒यन्तो॒रथा॑इव ॥ १७ ॥
असृ॑ग्रन् । दे॒वऽवी॑तये । वा॒ज॒ऽयन्तः॑ । रथाः॑ऽइव ॥ १७ ॥

एतेभिषुताः सोमाः वाजयन्तः सन्तः देववीतये देवानांपानाय असृग्रन् विसृज्यंते ऋत्विग्भिः प्रदीयन्ते । तत्रदृष्टान्तः–रथाइव वाजयन्तः शत्रुधनानि बलानिवा स्वामिनइच्छन्तो रथा देववीतये देवानांगमनाय यथा विसृज्यन्ते तद्वत् ॥ १७ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथाष्टादशी–

तेसुतासोंमदिन्तंमाःशुक्रावायुमंसृक्षत ॥ १८ ॥

ते । सुतासंः । मदिन्ऽतंमाः । शुक्राः । वायुम् ।
असृक्षत ॥ १८ ॥

मदिन्तमः अतिशयेन मादयितारः शुक्राः दीप्यमानाः सुतासः अभिषुतास्तेसोमाः वायुं शब्दमसृक्षतासृजन्नकार्षुः । यद्वा वायुमेवसोमपानार्थमसृजन् सोमेषु सत्सु वायुस्तत्पानार्थमागच्छति ॥ १८ ॥

अथैकोनविंशी–

ग्राव्णांतुन्नोअभिष्टुंतःपवित्रंसोमगच्छसि । दधंत्स्तोत्रेसुवीर्यंम् ॥ १९ ॥

ग्राव्णां । तुन्नः । अभिऽस्तुंतः । पवित्रंम् । सोम । गच्छसि ।
दधंत् । स्तोत्रे । सुऽवीर्यंम् ॥ १९ ॥

हे सोम त्वं ग्राव्णातुन्नः अभिपीडितोभिषुतस्त्वं स्तोतृभिरभिष्टुतः सन् पवित्रं गच्छसि प्राप्नोषि । किंकुर्वन् स्तोत्रे स्तोत्रकारिणे जनाय सुवीर्यं शोभनवीर्योपेतं धनादिकं दधत् विधदत् प्रयच्छन् ॥ १९ ॥

अथ विंशी–

एषतुन्नोअभिष्टुंतःपवित्रमतिगाहते । रक्षोहावारंमव्ययंम् ॥ २० ॥ १६ ॥

एषः । तुन्नः । अभिऽस्तुंतः । पवित्रंम् । अति । गाहते ।
रक्षःऽहा । वारंम् । अव्ययंम् ॥ २० ॥ १६ ॥

तुन्नः तुदव्यथने ग्रावभिरभिव्यथितः सुतः अतएव सर्वैरभिष्टुतः एषोस्मदीयः सोमोरक्षोहा कर्मविघ्नकारिणां रक्षसां पापानांच हन्ता भवत् । अव्ययमविमयं अव्यवयवभूतं वारं वालं तेनकृतं पवित्रं दशापवित्रमति अतिक्रम्य गाहते द्रोणकलशं प्रविशति ॥ २० ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये षोडशोवर्गः ॥ १६ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथैकविंशी—

यदन्तियच्चंदूरकेभयंविन्दतिमामिह । पवमानवितज्जंहि ॥२१॥

यत् । अन्ति । यत् । च । दूरके । भयम् । विन्दति । माम् ।
इह । पवमान । वि । तत् । जहि ॥ २१ ॥

हे पवमान पूयमान पुनान वा सोम यद्भयमन्ति अन्तिके तथा यच्च भयं दुरके अतिदूरे देशे अथवा इहास्मिन् प्रदेशेपि भयं मां विन्दति लभते प्राप्नोति । तद्भयं त्वं विजहि विशेषेण नाशय । यद्वा इहेति यज्ञोयंलोकोवा अस्मिन् क्रियमाणेयज्ञे अस्मिन् लोकेवा यद्भयं व्याप्नोति तन्नाशयेत्यर्थः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी—

पवमानःसोअद्यनःपवित्रेणविचर्षणिः । यःपोतासपुनातुनः ॥ २२॥

पवमानः । सः । अद्य । नः । पवित्रेण । विऽचर्षणिः ।
यः । पोता । सः । पुनातु । नः ॥ २२ ॥

सतादृशः प्रसिद्धोविचर्षणिः सर्वस्यद्रष्टा पवमानः अद्येदानीमेव पवित्रेण पापशोधकेन तेजसा यःपोता स्वयं पवित्रःसन् सनोस्मान् पुनातु पापरहितान् करोतु ॥ २२ ॥

पवित्रेष्ट्यां प्रथमाज्यभागस्य याज्या यत्तेपवित्रमित्येषा । सूत्रितंच—यत्तेपवित्रमर्चिष्या-कलशेषुधावतीति पवित्रइत्येकइति ।

सैषा सूक्ते त्रयोविंशी—

यत्तेपवित्रमर्चिष्यग्नेविततमन्तरा । ब्रह्मतेनंपुनीहिनः ॥ २३ ॥

यत् । ते । पवित्रम् । अर्चिषि । अग्ने । विऽततम् ।
अन्तः । आ । ब्रह्म । तेन । पुनीहि । नः ॥ २३ ॥

हे पवमानगुणविशिष्टाग्ने ते त्वदीयं पवित्रं शोधकं यत्स्वतेजः अर्चिषि सौरवैद्युतादितेजसि अन्तर्मध्ये आविततं आविस्तृतं विद्यते । यद्वा हे अग्ने ते तव स्वभूतेर्चिषि तेजसि

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अन्तर्मध्ये यत्पवित्रं शुद्ध्युत्पादकं सामर्थ्यमस्ति तेन तादृशेन तेजसा नोस्माकं ब्रह्म पुत्रादिवर्धनकारि शरीरं पुनीहि पापरहितं पूतं कुरु ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी—

यत्तेंप॒वित्र॑म॒र्चिवदग्ने॒तेन॑पुनीहिनः । ब्र॒ह्म॒स॒वैः॑पुनीहिनः ॥ २४ ॥

यत् । ते॒ । प॒वित्र॑म् । अ॒र्चिऽवत् । अग्ने॑ । तेन॑ । पु॒नी॒हि॒ ।
न॒ः । ब्र॒ह्म॒ऽस॒वैः । पु॒नी॒हि॒ । न॒ः ॥ २४ ॥

हे अग्ने पवित्रं शोधकमर्चिवदर्चिमत् छन्दसीरइतिमतुपोवत्वं सौरादितेजोयुक्तं ते त्वदीयं यत्तेजः विद्यते तेन स्वीयेनैव तेजसा नोस्मान् पुनीहि पूतान् कुरु । किंच ब्रह्मसवैः ब्राह्मणकर्तृकसोमाभिषवैः यद्वा ब्रह्म सोमः तस्याभिषवैः नोस्मान् पुनीहि ॥ २४ ॥

अथ पंचविंशी—

उ॒भाभ्यां॑देवसवितःप॒वित्रे॑णस॒वेनं॑च । मां॒पु॑नीहिवि॒श्वतः॑ ॥२५॥१७॥

उ॒भाभ्या॑म् । दे॒व॒ । स॒वि॒त॒रिति॑ । प॒वित्रे॑ण । स॒वेन॑ ।
च॒ । माम् । पु॒नी॒हि॒ । वि॒श्वतः॑ ॥ २५ ॥ १७ ॥

हे सवितः सर्वस्य प्रेरक हे देव द्योतमान सोम त्वं पवित्रेण पापशोधकेन त्वदीयेन तेजसा सवेन सोमाभिषवेनच एताभ्यामुभाभ्यां विश्वतः सर्वतोमां पुनीहि पूतं कुरु॥ २५ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये सप्तदशोवर्गः ॥ १७ ॥

अथ षड्विंशी—

त्रि॒भिष्ट्वं॑देवसवित॒र्वर्षि॑ष्ठैःसोम॒धाम॑भिः । अग्ने॒दक्षैः॑पुनीहिनः ॥२६॥

त्रि॒ऽभिः॑ । त्वम् । दे॒व॒ । स॒वि॒त॒ः । वर्षि॑ष्ठैः । सो॒म॒ । धाम॑ऽभिः ।
अग्ने॑ । दक्षैः॑ । पु॒नी॒हि॒ । न॒ः ॥ २६ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे देव स्तुत्य दीप्यमान वा हे सवितः सर्वस्य स्वस्वकर्मणि चोदयितः हे सोम प-वमानगुणविशिष्ट हे अग्ने त्वं वर्षिष्ठैः वृद्धतमैः अतएव दक्षैः सामर्थ्यवद्भिस्त्रिभिर्धामभिः शरीरैरग्निवायुसूर्यात्मकैस्त्रिभिः शरीरैः नोस्मान्पुनीहि परिशुद्धान् कुरु ॥ २६ ॥

अथसप्तविंशी–

पुनन्तुमांदेवजनाःपुनन्तुवसंवोधिया ।
विश्वेदेवाःपुनीतमाजातवेदःपुनीहिमां ॥ २७ ॥

पुनन्तु । माम् । देवऽजनाः । पुनन्तु । वसवः । धिया । विश्वे ।
देवाः । पुनीत । मा । जातऽवेदः । पुनीहि । मा ॥ २७ ॥

देवजनाः देवानां जनःप्रादुर्भावोयेषां यज्ञेष्विति देवजनायजमानाः । यद्वा इन्द्रादिदेवगणाः मां पुनन्तु परिपूतं कुर्वन्तु । तथा वसवः वासकादेवाः धिया आत्मीयेनकर्मणा मां पुनन्तु । अथवा प्रत्यक्षः हे विश्वदेवाः सर्वेदेवाः मा मां पुनीत पूतं कुरुत । हे जातवेदः जातानि वेत्तीति यद्वा जातप्रज्ञ अग्ने मा मां पुनीहि ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी–

प्रप्यायस्वप्रस्यन्दस्वसोमविश्वेभिरंशुभिः । देवेभ्यउत्तमंहविः ॥२८॥

प्र । प्यायस्व । प्र । स्यन्दस्व । सोम । विश्वेभिः । अंशुऽभिः ।
देवेभ्यः । उत्ऽतमम् । हविः ॥ २८ ॥

हे सोम प्रप्यायस्व अस्मान् प्रकर्षेण वर्धय । यद्वा देवान् सोमेन वर्धय । किंच विश्वेभिरंशुभिः सर्वैस्त्वदीयैरंशुभिः देवेभ्योदेवार्थमुत्तमं प्रशस्ततमंहविः सोमरूपं प्रस्यंदस्व कलशादीन् प्रति प्रस्रव प्रयच्छेति यावत् ॥ २८ ॥

अग्नीषोमप्रणयने उपप्रियमित्येषा । सूत्रितंच–उपप्रियंपनिप्नतमित्यर्धर्चआरमेदिति ।

सैषा सूक्ते एकोनत्रिंशी–

उपप्रियंपनिप्नतंयुवानमाहुतीवृधम् । अगन्मबिभ्रतोनमः ॥२९॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

उप॑ । प्रि॒यम् । पनि॑प्नतम् । युवा॑नम् । आ॒हु॒ति॒ऽवृध॑म् ।
अग॑न्म । बिभ्र॑तः । नमः॑ ॥ २९ ॥

प्रियं सर्वस्य प्रीणयितारं पनिप्नतमत्यन्तं शब्दायमानं युवानं तरुणमाहुतीवृधं आहुतिभिर्वर्धनीयं पवमानं वयं नमोहविर्नमस्कारंवा बिभ्रतोधारयन्तःसन्तः उपागन्म उपगच्छेम । गमेर्लुङि मंत्रेघसेतिच्लेर्लुकि सति म्वोश्चेतिनकारः । पनिप्नतं पनेःस्तुत्यर्थस्य यङ्लुकिरूपं दाधर्तिदर्धर्तिइतिसूत्रे इतिकरणस्य प्रदर्शनार्थत्वादत्राभ्यासस्य निगागमउपधालोपश्च निपात्यते ॥ २९ ॥

अथ त्रिंशी–

अ॒लाय्य॑स्यपर॒शुर्न॑नाश॒तमाप॑वस्वदेवसोम । आ॒खुंचि॑दे॒वदे॑वसोम ॥ ३० ॥

अ॒लाय्य॑स्य । प॒र॒शुः । न॒ना॒श । तम् । आ । प॒व॒स्व॒ । दे॒व॒ ।
सो॒म॒ । आ॒खुम् । चि॒त् । ए॒व । दे॒व॒ । सो॒म॒ ॥ ३० ॥

अलाय्यस्य अर्तेरौणादिकआय्यप्रत्ययः कपिलकादित्वाल्लत्वं अभिगमनशीलस्य शत्रोः परशुः छेदकः पवमानस्तमेवशत्रुं ननाश नाशयतु । अस्मानपापान् ततोहे देव दीप्यमान सोम आपवस्व अस्मदाभिमुख्येन गच्छ । किंच हे देव द्योतमान स्तुत्य वा हे सोम आखुंचित् खनु अवदारणे सर्वस्याहन्तारमपि तं शत्रुमेव बाधस्व नास्मानपापानिति ॥ ३० ॥

अथैकत्रिंशी–

यःपा॑वमा॒नीर॒ध्येत्यृषि॑भिः॒संभृ॑त॒ंरस॑म् ।
सर्वं॒सपू॒तम॑श्नातिस्व॒दि॒तंमा॑त॒रिश्व॑ना ॥ ३१ ॥

यः । पा॒व॒मा॒नीः । अ॒धि॒ऽएति॑ । ऋषि॑ऽभिः । सम्ऽभृ॑तम् । रस॑म् ।
सर्व॑म् । सः । पू॒तम् । अ॒श्ना॒ति॒ । स्व॒दि॒तम् । मा॒त॒रिश्व॑ना ॥ ३१ ॥

योजनः पावमानीः पवमानदेवताकाः सर्वाऋचः तद्रूपं ऋषिभिः सूक्तद्रष्टृभिर्मधुच्छन्दःप्रभृतिभिः संभृतं संपादितं रसं वेदरसभूतं सारं सूक्तसंघं अध्येति अधीते । सजनः सर्वभोज्यजातं पूतं परिशुद्धमेवाश्नाति परिपूतं पापरहितं अन्नं भक्षयति । कथमस्यपूतत्वं तत्राह–स्वस्या-

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

शनात्प्रागेव मातरिश्वना मातरि अन्तरिक्षे श्वसितीति मातरिश्वा वायुः सचवायुःपवित्रमेव। पवित्रेण वायुना स्वदितं स्वादूकृतं। परिपूतमेवान्नं पश्चात् सनरोश्नाति ॥ ३१ ॥

अथ द्वात्रिंशी—

पावमानीर्योअध्येत्यृषिभिःसंभृतंरसम्।
तस्मैसरस्वतीदुहेक्षीरंसर्पिर्मधूदकम् ॥ ३२ ॥ १८ ॥

पावमानीः। यः। अधिऽएति। ऋषिऽभिः। सम्ऽभृतम्। रसम्।
तस्मै। सरस्वती। दुहे। क्षीरम्। सर्पिः। मधु। उदकम् ॥ ३२ ॥ १८ ॥

योब्राह्मणः पावमानीः पवमानदेवताकाऋचः तदात्मकं ऋषिभिर्मधुच्छन्दआदिभिः संभृतंरसं वेदसारं सूक्तसंघं अध्येति अधीते। तस्मै पवमानाध्ययनं कुर्वते जनाय सरस्वतीसर्वत्रसरणवती वाग्देवता क्षीरं यज्ञसाधनभूतं पयः सर्पिस्तादृशं घृतं मधु मदकरमुदकं सोमं दुहे स्वयमेव दोग्धि एनं नरं यागादिपरं वेदशास्त्रविदं करोतीत्यर्थः। दुहप्रपूरणे कर्मकर्तरि नदुहस्नुनमांयक्चिणाविति यकः प्रतिषेधः। लोपस्तआत्मनेपदेष्विति तलोपः ॥ ३२ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीयेष्टादशोवर्गः ॥ १८ ॥

॥ इति नवमे मण्डले तृतीयोनुवाकः ॥ ३ ॥

चतुर्थेनुवाके अष्टादशसूक्तानि तत्र प्रदेवमितिदशर्चं प्रथमं सूक्तं भलंदनपुत्रस्य वत्सप्रेरार्षं पवमानसोमदेवताकं दशमी त्रिष्टुप् शिष्टाजगत्यः। तथाचानुक्रम्यते—प्रदेवंदशवत्सप्रिर्भालंदनः त्रिष्टुबन्तंहेति। गतोविनियोगः।

तत्र प्रथमा—

प्रदेवमच्छामधुमन्तइन्दवोसिष्यदन्तगावआनधेनवः।
बर्हिषदोवचनावन्तऊधभिःपरिस्रुतमुस्रियानिर्णिजंधिरे ॥ १ ॥

प्र। देवम्। अच्छ। मधुऽमन्तः। इन्दवः। असिस्यदन्त। गावः। आ। न। धेनवः। बर्हिऽसदः। वचनाऽवन्तः। ऊधऽभिः। परिऽस्रुतम्। उस्रियाः। निःऽनिजम्। धिरे ॥ १ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

मधुमन्तो मादकरससंयुक्ता इन्दवः सोमाः देवं द्योतमानं सोमात्मकमिंद्रं अच्छ प्रति प्रासिष्यदन्त प्रस्यन्दन्ते ग्रहादिषु क्षरन्ति। स्यन्दतेर्लुङि चङि रूपं। तत्रदृष्टान्तः—गावआनधेनवः पयस्विन्यः प्रीणयित्र्योगावोयथावत्संप्रतियांतिप्रस्रवन्ति तद्वत्। किंच बर्हिषदः बर्हिषि सीदन्तः वचनावन्तः हंभारवादिशब्दवन्तः उस्रियाः गोनामैतत् तादृश्योगावः ऊधभिः पयोधारकैः स्वैः स्वैरूधभिः ताभ्यः परिस्रुतं परितःस्रवणशीलं निर्णिजं शुद्धं पयोभूतं सोमरसं धिरे दधिरे इंद्रार्थं धारयन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

सरोरुंवदभिपूर्वाअचिक्रददुपारुहंः श्रथयंन्त्स्वादतेहरिः।
तिरःपवित्रंपरियन्नुरुज्रयोनिशर्याणिदधतेदेवआवरम्॥२॥

सः। रोरुंवत्। अभि। पूर्वाः। अचिक्रदत्। उपऽआरुहः। श्रथयन्। स्वादते। हरिः। तिरः। पवित्रम्। परिऽयन्। उरु। ज्रयः। नि। शर्याणि। दधते। देवः। आ। वरम्॥ २॥

रोरुवत् कलशादिकंप्रति अत्यन्तं शब्दंकुर्वन् ससोमः पूर्वामुख्याः स्तोतॄणां स्तुतीः अभ्यचिक्रदत् अभिमुखं अध्वनयत् स्तुतयः साधीयस्यइति प्रतिध्वनिमंगीकारमकार्षीदित्यर्थः। किंच हरिः हरितवर्णः उपारुहः रोहतेस्ताच्छीलिकःक्विप्। उपारोहणशीलाःउर्ध्वप्रादुर्भवनशीला ओषधीः श्रथयन् अग्रे विश्लेषयन् स्वादते स्वादूकरोति ताः फलिनीःकुर्वन् स्वादुयुक्ता विदधातीत्यर्थः। तथा पवित्रं अविवालात्मकं दशापवित्रं तिरस्तिरस्कृत्य पात्राणि प्रति आत्मनः क्षरणकाले पवित्रं व्यवधायकं कृत्वा परियन् परितोगच्छन् सोमः उरु महान्तं ज्रयोवेगं करोति। ततः सशर्याणि शॄहिंसायां हिंसितव्यानि यद्वा शरेण हंतव्यानि रक्षांसि निदधते निक्षिपति न्यक्करोति हिनस्तीतियावत्। पश्चाद्देवोदीप्यमानःसोमः वरं वरणीयं धनं सोमं दातृभ्योयजमानेभ्यः आदधते आधारयति प्रयच्छतीत्यर्थः। दधातेर्लेटचडागमे घोर्लोपोलेटिवेत्याकारलोपः॥२॥

अथ तृतीया—

वियोममेयम्यांसंयतीमदःसाकंवृधापयसापिन्वदक्षिता।
महीअंपारेरजंसीविवेविददभिव्रजन्नक्षितंपाजआददे॥ ३॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

वि । यः । ममे । यम्यां । संयती इति सम्ऽयती । मदः । साकम्ऽवृधा । पयसा । पिन्वत् । अक्षिता । मही इति । अपारे इति । रजसी इति । विऽवेविदत् । अभिऽव्रजन् । अक्षितम् । पाजः । आ । ददे ॥ ३ ॥

योमदः माद्यत्यनेनेति मदः सोमरसः यम्या युगलभूते संयती परस्परंसंगच्छमाने द्यावा-पृथिव्यौ विममे विशेषेणनिर्मितवान् ततः ते साकंवृधा सहैववर्धनशोले तथा अक्षिता अक्षीणे सामर्थ्यवत्यौ यथा भविष्यतः तथा ससोमः पयसा पयोरूपेण स्वीयरसेन पिन्वदसिंचत् अवर्ध यदितियावत् । किंच मही महत्यौ अतएव अपारे पर्यंतरहिते रजसी द्यावापृथिवीनामैतत् ते द्यावापृथिव्यौ विवेविदत् विदज्ञाने यङ्लुकि शतरि रूपं । अभ्यासस्वरः । इयंपृथिवी इयंद्यौरिति सर्वेषां विविच्य तेजसाप्रज्ञापयन् अभिव्रजन् अभितः सर्वतोगच्छन् सोमः अक्षितं अक्षीणं अविनश्वरं पाजोबलं आददे स्वीकृतवान् अत्यन्तंबलवानभवदित्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

समातरांविचरंन्वाजयंन्नपःप्रमेधिरःस्वधयांपिन्वतेपदम् ।
अंशुर्यवेनपिपिशेयतोनृभिःसंजामिभिर्नसंतेरक्षतेशिरः ॥ ४ ॥

सः । मातरा । विऽचरन् । वाजयन् । अपः । प्र । मेधिरः । स्वधया । पिन्वते । पदम् । अंशुः । यवेन । पिपिशे । यतः । नृऽभिः । सम् । जामिऽभिः । नसते । रक्षते । शिरः ॥ ४ ॥

मेधिरः मेधारथाभ्यामिरन्निरचावितीरन्प्रत्ययोमत्वर्थीयः । मेधावान् प्राज्ञः ससोमः मा-तरा मातरौ जगतोनिर्मात्र्यौ द्याव्यापृथिव्यौ विचरन् अन्तरेणात्यन्तं चरन् । तथा अपः अन्त-रिक्षस्थितान्युदकानि वाजयन् प्रेरयन् । वजेर्ण्यन्तस्य शतरि रूपं । तादृशः स्वधया सक्तु-लक्षणेनान्नेन सह पदं स्वस्थानं उत्तरवेदिरूपं प्रपिन्वते प्रकर्षेणाप्याययति । ततः नृभिः कर्म-नेतृभिः ऋत्विग्भिर्यतः संयतः अंशुः सोमः यवेन पिपिशे पिश अवयवे अवयववत्वेन कृतः मिश्रितइत्यर्थः । सोमस्तु यवसक्तुभिः श्रियतेखलु । सोयं जामिभिः एकस्मात्पाणेरुत्पन्नाभिरं-गुलीभिः सन्नसतेसंगच्छतेच । शिरः शीर्णं भूतजातं रक्षतेच स्वीयरसेन रक्षति पोषयति । नसतिर्गतिकर्मा चादिलोपेविभाषेति न निघातः ॥ ४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ पञ्चमी—

संदक्षेणमनसाजायतेकविर्ऋतस्यगर्भोनिहितोयमापरः।
यूनांहसन्तांप्रथमंविजज्ञतुर्गुहाहितंजनिमनेममुद्यतम् ॥५॥१९॥

सम् । दक्षेण । मनसा । जायते । कविः । ऋतस्य । गर्भः । निऽहितः ।
यमा । परः । यूनां । ह । सन्ता । प्रथमम् । वि । जज्ञतुः । गुहा ।
हितम् । जनिम । नेमम् । उत्ऽयतम् ॥ ५ ॥ १९ ॥

प्रसंगात्सोमसूर्ययोराविर्भावमाह । कविः दक्षेण प्रवृद्धेन मनसा सह संजायते पृथिव्याः सम्यक् जायते । तथा ऋतस्योदकस्येव गर्भो गर्भस्थानीयः। यद्वा सत्यस्य यज्ञस्य मध्ये गर्भः शब्दनीयः स्तुत्यः सएवसोमः परः परस्तादन्तरिक्षे यमोयमेन नियमेन देवैर्निहितः सः सूर्याद्धि वृष्टिर्भवति तस्मात्सोमः सूर्यात्मकतयावस्थितइत्यर्थः । एवं यूना । हेत्यवधारणे । युवानावेव सन्तौ तौ प्रथमं जननकाले विजज्ञतुः अयंसोमोयंसूर्यइति विशेषेण ज्ञायते । तयोश्चार्धं जनिम जन्म गुहा गुहायां हितं निहितं भवति । तयोर्नेममर्धंचोद्यतं प्रकाशितं भवति । दिवा सूर्यःप्रादुर्भवति रात्रौ चन्द्रमाइति ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये एकोनविंशोवर्गः ॥ १९ ॥

अथ षष्ठी—

मन्द्रस्यरूपंविविदुर्मनीषिणःश्येनोयदन्धोअभरत्परावतः।
तंमर्जयन्तसुवृधंनदीष्वाँउशन्तमंशुंपरियन्तमृग्मियम्॥६॥

मन्द्रस्य । रूपम् । विविदुः । मनीषिणः । श्येनः । यत् । अन्धः ।
अभरत् । पराऽवतः । तम् । मर्जयन्त । सुऽवृधम् । नदीषु । आ ।
उशन्तम् । अंशुम् । परिऽयन्तम् । ऋग्मियम् ॥ ६ ॥

मनीषिणः प्राज्ञा यष्टारः मंद्रस्य मदकरस्य रसस्य सोमस्य रूपं विविदुः जानन्ति यदन्धः यत्सोमलक्षणमन्नं श्येनो गायत्रीरूपः पक्षी परावतो दूराद् द्युलोकाद् आभरद्‌ाजहार । हृग्रहोर्भश्छन्दसीति भकारः । तं तादृशं सुवृधं सुष्ठुवर्धमानं सुवर्धयितारंवा अंशुं सोमं नदीषु

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

नदमानासु वसतीवर्याख्यास्वप्सु आमर्जयन्त ऋत्विजः आशोधयन्ति अलंकुर्वन्तिवा । कीदृशं उशन्तं देवान् कामयमानं परियन्तं परितोगच्छन्तं ऋग्मियं ऋगर्हं स्तुत्यं सोममामर्जयन्तीति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

त्वांमृंजन्तिदशयोषंणःसुतंसोमऋषिभिर्मतिभिर्धीतिभिर्हितम् ।
अव्योवारेभिरुतदेवहूतिभिर्नृभिर्यतोवाजमादर्षिसातये ॥७॥

त्वाम् । मृजन्ति । दश । योषंणः । सुतम् । सोमं । ऋषिऽभिः । मतिऽभिः । धीतिऽभिः । हितम् । अव्यः । वारेभिः । उत । देवहूतिऽभिः । नृऽभिः । यतः । वाजंम् । आ । दर्षि । सातयें ॥ ७ ॥

हे सोम योषणः द्वाभ्यांपाणिभ्यां विभज्योत्पन्ना दश दशसंख्याकाअंगुलयः । ऋषिभिर्मधुच्छन्दःप्रभृतिभिः सुतमभिषुतं हितं पात्रेषु निहितं त्वा त्वां मतिभिः स्तुतिभिः धीतिभिः कर्मभिश्च अव्योवारेभिः अविवालैः पवित्रैः मृजन्ति शोधयन्ति । उतापिच देवहूतिभिः । देवाह्वानयुक्तैः नृभिः कर्मनेतृभिः ऋत्विग्भिः यतः गृहेषु संयमितः संगृहीतस्त्वं सातये दानाय वाजमन्नमादर्षि आविदारयसि विवृतंकरोषि स्तोतृभ्यः अन्नादिकं प्रयच्छसीतियावत् ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

परिप्रयन्तंवय्यंसुषंसदंसोमंमनीषाअभ्यंनूषतस्तुभंः ।
योधारंयामधुंमाँऊर्मिणांदिवइयर्तिवाचंरयिषाळमंर्त्यः ॥८॥

परिऽप्रयन्तम् । वय्यंम् । सुऽसंसदंम् । सोमंम् । मनीषाः । अभि । अनूषत । स्तुभंः । यः । धारंया । मधुंऽमान् । ऊर्मिणां । दिवः । इयर्ति । वाचंम् । रयिषाट् । अमंर्त्यः ॥ ८ ॥

परिप्रयन्तं पात्राणिपरितः प्रगच्छन्तं वय्यं देवैः काम्यमानं सुषंसदं शोभनं संसदनं सोमं मनीषा मनसईशित्र्यः स्तुभः स्तुतयः अभ्यनूषत अभिष्टुवन्ति । वय्यं वीगत्यादिषु इत्यस्मात् वयंति भय्यप्रवय्येचछन्दसीति निपातितः अत्रानुपसर्गस्यापिनिपातनंभवति

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

मधुमान् मदकररसवान् यः सोमः धारया स्वीयया ऊर्मिणा वसतीवर्याख्येनोदकेन सह दिवआकाशात् द्रोणकलशे आपतति रयिषाट् शत्रुधनानामभिभविता अमर्त्यः मनुष्यधर्मरहितः ससोमः वाचमियर्ति प्रेरयति तदाहि स्तोतारः स्तुवन्तीति उच्यन्ते ॥ ८ ॥

अथ नवमी–

अयंदिवइंयर्तिविश्वमारजःसोमःपुनानःकलशेषुसीदति ।
अद्भिर्गोभिर्मृज्यतेअद्रिभिःसुतःपुनानइन्दुर्वरिवोविदत्प्रियम् ॥ ९ ॥

अयम् । दिवः । इयर्ति । विश्वम् । आ । रजः । सोमः ।
पुनानः । कलशेषु । सीदति । अत्ऽभिः । गोभिः । मृज्यते ।
अद्रिऽभिः । सुतः । पुनानः । इन्दुः । वरिवः । विदत् । प्रियम् ॥ ९ ॥

अयंसोमो दिवोद्युलोकाद्विश्वं रजउदकनामैतत् सर्वमुदकमियर्ति अभिप्रापयति । किंच पुनानः दशापवित्रेण पूयमानः सोमः कलशेषु द्रोणनामसु सीदति । तथा अद्रिभिर्ग्रावभिः अद्भिर्वसतीवर्याख्याभिर्गोभिर्गोविकारैः क्षीरदध्यादिभिश्च मृज्यते शोध्यते अलंक्रियते । ततः सुतोभिषुतः पुनानः पूतइन्दुः सोमः प्रियं प्रियतरं प्रीणनकारिवा वरिवोवरणीयं धनं विदत् स्तोतृभ्योलंभयति प्रयच्छतीतियावत् ॥ ९ ॥

अथ दशमी–

एवानःसोमपरिषिच्यमानोवयोदधच्चित्रतमंपवस्व ।
अद्वेषेद्यावापृथिवीहुवेमदेवाधत्तरयिमस्मेसुवीरम् ॥ १० ॥२०॥

एव । नः । सोम । परिऽसिच्यमानः । वयः । दधत् । चित्रऽतमम् ।
पवस्व । अद्वेषे इति । द्यावापृथिवी इति । हुवेम । देवाः ।
धत्त । रयिम् । अस्मे इति । सुऽवीरम् ॥ १० ॥ २० ॥

अयं प्रत्यक्षकृतः हे सोम दधत् प्रयच्छंस्त्वं परिषिच्यमानः परितोद्भिर्गोभिर्वासिच्यमानः एव एवं चित्रतमं नानाविधं चायनीयतमं वा वयोन्नं नोस्मभ्यं पवस्व प्रापय प्रयच्छेति

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

यावत् । किंच अद्वेषे द्वेषरहिते द्यावापृथिवी द्यावापृथिव्यौ हुवेम हविःप्रदानार्थं वयमाह्वयेम। हेदेवाः यूयंच सुवीरं । वीरः कर्मणि समर्थः पुत्रः । तादृशपुत्रोपेतं रयिं धनमस्मे अस्मासु धत्त निधत्त ॥ १० ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये विंशोवर्गः ॥ २० ॥

इषुर्नेतिदशर्चं द्वितीयं सूक्तं आंगिरसस्य हिरण्यस्तूपस्यार्षं पवमानसोमदेवताकं । नवमीदशम्यौ त्रिष्टुभौ । शिष्टाजगत्यः । तथाचानुक्रान्तं—इषुर्नहिरण्यस्तूपोंत्येत्रिष्टुभाविति । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

इषुर्नधन्वन्प्रतिधीयतेमतिर्वत्सोनमातुरुपसर्ज्यूधनि ।
उरुधारेवदुहेअग्रआयत्यस्यव्रतेष्वपिसोमइष्यते ॥ १ ॥

इषुः । न । धन्वन् । प्रति । धीयते । मतिः । वत्सः । न । मातुः ।
उप । सर्जि । ऊधनि । उरुधाराऽइव । दुहे । अग्रे ।
आऽयती । अस्य । व्रतेषु । अपि । सोमः । इष्यते ॥ १ ॥

अस्मिन्पवमानरूपे इन्द्रे मतिर्मननीयास्मदीयास्तुतिः प्रतिधीयते अस्माभिर्निधीयते वा। दधातेरूपं । तत्रदृष्टान्तः—इषुर्न यथा इषुः शरः धन्वन् धनुषि प्रतिधीयते तद्वत् । किंच ऊधनि सर्वस्य पोषयितृत्वेन ऊधःस्थानीये इन्द्रे सोमो मदार्थं अस्माभिरुपसर्जि उपसृज्यते । कथमिव मातुर्गोरूधनि पयोधारके वत्सोन वत्सोयथा पयःपानार्थं सृज्यते तद्वत् । उरुधारेव बहुविधपयोधारागौरिव । अग्रे वत्सस्य पुरतः आयती गच्छती सती पयोदुहे दुग्धे । तथा सोयमिन्द्रः वत्सभूतेभ्यः स्तोतृभ्यः पुरतोगच्छन् बहुविधान् कामान् दुग्धे । किंच अस्यैतादृशस्यव्रतेष्वपिच सोमइष्यते यष्टृभिः प्रेर्यते खलु ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

उपोमतिःपृच्यतेसिच्यतेमधुमन्द्राजनीचोदतेअन्तरासनि ।
पवमानःसन्तनिःप्रघ्नतामिवमधुमान्द्रप्सःपरिवारमर्षति ॥ २ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

उपो इति । मतिः । पृच्यते । सिच्यते । मधु । मन्द्रऽअजनी । चोदते । अन्तः । आसनि । पवमानः । सम्ऽतनिः । प्रघ्नताम्ऽइव । मधुंऽमान् । द्रप्सः । परि । वारम् । अर्षति ॥ २ ॥

अस्मिन् पवमानरूपे स्तोत्रे इन्द्रे मतिः स्तुतिरुपोपपृच्यते उपपृच्यते स्तोतृभिः संयोज्यते पृचीसंपर्के । तथा मधु मदकरः सोमः इन्द्रार्थं सिच्यते । अद्भिर्यवसक्तुभिश्च सिक्तोभवति । ततश्च मन्द्राजनी अजगतिक्षेपणयोरित्यस्य ल्युटि ङीपि रूपं । मदकरस्य रसस्य प्रेरयित्री सोमधारा तस्येन्द्रस्य आसनि आस्येन्तर्मध्ये चोदते यष्टृभिः प्रेर्यते । आस्यशब्दस्य पद्दन्नोमासित्यादिनाआसन्नित्यादेशः । किंच संतनिः गृहादिषु सम्यक्विस्तृतः मधुमान् । मदकररसवान् पवमानः पूयमानः सोमः द्रप्सः द्रुतगमनशीलः । यद्वा क्षिप्रं हननशीलःसन् वारं अविवालमयं पवित्रं परितः अर्षति आगच्छति । तत्रदृष्टान्तः—प्रघ्नतामिव प्रकर्षेणहंतॄणां योद्धॄणां संतनिः सम्यग्विसृष्टः शरो यथा शीघ्रंप्राप्यमभितोगच्छति तद्वत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अव्ये॑वधूयुःप॑वतेपरि॑त्वचिश्र॑थ्नीतेन॒प्तीरदि॑तेर्ऋ॒तंय॑ते ।
हरि॑रक्रान्यज॒तःसं॑य॒तोमदो॑नृ॒म्णाशिशा॑नोमहि॒षोनशो॑भते ॥ ३ ॥

अव्ये॑ । व॒धू॒ऽयुः । प॒व॒ते । परि॑ । त्व॒चि । श्र॒थ्नी॒ते । न॒प्तीः । अदि॑तेः । ऋ॒तम् । य॒ते । हरि॑ः । अ॒क्रा॒न् । य॒ज॒तः । सम्ऽय॒तः । मद॑ः । नृ॒म्णा । शिशा॑नः । म॒हि॒षः । न । शो॒भ॒ते ॥ ३ ॥

वधूयुः वधूभूता वसतीवर्यएकधनासहिताआपः तद्वान् सोमः अव्ये अवेः स्वभूते त्वचि चर्मणि परिपवते परितोवर्तते पूतोभवतिवा किंच नप्तीः नप्त्रीः नप्तृशब्दश्चतुर्थापत्यवाची सोमस्य नप्त्रीः सोमोह्योषधीनामग्रेरेतोनिषिंचति । प्रजापतेरेतोदेवादेवानांरेतोवर्षंवर्षस्यरेतओषधयः इतिश्रुतेः । यद्वा नप्तृशब्दोपत्यवाची तस्यापत्यानि सोमः सुधामयैः स्वकिरणैरोषधीर्वर्धयति तस्मादपत्यभूताअदितेः पृथिवीनामैतत् अदीनायाः पृथिव्याउत्पन्नाओषधीः ऋतं सत्यरूपं यज्ञं

१ ऐ० आरण्यके. ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

यते गच्छति यजमानाय श्रश्रीते अग्रभागे फलिनीः कर्तुं विश्लेषयति । किंच हरिर्हरितवर्णः यजतः सर्वैर्यष्टव्यः अतएव संयतः ग्रहादिषु संगृहीतोमदः माद्यत्यनेनेतिमदः सोमः तादृशः अक्रानक्रामति पात्रेष्ववतिष्ठते यद्वा शत्रूनतिक्रामति क्रमेर्लुङि तिपि बहुलंछन्दसीति इडागमाभावात् वृद्धौकृतायां सिज्लोपेसति हल्ङ्याब्भ्यादिना तिपोलोपे मोनोधातोरिति नत्वेकृतेरूपं । अतएव सोमः नृम्णा स्वबलानि शिशानः तीक्ष्णीकुर्वन् अथवा शत्रुबलानि तनूकुर्वन् महिषोन महन्नामैतव महानिव सर्वत्रव्याप्तइव शोभते स्वतेजसा सर्वत्र दीप्यते । यद्वा नः संप्रत्यर्थे इदानीमेवंगुणयुक्तः महान् सोमः शोभतइति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

उक्षामिमातिप्रतियन्तिधेनवोदेवस्यदेवीरुपयन्तिनिष्कृतम् ।
अत्यक्रमीदर्जुनंवारमव्ययमत्कंननिक्तंपरिसोमोअव्यत ॥ ४ ॥

उक्षा । मिमाति । प्रति । यन्ति । धेनवः । देवस्य । देवीः ।
उप । यन्ति । निःऽकृतम् । अति । अक्रमीत् । अर्जुनम् । वारम् ।
अव्ययम् । अत्कम् । न । निक्तम् । परि । सोमः । अव्यत ॥ ४ ॥

उक्षा रेतसःसेक्ता वृषभः पुरतोमिमाति शब्दायते माङ्माने शब्देच तं वृषभं धेनवोगावः प्रतियन्ति अनुगच्छन्ति तथा देवस्य द्योतमानस्य निःकृतं संस्कृतं स्थानं देवीः देव्यउपयन्ति उपगच्छन्ति । अनेनार्धेन सोमस्तुतिश्चाभिधीयते सोमःसन् द्रोणकलशाभिगमनकाले शब्दंकरोति तमनुधेनवः प्रीणयित्र्यः स्तुतयःपरियन्ति देवस्थानं स्तुतयोभिगच्छन्ति । तथा सोयंसोमः अर्जुनं श्वेतवर्णं अव्ययमविमयमविस्वभूतं वारं वालं पवित्रमत्यक्रमीत् अतिक्रामति अतिक्रम्य पात्राणिगच्छतीत्यर्थः । किंच सोमः अत्कंन आत्मीयं कवचमिव । निक्तमुज्ज्वलं श्रयणद्रव्यं पर्यव्यत परितः संवृणोति ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

अमृक्तेनरुशतावाससाहरिरमर्त्योनिर्णिजानःपरिव्यत ।
दिवस्पृष्ठंबर्हणानिर्णिजेकृतोपस्तरणंचम्वोर्नभस्मयम् ॥ ५॥१२९॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अम्रृक्तेन । रुशता । वाससा । हरिः । अमर्त्यः । निःऽनिजानः ।
परि । व्यत । दिवः । पृष्ठम् । बर्हणा । निःऽनिजे । कृत ।
उपऽस्तरणम् । चम्वोः । नभस्मयम् ॥ ५ ॥ २१ ॥

अमर्त्यो मनुष्यधर्मरहितो हरिर्हरितवर्णः सोमः निर्णिजानः उदकेन शोध्यमानःसन् अम्रृक्तेन । मृजीशौचालंकारयोः । अनिर्णिक्तेनापि रुशता स्वतः शुक्लवर्णेन पयोरूपेण वाससा परिव्यत परित आच्छादयति । सोमेपरिपूते गव्येन पयसा मिश्रीकुर्वन्ति खलु । तदुच्यते ततः सोयंसोमः दिवोद्युलोकस्य पृष्ठं पृष्ठभागेतिष्ठन्तमादित्यं बर्हणा बर्हणाय पापानामुद्यमनकारिणे पापनाशिने निर्निजे निर्निजनाय परिपवनाय कृत द्युलोके अकार्षीत् । सहि स्वदीप्त्या सर्वंनिर्णेक्ति । कृत कृणोतेर्लुङि ह्रस्वादिति सिचोलोपः । तदेवाह चम्वोः द्यावापृथिवीनामैतत् चमन्ति भक्षयन्ति अत्रदेवामनुष्याइति तयोरुपस्तरणं आच्छादनशीलं नभस्मयमादित्यमयं आदित्यस्य स्वभूतं तेजश्च सर्वेषां निर्णेजनायाकार्षीत् ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये एकविंशोवर्गः ॥ २१ ॥

अथ षष्ठी–

सूर्यस्येवरश्मयोद्रावयित्नवोमत्सरासःप्रसुपःसाकमीरते ।
तन्तुंततंपरिसर्गासआशवोनेन्द्रादृतेपवतेधामकिंचन ॥ ६ ॥

सूर्यस्यऽइव । रश्मयः । द्रवयित्नवः । मत्सरासः । प्रऽसुपः ।
साकम् । ईरते । तन्तुम् । ततम् । परि । सर्गासः । आशवः ।
न । इन्द्रात् । ऋते । पवते । धाम । किम् । चन ॥ ६ ॥

सूर्यस्यरश्मयः सर्वस्यप्रेरकस्य सुवीर्यस्य वादित्यस्य रश्मयः सर्वतोव्यापकाः किरणाइव द्रावयित्नवः सर्वत्रद्रवणशीलाः मत्सरासोमदकराः प्रसुपः शत्रूणां प्रस्वापकाः हन्तार आशवोग्रहेषुचमसेषुच व्याप्ताः सर्गासः सृज्यमानाः सोमाः ततं विस्तृतं तन्तुं तन्तुभिः कृतं वस्त्रं साकंसह युगपत् परिईरते परितोगच्छन्ति तेसोमाइन्द्रादृते इन्द्रंवर्जयित्वान्यात्किंचन धाम देवशरीरं

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

लक्षीकृत्य नपवते नगच्छति । एकवचनं छान्दसं नगच्छन्ति । किंतु इन्द्रस्यैव धाम प्रति गच्छन्ति । इन्द्रस्य धाम्नोयष्टव्यत्वंच—अयाळिन्द्रस्यप्रियाधामानीति । मंत्रवर्णादवगम्यते ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

सिन्धोरिवप्रवणेनिम्नआशवोवृषच्युतामदासोगातुमाशत ।
शंनोनिवेशेद्विपदेचतुष्पदेस्मेवाजाःसोमतिष्ठन्तुकृष्टयः ॥ ७ ॥

सिन्धोःऽइव । प्रवणे । निम्ने । आशवः । वृषऽच्युताः । मदासः ।
गातुम् । आशत । शम् । नः । निऽवेशे । द्विऽपदे । चतुःऽपदे ।
अस्मे इति । वाजाः । सोम । तिष्ठन्तु । कृष्टयः ॥ ७ ॥

वृषच्युताः । वृषहिंसासंक्लेशनदानेष्वपि । वृषभिः सोमस्यदातृभिः ऋत्विग्भिश्च्युताः परिस्रुता मदासोमादकाः सोमाः स्तुतिभिः प्राप्तव्ये इन्द्रेगातुं गमनमाशत व्याप्नुवन्ति । तत्रदृष्टान्तः—सिन्धोरिव प्रवणे गच्छन्त्युदकानि यत्रेति तत्प्रवणं तस्मिन्निम्नेस्थले सिन्धोर्नद्याआशवोव्याप्ता आपोयथा गच्छन्ति तद्वत् । अथप्रत्यक्षः । हेसोम नोस्माकं निवेशे स्वगृहंप्रति प्रवेशने निर्गमने वा द्विपदे पुत्रादिकाय चतुष्पदे गवादिकाय पशवे शं सुखं कुरु । किंच हे सोम अस्मे अस्मासु वाजाअन्नानि कृष्टयः पुत्रादिकाः प्रजाश्च तिष्ठन्तु अन्नादिकं देहीत्यर्थः ॥७॥

अथाष्टमी—

आनःपवस्ववसुमद्धिरण्यवदश्वावद्गोमद्यवमत्सुवीर्यम् ।
यूयंहिसोमपितरोममस्थनदिवोमूर्धानःप्रस्थितावयस्कृतः ॥ ८ ॥

आ । नः । पवस्व । वसुऽमत् । हिरण्यऽवत् । अश्वऽवत् । गोऽमत् ।
यवऽमत् । सुऽवीर्यम् । यूयम् । हि । सोम । पितरः । मम । स्थन ।
दिवः । मूर्धानः । प्रऽस्थिताः । वयःऽकृतः ॥ ८ ॥

हे सोम वसुमत् वसुयुक्तं हिरण्यवत् कनकादिसहितं अश्ववत् गोमत् गवाश्वसहितं यवमत् यवोनामधान्यविशेषः धान्यविशिष्टं सुवीर्यं शोभनवीर्योपेतं धनं नोस्मभ्यमापवस्व आ-

---

१ तै० ब्रा० ३. ५. ७. ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

प्रापय प्रयच्छेतियावत् । किंच हेसोम यतस्त्वं ममपितॄणामंगिसामपि पितासि ततोयूयमेव ममपितरःस्थन भवथ पितृत्वहुत्वमस्यसोमस्याभिधीयते । कीदृशाः दिवोद्युलोकस्यमूर्धानः मूर्धवदुच्छ्रिताः कर्मभिः स्वर्गादिकं अलभन्तेत्यर्थः । प्रस्थिताः सर्वदाकर्मकरणार्थंस्थिता वयस्कृतः हवीरूपस्यान्नस्य कर्तारः तादृशाममपितरः त्वं भवसि ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

एतेसोमाःपवमानासइन्द्रंरथाइवप्रययुःसातिमच्छं ।
सुताःपवित्रमतियन्त्यव्यंहित्वीवव्रिंहरितोवृष्टिमच्छं ॥ ९ ॥

एते । सोमाः । पवमानासः । इन्द्रम् । रथाःऽइव । प्र । ययुः ।
सातिम् । अच्छं । सुताः । पवित्रम् । अति । यन्ति ।
अव्यम् । हित्वी । वव्रिम् । हरितः । वृष्टिम् । अच्छं ॥ ९ ॥

पवमानासः पवित्रेणपूयमाना एतेस्मदीयाःसोमाः सातिं षणसंभक्तौ कर्मणिक्तिन् सर्वैः संभजनीयमिन्द्रं अच्छ प्रययुः प्रकर्षेणगच्छन्ति । तत्रदृष्टान्तः—रथाइव इन्द्रस्यरथाः यथासातिं । षोन्तकर्मणि ऊतियूतीत्यादिनानिपातितः । सीयते म्रियते अस्मिन्निति सातिः संग्रामः तमच्छ तं प्रतिप्रगच्छन्ति तद्वत् । किंच सुताः ग्रावभिरभिषुताः सोमाः अव्यमविवालभवं पवित्रमतियन्ति अतीत्यगच्छन्ति । तेमी हरितः हरितवर्णाश्वाः । यद्वा हरितः ते आदित्यवाहनरूपाअश्वाः भूत्वा वव्रिं वृणोति शरीरमिति वव्रिर्जरा आदृगमहनेति किप्रत्ययः सर्वांगव्यापिनीं जरां हित्वी हित्वा तरुणाः सन्तः वृष्टिमच्छ वृष्टिंगमयितुं गच्छन्ति । हित्वी जहातेश्चक्त्वीति ह्यादेशः स्नात्व्यादयश्चेतिछन्दसि निपातितं ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

इन्दविन्द्रायबृहतेपवस्वसुमृळीकोअनवद्योरिशादाः ।
भराचन्द्राणिगृणतेवसूनिदेवैर्द्यावापृथिवीप्रावतंनः ॥ १० ॥२२॥

इन्दो इति । इन्द्राय । बृहते । पवस्व । सुऽमृळीकः । अनवद्यः ।
रिशादाः । भर । चन्द्राणि । गृणते । वसूनि । देवैः ।
द्यावापृथिवी इति । प्र । अवतम् । नः ॥ १० ॥ २२ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे इन्दो सोम त्वं बृहते महते इन्द्राय तदर्थं पवस्व पात्रेषुक्षर इन्द्रंप्रत्यागच्छ वा। कीदृशः सुमृळीकः इन्द्रस्य सुष्ठुसुखयिता अतएव अनवद्यः गर्हारहितः रिशादा रिशतां बाधकानां असिता एतादृशस्त्वं इन्द्राय पवस्व। किंच गृणते स्तुवते मह्यं चंद्राणि आह्लादकानि वसूनि धनानि भर प्रयच्छ। किंच हे द्यावापृथिवी युवांच पवमानेन परिप्लुते सत्यौ देवैः सुभगैर्धनैः सह नोस्मान्प्रावतं प्ररक्षतम्॥ १०॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये द्वाविंशोवर्गः॥ २२॥

त्रिरस्माइति दशर्चं तृतीयं सूक्तं वैश्वामित्रस्यरेणोरार्षं दशमीत्रिष्टुप् शिष्टाजगत्यः पवमानःसोमोदेवता। त्रिरस्मैरेणुरित्यनुक्रान्तं। गतोविनियोगः।

तत्र प्रथमा—

त्रिरस्मैसप्तधेनवोदुदुह्रेसत्यामाशिरंपूर्व्येव्योमनि।
चत्वार्यन्याभुवनानिनिर्णिजेचारूणिचक्रेयदृतैरवर्धत॥ १॥

त्रिः। अस्मै। सप्त। धेनवः। दुदुह्रे। सत्याम्। आऽशिरम्। पूर्व्ये। विऽओमनि। चत्वारि। अन्या। भुवनानि। निःऽनिजे। चारूणि। चक्रे। यत्। ऋतैः। अवर्धत॥ १॥

अस्मै पवमानाय पूर्व्ये पूर्वैःकृते व्योमनि विविधंओम अवनं गमनं देवानामत्रेति व्योम यज्ञः तस्मिन्नवस्थिताय यद्वा मते व्योमन्यन्तरिक्षे वर्तमानाय त्रिःसप्त एकविंशतिसंख्याकाधेनवःप्रीणयित्र्योगावः सत्यां यथार्थभूतामाशिरमाश्रयणसाधनं क्षीरादि दुदुह्रे दुहन्ति। यद्वा-त्रिःसप्त—द्वादशमासाः पंचर्तवस्त्रयइमेलोकाअसावादित्यएकविंशइति। एतैः सर्वैःसह गोषु पयउत्पाद्यते तत् गावोदुहन्तइति। किंच अयं सोमः अन्या अन्यानि चत्वारिभुवनानि उदकानि वसतीवरीस्तिस्रश्चेकधनाइति तानि चतुःसंख्याकानि चारूणि कल्याणानि उदकानि निर्णिजे निर्णेजनाय परिशोधनाय परिपोषणाय वा चक्रे कदा करोति यद्यदा अयमृतैर्यज्ञैरवर्धत वर्धितवान् तदाकरोति॥ १॥

---

१ ऐ० ब्रा० १. ३०.

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ द्वितीया—

सभिक्षमाणोअमृतस्यचारुणउभेद्यावाकाव्येनाविशश्रथे।
तेजिष्ठाअपोमंहनापरिव्यतयदीदेवस्यश्रवसासदोविदुः ॥ २ ॥

सः। भिक्षमाणः। अमृतस्य। चारुणः। उभे इति। द्यावा।
काव्येन। वि। शश्रथे। तेजिष्ठाः। अपः। मंहना। परि। व्यत।
यदि। देवस्य। श्रवसा। सदः। विदुः ॥ २ ॥

सपवमानः चारुणः कल्याणस्यामृतस्य उदकस्य क्रियाग्रहणंकर्तव्यमिति कर्मणः संप्रादन-संज्ञा चतुर्थ्यर्थेबहुलमितिषष्ठी। चारूदकं भिक्षमाणः यष्टृभिर्याच्यमानःसन् उभे। द्यावादेशस्य द्वंद्वेविहितत्वादत्र उत्तरपदाभावे द्वंद्वः प्रतीयते। उभे द्यावापृथिव्यौ काव्येन कविकर्मणा विशश्रथे विवृतेकरोति। यज्ञेन निमित्तेन उदकेन संपूरयतीत्यर्थः। किंच तेजिष्ठाः अतिशयेनदीप्तानि अपउदकानि मंहना महत्त्वेन परिव्यत वर्णार्थं परितआच्छादयति। यदि यदा ऋत्विजः देवस्य द्योतमानस्य सोमस्य सदः स्थानं श्रवसा हविषा युक्ताःसन्तः विदुः यागार्थं जानन्ति लभन्ति तदा परित आवृणोतीति। विदज्ञाने सिजभ्यस्तेति झेर्जुसादेशः॥ २ ॥

अथ तृतीया—

तेअस्यसन्तुकेतवोमृत्यवोदाभ्यासोजनुषीउभेअनु।
येभिर्नृम्णाचदेव्यांचपुनतआदिद्राजानंमननाअगृभ्णत ॥ ३ ॥

ते। अस्य। सन्तु। केतवः। अमृत्यवः। अदाभ्यासः। जनुषी इति।
उभे इति। अनु। येभिः। नृम्णा। च। देव्या। च। पुनते।
आत्। इत्। राजानम्। मननाः। अगृभ्णत ॥ ३ ॥

अस्यैतादृशस्य सोमस्य केतवः प्रज्ञापकाः सर्वैश्चायनीयाः अमृत्यवो मरणधर्मरहिताः अतएव अदाभ्यासः। दृभेश्चेतिवक्तव्यमितिण्यत्। परैरहिंस्यास्ते तादृशा अस्यरश्मयः उभे जनुषी जन्मनी स्थावरजंगमात्मके द्वेअनुलक्षीकृत्य संतु रक्षन्तु। ओषधीनामयं सोमोरेतोनिषिंचति यज्ञे मनुष्याणां च धाराः स्रवन्ति खलु। सोयं येभिर्यैः केतुभिर्नृम्णा नृम्णानि ब-

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

लानि देव्या देवार्हाणि चान्नानि पुनते प्रेरयति । आदिदभिषवानन्तरमेव राजानं सोमं मनना: मननीया: स्तुतय: अगृभ्णत परिगृह्णन्ति प्राप्नुवन्तीत्यर्थः। हृग्रहोरिति भकारः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

समृ॒ज्यमा॑नोद॒शभि॑:सु॒कर्म॑भि॒:प्रम॑ध्य॒मासु॑मा॒तृषु॑प्र॒मेसचा॑ ।
व्र॒तानि॒पा॒नोअ॒मृत॑स्य॒चारु॑णउ॒भेनृ॒चक्षा॒अनु॑पश्यते॒विशौ॑ ॥ ४ ॥

सः । मृ॒ज्यमा॑नः । द॒श॒ऽभिः॑ । सु॒कर्म॑ऽभिः । प्र । म॒ध्य॒मासु॑ । मा॒तृषु॑ । प्र॒ऽमे । सचा॑ । व्र॒तानि॑ । पा॒नः । अ॒मृत॑स्य । चारु॑णः । उ॒भे इति॑ । नृ॒ऽचक्षाः॑ । अनु॑ । प॒श्य॒ते॒ । विशौ॑ ॥ ४ ॥

सपवमानः सुकर्मभिः शोभनकर्मयुक्ताभिर्दशभिर्दशसंख्याकाभिरंगुलिभिर्मृज्यमानः सः सचा अग्नौप्रास्ताहुतिरित्यादिक्रमेणापांसहायः प्रमे लोकान् प्रमातुं मध्यमासु अन्तरिक्षस्थितास्ववतिष्ठते । प्रमे प्रपूर्वान्मातेः क्विपि ङयि आतइति योगविभागादाकारलोपः । किंच नृचक्षाः नृणांद्रष्टा पवमानः चारुणः कल्याणस्यामृतस्योदकस्य वृष्ट्यर्थं व्रतानि यागादिकर्माणि पानोरक्षन् उभे विशौ मनुष्यान् देवांश्चांतरिक्षेण गच्छन् अनुपश्यते अनुपश्यति मनुष्यानभिमतदानेन देवान् हविःप्रदानेनेति ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

सम॑र्मृजा॒नइ॑न्द्रि॒याय॑धा॒यस॒आउ॒भेअ॒न्तारोद॑सीहर्ष॑तेहि॒तः ।
वृषा॒शुष्मे॑णबाधते॒विदु॒र्म॑तीरा॒दे॑दिशानः॒शर्य॒हेवशु॒रुधः॑ ॥ ५॥२३॥

सः । म॒र्मृ॒जा॒नः । इ॒न्द्रि॒याय॑ । धा॒यसे॑ । आ । उ॒भे इति॑ । अ॒न्तरिति॑ । रोद॑सी॒ इति॑ । ह॒र्ष॒ते॒ । हि॒तः । वृषा॑ । शुष्मे॑ण । ब्राध॒ते॒ । वि । दुः॒ऽम॒तीः । आ॒ऽदेदि॑शानः । श॒र्य॒हाऽइ॑व । शु॒रुधः॑ ॥ ५ ॥ २३ ॥

मर्मृजानः पवित्रेणमृज्यमानः सपवमानः धायसे जगतोधारकाय इन्द्रियाय इन्द्रस्यपर्याप्ताय बलाय तदर्थं उभे रोदसी कालाध्वनोरिति द्वितीया उभयोर्द्यावापृथिव्योरन्तर्हितः मध्येवर्तमानःसन् आहर्षत । सर्वतोगच्छति । इन्द्रस्यहिसोमेन बलं भवति । वृषा कामानामुदकानां वा वर्षकः सोयं शुष्मेण शोषकेण बलेन दुर्मतीः दुष्टबुद्धीनसुरान् विबाधते विशेषेण पीड-

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

यति । किंकुर्वन् शुरुधः शुचा रुंधन्ति परानिति पृषोदरादिः दुःखकारिणोसुरानादेदिशानः पुनः पुनराह्वयन् हन्ति । तत्रदृष्टान्तः—शर्येहेव हननसाधनैरिषुभिः हन्ता वीरः प्रतिभटान् यथा हिनस्ति तद्वत् ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये त्रयोविंशोवर्गः ॥ २३ ॥

अथ षष्ठी—

समातरानददृंशानउस्रियोनानंददेतिमरुतामिवस्वनः ।
जानन्नृतंप्रंथमंयत्स्वंर्णरंप्रशंस्तयेकमंवृणीतसुक्रतुः ॥ ६ ॥

सः । मातरा । न । ददृंशानः । उस्रियः । नानंदत् । एति ।
मरुताम्ऽइव । स्वनः । जानन् । ऋतम् । प्रथमम् । यत् ।
स्वंःऽनरम् । प्रऽशंस्तये । कम् । अवृणीत । सुऽक्रतुः ॥ ६ ॥

सपवमानःमातरा मातरौ द्यावापृथिव्यौ ददृशानः पुनः पुनः पश्यन् ततोनानदत् भृशंशब्दं कुर्वन् एति सर्वत्रगच्छति । तत्रदृष्टातः—उस्रियोन उस्रियेति गोनाम तस्य स्वरूपतोवत्सः यथा मातरं गां पश्यन् शब्दंकरोति तद्वत् । किंच मरुतामिव यथा मरुतांगणः स्वनः पचाद्यजन्तः स्वनंकुर्वन् सर्वतोगच्छति तद्वत् । यदुदकं स्वर्णरं स्वरितिसर्वपर्यायः सर्वमनुष्यहितंभवति सर्वे हि मनुष्या उदकेसंगच्छन्ते तत्कार्यत्वात् तादृशं प्रथमं मुख्यं ऋतमुदकं जानन् विद्वान् सुक्रतुः शोभनकर्मा सुप्रज्ञोवा सपवमानः प्रशस्तये प्रशंसनाय आत्मस्तोत्रकरणाय कं मनुष्यमवृणीत समभजत नान्यमस्मद्व्यतिरिक्तमित्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

रुवतिभीमोवृषभस्तंविष्यया शृङ्गेशिशानोहरिणीविचक्षणः ।
आयोनिंसोमःसुकृंतंनिषीदतिगव्ययीत्वग्भवतिनिर्णिगव्ययी ॥ ७ ॥

रुवति । भीमः । वृषभः । तविष्यया । शृङ्गे इति । शिशानः ।
हरिणी इति । विऽचक्षणः । आ । योनिम् । सोमः । सुऽकृतम् ।
नि । सीदति । गव्ययी । त्वक् । भवति । निःऽनिक् । अव्ययी ॥ ७ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

भीमः शत्रूणांभयंकरः वृषभः कामानांउदकानां वा वर्षणः विचक्षणः सर्वस्यविदर्शनशीलः सपवमानः तविष्यया तुइतिवृध्यर्थः अस्मादचइरितीप्रत्ययः तस्मादिच्छायामर्थेक्यच् सर्वप्रातिपदिकेभ्यइति सुगागमः आत्मनोबलेच्छया हरिणी हरितवर्णे द्वे शृंगे शिशानः तीक्ष्णीकुर्वन् प्रतिद्रोणकलशंप्रति द्वाभ्यांधाराभ्यां स्थाल्याग्रयणं गृह्णाति। तदुच्यतेते धारारूपशृंगे तीक्ष्णीकुर्वन् रुवति शब्दायते। रुशब्दे बहुलंछन्दसीतिशः। ततः ससोमः सुकृतं सुष्ठु कृतं योनिं स्वस्थानं द्रोणकलशमानिषीदति समन्तात्तिष्ठति। सोमस्य निर्णिक् निर्नेक्त्री परिशोधयित्री गव्यथी गोमयी त्वक्भवति। आनडुहे हि चर्मणि सोमाभिषवः। एवमव्ययी अविमयी त्वक्च निर्नेक्त्रीभवति तद्धि दशापवित्रापेक्ष्यमभिहितं ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

शुचिःपुनानस्तन्वंमरेपसमव्येहरिर्न्यधाविष्टसानंवि।
जुष्टोमित्रायवरुणायवायवेत्रिधातुमधुक्रियतेसुकर्मभिः ॥ ८ ॥

शुचिः। पुनानः। तन्वम्। अरेपसम्। अव्ये। हरिः। नि। अधाविष्ट। सानवि। जुष्टः। मित्राय। वरुणाय। वायवे। त्रिऽधातु। मधु। क्रियते। सुकर्मऽभिः ॥ ८ ॥

अरेपसं पापरहितं। यद्वा रिपिगतौ गतिरहितं पात्रेस्थितं इत्यर्थः तादृशं तन्वंआत्मीयं शरीरं पुनानः शोधयन् अतएव शुचिः पूतः दीप्यमानोवा हरिः हरितवर्णःसोमः सानवि सानुनि समुच्छ्रितः अव्ये अविवालकृते दशापवित्रे न्यधाविष्ट ऋत्विग्भिर्निधीयते। धूञ्कंपने स्यसिच्सीयुट्तासिष्विति कर्मणिलुङि चिण्वदिटियण् णित्वाद्वृद्धिः। ततः मित्राय वरुणाय वायवे एतेभ्योजुष्टः पर्याप्तः त्रिधातु त्रिसंधानः। वसतीवरीभिः दध्ना पयसा संस्पृष्टः सोमः त्रिधातु तादृशं मधु मदकरः सोमः सुकर्मभिः शोभनकर्मयुक्तैर्ऋत्विग्भिः क्रियते मित्रादिदेवार्थं प्रदीयते ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

पवस्वसोमदेववीतयेवृषेन्द्रस्यहार्दिसोमधानमाविश।
पुरानोबाधाद्दुरितातिपारयक्षेत्रविद्धिदिशआहाविपृच्छते ॥ ९ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

पवस्व । सोम । देवऽवीतये । वृषा । इन्द्रस्य । हार्दि ।
सोमऽधानम् । आ । विश । पुरा । नः । बाधात् । दुःऽइता । अति ।
पारय । क्षेत्रऽवित् । हि । दिशः । आह । विऽपृच्छते ॥ ९ ॥

हे सोम वृषा कामानामुदकानांवा सेचकस्त्वं देववीतये देवानांपानाय पवस्व कलशादिषु क्षर । अथ हे सोम त्वमिन्द्रस्य हार्दि हृदयंगमं प्रियं सोमधानं सोमोनिधीयतेस्मिन्निति सोमधानं पात्रं तदाविश प्राविश । किंच नोस्माकं बाधात् बाधनात् पीडनात् पुरा पूर्वमेव दुरिता दुरितानि दुर्गमनानि रक्षांसि अतिपारय अतीत्य पारंगमय । अपिच क्षेत्रवित् मार्गज्ञः पुरुषः विपृच्छते विविधं पंथानं पृच्छते जनाय दिशोमार्गानाह हि ब्रूते खलु । उक्तान्तं यथा रक्षति तथा यज्ञमार्गवेत्ता त्वं अस्मभ्यं यज्ञपथं उक्त्वास्मान् पालयेति ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

हितोनसप्तिरभिवाजमर्षेन्द्रस्येन्दोजठरमापवस्व ।
नावानसिन्धुमतिपर्षिविद्वाञ्छूरोनयुध्यन्नवनोनिदस्पः ॥१०॥२४॥

हितः । न । सप्तिः । अभि । वाजम् । अर्ष । इन्द्रस्य । इन्दो इति ।
जठरम् । आ । पवस्व । नावा । न । सिन्धुम् । अति । पर्षि ।
विद्वान् । शूरः । न । युध्यन् । अव । नः । निदः । स्परिति स्पः॥१०॥२४॥

हेसोम ऋत्विग्भिः प्रेर्यमाणःसन् वाजं सोमनिधानं द्रोणकलशमभ्यर्ष अभिगच्छ । तत्रदृष्टान्तः—हितोन सप्तिः अश्वः हितः प्रेर्यमाणःसन् वाजं संग्राममभिलक्ष्य यथा याति तद्वत् । ततः हे इन्दो इन्द्रस्य जठरं जठरभूतं द्रोणकलशं वा आपवस्व आभिमुख्येन प्रविश । किंच विद्वान् सर्वंजानंस्त्वं अस्मानतिपर्षि दुरितानतीत्य पारय । तत्रदृष्टान्तः—नावान यथा नाविकाः सिंधुं नदीं नावा मनुष्यान् पारयन्ति तद्वत् । किंच हेसोम त्वं शूरोन शूरोवीरइव युध्यन् शत्रून् संप्रहरन् निदोनिन्दकाच्छत्रोः नोस्मानवस्पः अवपारय बाधां विनाश्य पालय । यद्वा नोस्माकं निदोनिन्दकान् शत्रून् अवस्पः अवाङ्मुखं जहि । स्पृहिंसायां बहुलंछन्दसीति श्नाप्रत्ययस्य लुक् तिपि गुणे हल्ङ्यादिना तिलोपः ॥ १० ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये चतुर्विंशोवर्गः ॥ २४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

आदक्षिणेतिनवर्चं चतुर्थंसूक्तं वैश्वामित्रस्य वृषभस्यार्षं पवमानसोमदेवताकं नवमीत्रिष्टुप् शिष्टाजगत्यः। तथाचानुक्रान्तं—आदक्षिणानव ऋषभस्तौ वैश्वामित्राविति। तावित्यनेन प्रकृतोरेणुः ऋषभश्चोभे परामृश्येते। श्रूयतेहि—अथहविश्वामित्रः पुत्रानामंत्रयामासमधुच्छन्दाः शृणोतनऋषभोरेणुरष्टकइति। गतःसूक्तविनियोगः।

तत्र प्रथमा—

आदक्षिणासृज्यतेशुष्म्यासदंवेतिद्रुहोरक्षसःपातिजागृविः।
हरिरोपशंकृणुतेनभस्पयउपस्तिरेचम्वोर्ब्रह्मनिर्णिजे॥ १॥

आ। दक्षिणा। सृज्यते। शुष्मी। आऽसदम्। वेति। द्रुहः।
रक्षसः। पाति। जागृविः। हरिः। ओपशम्। कृणुते। नभः।
पयः। उपऽस्तिरे। चम्वोः। ब्रह्म। निःऽनिजे॥ १॥

सोमस्य स्वभूतेयज्ञे ऋत्विग्भ्योदक्षिणा आसृज्यते अस्माभिः प्रदीयते शुष्मी बलवान् सोमः आसदमास्थानं द्रोणाख्यं वेति प्रविशति। किंच जागृविः जागरणशीलः सोमः द्रुहः द्रोहकारिणोरक्षसो राक्षसात्पाति स्तोतॄन् रक्षति। अपिच हरिर्हरितवर्णः सोमः ओपशं आसमन्तादुपशेतेइत्योपशः सर्वस्य धारकं नभो नभसआदित्यस्य स्वभूतं पयः उदकं कृणुते सर्वत्रकरोति। अग्नौप्रास्ताहुतिरित्यादिक्रमेण करोतीत्यर्थः। यद्वा नभोन्तरिक्षं पयः पयसोधारकं करोति। किंच अयंसोमश्चम्वोर्द्यावापृथिवीनामैतत् चमन्ति भक्षयन्ति मनुष्यदेवाअत्रेति तयोरुपस्तिरे उपस्तरणाय आच्छादनाय ब्रह्मबृहदुयत्तमांसि विनाशयन्तं। यद्वा परिवृढं सूर्यं द्युलोके करोति तथा तमेवसूर्यं निर्निजे पदार्थानां निर्नेजनाय परिशोधनायच करोति आदित्योहि द्यावापृथिव्यौ स्वतेजसोपस्पृणाति सहि स्वभासा सर्वंनिर्नेक्तिच॥ १॥

अथद्वितीया—

प्रकृष्टिहेवशूषएतिरोरुवदसुर्यं१वर्णनिरिणीतेअस्यतम्।
जहातिवव्रिंपितुरेतिनिष्कृतमुपप्रुतंकृणुतेनिर्णिजंतना॥ २॥

१ ऐ० ब्रा० ६ १८।

CSU Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

प्र । कृष्टिहाऽइंव । शूषः । एति । रोरुंवत् । असुर्यम् । वर्णम् । नि । रिणीते । अस्य । तम् । जहांति । वव्रिम् । पितुः । एति । निःऽकृतम् । उपऽप्रुतंम् । कृणुते । निःऽनिजंम् । तनां ॥ २ ॥

शूषः शत्रूणांशोषकः बलवान् सोमः रोरुवत् अत्यन्तं शब्दंकुर्वन् कृष्टिहेव मनुष्याणांहन्ता योद्धेव प्रैति प्रगच्छति । किंच असुर्यं असुराणां बाधकं अस्यात्मनोवर्णं हरितं आवारकं बलंवा निरिणीत निर्गमयति । ततः ससोमः वव्रिं वृणोति शरीरमिति वव्रिर्जरा तां जहाति त्यजति । कथमिति चेत् तदुच्यते पितुरन्नं सोमः निष्कृतं संस्कृतं द्रोणकलशं दिवं वा इदानीमेति गच्छति । किंच सोमः तनाविवालेन तते विस्तृते दशापवित्रे निर्णिजं निर्णिगितिरूपनाम आत्मीयं रूपं उपप्रुतं उपगमनशीलं कृणुते करोति तस्माज्जरां त्यजतीत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया–

अद्रिंभिःसुतःपंवतेगभंस्त्योर्वृंषायतेनभंसावेपंतेमती ।
समोंदतेनसंतेसाधंतेगिरानेंनिक्तेअप्सुयजंतेपरीमणि ॥ ३ ॥

अद्रिंऽभिः । सुतः । पवते । गभंस्त्योः । वृषऽयते । नभंसा । वेपंते । मती । सः । मोदते । नसंते । साधंते । गिरा । नेनिक्ते । अप्ऽसु । यजंते । परीमणि ॥ ३ ॥

अद्रिभिर्ग्रावभिः गभस्त्योर्बाह्वोः बाहुभ्यांच सुतोभिषुतः ससोमः पवते पात्राणि प्रतिगच्छति । यःसोमः वृषायते वृषवदाचरति । किंच योमती मत्या स्तुत्याभिष्टुतःसन् नभसान्तरिक्षेण वेपते सर्वत्र गच्छति ससोमः मोदते हृष्टोभवति । तथा नसते ग्रहादिषु संश्लिष्टोभवति । किंच गिरा स्तुत्या स्तुतः सन् । साधते स्तोतॄणां धनादिकं साधयति । अपिच अप्सु वसतीवर्याख्यासु नेनिक्ते शुद्धोभवति तथा परीमणि देवैरक्ष्यमाणे यज्ञे देवानां हविःप्रदानेन पोपके वा यज्ञे यजते पूजितोभवति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी–

परिंद्युक्षंसहंसःपर्वतावृधंमध्वंःसिञ्चन्तिहर्म्यस्यंसक्षाणिंम् ।
आयस्मिन्गावंःसुहुतादऊधंनिमूर्धञ्छ्रीणन्त्यंग्रियंवरीमभिः ॥ ४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

परि । द्युक्षम् । सहसः । पर्वतऽवृधम् । मध्वः । सिंचन्ति ।
हर्म्यस्य । सक्षणिम् । आ । यस्मिन् । गावः । सुहुतऽअदः ।
ऊधनि । मूर्धन् । श्रीणन्ति । अग्रियम् । वरीमऽभिः ॥ ४ ॥

सहसः सहस्विनोमध्वोमदकराः सोमाः द्युक्षं दीप्यमाने द्युलोके क्षियन्तं निवसन्तं पर्वतावृधं मेघानां पर्वतानां वा वर्धयितारं हर्म्यस्य शत्रुपुरस्य सक्षणिमभिभवितारमिन्द्रं परिषिंचति । तथा सुहुतादः सुहुतानां हविषां भक्षयितारोगावो मूर्धन् मूर्धनि समुच्छ्रूते ऊधनि पयोधारकेस्थाने स्थितमग्रियं मुख्यं पयः वरीमभिरुरुत्वैः महत्वैर्यस्मिन्पवमानगुणविशिष्टइन्द्रे आश्रीणंति आमिश्रयन्ति दध्ना पयसाच सोमंश्रीणन्ति खलु तदुच्यते ॥ ४ ॥

अथ पंचमी–

समीरथंनभुरिजोरहेषतदशस्वसारोअदितेरुपस्थआ ।
जिगादुपंज्रयतिगोरपीच्यंपदंयदस्यमतुथाअजीजनन् ॥५॥२५॥

सम् । ईम् । इति । रथम् । न । भुरिजोः । अहेषत । दश । स्वसारः ।
अदितेः । उपऽस्थे । आ । जिगात् । उप । ज्रयति । गोः ।
अपीच्यम् । पदम् । यत् । अस्य । मतुथाः । अजीजनन् ॥ ५ ॥ २५ ॥

भुरिजोर्बाहुनामैतत् । बिभ्रति पदार्थानाभ्यामिति । तयोर्बाह्वोः दश दशसंख्याकाः स्वसारः सर्वत्र सरणशीलाः अंगुलयः अदितेर्भूमेरुपस्थे समीपे देवयजनदेशे ईमेनं सोममाभिमुख्येन समहेषत संप्रेरयन्ति । हिवर्धनगत्योः लुङिरूपं । कथमिव रथंन रथं यथांगुलयः प्रेरयंति तद्वत् ससोमः जिगात् पात्राणि गच्छति । किंच गोर्धेनोरपीच्यमन्तर्हितं पय उपज्रयति तदानीं उपगच्छति यद्यदा मतुथा मननीयगाथावन्तः स्तोतारः अस्य सोमस्य पदं स्थानं अजीजनन् जनयन्ति तदानीमित्यर्थः ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये पंचविंशोवर्गः ॥ २५ ॥

अभिष्टवे श्येनोनयोनिमित्येषा । सूत्रितंच–संप्रेषितःश्येनोनयोनिंसदनंधियाकृतमिति । अग्नीषोमप्रणयनेप्येषा । सूत्रितंच–अन्तश्चप्रागाअदितिर्भवासि श्येनोनयोनिंसदनंधियाकृतमिति

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

सैषा षष्ठी—

श्येनोनयोनिंसदंनंधियाकृतंहिरण्ययमासदंदेवएषंति ।
एरिंणन्तिबर्हिषिप्रियंगिराश्वोनदेवाँअप्येतियज्ञियः ॥ ६ ॥

श्येनः । न । योनिम् । सदनम् । धिया । कृतम् । हिरण्ययम् ।
आऽसदम् । देवः । आ । ईषति । आ । ईम् । इति । रिणन्ति ।
बर्हिषि । प्रियम् । गिरा । अश्वः । न । देवान् । अपि ।
एति । यज्ञियः ॥ ६ ॥

देवोद्योतमानः पवमानः धिया स्वकर्मणा कृतं संपादितं हिरण्ययं हिरणमयमासदमासं-घभिधानं सदनं गृहमेषति अभिमुखं गच्छति । ईषतेर्गत्यर्थस्य व्यत्ययेन परस्मैपदं । तत्रदृष्टा-न्तः—श्येनोन योनिं कुलायं यथा श्येनः पक्षी प्रविशति तद्वत्। तत ईमेनं प्रियं प्रीणयितारं सो-मं गिरा स्तुत्या बर्हिषि यज्ञे आरिणन्ति स्तोतारोभिमुखं प्रेरयन्ति स्तुवन्तीत्यर्थः। अनन्तरं य-ज्ञियो यज्ञार्हो यष्टव्योयं सोमः अश्वोन अश्वइव त्वरया देवानप्येति अभिगच्छति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

पराव्यंक्तोअरुषोदिवःकविर्वृषात्रिपृष्ठोअनविष्टगाअभि ।
सहस्रंणीतिर्यतिःपरायतीरेभोनपूर्वीरुषसोविराजति ॥ ७ ॥

परा । विऽअक्तः । अरुषः । दिवः । कविः । वृषा । त्रिऽपृष्ठः ।
अनविष्ट । गाः । अभि । सहस्रंऽनीतिः । यतिः । पराऽयतिः ।
रेभः । न । पूर्वीः । उषसः । वि । राजति ॥ ७ ॥

अरुष आरोचमानः कविः क्रान्तप्रज्ञः सोमः व्यक्तः विस्पष्टधारायुक्तः यद्वा वसतीवरी-भिर्विशेषेणसिक्तःसन् दिवोन्तरिक्षात् परा पराङ्मुखमागच्छति पवित्रात् द्रोणकलशं पराग-च्छतीत्यर्थः। वृषा वृषभस्त्रिपृष्ठः त्रीणि सवनानि पृष्ठानि अस्येति त्रिपृष्ठः सोमस्य सर्वेषु विद्यमानत्वात् तस्मात् त्रिपृष्ठः सोमः गाः स्तोतृभिः क्रियमाणाः स्तुतीरभिलक्ष्य अनविष्ट शब्दा-यते । नुशब्दे । किंच सहस्रनीतिः सहस्रनयनः प्रयोगबाहुल्यापेक्षं ग्रहेषु चमसेषुच सहस्रवि-

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

धनयनत्वं अतएव यतिः पात्रादीनि प्रत्यागंता परायति कलशान् प्रति परागंता भवति सोयं पूर्वीर्बह्वीरुषसः कालाध्वनोरितिद्वितीया बहुषूषःकालेषु रेभोन रेभृशब्दे शब्दायमानः स्तोतेव विराजति विशेषेण दीप्यते । तेषु सोमस्याभिषूयमाणत्वात् स्तोता खलु देवानां स्तुतिकरणेन राजति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी–

त्वेषंरूपंकृणुतेवर्णोअस्यसयत्राशयत्समृतासेधतिस्रिधः ।
अप्सायातिस्वधयादैव्यंजनंसंसुष्टुतीनसंतेसंगोअग्रया ॥ ८ ॥

त्वेषम् । रूपम् । कृणुते । वर्णः । अस्य । सः । यत्र । अशयत् ।
सम्ऽऋता । सेधति । स्रिधः । अप्साः । याति । स्वधया । दैव्यम् ।
जनम् । सम् । सुऽस्तुती । नसंते । सम् । गोऽअग्रया ॥ ८ ॥

अस्यान्वादेशे शादेशः । अस्य सोमस्य स्वभूतोवर्णः शत्रूणांनिवारकोरश्मिः त्वेषं दीप्यमानं रूपं कृणुते करोति । सरश्मिः यत्र समृता अर्तेःक्तिनिरूपं सम्यक् प्राप्यते योद्धृभिरत्रेति संग्रामः अस्मिन् समृतौ युद्धे अशयत् शेते तिष्ठति । शीङोलङि बहुलंछन्दसीति शपोलुगभावः । तत्रयुद्धे सरश्मिः स्रिधः शोषकान् शत्रून् सेधति निषेधति हिनस्तीतियावत् । वाक्यभेदादनिघातः । किंच अप्साः सनोतेर्विटि आत्वे च कृते रूपं । अपामुदकानां दाता । यद्वा वसतीवर्याख्यानामपां संभक्ता सोयं स्वधया हवीरूपेणान्नेन सह दैव्यं देवानांसंबन्धिनं जनं प्रतियाति गच्छति । अपिच सोयं सुष्टुती स्तुत्या संगच्छते उपसर्गश्रुतेर्योग्यक्रियाध्याहारः । किंच ससोमः गोअग्रया गवादिमुख्यया यया वाचा स्तोतारः पशून् याचन्ते तया वाचा संनसते संगतोभवति । नसतिर्गत्यर्थः भिन्नवाक्यत्वादनिघातः ॥ ८ ॥

अथ नवमी–

उक्षेवयूथापरियन्नरावीदधित्विषीरधितसूर्यस्य ।
दिव्यःसुपर्णोवचक्षतक्षांसोमःपरिक्रतुनापश्यतेजाः ॥ ९ ॥ २६ ॥

उक्षाऽइव । यूथा । परिऽयन् । अरावीत् । अधि । त्विषीः ।
अधित । सूर्यस्य । दिव्यः । सुऽपर्णः । अव । चक्षत । क्षाम् ।
सोमः । परि । क्रतुना । पश्यते । जाः ॥ ९ ॥ २६ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

उक्षेव वृषभइव यूथा गोयूथानि प्रत्यागच्छन् शब्दंकरोति तद्वदयं सोमः स्तुतीः परियन् परिगच्छन् । अरावीत् शब्दायते ततः सूर्यस्य सर्वस्य प्रेरकस्यादित्यस्य त्विषीर्दीप्तीरध्यधित अधिदधाति सूर्यात्मनाद्युलोकेवतिष्ठतइत्यर्थः । दधातेर्लुङि स्थाघ्वोरिच्चेतीत्वकित्वे । किंच दिव्यः दिविभवः सुपर्णः सुपतनः श्येनरूपया गायत्र्या हृतत्वात् शोभनगमनः सोमः क्षां पृथिवीनामैतत् क्षियन्ति निवसन्त्यत्रेति क्षां पृथिवीमवचक्षत अवपश्यति चष्टेर्लुङि बहुलंछन्दसीति शपोलुगभावः ततः सोमः जाः जाताः प्रजाः क्रतुना प्रज्ञानेन परिपश्यते परितः पश्यति व्यत्ययेनात्मनेपदं ॥ ९ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये षड्विंशोवर्गः ॥ २६ ॥

हरिंमृजंतीतिनवर्चं पंचमं सूक्तं आंगिरसस्य हरिमन्तस्यार्षं पवमानसोमदेवताकं जागतमूर्ध्वंप्रागुशनसइति परिभाषया जागतं । तथाचानुक्रान्तं—हरिंहरिमन्तइति । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

हरिंमृजन्त्यरुषोनयुज्यतेसंधेनुभिःकलशेसोमोअज्यते ।
उद्वाचमीरयतिहिन्वतेमतीपुरुष्टुतस्यकतिचित्परिप्रियः ॥ १ ॥

हरिम् । मृजन्ति । अरुषः । न । युज्यते । सम् । धेनुऽभिः ।
कलशे । सोमः । अज्यते । उत् । वाचम् । ईरयति । हिन्वते ।
मती । पुरुऽस्तुतस्य । कति । चित् । परिऽप्रियः ॥ १ ॥

हरिं हरितवर्णं सोमं ऋत्विजोमृजन्ति मार्जयन्ति । मृजेरजादौ संक्रमे विभाषा वृद्धिरिष्यतइति तत्रवृद्धेरभावः । सोयमरुषोन अर्तेरुषन् प्रत्ययः गमनशीलोश्वइव युज्यते इन्द्रादिभिः संयुज्यते । किंच कलशे कलशोद्रोणाभिधानः स्थितःसोमः धेनुभिः गोविकारैः दध्यादिभिः समज्यते सम्यक् सिक्तोभवति । अपिच सोमोयदा वाचंशब्दमुदीरयति उद्गमयति शब्दं करोतीत्यर्थः तदा स्तोतारश्च मती सुपां सुलुगिति द्वितीयायाःपूर्वसवर्णदीर्घः स्तुतिं हिन्वते प्रेरयन्ति हिनोतेर्व्यत्ययेन स्वादिः आत्मनेपदी ततः स्तोत्राभिष्टुतः पुरुष्टुतस्य बहुस्तोत्रयुक्तस्य स्तोतुःपरिप्रियः प्रीञ्तर्पणे क्विप् शसि इयङादेशःछन्दस्युभयथेति परितः प्रीणयितॄणि कतिचित् कियन्ति धनानि प्रयच्छन्ति ॥ १ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ द्वितीया—

साकंवंदन्तिबहवोमनीषिणइन्द्रंस्यसोमंजठरेयदादुहुः ।
यदींमृजन्तिसुगंभस्तयोनरःसनींळाभिर्दशभिःकाम्यंमधुं ॥ २ ॥

साकम् । वदन्ति । बहवः । मनीषिणः । इन्द्रस्य । सोमम् ।
जठरे । यत् । आऽदुहुः । यदि । मृजन्ति । सुऽगभस्तयः ।
नरः । सऽनीळाभिः । दशऽभिः । काम्यम् । मधु ॥ २ ॥

मनीषिणः मनसईशितारः प्राज्ञा बहवःस्तोतारः साकं सहैव युगपत् मंत्रान् वदन्ति तदा स्तुवन्ति यदा इन्द्रस्य जठरे द्रोणकलशे सोममादुहुः ऋत्विजोदुदुहुः तदाभिष्टुवन्तीति । दुहेर्लिटि उसि रूपं । द्विर्वचनस्यछन्दसि विकल्पितत्वादत्रद्विर्वचनाभावः । किंच यदि यदा सुगभस्तयः शोभनबाहुकानरः कर्मनेतारोमनुष्याः काम्यं काम्यमानं मधु मदकरं सोमं सनीळाभिर्दशभिः दशसंख्याकाभिरंगुलीभिर्मृजन्ति सोममभिषुण्वन्ति तदा वदन्तीत्यन्वयः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अरंममाणोअत्येतिगाअभिसूर्यस्यप्रियंदुहितुस्तिरोरवंम् ।
अन्वंस्मैजोषंमभरद्विनंगृसःसंद्वयीभिःस्वसृभिःक्षेतिजामिभिः ॥३॥

अरंममाणः । अति । एति । गाः । अभि । सूर्यस्य । प्रियम् ।
दुहितुः । तिरः । रवम् । अनु । अस्मै । जोषम् । अभरत् । विनम्ऽगृसः ।
सम् । द्वयीभिः । स्वसृऽभिः । क्षेति । जामिऽभिः ॥ ३ ॥

ससोमः अरममाणः अनुपरतःसन् पुनःपुनः देवानांप्रीणनाय ग्रहादीनि प्रविशन्नित्यर्थः । गा गोविकारानाश्रयणानभिलक्ष्य अत्येति अतिक्रम्य गच्छति । ततः शब्दायमानःसोमः सूर्यस्यादित्यस्य दुहितुरुषसः प्रियं रवं शब्दं तिरः तिरस्करोति । तस्मिन्काले सोमाभिषवध्वनिर्महान् भवतीत्यर्थः । विनंगृसः विनं कमनीयं स्तोत्रं गृह्णातीतिविनंगृसः स्तोता जोषं जुषेर्घञ्रिरूपं । पर्याप्तं स्तोत्रं तस्मै सोमाय अन्वभरत् अनुभरति । करोतीतियावत् । सोयंसोमः द्वयीभिः द्वाभ्यांपाणिभ्यामुत्पन्नाभिः जामिभिः परस्परंबन्धुभिः स्वसृभिः कर्मकरणार्थमितस्ततोगच्छन्तीभिरंगुलिभिः संक्षेति संगच्छते क्षिनिवासगत्योः छान्दसोविकरणस्य लुक् ॥ ३ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ चतुर्थी–

नृधूतो अद्रिषुतो बर्हिषि प्रियः पतिर्गवां प्रदिव इन्दुर्ऋत्वियः ।
पुरंधिवान्मनुषो यज्ञसाधनः शुचिर्धिया पवते सोम इन्द्र ते ॥ ४ ॥

नृऽधूतः । अद्रिऽसुतः । बर्हिषि । प्रियः । पतिः । गवाम् ।
प्रऽदिवः । इन्दुः । ऋत्वियः । पुरंधिऽवान् । मनुषः । यज्ञऽसाधनः ।
शुचिः । धिया । पवते । सोमः । इन्द्र । ते ॥ ४ ॥

हे इन्द्र पवमानगुणविशिष्टेन्द्र ते त्वदर्थं बर्हिषि यज्ञे अयं सोमः धिया स्वेनकर्मणा धारया वा पवते पात्रेषु स्यन्दते । कीदृशः नृधूतः कर्मनेतृभिर्मनुष्यैः शोधितः अद्रिषुतः तथा ग्रावभिरभिषुतः प्रियः देवानां प्रीणयिता गवांपतिः स्वामी इन्द्रोगा अलभत । तस्माद्गवांस्वामी । प्रदिवः पुराणनामैतत् पुराणः इन्दुः पात्रेषु क्षरन् ऋत्वियः ऋतौजातः ऋतोरण् छन्दसिघसितिघसः सित्वेन पदसंज्ञायां भसंज्ञानिमित्तओर्गुणोनभवति । पुरंधिवान् पुरंधिर्बहुधीरितियास्कः[1] । बहुकर्मवान् मनुषोमनुष्यस्य यज्ञसाधनः शुचिर्दीप्यमानः यद्वा दशापवित्रेण शुद्धः एवंगुणः सोमः इन्द्रार्थं पवते इतिसंबन्धः ॥ ४ ॥

अथ पंचमी–

नृबाहुभ्यां चोदितो धारया सुतोऽनुष्वधं पवते सोम इन्द्र ते ।
आप्राः क्रतून्त्समजैरध्वरे मतीर्वेर्न द्रुषच्चम्वोरासदद्धरिः ॥५॥२७॥

नृबाहुऽभ्याम् । चोदितः । धारया । सुतः । अनुऽस्वधम् । पवते ।
सोमः । इन्द्र । ते । आ । अप्राः । क्रतून् । सम् । अजैः । अध्वरे ।
मतीः । वेः । न । द्रुऽसत् । चम्वोः । आ । असदत् । हरिः ॥५॥२७॥

हे इन्द्र पवमानगुणविशिष्ट नृबाहुभ्यां कर्मनेतृणामृत्विजां बाहुभ्यां चोदितः प्रेरितः धारया सुतोभिषुतः यथा धाराभवति तथाभिषुतइत्यर्थः । तादृशः सोमः ते तवानुष्वधं बलमनु बलार्थं यद्वा स्वधेत्यन्ननाम अन्नार्थं पवते आगच्छति । ततः सत्वं सोमपानेन क्रतून् कर्माणि

१ नि० ६. १३.

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

आप्राः आपूरयसि । किंच अध्वरे यज्ञे मतीः अभिमानान् शत्रून् समजै सम्यक्जितवानसि । जिजये । लुङि सिपि सिचोबहुलं छन्दसीतीडभावः । सिचिवृद्धिरिति वृद्धिः । सोयं हरिर्हरितवर्णः सोमः चम्वोरधिषवणफलकयोः आसदद्‌आसीदति । तत्रदृष्टान्तः—वेर्न वीगत्यादिषु अन्येभ्योपि दृश्यतइति विच् सार्वधातुकार्धधातुकयोरितिगुणः । यथा वेः पक्षी द्रुषत् द्रुमेसीदतीति तद्वत् द्रुषदिति पूर्वपदादितिषत्वम् ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये सप्तविंशोवर्गः ॥ २७ ॥

अथ षष्ठी—

अंशुंदुहन्तिस्तनयंन्तमक्षितंकविंकवयोपसोमनीषिणः ।
समींगावोंमतयोंयन्तिसंयतंऋतस्ययोनासदनेपुनर्भुवः ॥ ६ ॥

अंशुम् । दुहन्ति । स्तनयन्तम् । अक्षितम् । कविम् । कवयः ।
अपसः । मनीषिणः । सम् । ईमिति । गावः । मतयः । यन्ति ।
सम्ऽयतः । ऋतस्य । योना । सदने । पुनःऽभुवः ॥ ६ ॥

कवयः क्रान्तप्रज्ञाः अपसः कर्मवन्तः मनीषिणः मनसईशा मनीषा बुद्धिः तद्वन्तः ऋत्विजः स्तनयन्तं शब्दायमानं अक्षितमक्षीणं कविं क्रान्तदर्शिनं अंशुं सोमं दुहन्ति अभिषुण्वन्ति । ततः पुनर्भुवः पुनर्भवनशीलाः गावः पशवः मतयोमननीयाः स्तुतयश्च संयतः परस्परं संगताः सत्यः ऋतस्य सत्यभूतस्य यज्ञस्य योना योनौ योनिस्थानीये उत्पत्तिभूते सदने उत्तरवेद्याख्ये ईमेनं सोमं संयन्ति संगच्छन्ति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

नाभांपृथिव्याधरुणोमहोदिवोऽपामूर्मौसिन्धुंष्वन्तरुक्षितः ।
इन्द्रंस्यवज्रोंवृषभोविभूवंसुःसोमोंहृदेपंवतेचारुंमत्सरः ॥ ७ ॥

नाभा । पृथिव्याः । धरुणः । महः । दिवः । अपाम् । ऊर्मौ ।
सिन्धुषु । अन्तः । उक्षितः । इन्द्रस्य । वज्रः । वृषभः ।
विभुऽवसुः । सोमः । हृदे । पवते । चारु । मत्सरः ॥ ७ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

महोमहतो दिवोद्युलोकस्य धरुणोधारकोयं सोमः पृथिव्याः विस्तीर्णायाभूमेः नाभानाभौ नाभिस्थानीये उच्छ्रितेप्रदेशे—यदुत्तरवेदीनाभिरित्याम्नानात्। उत्तरवेदिस्थाने ऋत्विग्भिःनिहितः सिंधुषु स्यन्दमानासु नदीषु अपामुदकानां उर्मौ संघे अन्तर्मध्ये उक्षितः सिक्तः अन्तरिक्षस्थानमध्येवर्तमानइत्यर्थः। तादृशइन्द्रस्य वज्रोवज्रस्थानीयोवृषभः कामानांवर्षिता अतएव विभूवसुः व्याप्तधनः सोमः चारु कल्याणं यथाभवति तथा इन्द्रस्य मत्सरः मादयिता सन् हृदे मनसे सुखाय पवते आगच्छति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

सतूपवस्वपरिपार्थिवंरजःस्तोत्रेशिक्षन्नाधून्वतेचसुक्रतो।
मानोनिर्भाग्वसुनःसादनस्पृशोरयिंपिशङ्गंबहुलंवसीमहि ॥ ८ ॥

सः। तु। पवस्व। परि। पार्थिवम्। रजः। स्तोत्रे। शिक्षन्। आऽधून्वते। च। सुक्रतो इति सुऽक्रतो। मा। नः। निः। भाक्। वसुनः। सदनऽस्पृशः। रयिम्। पिशङ्गम्। बहुलम्। वसीमहि ॥ ८ ॥

हे सुक्रतो शोभनकर्मन् सुप्रज्ञवा सोम तादृशस्त्वं पार्थिवं रजः लोकं लक्षीकृत्य तु क्षिप्रं परिपवस्व परितः सर्वतः क्षर। किंकुर्वन् आधून्वते अदाभ्यग्रहात्रिभिरंशुभिराधावनंकुर्वते। तथा भगवतापस्तंबेन सूत्रितं—तैरेनंचतुराधुनोति पंचकृत्वः सप्तकृत्वोवेति। तस्मै स्तोत्रे धनादिकंशिक्षन् प्रयच्छन् परिपवस्वेति समन्वयः। ततस्त्वंनोस्मान् वसुनोधनान् मानिर्भाक् मानिर्भाक्षीः। कीदृशान् सदनस्पृशः येनभूतेन वसुना सदना सदनानि गृहान् पुत्रादीन् स्पृशन्ति तादृशान् ग्रहादिकस्य प्रदातुः धनान्माावियुजः। भाक् भजसेवायां लुङि सिपि सिचि बहुलंछन्दसीतीडागमाभावः। एकाचइतीट्प्रतिषेधः हलन्तलक्षणावृद्धिः सिपोलोपः। यस्मादेवं तस्माद्वयं पिशंगं नानारूपं कनकादिना अतएव बहुलं प्रभूतं रयिं धनं वसीमहि आच्छादयेम बहुधनवन्तोभवेमेत्यर्थः वसआच्छादने आदादिकः लिङिरूपं ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

आनूनइन्दोशतदात्वश्व्यंसहस्रदातुपशुमद्धिरण्यवत्।
उपमास्वबृहतीरेवतीरिषोधिस्तोत्रस्यपवमाननोगहि ॥ ९ ॥ २८ ॥

१ ऐ० ब्रा० १. २८.।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

आ । तु । नः । इन्दो इति । शतऽदातु । अश्व्यम् । सहस्रऽदातु ।
पशुऽमत् । हिरण्यऽवत् । उप । मास्व । बृहतीः । रेवतीः । इषः ।
अधि । स्तोत्रस्य । पवमान । नः । गहि ॥ ९ ॥ २८ ॥

हे इन्दो पवमान नोस्मभ्यं तु क्षिप्रं धनमायच्छ । कीदृशं शतदातु दातुदानं बहुदानं अश्व्यं अश्वसहितं सहस्रदातु सहस्रदानोपेतं पशुमत् पश्वादियुक्तं हिरण्यवत् हिरण्ययुक्तं च धनं देहि । तथा हे सोम बृहतीः प्रभूतानि रेवतीर्धनवन्ति यद्वा पयसोदातारः पशवः तद्वन्ति इषोन्नानिचास्मभ्यमुपमास्व उपमिमीष्व कुर्वितियावत् । किंच हे पवमान नोस्माकं एवंभूतस्य स्तोत्रस्य श्रवणाय अधिगहि आगच्छ । क्रियार्थोपपदस्येति चतुर्थी चतुर्थ्यर्थे बहुलंछन्दसीति षष्ठी ॥ ९ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीयेष्टाविंशोवर्गः ॥२८॥

स्रक्कइति नवर्चं षष्ठंसूक्तं आंगिरसस्य पवित्रस्यार्षं जागतं पवमानसोमदेवताकं तथाचानुक्रम्यते—स्रक्केपवित्रइति । प्रवर्ग्येभिष्टवे एतत्सूक्तं । सूत्रितंच—स्रक्केद्रप्सस्यायंवेनश्चोदयत्पृश्निगर्भाइति ।

तत्र प्रथमा—

स्रक्वे॑द्र॒प्सस्य॒धम॑तः॒सम॑स्वरन्नृ॒तस्य॒योना॒सम॑रन्त॒नाभ॑यः ।
त्रीन्त्समू॒र्ध्नोअसु॑रश्चक्रआ॒रभे॑स॒त्यस्य॒नाव॑ःसु॒कृत॑मपीपरन् ॥ १ ॥

स्रक्वे॑ । द्र॒प्सस्य॑ । धम॑तः । सम् । अ॒स्व॒र॒न् । ऋ॒तस्य॑ । योना॑ ।
सम् । अ॒र॒न्त॒ । नाभ॑यः । त्रीन् । सः । मू॒र्ध्नः । असु॑रः । च॒क्रे॒ ।
आ॒ऽरभे॑ । स॒त्यस्य॑ । नाव॑ः । सु॒ऽकृत॑म् । अ॒पी॒प॒र॒न् ॥ १ ॥

स्रक्के यज्ञस्य हनुस्थानीये स्रक्के ओष्ठप्रान्तो हनुरुच्यते । अधिषवणफलके धमतोभिषूयमाणस्य द्रप्सस्य सोमस्यांशवःसमस्वरन् संगच्छन्ते । तदास्यशब्दयन्त्वा ऋतस्य सत्यभूतस्य यज्ञस्य योना योनौ उत्पत्तिस्थाने नाभयः सोमरसाः समरन्त संगच्छन्ते । अर्तेःसमोगमीत्यादिनात्मनेपदं सर्तिशास्त्यर्तिभ्यश्चेतिच्लेरङ् । अथ असुरोबलवान् सर्वेषांप्रीणनात् प्राणदाता वा ससोमः मूर्ध्नः समुच्छ्रितान् त्रीन्लोकान् आरभे आरंभणाय मनुष्यदेवादीनां संचरणाय

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

चक्रे करोति । किंच सत्यस्य सत्यभूतस्य सोमस्य नावः नौकाइव स्थिताः चतस्रः स्थाल्यः आदित्याग्रयणोक्थ्यध्रुवस्थाल्यइति ताः स्थाल्यः सुकृतं सुष्ठु कर्माणि कुर्वन्तं यजमानमपीपरन् अभिमतदानेन पूजयन्ति वा । पारयतेर्लुङि चङि सन्वद्भावाभ्यासेत्वदीर्घाः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया–

सम्यक्सम्यञ्चोमहिषाअहेषतसिन्धोरूर्मावधिवेनाअवीविपन् ।
मधोर्धाराभिर्जनयन्तोअर्कमित्प्रियामिन्द्रस्यतन्वमवीवृधन् ॥२॥

सम्यक् । सम्यञ्चः । महिषाः । अहेषत । सिन्धोः । ऊर्मौ । अधि । वेनाः । अवीविपन् । मधोः । धाराभिः । जनयन्तः । अर्कम् । इत् । प्रियाम् । इन्द्रस्य । तन्वम् । अवीवृधन् ॥ २ ॥

महिषाः पूज्याः महान्तोवा ऋत्विजः सम्यंचः परस्परंसंगताः सन्तः सम्यगहेषत सोमं सम्यक्प्रेरयन्ति अभिषुण्वन्तीतियावत् । हिगतौ वृद्धौच लुङि सिचि रूपं ततः वेनाः वेनतेःकान्तिकर्मणइतियास्कः । स्वर्गादिफलंकामयमानाऋत्विजः सिंधोः स्यन्दमानस्योदकस्य ऊर्मावधि संघे वसतीवर्यादिषु जलेषु सोममवीविपन् कंपयंति तत्र प्रेरयन्तीत्यर्थः । वपतेर्ण्यन्तस्य लुङि चङि णौचङ्युपधायाह्रस्वइतिह्रस्वः । किंच अर्कमर्चनीयंस्तोत्रं जनयन्तः कुर्वन्तः ते प्रियां प्रियतमां इन्द्रस्य तन्वं धाम च मधोर्मदकरस्य सोमस्य धाराभिः अवीवृधन् वर्धितवन्तः । वर्धतेर्लुङि चङि रूपं ॥ २ ॥

अथ तृतीया–

पवित्रवन्तःपरिवाचमासतेपितैषांप्रत्नोअभिरक्षतिव्रतम् ।
महःसमुद्रंवरुणस्तिरोदधेधीराइच्छेकुर्धरुणेष्वारभम् ॥ ३ ॥

पवित्रऽवन्तः । परि । वाचम् । आसते । पिता । एषाम् । प्रत्नः । अभि । रक्षति । व्रतम् । महः । समुद्रम् । वरुणः । तिरः । दधे । धीराः । इत् । शेकुः । धरुणेषु । आऽरभम् ॥ ३ ॥

१. नि० १०. ३८. ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

पवित्रवन्तः पवित्रेण शोधकेन सामर्थ्येनयुक्ताः सोमस्य रश्मयः वाचं सोमस्थितां माध्यमिकां वाचं पर्यासते पर्युपविशन्ति। सोमः अन्तरिक्षेतिष्ठतिखलु। सोमोवैराजागंधर्वेष्वासीदित्याम्नानात्। ततः प्रत्नः पुराणः एषां रश्मीनां पितायंसोमश्च व्रतं प्रकाशनात्मकं कर्माभिरक्षति अवितं करोति। किंच वरुणः सर्वस्य स्वतेजसाच्छादकः सोयं सोमः महोमहत् समुद्रमन्तरिक्षनामैतत् महदन्तरिक्षं तैरश्मिभिः तिरोदधे अन्तर्हितमकरोत् सर्वंव्यामोदितियावत्। तमिमं सोमं धीराः इत् इदवधारणे कर्मणि कुशलाः प्राज्ञाएव ऋत्विजः धरुणेषु सर्वस्य धारकेषु वसतीवर्याख्येषूदकेषु आरभं आरब्धुं शेकुः शक्नुवन्ति च रभेस्तुमर्थे शकिणमुल्कमुलौइति कमुल् लित्स्वरेण मध्योदात्तः॥ ३॥

अथ चतुर्थी—

सहस्रधारेवतेसमस्वरन्दिवोनाकेमधुजिह्वाअसश्चतः।
अस्यस्पशोननिमिषन्तिभूर्णयःपदेपदेपाशिनःसन्तिसेतवः॥ ४॥

सहस्रऽधारे। अव। ते। सम्। अस्वरन्। दिवः। नाके।
मधुऽजिह्वाः। असश्चतः। अस्य। स्पशः। न। नि। मिषन्ति।
भूर्णयः। पदेऽपदे। पाशिनः। सन्ति। सेतवः॥ ४॥

सहस्रधारे बहूदकधारा यस्मात् द्रवन्ति तत्तथोक्तमन्तरिक्षं तस्मिन् वर्तमानास्ते सोमरश्मयः अव अवस्तात् स्थितां पृथिवीं समस्वरन् वृष्ट्यासंयोजयन्तीत्यर्थः। किंच दिवोद्युलोकस्य नाके समुच्छ्रितेदेशे वर्तमानाः मधुजिह्वाः मध्वग्राः सोमतेजसा अग्रेभ्योहि मधूपन्नंभवति। अतोमधुजिह्वाः असश्चतः संगतवर्जिताः पृथक्पृथक् दिवि अवस्थिताः। अस्यसोमस्य स्वभूताःस्पशः चारभूताः रश्मयः भूर्णयः क्षिप्रगामिनः सन्तोन निमिषन्ति निमेषं न कुर्वन्ति। किंतु पाशिनः सुकृतिनश्च ज्ञातुं सर्वदा जाग्रतीत्यर्थः। अथवा राजानोदुष्टान् विवारयितुं सर्वदा जागरणं कुर्वन्ति तद्वत्। एवं ते रश्मयः पदेपदे स्थानेस्थाने सेतवः संबद्धाःसन्तः पाशिनः पापकृतां बाधकाः सन्ति भवन्ति॥ ४॥

---

१ ऐ० आ० १ २५।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ पंचमी–

पितुर्मातुरध्यायेसमस्वरन्नृचाशोचन्तःसन्दहन्तोअव्रतान् ।
इन्द्रद्विष्टामपधमन्तिमाययात्वचमसिक्नींभूमनोदिवस्परि॥५॥२९॥

पितुः । मातुः । अधि । आ । ये । सम्ऽअस्वरन् । ऋचा । शोचन्तः ।
सम्ऽदहन्तः । अव्रतान् । इन्द्रऽद्विष्टाम् । अप । धमन्ति । मायया ।
त्वचम् । असिक्नीम् । भूमनः । दिवः । परि ॥ ५ ॥ २९ ॥

पितुर्मातुः द्यावापृथिव्योः । द्यौर्मेपिताजनितानाभिरत्रबन्धुर्मेमातापृथिवीमहीयमित्यादिषु । द्यावापृथिव्योः मातापितृत्वाम्नानात् । द्यावापृथिवीभ्यां ये सोमस्य रश्मयः अध्या समस्वरन् अधिकं प्रादुर्भूताअभवन् । तेऋचा ऋत्विग्भिः क्रियमाणया स्तुत्या शोचन्तोदीप्यमानाः अव्रतान् कर्मरहितान् यजमानान् संदहन्तः सम्यक्विनाशयन्तः ते रश्मयः इन्द्रद्विष्टां इन्द्राय द्वेषकारिणीं । क्तेचेति पूर्वपदप्रकृतिस्वरः । इन्द्रेणद्विष्टां वा असिक्नीं । रात्रिनामैतत् । रात्रिवत् कृष्णरूपां त्वचं राक्षसमित्यर्थः । मायया कर्मणा प्रज्ञया वा भूमनोविस्तृताः भूलोकात् दिवस्परि द्युलोकाच्च अपधमन्ति अपगतं कुर्वन्ति अपघ्नन्तीत्यर्थः ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये एकोनत्रिंशोवर्गः ॥ २९ ॥

अथ षष्ठी–

प्रत्नान्मानादध्यायेसमस्वरञ्छ्लोकयन्त्रासोरभसस्यमन्तवः ।
अपानक्षासोबधिराअहासतऋतस्यपन्थांनतरन्तिदुष्कृतः ॥ ६ ॥

प्रत्नात् । मानात् । अधि । आ । ये । सम्ऽअस्वरन् ।
श्लोकऽयन्त्रासः । रभसस्य । मन्तवः । अप । अनक्षासः । बधिराः ।
अहासत । ऋतस्य । पन्थाम् । न । तरन्ति । दुःऽकृतः ॥ ६ ॥

श्लोकयन्त्रासः श्लोकाः स्तुतयः स्तुतिनियमना रभसस्यमन्तवः वेगमतिमन्यमानाः एतादृशायेसोमरश्मयः प्रत्नात् पुराणात् मानात् अन्तरिक्षादध्यासमस्वरन् सहप्रादुर्भूताअभवन्

१ ऋ० सं० २. ३. २०. ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

तान् रश्मीन् अनक्षासः चक्षुर्वर्जिताः साधुपदार्थानामद्रष्टारोनराः बधिराः देवतास्तुतिश्रवणवर्जिताः पापकृतोनरश्च अपहासत तान्परित्यजन्ति। दर्शिनः श्रवणवन्तोमेधाविनस्तु नपरिजहति किंतु स्तुवन्ति। तदेवाह—ऋतस्य सत्यस्य पंथां मार्गभूतमेषां गणं दुष्कृतः पापकृतोनरानतरन्ति नोत्तारयन्ति सुकृतिनस्तु तरन्तीत्यभिप्रायः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

सहस्रधारेवितंतेपवित्रआवाचंपुनन्तिकवयोमनीषिणः।
रुद्रासएषामिषिरासोअद्रुहःस्पशःस्वञ्चःसुदृशोनृचक्षसः ॥ ७ ॥

सहस्रऽधारे। विऽतते। पवित्रे। आ। वाचम्। पुनन्ति।
कवयः। मनीषिणः। रुद्रासः। एषाम्। इषिरासः। अद्रुहः।
स्पशः। सुऽअञ्चः। सुऽदृशः। नृऽचक्षसः ॥ ७ ॥

कवयः क्रान्तकर्माणः अतएव मनीषिणः प्राज्ञाऋत्विजः सहस्रधारे अनेकधारोपेते वितते कर्मणि विस्तृते पवित्रे शुध्युत्पादकेसोमे वर्तमानां वाचं माध्यमिकां सोमःखलु विश्वावसुप्रभृतिगंधर्वाश्चान्तरिक्षेतिष्ठन्। सोमोवैराजागंधर्वेष्वासीदि तिश्रवणात्। तत्रवर्तमानं सोमं देवागोपया वाचा क्रीतवन्तः तदासोमोवाकृतिष्ठतीति शक्यते वक्तुं। तस्मात् सोमेस्थितां माध्यमिकांवाचमापुनंति संस्कुर्वन्ति स्तुवन्तीतियावत्। यउक्तगुणां मरुतांमातरं माध्यमिकां वाचं स्तुवन्ति तेषां रुद्रासोरुद्रपुत्रा मध्यमवाचापुत्रामरुतः स्पशः वाचावशिनोभवन्ति। कीदृशा इषिरासः इषिरागमनशीलाः अद्रुहः स्तोतॄणामद्रोग्धारः। कर्मणिक्विबौणादिकः। परैरहिंस्याः स्वंचः शोभनाञ्चनाः अतएव सुदृशः सुदर्शनाः नृचक्षसोनृणांकर्मनेतॄणां द्रष्टारः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

ऋतस्यगोपानदभायसुक्रतुस्त्रीषपवित्राहृद्य१न्तरादधे।
विद्वान्त्सविश्वाभुवनाभिपश्यत्यवाजुष्टान्विध्यतिकर्तेअव्रतान् ॥ ८ ॥

ऋतस्य। गोपाः। न। दभाय। सुऽक्रतुः। त्री। सः। पवित्रा।
हृदि। अन्तः। आ। दधे। विद्वान्। सः। विश्वा। भुवना। अभि।
पश्यति। अव। अजुष्टान्। विध्यति। कर्ते। अव्रतान् ॥ ८ ॥

१ ऐ० ब्रा० १. २७।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

ऋतस्य सत्यभूतस्य यज्ञस्य गोपा गोपायिता अतएव सुक्रतुः शोभनकर्मा सोमः नदभाय दंभाय स्तंभनाय नभवति परैर्दंभयितुं नशक्यतइत्यर्थः। किंच ससोमः त्री शेश्छन्दसि बहुलमितिलुक् त्रीणि पवित्रा अग्निवायुसूर्यात्मकानि त्रीणि पवित्राणि हृद्यन्तः हृदयस्यान्तः आदद्दे आदधाति स्वस्मिन् संगमयतीत्यर्थः। अपिच विद्वान् सर्वंजानानः ससोमः विश्वा भुवना सर्वाणि भुवनानि अभिपश्यति ततः कर्ते करोतेरौणादिकस्तप्रत्ययः कर्मण्यजुष्टानप्रियान् अतएवाव्रतानयजमानान् अवविध्यति अवाङ्मुखान् कृत्वा ताडयति हिनस्तीतियावत् ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

ऋतस्यतन्तुर्विततःपवित्रआजिह्वायाअग्रेवरुणस्यमायया।
धीराश्चित्तत्समिनक्षन्तआशतात्राकर्तमवपदात्यप्रभुः ॥ ९ ॥ ३० ॥

ऋतस्य । तन्तुः । विऽततः । पवित्रे । आ । जिह्वायाः । अग्रे ।
वरुणस्य । मायया । धीराः । चित् । तत् । सम्ऽइनक्षन्तः ।
आशत । अत्र । कर्तम् । अव । पदाति । अप्रऽभुः ॥ ९ ॥ ३० ॥

ऋतस्य सत्यभूतस्य यज्ञस्य तन्तुस्तनिता पवित्रे अविवालमये दशापवित्रे विततोविस्तृतः। यद्वा पवित्रे अन्तरिक्षे विस्तृतः सोमः वरुणस्य जिह्वायाअग्रे मायया कर्मणा आस्थित वरुणजिह्वाग्रे आपस्तिष्ठन्ति तासु सोमोवसतीति वसतीवर्याद्युदकेस्थितइत्यर्थः। ततः धीराश्चित् कर्मणिप्राज्ञाएव तत् वरुणजिह्वाग्रस्थानं समिनक्षन्तः इनक्षतिर्गतिकर्मा। संव्यामुवन्तः सन्तआशत। स्तुतिभिर्हविर्भिर्वा प्राप्नुवन् यः पुनः कर्तं कालाध्वनोरितिद्वितीया। कर्मणिअप्रभुः समर्थोन भवति सोयमत्रास्मिन्नेवलोके अवपदाति अवस्तान्नरकेपतति नोपरिगच्छति। पदगतौ लेटचडागमः तस्मात्। सर्वैः अग्निष्टोमादिकर्म कर्तव्यमित्येषोर्थोभिहितोभवति ॥ ९ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये त्रिंशोवर्गः ॥ ३० ॥

शिशुर्नेतिनवर्चं सप्तमंसूक्तं दैर्घतमस्यस्य कक्षीवतआर्षंपवमानसोमदेवताकं अष्टमीत्रिष्टुप् शिष्टाजगत्यः। तथाचानुक्रम्यते—शिशुर्नकक्षीवांस्त्रिष्टुबष्टमीति। गतः सूक्तविनियोगः।

तत्र प्रथमा—

शिशुर्नजातोवचक्रदद्वनेस्व१र्यद्वाज्यरुषःसिषासति।
दिवोरेतसासचतेपयोवृधातमीमहेसुमतीशर्मसप्रथः ॥ १ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

शिशुः । न । जातः । अव । चक्रदत् । वने । स्वः । यत् । वाजी ।
अरुषः । सिसासति । दिवः । रेतसा । सचते । पयःऽवृधा ।
तम् । ईमहे । सुऽमती । शर्म । सऽप्रथः ॥ १ ॥

सपवमानसोमोवने वननीये वसतीवर्याख्येउदके जातउत्पन्नः शिशुर्न शिशुरिव अवचक्रदत् अवाङ्मुखंक्रन्दति उदकमध्ये शब्दंकरोतिखलु। यद्यदा वाजी बलवानन्नवान्वा अरुषआरोचमानः यद्वा वाजी अश्वइव अरुषः अर्तेरुषच् । गमनशीलः सोमः स्वः स्वर्गलोकं सिषासति संभक्तुमिच्छति । सनोतेः सनीडभावे आत्वं सनोतेरिति सांहितिकं षत्वं । सोयं पयोवृधा गवामोषधीनां च क्षीरस्यवर्धकेन रेतसोदकेन सह दिवोद्युलोकात् सचतेपार्थिवलोकं समवेति । तं तादृशं प्रसिद्धं सोमं सप्रथः सर्वतः पृथुतरं धनादिना युक्तं शर्मगृहं तद्वयं सुमती। सुपांसुलुगिति तृतीयायाः पूर्वसवर्णदीर्घः। सुमत्या शोभनया स्तुत्या ईमहे याचामहे । ईमहइतियाञ्चाकर्मा। ईङ्गतौ दैवादिकश्छान्दसः श्यनोलुक् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

दिवोयःस्कम्भोधरुणःस्वाततआपूर्णोअंशुःपर्येतिविश्वतः ।
सेमेमहीरोदसीयक्षदावृतासमीचीनेदाधारसमिषःकविः ॥ २ ॥

दिवः । यः । स्कम्भः । धरुणः । सुऽआततः । आऽपूर्णः । अंशुः ।
परिऽएति । विश्वतः । सः । इमे इति । मही इति । रोदसी इति ।
यक्षत् । आऽवृता । समीचीने इति सम्ऽईचीने । दाधार ।
सम् । इषः । कविः ॥ २ ॥

दिवोद्युलोकस्य स्कंभः विष्कंभयिता संरोद्धा धरुणः सर्वस्यधारकः यद्वा पृथिव्याधारकः । विष्टंभोदिवोधरुणःपृथिव्याइत्याम्नानात् । तादृशः स्वाततः सुष्ठुसर्वत्र विततो विस्तृतः अतएवापूर्णः पात्रेषु संपूर्णोयोंशुः सोमात्मकः विश्वतः सर्वतः पर्येति । तिङ्चोदात्तवतीति गतेर्निघातः ससोम इमे मही महत्यौ रोदसी द्यावापृथिव्यौ आवृता आसंभजनीयेन कर्मणा यक्षत् यजतु स्वबलेन संयोजयत्वित्यर्थः ततः सोयं समीचीने परस्परं संगते द्यावापृथिव्यौ

१ ऋ० सं० ७. ३. २५ ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

दाधार धारयांचकार । तुजादीनामित्यभ्यासस्यदीर्घः । अनन्तरं कविः क्रान्तकर्मा इषोन्नानि स्तोतृभ्यः संप्रयच्छतु । उपसर्गश्रुतेर्योग्यक्रियाध्याहारः ॥ २ ॥

अथ तृतीया–

महि॒प्सरः॒सुकृ॑तंसो॒म्यंमधू॒र्वीग॑व्यू॒तिरदि॑तेॠ॒तंय॒ते ।
ईशे॒योवृ॒ष्टेरि॒तउ॒स्रियो॒वृषा॒पांने॒तायइ॒तऊ॑तिॠ॒ग्मियः॑ ॥ ३ ॥

महि॑ । प्सरः॑ । सुऽकृ॑तम् । सो॒म्यम् । मधु॑ । उ॒र्वी । गव्यू॑तिः ।
अदि॑तेः । ऋ॒तम् । य॒ते । ईशे॑ । यः । वृ॒ष्टेः । इ॒तः । उ॒स्रियः॑ ।
वृषा॑ । अ॒पाम् । ने॒ता । यः । इ॒तःऽऊ॑तिः । ऋ॒ग्मियः॑ ॥ ३ ॥

ऋतं सत्यभूतं यज्ञं यते गच्छते तस्माइन्द्राय सुकृतं सुष्ठुसंस्कृतं सोम्यं सोममयं महि महत् प्रभूतं मधु मधुररसं प्सरः भक्षणं पानीयं भवति। प्साभक्षणे। किंच तस्माद्यज्ञं प्रत्यागच्छतां इन्द्रादीनां अदितेरदीनायाः पृथिव्याः गव्यूतिर्मार्गश्च उर्वी विस्तीर्णोभवति इन्द्रः शतसहस्रसंख्याकैर्हरिभिः सह गन्तुं मार्गेविस्तीर्णोभवदित्यर्थः । यइन्द्रः इतः इमं लोकं प्रत्यापतन्त्या वृष्टेः ईशे ईश्वरोभवति । तथा उस्रियः उस्रियोगोनाम गोभ्योहितः अपामुदकानां वृषा वर्षको यज्ञस्य नेता नायकः इतऊतीः इममस्मदीयं यज्ञं प्रति ऊतिर्गमनं यस्यसतथोक्तः इतोगच्छन् यइन्द्रः ऋग्मियः ऋगर्हःस्तोतव्योभवति । तस्माअयंसोमः पातव्योभवतीति ॥ ३ ॥

प्रवर्ग्येभिष्टवे आत्मन्वन्नभइत्येषा। सूत्रितंच–तदुप्रयक्षतममस्यकर्मात्मन्वन्नभोदुह्यतेघृतंपयइति ।

सैषा सूक्ते चतुर्थी–

आ॒त्म॒न्वन्नभो॑दुह्यतेघृ॒तंपय॑ऋ॒तस्य॒नाभि॑र॒मृतं॒विजा॑यते ।
स॒मी॒ची॒नाः॒सुदान॑वःप्रीणन्ति॒तन्नरो॑हि॒तमवं॑मेहन्ति॒पेर॑वः ॥ ४ ॥

आ॒त्म॒न्ऽवत् । नभः॑ । दु॒ह्य॒ते॒ । घृ॒तम् । पयः॑ । ऋ॒तस्य॑ । नाभिः॑ ।
अ॒मृत॑म् । वि । जा॒य॒ते॒ । स॒म्ऽई॒ची॒नाः । सु॒ऽदान॑वः । प्री॒ण॒न्ति॒ ।
तम् । नरः॑ । हि॒तम् । अव॑ । मे॒ह॒न्ति॒ । पेर॑वः ॥ ४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

आत्मन्वत् अनोनुडितिनुडागमः । आत्मन्वत् सारवत् घृतं पयश्च नभोनभस आदित्यरूपात् सोमोदुह्यते । किंच ऋतस्य यज्ञस्य नाभिः णहबन्धने स्वमोर्नपुंसकादिति सोलुङ्न भवति सर्वविधीनां छन्दसि विकल्पितत्वात् । नाभिर्यज्ञस्यबन्धकं अमृतमुदकंच विजायते तस्मादेवप्रादुर्भवति । ततः सुदानवः शोभनस्तुतिहविर्दानवन्तोयजमानाः समीचीनाः परस्परंसंगताःसन्तः तमिमंसोमं प्रीणंति प्रीणयन्ति स्तुतिभिस्तर्पयंति । अथ नरोनेतारः पेरवः। पारक्षणे माप्सेरित्वेरुन्नितिरुन्प्रत्ययः सर्वस्यरक्षकाः सोमरश्मयः हितं निहितं अवावस्तात् वर्तमानं पार्थिकमुदकं मेहन्ति वर्षन्ति । मिहसेचने भौवादिकः। यद्वा हितमुदकं पृथिवीं प्रति मेहन्ति॥४॥

अथ पञ्चमी—

अरा॑वीदं॒शुः सच॑मान ऊ॒र्मिणा॑ दे॒वा॒व्यं१॒॑ मनु॑षे पिन्वति॒ त्वच॑म् ।
दधा॑ति॒ गर्भ॒मदि॑तेरु॒पस्थ॒ आ येन॑ तो॒कं च॒ तन॑यं च॒ धाम॑हे ॥ ५॥ ३१॥

अरा॑वीत् । अं॒शुः । सच॑मानः । ऊ॒र्मिणा॑ । दे॒व॒ऽअ॒व्य॑म् । मनु॑षे ।
पि॒न्व॒ति॒ । त्वच॑म् । दधा॑ति । गर्भ॑म् । अदि॑तेः । उ॒पऽस्थे॑ । आ ।
येन॑ । तो॒कम् । च॒ । तन॑यम् । च॒ । धाम॑हे ॥ ५ ॥ ३१ ॥

ऊर्मिणा वसतीवर्यादीनामुदकानां संघेन सचमानः ऋत्विग्भिः सेचमानः अंशुः सोमः अरावीत् शब्दं करोति । किंच ससोमः देवाव्यं अवरक्षणे अवितॄस्तृतंत्रिभ्यईरितिईप्रत्ययः। देवानां पालयित्रीं त्वचं आत्मनः शरीरं मनुषे मनुष्याय यजमानाय पिन्वति सिंचति पात्रेषु क्षरतीतियावत् । अपिच अदितेरदीनायाः पृथिव्याउपस्थे समीपे ओषधीषु तं गर्भमादधाति सुधामयैः किरणैर्विदधाति । येन गर्भेण वयं तोकं दुःखनाशकं पुत्रं च तनयं तनोतिकुलमिति तनयः पौत्रः तं च धामहे दध्महे धारयामः । दधातेर्लेटिबहुलंछन्दसीति शपोलुक् ॥ ५॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये एकत्रिंशोवर्गः ॥ ३१ ॥

अथ षष्ठी—

स॒हस्र॑धा॒रेऽव॒ता अ॑स॒श्चत॑स्तृ॒तीये॑ सन्तु॒ रज॑सि प्र॒जाव॑तीः ।
चत॑स्रो॒ नाभो॒ निहि॑ता अ॒वो दि॒वो ह॒विर्भ॑रन्त्य॒मृतं॑ घृत॒श्चुतः॑ ॥ ६ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

सहस्रऽधारे । अवं । ताः । असश्चतः । तृतीये । सन्तु । रजंसि । प्रजाऽवंतीः । चतंस्रः । नाभः । निऽहिताः । अवः । दिवः । हविः । भरन्ति । अमृतम् । घृतऽश्चुतः ॥ ६ ॥

सहस्रधारे बहूदकधारे तृतीये रजसि लोके स्वर्गे वर्तमाना असश्चतः परस्परमशक्ताः प्रजावतीः उत्पादित प्रजावत्यः सोमस्यस्वभूतास्ताः अवसन्तु अवस्तात् पृथिव्यां पतन्तु । कास्ताइत्याह चतस्रोनाभो नभसोबाधिकाः सोमस्य संबन्धिन्यश्चतस्रोदीप्तयः कलाः दिवो द्युलोकादवः अवस्ताव निहिताः सोमेन स्थापितास्ताः घृतश्चुतः घृतस्य उदकस्य च्यावयित्र्यः सत्यः हविः सोमादिलक्षणंभरन्ति देवानां प्रयच्छन्ति । तथा अमृतं गोष्वोषधीषुच पयोरूपं सुधारूपंच भरन्ति प्रक्षिपन्ति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

श्वेतंरूपंकृणुतेयत्सिषांसतिसोमोमीढ्वाँअसुरोवेदभूमंनः ।
धियाशमीसचतेसेमभिप्रवद्दिवस्कवंन्धमवंदर्षदुद्रिणंम् ॥ ७ ॥

श्वेतम् । रूपम् । कृणुते । यत् । सिसासति । सोमः । मीढ्वान् । असुरः । वेद । भूमंनः । धिया । शमी । सचते । सः । ईम् । अभि । प्रऽवत् । दिवः । कवंन्धम् । अवं । दर्षत् । उद्रिणंम् ॥ ७ ॥

श्वेतं दीप्यमानं शुक्लं रूपं कृणुते तदाकरोति । यद्यदा सिषासति स्वर्गं संभक्तुमिच्छति सोमेपात्राण्यागते सति तत्तेजसानुरंजितानां तेषां श्वेतं रूपं भवति । ततोमीढ्वान् मिहसेचने अस्मात् क्वसौ दाश्वान् साह्वान् मीढ्वांश्चेति निपातनादभिमतरूपसिद्धिः । कामानां सेक्ता असुरः प्राज्ञः बलवान्वा सोमः भूमनः बहुधनानि वेद स्तोतृभ्योदातुं जानाति प्रयच्छतीतियावत् । सईं सोचिलोपेचेदितिसुलोपः सोयं धिया प्रज्ञानेन प्रवत् प्रकृष्टानि शमी द्वितीयायाः पूर्वसवर्णदीर्घः कर्माणि अभिसचते अभितः समवैति । किंच दिवोन्तरिक्षाव उद्रिणं उदकवन्तं कवन्धं मेघं कवंधशब्देन मेघोभिधीयते । तात्स्थ्यात्ताच्छब्द्यमिति । मेघं अवदर्षत् अवदारयति विवृतद्वारंकरोति । मेघं विदार्यान्तरिक्षाद्वृष्टिं करोतीत्यर्थः ॥ ७ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथाष्टमी—

अधंश्वेतंकलशंगोभिंरक्तंकार्ष्मन्नावाज्यंक्रमीत्ससवान्।
आहिंन्विरेमनंसादेवयन्तंःकक्षीवंतेशतहिंमायगोनांम्॥ ८॥

अधं। श्वेतम्। कलशंम्। गोभिंः। अक्तम्। कार्ष्मंन्। आ।
वाजी। अक्रमीत्। ससऽवान्। आ। हिन्विरे। मनंसा।
देवऽयन्तंः। कक्षीवंते। शतऽहिंमाय। गोनांम्॥ ८॥

अध अथानन्तरं श्वेतं संप्रतिसोमसंसर्गाद् श्वेतवर्णं गोभिरुदकैः अक्तं संपृक्तं द्रोणकलशं ससवान् संभजन् सोम आक्रमीत् आक्रमते कार्ष्मन् कार्ष्मशब्दः काष्ठावचनः आजिंधावन्तोयोद्धारोयांगन्तुमिच्छन्ति तस्यां काष्ठायां वाजी कश्चिदश्वो युद्धंभजमानः आक्रमीद् आक्रमते सोमः काष्ठायां द्रोणकलशेपततीत्यर्थः। ततस्तस्मैसोमाय देवयन्तः देवानिच्छन्तः ऋत्विजः मनसा आहिन्विरे स्तुतीराभिमुख्येनप्रेरयन्ति। तत्र शतहिमाय बहुगमनाय कक्षीवते स्तोत्रकारिणे एतन्नामकाय ऋषये सोमः गोनां गाः पशून् प्रेरयति गोःपादान्तइतिनुडागमः क्रियाग्रहणंकर्तव्यमिति संप्रदानसंज्ञा चतुर्थ्यर्थेषष्ठी॥ ८॥

अथ नवमी—

अद्भिःसोंमपपृचानस्यंतेरसोऽव्योवारंविपंवमानधावति।
समृज्यमांनःकविभिर्मदिन्तमःस्वदस्वेन्द्रांयपवमानपीतयें॥ ९॥ ३२॥

अत्ऽभिः। सोम। पपृचानस्यं। ते। रसंः। अव्यंः। वारंम्।
वि। पवमान। धावति। सः। मृज्यमांनः। कविऽभिंः।
मदिन्ऽतम। स्वदंस्व। इन्द्रांय। पवमान। पीतयें॥ ९॥ ३२॥

हे पवमान पवित्रेण पूयमान हे सोम अद्भिर्वसतीवर्यादिभिरुदकैः पपृचानस्य संपृच्यमानस्य ते तव रसोऽव्ययः अवेर्वारं वालं दशापवित्रं विधावति विविधं प्राप्नोति। ततः हे मदिन्तम

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

मादयितृतम हे पवमानसोम त्वं कविभिः क्रान्तकर्मभिः ऋत्विग्भिर्मृज्यमानः पूयमानः सन् इन्द्राय पीतये इन्द्रस्य पानार्थं स्वदस्व प्रियरसोभव ॥ ९ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये द्वात्रिंशोवर्गः ॥ ३२ ॥

अभिप्रियाणीतिपंचर्चं अष्टमं सूक्तं भार्गवस्यकवेरार्षं जागतं पवमानसोमदेवताकं । तथानुक्रम्यते—अभिप्रियाणिपंचकविरिति । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

अभिप्रियाणिंपवतेचनोंहितोनामांनियह्वोअधियेषुवर्धते ।
आसूर्यस्यबृहतोबृहन्नधिरथंविष्वंचमरुहद्विचक्षणः ॥ १ ॥

अभि । प्रियाणि । पवते । चनःऽहितः । नामानि । यह्वः । अधि ।
येषुं । वर्धते । आ । सूर्यस्य । बृहतः । बृहन् । अधि । रथम् ।
विष्वंचम् । अरुहत् । विऽचक्षणः ॥ १ ॥

चनोहितः चनइत्यन्ननाम चायतेरसुनि चनइत्यौणादिकसूत्रेण निपातितः चनसेन्नाय हितः । यद्वा हितान्नः सोमः प्रियाणि जगतः प्रीणयितॄणि नामानि नमनशीलानि तान्युदकान्यभिपवते अभितःकरोति येष्वन्तरिक्षस्थितेषूदकेषु यह्वोमहानयंसोमोधिवर्धते अधिकंप्रवृद्धोभवति अपांमध्येसोमोवसति ततोबृहन् महान् सोमः बृहतोमहतः परिवृढस्यसूर्यस्य विष्वंचं विष्वग्गमनं अधि उपरिरथं विचक्षणः सर्वस्यविद्रष्टा सन् आरुहत् आरोहति अग्नौप्रास्ताहुतिःसम्यगादित्यमुपतिष्ठतेइति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

ऋतस्यंजिह्वापंवतेमधुंप्रियंवक्तापतिर्धियोअस्याअदांभ्यः ।
दधांतिपुत्रःपित्रोरंपीच्यं१नामंतृतीयमधिरोचनेदिवः ॥ २ ॥

ऋतस्यं । जिह्वा । पवते । मधुं । प्रियम् । वक्ता । पतिः ।
धियः । अस्याः । अदांभ्यः । दधांति । पुत्रः । पित्रोः । अपीच्यंम् ।
नामं । तृतीयंम् । अधिं । रोचने । दिवः ॥ २ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

ऋतस्य सत्यभूतस्य यज्ञस्य जिह्वा मुख्यत्वेन जिह्वास्थानीयः सोमः प्रियं प्रियकरं मधु मदकरं रसं पवते क्षरति । कीदृशः वक्ता शब्दकृत् यद्वा स्तोतृभिः क्रियमाणाः स्तुतयः साधीयस्यइति प्रतिश्रवणस्य कर्ता अस्याः धियः एतस्यकर्मणः पतिः पालयिता अदाभ्योरक्षोभिर्हिंसितुमशक्यः पुत्रोयजमानः पित्रोर्मातापित्रोरपीच्यं अन्तर्हितं यन्नाम तौ नजानीतः नामकरणवेलायां । तस्मात्तयोरपरिज्ञायमानं तत्तृतीयं नाम दिवोद्युलोकस्य रोचने दीप्यमाने सोमेभिषूयमाणेसति अधि दधाति अत्यन्तं धारयति । नक्षत्रव्यावहारिकनाम्नी प्रभाव्य सोमयाजीति तृतीयमस्यनामेति भगवताबौधायनेनोक्तं ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

अवं॑द्युता॒नः क॒लशाँ॑ अचिक्रद॒न्नृभि॒र्येमा॒नः कोश॒ आ हि॑र॒ण्यये॑ ।
अ॒भीमृ॒तस्य॑ दो॒हना॑ अनूष॒ताधि॑ त्रिपृ॒ष्ठ उ॒षसो॒ वि रा॑जति ॥ ३ ॥

अवं॑ । द्यु॒ता॒नः । क॒लशा॑न् । अ॒चि॒क्र॒द॒त् । नृऽभिः॑ । ये॒मा॒नः ।
कोशे॑ । आ । हि॒र॒ण्यये॑ । अ॒भि । ई॒म् । ऋ॒तस्य॑ । दो॒हना॑ः ।
अ॒नू॒ष॒त॒ । अधि॑ । त्रि॒ऽपृ॒ष्ठः । उ॒षसः॑ । वि । रा॒ज॒ति॒ ॥ ३ ॥

द्युतानः द्युतदीप्तौ दीप्यमानः नृभिः कर्मनेतृभिर्ऋत्विग्भिः हिरण्यये हिरण्मये कोशे अधिषवणचर्मणि तस्यहिरण्मयत्वं हिरण्यपाणिरभिषुणोतीति हिरण्यसंबन्धात् तादृशेकोशे येमानः छान्दसे कर्मणि लिटि कानचि रूपं नियम्यमानः सोमः ततः ऋतस्य सत्यभूतस्य यज्ञस्यदोहनादोग्धारः ऋत्विजईमेनं सोमम‍भ्यनूषत अभिष्टुवन्ति । ग्रावाणोवत्साऋत्विजोदुहन्तीति । तैत्तिरीयब्राह्मणे एषांदोग्धृत्वमभिहितं सोमः कलशान् द्रोणाभिधानान् प्रतिअवाचिक्रदत् अवक्रन्दति शब्दायते । ततः त्रिपृष्ठः त्रीणिसवनान्येव पृष्ठानि यस्य सतथोक्तः त्रिषु सवनेषु सोमस्य विद्यमानत्वात् त्रिचक्रादित्वात् उत्तरपदान्तोदात्तत्वं । तादृशः सोमः उषसोधि यागाहनि विराजति अधिशीङ्स्थासामितिद्वितीया । तेषु अहःसु विशेषेणदीप्यते । यद्वा राजतिरन्तर्णीतण्यर्थः अहानि प्रकाशयति ॥ ३ ॥

---

१ तै० सं० ६. २. ११.

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ चतुर्थी—

आद्रिभिःसुतोमतिभिश्चनोहितःप्ररोचयन्रोदसीमातराशुचिः।
रोमाण्यव्यासमयाविधावतिमधोर्धारापिन्वमानादिवेदिवे ॥ ४ ॥

अद्रिऽभिः। सुतः। मतिऽभिः। चनःऽहितः। प्रऽरोचयन्। रोदसी इति। मातरा। शुचिः। रोमाणि। अव्या। समया। वि। धावति। मधोः। धारा। पिन्वमाना। दिवेऽदिवे ॥ ४ ॥

मतिभिः। मनज्ञाने मंत्रेवृषेषपचमनेतिक्तिन्नुदात्तः। स्तुतिभिरद्रिभिर्ग्रावभिश्च सुतोभिषुतोचनोहितः चनसेन्नायहितः हितान्नोवा मातरा जगतोनिर्मात्र्यौ रोदसी द्यावापृथिव्यौ प्ररोचयन् स्वतेजसा प्रकाशयन् अतएव शुचिर्दीप्यमानः एवंविधः सोमः अव्यानि अविभवानि रोमाणि तैःकृतानिपवित्राणि समया अभितः समीपे विधावति विशेषेण रक्षति किंच पिन्वमाना अद्भिः सिच्यमाना मधोर्मदकरस्य सोमस्य धारा दिवेदिवे अन्वहं दीर्घसत्रेषु पवित्राण्युभयतः पवते ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

परिसोमप्रधन्वास्वस्तयेनृभिःपुनानोअभिवासयाशिरम्।
येतेमदाआहनसोविहायसस्तेभिरिन्द्रंचोदयदातवेमघम्॥५॥२३॥

परि। सोम। प्र। धन्व। स्वस्तये। नृऽभिः। पुनानः। अभि। वासय। आऽशिरम्। ये। ते। मदाः। आऽहनसः। विऽहायसः। तेभिः। इन्द्रम्। चोदय। दातवे। मघम् ॥ ५ ॥ २३ ॥

हे सोम स्वस्तये अविनाशाय परिप्रधन्व पात्राणि परितः प्रगच्छ धविर्गत्यर्थः। किंच नृभिः कर्मनेतृभिर्ऋत्विग्भिः पुनानः पूयमानस्त्वं आशिरमाश्रयणं क्षीरादिकमभिवासय आच्छादय संयोजयेतियावत्। आहनसः आहनवन्तोवचनवन्तइतियास्कः। शत्रूणामाभिमुख्येन हन्तारः

१ नि० ४. १५.

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अभिहन्यमाना अभिषूयमाणाः स्तुतिमन्तः शब्दवन्तोवा विहायसःमहन्नामैतत् महान्तस्तेत्वदीया येमदा मदहेतवोरसाः सन्ति तेभिस्तैः सोमैरस्माभिर्दीयमानैर्मघं मंहनीयं धनमस्मभ्यं दातवे दातुमिन्द्रं चोदय प्रेरय ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीये त्रयस्त्रिंशोवर्गः ॥ ३३॥

वेदार्थस्यप्रकाशेन तमोहार्दंनिवारयन् । पुमर्थांश्चतुरोदेयाद्विद्यातीर्थमहेश्वरः ॥ १ ॥

इतिश्रीमद्राजाधिराजपरमेश्वरवैदिकमार्गप्रवर्तकश्रीवीरबुक्कभूपालसाम्राज्यधुरंधरेणसायणाचार्येण विरचिते माधवीयेवेदार्थप्रकाशे ऋक्संहिताभाष्ये सप्तमाष्टके द्वितीयोध्यायः ॥ २ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

॥श्रीगणेशायनमः॥

यस्यनिःश्वसितंवेदा योवेदेभ्योखिलंजगत् । निर्ममे तमहंवन्दे विद्यातीर्थमहेश्वरं ॥ १ ॥

व्याख्यायाव्यहतप्रज्ञः सप्तमस्यद्वितीयकं । अध्यायंसायणामात्यस्तृतीयं व्याकरोत्यथ ॥ २ ॥

तत्र धर्तेतिपंचर्चं नवमंसूक्तं भार्गवस्यकवेरार्षं जागतं पवमानसोमदेवताकं । धर्तेत्यनुक्रान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

ॐम् धर्ता॒दि॒वःप॑वते॒कृत्व्यो॒रसो॒दक्षो॑दे॒वाना॑मनु॒माद्यो॒नृभिः॑ ।
हरिः॑सृजा॒नोअत्यो॒नसत्व॑भि॒र्वृथा॒पाजां॑सिकृणुतेन॒दीष्वा ॥ १ ॥

धर्ता । दिवः । पवते । कृत्व्यः । रसः । दक्षः । देवानाम् ।
अनुऽमाद्यः । नृऽभिः । हरिः । सृजानः । अत्यः । न । सत्वऽभिः ।
वृथा । पाजांसि । कृणुते । नदीषु । आ ॥ १ ॥

धर्ता सर्वस्यधारकः सोमोदिवोन्तरिक्षादन्तरिक्षस्थितादृशापवित्राद् पवते पूयते । कीदृशः सोमः कृत्व्यः कर्तव्यः शोध्यइत्यर्थः रसोरसात्मकः देवानांदक्षः बलप्रदः यद्वा दक्षः प्रवर्धनीयोदेवानामर्थाय तथा नृभिर्नेतृभिर्ऋत्विग्भिः अनुमाद्यः अनुमदनीयः स्तुत्योवा हरिर्हरितवर्णः सत्वभिः प्राणिभिः सृजानः सृज्यमानः अत्योन अश्वइव सयथा शिक्षितो वृथाअनायासेन गच्छति तद्वत् वृथा अप्रयत्नेन पाजांसि बलानि स्वीयान्वेगान् कृणुते कुरुते नदीषु वसतीवरीषु ताभिरित्यर्थः । आसिक्तइतिशेषः अयमभिषवसमयाभिप्रायः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

शूरो॒नधत्त॒आयु॑धा॒गभ॑स्त्यो॒ःस्वः॒सिषा॑सन्र॒थि॒रोगवि॑ष्टिषु ।
इन्द्र॑स्य॒शुष्म॑मी॒रय॑न्नप॒स्युभि॒रिन्दु॑र्हिन्वा॒नोअ॑ज्यतेमनी॒षिभिः॑॥२॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

शूरः । न । धत्ते । आयुधा । गभस्त्योः । स्वः । सिसासन् । रथिरः । गोऽइष्टिषु । इन्द्रस्य । शुष्मम् । ईरयन् । अपस्युऽभिः । इन्दुः । हिन्वानः । अज्यते । मनीषिऽभिः ॥ २ ॥

अयं सोमोगभस्त्योर्हस्तयोः आयुधा आयुधानि शूरोन शूरइव धत्ते धारयति स्वः स्वर्गं सुखसाधनं यज्ञंवा सिषासन् संभक्तुमिच्छन् रथिरोरथवान्। रथादिरच्प्रत्ययः। गविष्टिषु यजमानस्यगवामेषणेषु सत्सु यजमानार्थं गोसंभजनाय रथवानित्यर्थः। इन्द्रस्य शुष्मं बलं ईरयन् प्रेरयन्निन्दुः सोमोदेवः अपस्युभिः कर्मेच्छुभिः मनीषिभिः मेधाविभिर्ऋत्विग्भिः हिन्वानः प्रेर्यमाणः अज्यते गोभिः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

इन्द्रस्यसोमपवमानऊर्मिणातविष्यमाणोजठरेष्वाविश ।
प्रणःपिन्वविद्युदभ्रेवरोदसीधियानवाजाँउपमासिशश्वतः ॥ ३ ॥

इन्द्रस्य । सोम । पवमानः । ऊर्मिणा । तविष्यमाणः । जठरेषु । आ । विश । प्र । नः । पिन्व । विद्युत् । अभ्राऽइव । रोदसी इति । धिया । न । वाजान् । उप । मासि । शश्वतः ॥ ३ ॥

हे सोम पवमानः पूयमानस्त्वं तविष्यमाणो वर्धयिष्यमाणःसन् इन्द्रस्य जठरेषु ऊर्मिणा प्रभूतयाधारया विश जठरप्रदेशस्य बाहुल्यात् बहुवचनं। नोस्मदर्थं विद्युदभ्रेव अभ्राणीव सा यथा दोग्धि अभ्राणि तद्वत् प्रपिन्व धुक्ष रोदसी द्यावापृथिव्यौ। किंच धिया कर्मणान इदानीं नेतिसंप्रत्यर्थे शश्वतः बहुनामैतत् बहून् वाजान् अन्नानि उपसमीपे मासि निर्मासि ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

विश्वस्यराजापवतेस्वर्दृशऋतस्यधीतिमृषिषाळवीवशत् ।
यःसूर्यस्यासिरेणमृज्यतेपितामतीनामसमष्टकाव्यः ॥ ४ ॥

विश्वस्य । राजा । पवते । स्वःऽदृशः । ऋतस्य । धीतिम् । ऋषिषाट् । अवीवशत् । यः । सूर्यस्य । असिरेण । मृज्यते । पिता । मतीनाम् । असमष्टऽकाव्यः ॥ ४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

विश्वस्य जगतोराजा स्वामी सोमः पवते पूयते । स्वर्दृशः स्वर्गद्रष्टुः सर्वद्रष्टुर्वा ऋतस्य सत्यभूतस्येन्द्रस्य मनुष्यवाच्यनृतशब्दप्रतियोगिकस्य ऋतशब्दस्य देवार्थः तत्राप्यौचित्येनेन्द्रः प्रतिगृह्यते । तस्य धीतिं मतिं कर्मवा ऋषिषाट् ऋषीणामतीन्द्रियद्रष्टॄणां अभिभविता समहत्त्वेन स्वयमप्यृषिश्रेष्ठत्वादितिभावः । तथाचमंत्रान्तरं—ब्रह्मादेवानांपदवीःकवीनामितिं । ईदृशःसोमः अवीवशत् अकामयतेन्द्रस्यकर्म । यःसोमः सूर्यस्य देवस्यासिरेण क्षेपकेण रश्मिना मृज्यते असमष्टकाव्यः अन्यैःकविभिरव्याप्तकर्मा सोमोमतीनां अस्मदीयानां स्तुतीनां पिता पालकः स्वामी भवतीतिशेषः । यद्वा योमतीनां पिता असमष्टकाव्यश्चसन् मृज्यते सपवतइतिसंबन्धः ॥४॥

अथ पंचमी—

वृषेवयूथापरिकोशमर्षस्यपामुपस्थेवृषभःकनिक्रदत् ।
सइन्द्रायपवसेमत्सरिन्तमोयथाजेषामसमिथेत्वोतयः ॥ ५ ॥ १ ॥

वृषाऽइव । यूथा । परि । कोशम् । अर्षसि । अपाम् । उपऽस्थे ।
वृषभः । कनिक्रदत् । सः । इन्द्राय । पवसे । मत्सरिन्ऽतमः ।
यथा । जेषाम । समऽइथे । त्वाऽऊतयः ॥ ५ ॥ १ ॥

हे सोम त्वं वृषेव यूथा यूथानि वृषभइव सयथा तानि प्रविशति तद्वत् कोशं कोशवद्रसधारकं कलशं पर्यर्षसि परिगच्छसि । कुत्र स्थः सन् अपामुपस्थे अन्तरिक्षे कीदृशः सन् वृषभोवर्षिता कनिक्रदच्छब्दंकुर्वन् । सत्वं हे सोम इन्द्रायेद्रार्थं पवसे पूयसे मत्सरिन्तमोमादयितृतमस्त्वं यथा वयं जेषाम जयेम समिथे संग्रामे त्वोतयस्त्वयारक्षिताः सन्तः ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये प्रथमोवर्गः ॥ १ ॥

एषप्रकोशइति पंचर्चंदशमंसूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । एषइत्यनुक्रान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

एषप्रकोशेमधुमाँअचिक्रददिन्द्रस्यवज्रोवपुषोवपुष्टरः ।
अभीमृतस्यसुदुघाघृतश्चुतोवाश्राअर्षन्तिपयसेवधेनवः ॥ १ ॥

१ ऋ० सं० ७. ४. ७.।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

एषः । प्र । कोशे॑ । मधु॑ऽमान् । अ॒चि॒क्र॒द॒त् । इन्द्र॑स्य । वज्रः॑ ।
वपु॑षः । वपु॑ःऽतरः । अ॒भि । ई॒म् । ऋ॒तस्य॑ । सु॒ऽदुघाः॑ ।
घृ॒त॒ऽश्चुतः॑ । वा॒श्राः । अ॒र्ष॑न्ति॒ । पय॑सा॒ऽइव । धे॒नवः॑ ॥ १ ॥

एषोयं सोमोमधुमान् मधुररसः कोशे द्रोणकलशे प्राचिक्रदत् प्रकर्षेणशब्दायते कीदृश-एषः इन्द्रस्यवज्रो वज्रस्थानीयः बलकरत्वेन वज्रवत् प्रहरणसाधनत्वात् वज्रत्वोपचारः एष-एवहिसोमः वज्रे इन्द्रस्यसाधने तथा वपुषो बीजानांवप्तुरन्यस्माद्वपुष्टरः अतिशयेन वप्ता बी-जावापस्य सोमकर्तृकत्वात् । सोमोवैरेतोधाइतिश्रुतेः। ईमस्य ऋतस्य सत्यफलस्य सोमस्य धा-राइतिशेषः । अभ्यर्षन्ति अभिगच्छन्ति । कीदृश्यस्ताः सुदुघाः सुष्ठुदोग्ध्र्यः फलानां । घृतश्चुतः उदकस्य रसस्य वा क्षरयित्र्यः वाश्राः शब्दयन्त्यः किमिव पयसेव पयसायुक्ता वाश्राः धेन-वइवेति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया–

सपूर्व्यःपवतेयंदिवस्परिश्येनोमंथायदिषितस्तिरोरजः ।
समध्वआयुवतेवेविजानइत्कृशानोरस्तुर्मनसाहंबिभ्युषा ॥ २ ॥

सः । पू॒र्व्यः । प॒व॒ते॒ । यम् । दि॒वः । परि॑ । श्ये॒नः । म॒था॒यत् ।
इ॒षि॒तः । ति॒रः । रजः॑ । सः । मध्वः॑ । आ । यु॒व॒ते॒ । वेवि॑जानः ।
इत् । कृ॒शानोः॑ । अस्तुः॑ । मन॑सा । अह॑ । बि॒भ्यु॒षा ॥ २ ॥

सः सोमः पूर्व्यः प्रत्नः पवते पूयतेभिषूयतइत्यर्थः । यंसोमंदिवोद्युलोकात् श्येनइषितः स्वमात्राप्रेषितःसन् परिमथायत् पर्यमथ्नात् तिरस्तीर्णं तिरस्कुर्वन् । किंच रजः तृतीयंलोकं सए-व सोमो मध्वो मधुररसं सोमं आयुवते यौति पृथक्करोति द्युलोकात् स्वयं वेविजानइत् चल-न्नधोगच्छन् कृशानोः सोमपालस्य अस्तुः शरक्षेप्तुः सकाशाद्बिभ्युषा भीतेनमनसा अह सह मध्वआयुवतइतिसंबंधः । कृशानोः सोमपालत्वं ब्राह्मणेस्पष्टमुक्तं–कृशानुःसोमपालःसव्य-स्यपदः ॥ २ ॥

१ तै० ब्रा० १.८.१ । १ ऐ० ब्रा० ३.२६.

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ तृतीया—

तेनः पूर्वांसउपरासइन्दवोमहेवाजायधन्वन्तुगोमते ।
ईक्षेण्यासोअह्योनचारवोब्रह्मब्रह्मयेजुजुषुर्हविर्हविः ॥ ३ ॥

ते । नः । पूर्वासः । उपरासः । इन्दवः । महे । वाजाय । धन्वन्तु ।
गोऽमते । ईक्षेण्यासः । अह्यः । न । चारवः । ब्रह्मऽब्रह्म ।
ये । जुजुषुः । हविःऽहविः ॥ ३ ॥

ते वक्ष्यमाणाः पूर्वासः पूर्वे उपरासः उपरता अत्रेत्युपराः तादृशाइन्दवः सोमाः महे महते गोमते नोमह्यं वाजायान्नायान्नलाभार्थं धन्वन्तु गच्छन्तु प्राप्नुवन्तु । कीदृशाइन्दवः ईक्षेण्यासः ईक्षणीयाः संदर्शनीयाः अह्योन अह्यः स्त्रियः आहननात् ताइव सुवेषाःस्त्रियइव चारवोरमणीयाः । तेइत्युक्तं केइत्याह येइन्दवोब्रह्मब्रह्म सर्वमपिस्तावकंमंत्रजातं हविर्हविः सर्वमपिहविर्जातंच जुजुषुः सेवन्ते ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

अयंनोविद्वान्वनवद्वनुष्यतइन्दुःसत्राचामनसापुरुष्टुतः ।
इनस्ययःसदनेगर्भमादधेगवामुरुब्जमभ्यर्षतिव्रजम् ॥ ४ ॥

अयम् । नः । विद्वान् । वनवत् । वनुष्यतः । इन्दुः । सत्राचा ।
मनसा । पुरुऽस्तुतः । इनस्य । यः । सदने । गर्भम् । आऽदधे ।
गवाम् । उरुब्जम् । अभि । अर्षति । व्रजम् ॥ ४ ॥

अयमिन्दुः सोमोनोस्मान् वनुष्यतोहन्तुमिच्छतः शत्रून् विद्वान् जानन् हन्तुं वनवत् हन्तु तान् । केनसाधनेन सत्राचा सहांचता मनसा कीदृशः पुरुष्टुतः बहुभिःस्तुतः यः सोमोइनस्येश्वरस्याग्नेः सदनेस्थाने भूमौ वेद्यांवा वर्तमानोगर्भमादधे धारयत्योषधीषु यश्चगवामस्मदीयानां शत्रुभिरपहृतानामुरुब्जं प्रभूतानामपांपयसां जनकं व्रजमभ्यर्षति गच्छति सवनवदिति॥४॥

अथ पञ्चमी—

चक्रिर्दिवःपवतेकृत्व्योरसोमहाँअदब्धोवरुणोहुरुग्यते ।
असाविमित्रोवृजनेषुयज्ञियोत्योनयूथेवृषयुःकनिक्रदत् ॥ ५॥२॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

चक्रिः । दिवः । पवते । कृत्व्यः । रसः । महान् । अदब्धः । वरुणः । हुरुक् । यते । असावि । मित्रः । वृजनेषु । यज्ञियः । अत्यः । न । यूथे । वृषऽयुः । कनिक्रदत् ॥ ५ ॥ २ ॥

चक्रिः सर्वस्यकर्ता कृत्व्यः कर्मण्योरसोरसात्मकोमहान् गुणैरधिकः अदब्धः अहिंस्यः वरुणः हुरुक् कुटिलं यते गच्छते इतस्ततः परिचरतइत्यर्थः । तदर्थं दिवःसकाशात् पवते पूयते अन्तरिक्षस्थाद्दशापवित्रादित्यर्थः । किंच सोमः असावि सूयते कदा वृजनेषु अरिष्टेषुसत्सु तत्परिहारार्थं । कीदृशः समित्रः सर्वेषांमित्रभूतः यज्ञियोयष्टव्यः अत्योन अश्वइव यूथे वडवायूथे सयथावृषयुःसन् शब्दंकरोति तद्वदसौ वृषभोरसस्यवर्षिता कनिक्रदच्छब्दंकुर्वन् असावि इति ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये द्वितीयोवर्गः ॥ २ ॥

प्रराजावाचमिति पंचर्चमेकादशंसूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । प्रराजेत्यनुक्रान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

प्रराजावाचंजनयंन्नसिष्यददपोवसानोअभिगाइयक्षति ।
गृभ्णातिरिप्रमविरस्यतान्वांशुद्धोदेवानामुपयातिनिष्कृतम् ॥१॥

प्र । राजा । वाचम् । जनयन् । असिस्यदत् । अपः । वसानः । अभि । गाः । इयक्षति । गृभ्णाति । रिप्रम् । अविः । अस्य । तान्वा । शुद्धः । देवानाम् । उप । याति । निःऽकृतम् ॥ १ ॥

राजा राजमानोयं सोमोभिषूयमाणः सन् वाचं शब्दं जनयन् उत्पादयन् असिष्यदत्प्र-स्यन्दते । तथा अपोवसतीवरीर्वसानः आच्छादयन् गाः स्तुतीः अभि इयक्षति अभिगच्छति इयक्षतिर्गतिकर्मसुपठितः अस्यसोमस्य रिप्रं अनुपादेयत्वेन पापरूपं अभिषुतवल्लीशकलादिरूपं अविरविरोमनिर्मितं दशापवित्रं तान्वा स्वीयेन वस्त्रेण गृभ्णाति गृह्णाति शोधनसमये पश्चात् शुद्धोदेवानां निष्कृतं संस्कृतंस्थानं उपयाति उपगच्छति ॥ १ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ द्वितीया—

इन्द्रा॑य सोम॒ परि॑ षिच्यसे॒ नृभि॑र्नृ॒चक्षा॑ ऊ॒र्मिः क॒विर॑ज्यसे॒ वने॑ ।
पू॒र्वीर्हि ते॑ स्रु॒तय॑ः सन्ति॒ यात॑वे स॒हस्र॒मश्वा॒ हर॑यश्चमू॒षद॑ः ॥ २ ॥

इन्द्रा॑य । सो॒म॒ । परि॑ । सि॒च्य॒से॒ । नृऽभि॑ः । नृ॒ऽचक्षा॑ः ।
ऊ॒र्मिः । क॒विः । अ॒ज्य॒से॒ । वने॑ । पू॒र्वीः । हि । ते॒ । स्रु॒तय॑ः ।
सन्ति॑ । यात॑वे । स॒हस्र॑म् । अश्वा॑ः । हर॑यः । च॒मू॒ऽसद॑ः ॥ २ ॥

हे सोम त्वमिन्द्रायेन्द्रार्थं नृभिर्नेतृभिर्ऋत्विग्भिः परिषिच्यसे अभिषूयसे। तथा हेसोम नृचक्षाः नृणां यष्टॄणामनुग्रहेण द्रष्टा ऊर्मिः प्रेर्यमाणः प्रवृद्धोवा कविर्मेधावी च त्वं वनेउदके अज्यसे प्रेर्यसे पूर्वीर्बह्वोहि तेस्रुतयोमार्गाः छिद्राणिसन्ति यातवे यातुं। अल्पस्यसोमस्यापरिमितस्रुतिगमनासंभवात्तस्यबाहुल्यमाह चमूषदः अभिषवणफलकयोः सीदतः सहस्रं अपरिमिता अश्वा व्याप्ता हरयोहरितवर्णाः अंशवःसन्ति अथचेन्द्राय परिषिच्यसइत्युक्तत्वादिन्द्रस्यसोमागेसाधनयोः सद्भाव उत्तरार्धेनप्रतिपादितः। तेपुरातन्यः सरण्यः सन्तीन्द्रंप्रतियातुं। तथा सहस्रसंख्याकाहरितवर्णाः अश्वाश्च सन्ति अथचेन्द्राय चमूषदस्तवेति ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

स॒मु॒द्रिया॑ अप्स॒रसो॑ मनी॒षिण॒मासी॑ना अ॒न्तर॒भि सोम॑मक्षरन् ।
ता ईं॑ हिन्वन्ति ह॒र्म्यस्य॑ स॒क्षणिं॒ याच॑न्ते सु॒म्नं पव॑मान॒मक्षि॑तम् ॥ ३ ॥

स॒मु॒द्रिया॑ः । अ॒प्स॒रस॑ः । म॒नी॒षिण॑म् । आसी॑नाः । अ॒न्तः ।
अ॒भि । सोम॑म् । अ॒क्ष॒र॒न् । ताः । ई॒म् । हि॒न्व॒न्ति॒ । ह॒र्म्यस्य॑ ।
स॒क्षणि॑म् । याच॑न्ते । सु॒म्नम् । पव॑मानम् । अक्षि॑तम् ॥ ३ ॥

समुद्रियाः समुद्रसाधनत्वात्समुद्रमन्तरिक्षं तत्संबन्धिन्यः अप्सरसः काश्चनअंतर्यज्ञमध्ये आसीनाः पात्रेषुवर्तमानाः वसतीवर्योमनीषिणं मेधाविनं सोममभ्यक्षरन् अभिषूयमाणं सोममभिक्षरन्ति ताईं एनं पवमानं हर्म्यस्य हर्म्यवत्सुखकरस्य यागगृहस्य सक्षणिं चेतनशीलं हिन्वन्ति वर्धयन्ति पोषयन्ति तएते स्तोतारोवा पवमानं सोमं अक्षितमक्षीणं सुम्नं सुखं याचन्ते

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

प्रार्थयन्ते तत्रायंभावः काश्चनाप्सरसः सोमंराजानं मनीषिणंकामयमाना देवानपिपरित्यज्य स्वर्गादागत्य राज्ञःसमीपेस्थित्वा तस्यरसानाददते स्वरसेनवर्धयन्ति तंसुखं याचन्तइति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

गो॒जिन्नः॒सोमो॑रथ॒जिद्धि॑रण्य॒जित्स्व॒र्जिद॒ब्जित्प॑वतेसह॒स्र॒जित् ।
यंदे॒वास॑श्चक्रि॒रेपी॒तये॒मदं॒स्वादि॑ष्ठंद्र॒प्सम॑रु॒णंम॑यो॒भुव॑म् ॥ ४ ॥

गो॒ऽजित् । न॒ः । सोमः॑ । र॒थ॒ऽजित् । हि॒र॒ण्य॒ऽजित् । स्व॒ःऽजित् । अ॒प्ऽजित् । प॒व॒ते । स॒ह॒स्र॒ऽजित् । यम् । दे॒वासः॑ । च॒क्रि॒रे । पी॒तये॑ । मद॑म् । स्वादि॑ष्ठम् । द्र॒प्सम् । अ॒रु॒णम् । म॒य॒ःऽभुव॑म् ॥ ४ ॥

नोस्माकं गोजित् गवांजेता तथा रथजित् रथस्यजेता हिरण्यजित् हिरण्यजेता तथा स्वर्जित् स्वर्गस्य सुखस्यजेता अब्जित् अपांजेता सहस्रजित् सहस्रसंख्याकस्य धनस्यजेता सोमः पवते पूयते यंदेवासोदेवाश्चक्रिरेकृतवन्तः। किमर्थं पीतये पानाय कीदृशं सोमं मदं मदकरं स्वादिष्ठं स्वादुतमं द्रप्सं रसात्मकं अरुणं अरुणवर्णं मयोभुवं सुखस्यभावयितारं ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

ए॒तानि॒सोम॒पव॑मानोअस्म॒यु॒ःस॒त्यानि॑कृ॒ण्वन्द्रवि॑णान्यर्षसि ।
ज॒हि॒शत्रु॑मन्ति॒केदू॑र॒केच॒यउ॒र्वीं॑गव्यू॑ति॒मभ॑यंचनस्कृधि ॥ ५ ॥३॥

ए॒तानि॑ । सो॒म॒ । पव॑मानः । अ॒स्म॒ऽयुः । स॒त्यानि॑ । कृ॒ण्वन् । द्रवि॑णानि । अ॒र्ष॒सि । ज॒हि । शत्रु॑म् । अ॒न्ति॒के । दू॒र॒के । च॒ । यः । उ॒र्वीम् । गव्यू॑तिम् । अभ॑यम् । च॒ । न॒ः । कृ॒धि॒ ॥ ५ ॥ ३ ॥

हे सोम एतानि पूर्वमंत्रोक्तानि गवादीनि द्रविणानि सत्यानि कृण्वन् कुर्वन् पवमानः पूयमानः अर्षसि पवसे जहि च शत्रुं योस्मच्छत्रुरंतिके समीपे दूरके अत्यंतदूरे देशेच वर्तते तं जहि। तथा उर्वीं गव्यूतिं विस्तीर्णं मार्गं अभयं नोस्माकं कृधि कुरु ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये तृतीयोवर्गः ॥ ३ ॥

अचोदसइति पंचर्चं द्वादशंसूक्तं कश्यपस्य पूर्ववत् । अचोदसइत्यनुक्रान्तं । गतोविनियोगः ।

CSU-Shringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Shringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

तत्र प्रथमा—

अचोदसोनोधन्वन्त्विन्दवःप्रसुवानासोबृहद्दिवेषुहरयः।
विचनशन्नइषोअरातयोर्योनशन्तसनिषन्तनोधियः ॥ १ ॥

अचोदसः। नः। धन्वन्तु। इन्दवः। प्र। सुवानासः।
बृहत्ऽदिवेषु। हरयः। वि। च। नशन्। नः। इषः।
अरातयः। अर्यः। नशन्त। सनिषन्त। नः। धियः ॥१॥

अचोदसः अचोदनाः अनन्यप्रेरिताइन्दवः सोमाः नोस्माकं प्रधन्वंतु प्रगच्छन्तु धन्वतिर्गतिकर्मा कुत्र बृहद्दिवेषु प्रभूतदीप्तिषु यागेषु निमित्तेषु अथवा बृहद्दिवकुलजेषु मध्ये। नइतिसंबन्धः। कीदृशाइन्दवः सुवानासः सूयमाना हरयोहरितवर्णाः। किंच नोस्मभ्यं येच इषोन्नस्यअरातयः अदातारःसन्ति तेच विनशन्न विनश्यन्तु। तथा अर्यः अरयोपि नशान्त विनश्यन्तु सनिषंत संभजन्तुच नोधियोस्मदीयानि कर्माणि देवा अस्मत्प्रियभूतावा ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

प्रणोधन्वन्त्विन्दवोमदच्युतोधनावायेभिरर्वतोजुनीमसि।
तिरोमर्तस्यकस्यचित्परिह्वृतिंवयंधनानिविश्वधाभरेमहि ॥ २ ॥

प्र। नः। धन्वन्तु। इन्दवः। मदऽच्युतः। धना। वा। येभिः।
अर्वतः। जुनीमसि। तिरः। मर्तस्य। कस्य। चित्।
परिऽह्वृतिम्। वयम्। धनानि। विश्वधा। भरेमहि ॥ २ ॥

धन्वन्तु प्रगच्छन्तु नोस्माकमिन्दवः सोमाः मदच्युतो मदस्राविणोवा अथवा किंचिदित्यर्थः धना धनान्यपि प्रधन्वन्तु येभिर्यैःसोमैः अर्वतोबलवतः शत्रोःसमीपं जुनीमसि जुनीमः प्राप्नुमः कस्यचित् कस्यापिमर्तस्य मनुष्यस्य प्रबलस्य परिह्वृतिं परितोबाधांतिरस्तिरस्कुर्वन्तोवयंधनानि गवादिरूपाणि विश्वधा सर्वदा भरेमहि बिभृयाम ॥ २ ॥

अथतृतीया—

उतस्वस्याअरात्याअरिर्हिषउतान्यस्याअरात्यावृकोहिषः।
धन्वन्नतृष्णासमरीततॉअभिसोमजहिपवमानदुराध्यः ॥ ३ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

उत । स्वस्याः । अरात्याः । अरिः । हि । सः । उत । अन्यस्याः ।
अरात्याः । वृकः । हि । सः । धन्वन् । न । तृष्णा । सम् । अरीत ।
तान् । अभि । सोम । जहि । पवमान । दुःऽआध्यः ॥ ३ ॥

उतापिच ससोमः स्वस्या अरात्याः स्वीयस्यशत्रोः समीपं अरिः अभिगन्ताहननाय । उतापिच ससोमोन्यस्या अस्मदीयायाअरात्या अस्मच्छत्रोर्वृकोहि हिंसकः खलु । अरातिशब्दः स्त्रीलिंगोप्यस्ति । अथप्रत्यक्षकृतः धन्वन्नतृष्णा धन्व निरुदकोदेशः तस्मिंस्थितस्य तृष्णेव सायथा तंसमरीत प्राप्नोति तद्वत् तानुभयविधान्शत्रून् जहि । किंच हे सोम पवमान दुराध्यः शत्रुभिः दुःसाध्यस्त्वं जहि ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

दिवितेनाभापरमोयआददेपृथिव्यास्तेरुरुहुःसानविक्षिपः ।
अद्रयस्त्वाबप्सतिगोरधित्वच्य१प्सुत्वाहस्तैर्दुदुहुर्मनीषिणः ॥४॥

दिवि । ते । नाभा । परमः । यः । आऽददे । पृथिव्याः । ते ।
रुरुहुः । सानवि । क्षिपः । अद्रयः । त्वा । बप्सति । गोः । अधि ।
त्वचि । अप्ऽसु । त्वा । हस्तैः । दुदुहुः । मनीषिणः ॥ ४ ॥

हेसोम ते तव सपरमः उत्तरोंशो दिवि दिवः नाभा नाभौ द्युलोकस्य नाभिस्थानीयेदेशे अथवा नाभौ वृष्ट्यादेर्बंधके दिवि द्युलोकेवर्तते यआददे आदत्ते हविर्देवतारूपःसन् ते तव द्युलोकस्थांशस्यावयवाः पृथिव्याः सानवि समुच्छ्रितेदेशे पर्वतादिप्रदेशे क्षिपः क्षिप्ताः संतोरुरुहुः रोहन्ति त्वा त्वां द्युलोकस्थसोमांशभूतं अद्रयोग्रावाणोबप्सति भक्षयन्ति बप्सतिरत्तिकर्मा[1] । कुत्र गोरधित्वचि । अधीतिसप्तम्यर्थानुवादी । आनडुहे अधिषवणचर्मणीत्यर्थः । यद्यपीदानींतनाः कृष्णाजिनेभिषुण्वन्ति नगोचर्मणि तथापि तस्मिन् सोमोमीयते क्रयार्थं । तथाचसति यस्मिन्मिमीते तस्याधिषवणचर्मेति सूत्रात् मानसाधनस्यैव गोचर्मणोधिषवणचर्मत्वाभिधानादविरोधः । त्वा त्वां तथा अप्सु वसतीवरीषु दुदुहुर्दुहन्ति अद्भिराप्लाव्यदुहन्तीत्यर्थः । यद्वा अप्सूदकेषु रसेषुनिमित्तेषु दुदुहुः कैः साधनैः हस्तैर्हस्तोहन्तेरितिनिरुक्तं । केमनीषिणोमेधाविनोध्वर्य्वादयः॥४॥

---

[1] नि० १. ७.

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ पञ्चमी—

एवातंइन्दोसुभ्वंसुपेशंसंरसंतुञ्जन्तिप्रथमाअभिश्रियः ।
निदंनिदंपवमाननितारिषआविस्तेशुष्मोभवतुप्रियोमदः ॥५॥४॥

एव । ते । इन्दो इति । सुऽभ्वम् । सुऽपेशसम् । रसम् । तुञ्जन्ति ।
प्रथमाः । अभिऽश्रियः । निदम्ऽनिदम् । पवमान । नि । तारिषः ।
आविः । ते । शुष्मः । भवतु । प्रियः । मदः ॥ ५ ॥ ४ ॥

पूर्वत्राद्रयस्त्वांबप्सतीत्युक्तं तदेवोच्यते हे इन्दो सोम एव एवं इदानीं क्रियमाणप्रकारेण ते तव सुभ्वं शोभनभवनं सुपेशसं पेशइतिरूपनाम सुरूपं रसं प्रथमाः प्रथममेव यद्वा प्रथम-इतिमुख्यनाम प्रथमामुख्याः ग्रावाणः अध्वर्यवोवा अभिश्रियः अभिश्रयन्तःसन्तः तुंजन्ति प्रेरयन्ति। हे पवमान निदंनिदं अस्मन्निन्दकं सर्वमपिशत्रुं नितारिषः विनाशय। ते तव शुष्मो-बलकरः प्रियः प्रियभूतोमदः मदकरोरसः आविर्भवतु ॥५॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये चतुर्थोवर्गः ॥ ४ ॥

सोमस्यधारेति पंचर्चंत्रयोदशंसूक्तं भरद्वाजस्य वसुनाम्नआर्षं जागतं पवमानसोमदेवताकं तथाचानुक्रान्तं—सोमस्यवसुर्भारद्वाजइति । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

सोमस्यधारापवतेनृचक्षसऋतेनदेवान्हवतेदिवस्परि ।
बृहस्पतेरवथेनाविदिद्युतेसमुद्रासोनसवनानिविव्यचुः ॥ १ ॥

सोमस्य । धारा । पवते । नृऽचक्षसः । ऋतेन । देवान् । हवते ।
दिवः । परि । बृहस्पतेः । रवथेन । वि । दिद्युते । समुद्रासः । न ।
सवनानि । विव्यचुः ॥ १ ॥

सोमस्याभिषूयमाणस्य सा धारा पवते श्चोतते। कीदृशस्यसोमस्य नृचक्षसः नृणां यज-मानानांद्रष्टुः सच ऋतेन यज्ञेन देवान् सोमभाजइन्द्रादीन् हवते कुत्रदिवस्परि द्युलोकस्योपरि

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

वर्तमानान् बृहस्पतेः मंत्रपालकस्य स्तोतुः रवथेन शब्देन स्तोत्रेण विदिद्युते विद्योतते समुद्रासोन समुद्राइव पृथिवीं सवनानि यज्ञसंबन्धीनि विव्यचुः व्याप्नुवन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया–

यं त्वा वाजिन्नघ्न्या अभ्यनूषतायोहतं योनिमारोहसि द्युमान् ।
मघोनामायुः प्रतिरन्महि श्रव इन्द्राय सोम पवसे वृषा मदः ॥ २ ॥

यम् । त्वा । वाजिन् । अघ्न्याः । अभि । अनूषत । अयःऽहतम् ।
योनिम् । आ । रोहसि । द्युऽमान् । मघोनाम् । आयुः । प्रऽतिरन् ।
महि । श्रवः । इन्द्राय । सोम । पवसे । वृषा । मदः ॥ २ ॥

हे वाजिन् अन्नवत् सोम यं त्वा त्वां अघ्न्या अहननीयागावो अभ्यनूषत अभिष्टुवन्ति आशिरार्थं स्थिताः शब्दायन्तइत्यर्थः । सत्वं अयोहतं अयइतिहिरण्यनाम तेन तद्वान् पाणिर्लक्ष्यते हिरण्मयेनपाणिनाहतं संस्कृतं योनिं स्थानमारोहसि । द्युमान् दीप्तःसन् । अभियोनिमयोहतंमिति ह्युक्तं । किंच हे सोम मघोनां हविष्मतां यजमानानां आयुरायुष्यं महिमहत् श्रवोन्नं यशोवा प्रतिरन् वर्धयन्निन्द्रायेन्द्रार्थं पवसे पूयसे । वृषा वर्षको मदोमदकरश्च त्वम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया–

एन्द्रस्य कुक्षा पवते मदिन्तम ऊर्जं वसानः श्रवसे सुमङ्गलः ।
प्रत्यङ् स विश्वा भुवनाभि पप्रथे क्रीळन्हरिरत्यः स्यन्दते वृषा ॥ ३ ॥

आ । इन्द्रस्य । कुक्षा । पवते । मदिन्ऽतमः । ऊर्जम् । वसानः ।
श्रवसे । सुऽमङ्गलः । प्रत्यङ् । सः । विश्वा । भुवना । अभि ।
पप्रथे । क्रीळन् । हरिः । अत्यः । स्यन्दते । वृषा ॥ ३ ॥

अयं सोमः इन्द्रस्यकुक्षा कुक्षौ आपवते आसिच्यते किमर्थं श्रवसे तस्यान्नाय यष्टुर्वान्नसिध्यर्थं सोमोविशेष्यते–मदिन्तमः मादयितृतमः ऊर्जंवसानः बलकरं रसमाच्छादयन् । अपोवसानइंतिह्युक्तं । सुमंगलः शोभनमंगलमदः ससोमः प्रत्यङ् विश्वाभुवना सर्वाणिभूतजातानि

१ ऋ० सं० ६. ७. १६. । १ ऋ० सं० ६. ८. ६. ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अभिपप्रथे अभिप्रथयति दिव्युदितःसन् क्रीळन् वेद्यां संक्रीडमानोहरिर्हरितवर्णः अत्यः अतनकुशलः वृषावर्षकः स्यन्दते रसरूपेण ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी–

तंत्वांदेवेभ्योमधुमत्तमंनरःसहस्रधारंदुहतेदशक्षिपः ।
नृभिःसोमप्रच्युतोग्रावभिःसुतोविश्वांन्देवाँआपवस्वासहस्रजित् ॥ ४ ॥

तम् । त्वा । देवेभ्यः । मधुमत्ऽतमम् । नरः । सहस्रऽधारम् ।
दुहते । दश । क्षिपः । नृऽभिः । सोम । प्रऽच्युतः । ग्रावऽभिः ।
सुतः । विश्वान् । देवान् । आ । पवस्व । सहस्रऽजित् ॥ ४ ॥

हे सोम तं तादृशं त्वा त्वां देवेभ्यः इन्द्राद्यर्थं मधुमत्तमं अतिशयेन मधुमन्तं सहस्रधारं बहुधारायुक्तं दुहते दुहन्ति । के नरोनेतारः ऋत्विजोदशक्षिपः तेषां दशसंख्याका अंगुलयश्च हे सोम नृभिर्मनुष्यैः प्रच्युतोग्रावभिः सुतोभिषुतस्त्वं सहस्रजित् सहस्रसंख्याकस्यधनस्य जेता सन् विश्वान् देवान् आपवस्व ॥ ४ ॥

अथ पंचमी–

तंत्वांहस्तिनोमधुमन्तमद्रिभिर्दुहन्त्यप्सुवृषभंदशक्षिपः ।
इन्द्रंसोममादयन्दैव्यंजनंसिन्धोरिवोर्मिःपवमानोअर्षसि ॥ ५॥५॥

तम् । त्वा । हस्तिनः । मधुऽमन्तम् । अद्रिऽभिः । दुहन्ति ।
अप्ऽसु । वृषभम् । दश । क्षिपः । इन्द्रम् । सोम । मादयन् ।
दैव्यम् । जनम् । सिन्धोःऽइव । ऊर्मिः । पवमानः । अर्षसि ॥ ५॥५॥

तं तादृशं मधुमन्तं मधुररसं वृषभं कामानांवर्षकं त्वा त्वां हस्तिनः सुहस्तस्य दशक्षिपोंगुलयः अद्रिभिर्ग्रावभिरप्सु दुहंति । तादृश हेसोम इन्द्रं अन्यं दैव्यं जनं देवसंबन्धिनं संघं मादयन् सिंधोरूर्मिरिव पवमानः पूयमानः सन्नर्षसि गच्छसि ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये पंचमोवर्गः ॥ ५ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

प्रसोमस्येति पंचर्चंचतुर्दशंसूक्तं ऋषिदैवतेपूर्ववत् अंत्यात्रिष्टुप् शिष्टाजगत्यः। प्रसोमस्येत्यनुक्रान्तं। गतोविनियोगः।

तत्र प्रथमा—

प्रसोमस्यपवमानस्योर्मयइन्द्रस्ययन्तिजठरंसुपेशसः।
दध्नायदीमुन्नीतायशसागवांदानायशूरमुदमन्दिषुःसुताः॥ १॥

प्र। सोमस्य। पवमानस्य। ऊर्मयः। इन्द्रस्य। यन्ति।
जठरम्। सुऽपेशसः। दध्ना। यत्। ईम्। उत्ऽनीताः। यशसा।
गवाम्। दानाय। शूरम्। उत्ऽअमन्दिषुः। सुताः॥ १॥

सोमस्य पवमानस्य पूयमानस्य ऊर्मयोरसप्रवाहः इन्द्रस्य जठरं प्रयन्ति प्रगच्छन्ति सुपेशसः सुरूपाऊर्मयइतिसंबंधः यद्यदा ईमेतेसुताअभिषुताः सोमाः गवां यशसा बलभूतेन दध्नासहोन्नीताः सन्तोदानाय यजमानविषयाभिमतदानाय शूरं विक्रान्तमिन्द्रं उदमन्दिषुः उन्मादयन्ति तदा जठरंयन्ति॥ १॥

अथ द्वितीया—

अच्छाहिसोमःकलशाँअसिष्यददत्योनवोळ्हारघुवर्तनिर्वृषा।
अथादेवानामुभयस्यजन्मनोविद्वाँअश्नोत्यमुतइतश्चयत्॥ २॥

अच्छ। हि। सोमः। कलशान्। असिस्यदत्। अत्यः। न।
वोळ्हा। रघुऽवर्तनिः। वृषा। अथ। देवानाम्। उभयस्य।
जन्मनः। विद्वान्। अश्नोति। अमुतः। इतः। च। यत्॥ २॥

असौसोमः कलशानच्छाभिमुखं असिस्यदत् स्यन्दते कइव अत्योनवोळ्हा रथस्यवाहकःअश्वइव सयथा स्वगंतव्यमभिगच्छतितद्वत्। यद्वायमुत्तरत्रदृष्टान्तः—वोळ्हाश्वइव रघुवर्तनिः लघुगमनः वृषावर्षकश्च। अथापिच देवानां सोमसजोषामुभयस्योभयविधं जन्मनोजातं विद्वान् जानन् असिष्यदत् कलशान्। किं तदुभयं जन्मेति उच्यते यद्देवजातं अमुतोद्युलोकात् इतश्चास्माद्भूलोकाद्वाश्नोतिव्यामोति यज्ञं तस्योभयस्यजातं विद्वानितिसंबन्धः॥ २॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ तृतीया—

आनः॑सोम॒पव॑मानः॒किरा॒वस्विन्दो॒भव॑म॒घवा॒राध॑सो॒म॒हः ।
शिक्षा॑वयोधो॒वस॑वे॒सुचे॒तुना॒मानो॒गय॑मा॒रेअ॒स्मत्परा॑सिचः ॥ ३ ॥

आ । नः॒ । सो॒म॒ । पव॑मानः । कि॒र॒ । वसु॑ । इन्दो॒ इति॑ । भव॑ ।
म॒घऽवा॑ । राध॑सः । म॒हः । शिक्ष॑ । व॒य॒ःऽधाः॒ । वस॑वे । सु । चे॒तुना॑ ।
मा । नः॒ । गय॑म् । आ॒रे । अ॒स्मत् । परा॑ । सि॒चः॒ ॥ ३ ॥

आकिर सर्वतोविक्षिप नोस्मभ्यं । हे सोम पवमानः पूयमानस्त्वं । किंच वसुवासकंधनं गवादिरूपं । किंच हे इन्दो दीप्तसोम मघवा धनवांस्त्वं महोमहतो राधसोधनस्यभव । दातेतिशेषः । तथा हे वयोधाः अन्नस्यधातः सोम वसवे वासकाय परिचरतेमह्यं चेतुना कष्टेन प्रज्ञानेन सु सुखं कल्याणं शिक्ष देहि । नोस्मभ्यं प्रदेयं गयं धनं अस्मदारे अस्मत्तोदूरं मापरासिचः माप्रेरय ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

आनः॑पू॒षापव॑मानःसुरा॒तयो॑मि॒त्रोग॑च्छन्तु॒वरु॑णःस॒जोष॑सः ।
बृह॒स्पति॑र्म॒रुतो॑वा॒युर॒श्विना॒त्वष्टा॑सवि॒तासु॒यमा॒सर॑स्वती ॥ ४ ॥

आ । नः॒ । पू॒षा । पव॑मानः । सु॒ऽरा॒तयः॑ । मि॒त्रः । ग॒च्छ॒न्तु॒ ।
वरु॑णः । स॒ऽजोष॑सः । बृह॒स्पति॑ः । म॒रुत॑ः । वा॒युः । अ॒श्विना॑ ।
त्वष्टा॑ । स॒वि॒ता । सु॒ऽयमा॑ । सर॑स्वती ॥ ४ ॥

सुरातयः सुदानाः सजोषसः संगताः पूषादयोदेवा आगच्छन्तु नोस्मानस्माकंयज्ञंवा । तथा सुयमा यम्यते नियम्यतइति यमोविग्रहः सुविग्रहा सरस्वती चागच्छतु ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी—

उ॒भेद्यावा॑पृथि॒वीवि॑श्वमि॒न्वेअ॑र्य॒मादे॒वोअदि॑तिर्वि॒धा॒ता ।
भगो॒नृशंस॑उ॒र्व१॒॑न्तरि॑क्षं॒विश्वे॑दे॒वाःपव॑मानंजुषन्त ॥ ५ ॥ ६ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

उभे इति । द्यावापृथिवी इति । विश्वम्इन्वे इति विश्वम्ऽइन्वे ।
अर्यमा । देवः । अदितिः । विऽधाता । भगः । नृऽशंसः । उरु ।
अन्तरिक्षम् । विश्वे । देवाः । पवमानम् । जुषन्त ॥ ५ ॥ ६ ॥

विश्वमिन्वे । इन्वतिर्व्याप्तिकर्मा । सर्वव्यापिन्यावुभेद्यावापृथिवी द्यावापृथिव्यौ अर्यमादयस्त्रयश्च भगश्च नृशंसोनृभिः शंसनीयः उर्वन्तरिक्षंच विश्वेदेवाश्च पवमानं पूयमानं सोमं जुषन्त सेवन्ते ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये षष्ठोवर्गः ॥ ६ ॥

असावीतिपंचर्चं पंचदशंसूक्तं ऋष्याद्याः पूर्ववत् । अस्यानुक्रमणिका—असावीतित्रिष्टुबन्तइति । अनेनद्विवचनेन प्रकृतयोः प्रसोमस्येत्यादिकयोर्द्वयोरपि त्रिष्टुन्तता प्रतिपादिता । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

असाविसोमोअरुषोवृषाहरीराजेवदस्मोअभिगाअचिक्रदत् ।
पुनानोवारंपर्येत्यव्ययंश्येनोनयोनिंघृतवन्तमासदम् ॥ १ ॥

असावि । सोमः । अरुषः । वृषा । हरिः । राजाऽइव । दस्मः ।
अभि । गाः । अचिक्रदत् । पुनानः । वारम् । परि । एति ।
अव्ययम् । श्येनः । न । योनिम् । घृतऽवन्तम् । आऽसदम् ॥ १ ॥

सोम । असावि अभिषुतोभूत् कीदृशः सोमः अरुष आरोचमानः वृषावर्षको हरिर्हरितवर्णः । सच राजेव दस्मोदर्शनीयः सन् गाउदकानि अभिलक्ष्य अचिक्रदच्छब्दंकरोति स्वरसनिर्मोकसमये । पश्चात्पुनानः पूयमानः अव्ययंवारं वालं दशापवित्रं पर्येति श्येनोन श्येनइव योनिं स्वकीयंस्थानं घृतवन्तमुदकवन्तं आसदं आसदनाय पवतइतिशेषः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

कविर्वेधस्यापर्येषिमाहिनमत्योनमृष्टोअभिवाजमर्षसि ।
अपसेधन्दुरितासोममृळयघृतंवसानःपरियासिनिर्णिजम् ॥ २ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

कविः । वेधस्या । परि । एषि । माहिनम् । अत्यः । न । मृष्टः ।
अभि । वाजम् । अर्षसि । अपऽसेधन् । दुःऽइता । सोम ।
मृळय । घृतम् । वसानः । परि । यासि । निःऽनिजम् ॥ २ ॥

हे सोम कविः क्रान्तदर्शी सन् वेधस्या यागविधानेच्छया माहिनं मंहनीयं पवित्रं पर्येषि परिगच्छसि पश्चान्मृष्टः प्रक्षालितः अत्योन अश्वइव वाजं संग्राममभ्यर्षसि । हे सोम दुरिता अस्माकं दुरितानि अपसेधन् परिहरन् मृळय सुखय । घृतमुदकं वसानआच्छादयन् परियासि अभिगच्छसि । किं निर्णिजं निर्णेजकं पवित्रं ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

पर्जन्यःपितामहिषस्यपर्णिनोनाभापृथिव्यागिरिषुक्षयंदधे ।
स्वसारआपोअभिगाउतासरन्त्संग्रावभिर्नसतेवीतेअध्वरे ॥ ३ ॥

पर्जन्यः । पिता । महिषस्य । पर्णिनः । नाभा । पृथिव्याः ।
गिरिषु । क्षयम् । दधे । स्वसारः । आपः । अभि । गाः । उत ।
असरन् । सम् । ग्रावऽभिः । नसते । वीते । अध्वरे ॥ ३ ॥

यस्य महिषस्य महतः पर्णिनः पर्णवतः पतनवतोवा सोमस्य पर्जन्यः पिता जनकः ससोमः पृथिव्या नाभा नाभौ नाभिस्थानीये हविर्धानीये गिरिषु गिरिसंबन्धिग्रावसु क्षयं निवासं दधे धारयत्यभिषवसमये । उतापि स्वसारोंगुलय आपोवसतीवर्योगाः आशिरार्थाः स्तुतयोवाअभ्यसरन् अभिसरन्ति संनसते संगच्छतेच ग्रावभिः साकं । कुत्र वीते कान्ते अध्वरे यज्ञे ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

जायेवपत्यावधिशेवमंहसेपज्रायागर्भशृणुहिब्रवीमिते ।
अन्तर्वाणीषुप्रचरासुजीवसेनिन्द्योवृजनेसोमजागृहि ॥ ४ ॥

जायाऽइव । पत्यौ । अधि । शेवं । मंहसे । पज्रायाः । गर्भ ।
शृणुहि । ब्रवीमि । ते । अन्तः । वाणीषु । प्र । चर ।
सु । जीवसे । अनिन्द्यः । वृजने । सोम । जागृहि ॥ ४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

जायेवपत्यौ जाया यथा स्वभार्या भर्तरि सुखंप्रयच्छति तद्वत् । शेव शेवं द्वितीयायाः आम् भावाभावश्छान्दसः सुखं मंहसे प्रयच्छसि यजमाने । हे पज्राया: गर्भ सोम श्रृणुहि श्रृणु स्तुतीः यास्तेतुभ्यं ब्रवीमि । पजिर्गतिकर्मा । पज्रापृथिवीत्याहुः अपिवा माध्यमिकावाक् पज्रा भूमावोषधिरूपेण जातत्वाद्गर्भत्वं माध्यमिकायावाचोपि वृष्टिसाधनत्वात्तत्पुत्रत्वं । सत्वं वाणीषु वाक्षु स्तुतिष्वन्तर्मध्ये सुसुष्ठु प्रचर जीवसेस्माकं जीवनाय हे सोम अनिन्द्यः स्तुत्यस्त्वं वृजनेस्माकं शत्रुबले जागृहि बुद्धोभव ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी–

यथापूर्वेभ्यःशतसाअमृध्रःसहस्रसाःपर्ययावाजमिन्दो ।
एवापवस्वसुवितायनव्यसेतवव्रतमन्वापःसचन्ते ॥ ५ ॥ ७ ॥

यथा । पूर्वेभ्यः । शतऽसाः । अमृध्रः । सहस्रऽसाः । परिऽअयाः ।
वाजम् । इन्दो इति । एव । पवस्व । सुविताय । नव्यसे ।
तव । व्रतम् । अनु । आपः । सचन्ते ॥ ५ ॥ ७ ॥

हे इन्दोसोम यथापूर्वेभ्योमहर्षिभ्यः स्तोतृभ्यः शतसाः शतसंख्याकस्यधनस्यदाता अमृध्रः अभवः तथा सहस्रसाश्च वाजमन्नं तस्यदाताचसन् पर्ययाः परिगच्छेः एवमेवमिदानीमपि नव्यसे नवतराय सुवितायाभ्युदयाय पवस्व क्षर । तव व्रतंकर्म अन्वापोवसतीवर्यः सचन्ते अतः पवस्व ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये सप्तमोवर्गः ॥ ७ ॥

पवित्रंतइति पंचर्चंषोडशंसूक्तं आंगिरसस्य पवित्रस्यार्षं जागतं पवमानसोमदेवताकं तथाचानुक्रान्तं–पवित्रंतेपवित्रइति । अभिष्टवे आद्येऋचौवक्तव्ये । सूत्रितंच–पवित्रंतेविततंब्रह्मणस्पतइतिद्वे वियत्पवित्रंधिषणाअतन्वतेति ।

तत्र प्रथमा–

पवित्रंतेविततंब्रह्मणस्पतेप्रभुर्गात्राणिपर्येषिविश्वतः ।
अतप्ततनूर्नतदामोअश्नुतेशृतासइद्वहन्तस्तत्समाशत ॥ १ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

पवित्रम् । ते । विऽततम् । ब्रह्मणः । पते । प्रऽभुः । गात्राणि । परि । एषि । विश्वतः । अतप्तऽतनूः । न । तत् । आमः । अश्नुते । शृतासः । इत् । वहन्तः । तत् । सम् । आशत ॥ १ ॥

हे ब्रह्मणस्पते मंत्रस्यस्वामिन् सोम ते पवित्रं शोधकं अंगं विततं सर्वत्र विस्तृतं सप्रभुः प्रभविता त्वं गात्राणि पातुरंगानि पर्येषि परिगच्छसि । विश्वतः सर्वतः तव तत्पवित्रं अतप्ततनूः पयोव्रतादिना असंतप्तगात्रः आमः अपरिपक्वोनाश्नुते नव्याप्नोति । शृतासइव शृताएव परिपक्वाएव वहन्तोयागं निर्वहन्तः तत्पवित्रं समाशत व्याप्नुवन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

तपोष्पवित्रंविततंदिवस्पदेशोचन्तोअस्यतन्तवोव्यस्थिरन् ।
अवन्त्यस्यपवीतारमाशवोदिवस्पृष्ठमधितिष्ठन्तिचेतसा ॥ २ ॥

तपोः । पवित्रम् । विऽततम् । दिवः । पदे । शोचन्तः । अस्य । तन्तवः । वि । अस्थिरन् । अवन्ति । अस्य । पवितारम् । आशवः । दिवः । पृष्ठम् । अधि । तिष्ठन्ति । चेतसा ॥ २ ॥

तपोः शत्रूणांतापकस्य सोमस्य पवित्रं शोधकमंगं तेजोवादिवस्पदे द्युलोकस्योच्छ्रिते स्थाने विततं विस्तृतं । तृतीयस्यामितोदिविसोमआसीदितिब्राह्मणं[1] । अस्यतन्तवोंशवः शोचन्तोदीप्यमाना व्यस्थिरन्विविधं तिष्ठन्ति पृथिव्यां हविर्धानेवा अस्यसोमस्यआशवः शीघ्रगामिनोरसा अवन्ति रक्षन्ति । कं पवितारं पावयितारं यजमानमवन्ति रक्षन्ति होमद्वारा । पश्चात् हुताः दिवोद्युलोकस्यपृष्ठं पृष्ठभागमुन्नतदेशं चेतसाबुध्यादेवगमनेच्छावत्या अधितिष्ठन्ति आश्रयन्ते ॥ २ ॥

अभिष्टवे अरूरुचदित्येषा आवपनीया । सूत्रितंच—ईळेद्यावापृथिवीइति प्रागुत्तमाया-अरूरुचदुषसःपृश्निरग्रियइत्यावपेतेति ।

---

१ तै० ब्रा० ३. २. १. ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

सैषासूक्ते तृतीया—

अरूरुचदुषसःपृश्निरग्रियउक्षाबिभर्तिभुवनानिवाजयुः ।
मायाविनोममिरेअस्यमाययानृचक्षसःपितरोगर्भमादधुः ॥ ३ ॥

अरूरुचत् । उषसः । पृश्निः । अग्रियः । उक्षा । बिभर्ति ।
भुवनानि । वाजऽयुः । मायाऽविनः । ममिरे । अस्य ।
माययां । नृऽचक्षसः । पितरः । गर्भम् । आ । दधुः ॥ ३ ॥

उषसःसंबन्धी पृश्निरादित्यः । पृश्निरादित्योभवतिप्राश्नुतएनंवर्णइतिनिरुक्तं । अग्रियो मुख्यः सोयंसोमः अरूरुचत् रोचयति सउक्षा जलस्यसेक्ता बिभर्ति पुष्णात्युदकेन भुवनानि भूतजातानि वाजयुः तेषामन्नमिच्छन् मायाविनः मायाप्रज्ञा प्रज्ञावन्तः अस्यसोमस्य मायया प्रज्ञया ममिरे निर्मांति सोमस्यैकैकांशपानेनजातबलाअग्न्यादयः स्वस्वव्यापारेणजगत्सृजंतीत्यर्थः । तथास्यमायया नृचक्षसोनृणांद्रष्टारः पालकादेवाः अंगिरसः पितरोवागर्भमादधुः धारयंति ओषधीषु वा अत्रसूर्यात्मासोमःस्तूयते सूर्यरश्म्यनुगमाधीनवर्धनाच्चन्द्रस्य । अयमुषसः पृश्निःसविता अरूरुचत् रोचयति सर्वंरोचतेवा शिष्टंसमानं । तत्संबंधिनः नृचक्षसः नृणांद्रष्टारः पितरोजगद्रक्षकारश्मयोगर्भमादधुः वृष्ट्यर्थम् ॥ ३ ॥

अभिष्टवे खरमवेक्ष्यमाणो गंधर्वइत्थेत्येतांपठेत् । सूत्रितंच—गधर्वइत्थापदमस्यरक्षतीति खरमवेक्ष्येति ।

सैषा चतुर्थी—

गन्धर्वइत्थापदमस्यरक्षतिपातिदेवानांजनिमान्यद्भुतः ।
गृभ्णातिरिपुंनिधयानिधापतिःसुकृत्तमामधुनोभक्षमाशत ॥ ४ ॥

गन्धर्वः । इत्था । पदम् । अस्य । रक्षति । पाति । देवानाम् ।
जनिमानि । अद्भुतः । गृभ्णाति । रिपुम् । निऽधया । निधाऽपतिः ।
सुकृत्ऽतमाः । मधुनः । भक्षम् । आशत ॥ ४ ॥

१ नि० २. १४ ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

गंधर्वः उदकानांस्तुतीनांवाधारक आदित्यः अस्य सोमस्यपदं स्थानं द्युसंबन्धिनं इत्थासत्यं रक्षति । सोयंसोमोदेवानां जनिमानि जन्मानि देवानित्यर्थः पातिरक्षति । अद्भुतोमहान् । किंचायंरिपुं अस्मद्वैरिणं निधया निधा पाश्या पाशसमूहेन गृभ्णाति गृह्णाति निधापतिः पशुसमूहस्वामी तस्यास्यमधुनः मधुररसस्यभक्षं सुकृत्तमाः अतिशयेनसुकृतकर्तारः एवआशत प्राप्नुवन्ति ॥ ४ ॥

अन्तिमेप्रवर्ग्ये परिधानीयायाःपूर्वं हविर्हविष्मइत्येषावपनीया। सूत्रितंच–उत्तमेप्रागुत्तमायाहविर्हविष्मोमहिसद्मदैव्यमित्यावपेतेति ।

सैषा पंचमी–

ह॒विर्ह॑विष्मो॒महि॒सद्म॒दैव्यं॒नभो॒वसा॑नः॒परि॑यास्यध्व॒रम् ।
राजा॑प॒वित्र॑रथो॒वाज॒मारु॑हः॒सहस्र॑भृष्टिर्जयसि॒श्रवो॑बृ॒हत् ॥५॥८॥

ह॒विः । ह॒वि॒ष्म॒ः । महि॑ । सद्म॑ । दैव्य॑म् । नभ॑ः । वसा॑नः ।
परि॑ । या॒सि॒ । अ॒ध्व॒रम् । राजा॑ । प॒वित्र॑ऽरथः । वाज॑म् । आ ।
अ॒रु॒हः॒ । स॒हस्र॑ऽभृष्टिः । ज॒य॒सि॒ । श्रव॑ः । बृ॒हत् ॥ ५ ॥ ८ ॥

हे हविष्मः हविरित्युदकनाम उदकवन् सोम हविर्भूतं नभ उदकनामैतत् उदकरसमित्यर्थः वसानः आच्छादयन् महि महत् दैव्यंसद्म यागगृहं परियासि परिगच्छस्यध्वरंनिवोढुं । किंच हे सोम राजा पवित्ररथश्च वाजं संग्रामं आरुहः आरोहसि यद्वा तत्रतत्र संग्रामवाचकेनशब्देन यज्ञव्यवहारदर्शनादत्र वाजोयज्ञाख्यसंग्रामः तमारुहः यथाकश्चिद्राजा रथमारुह्य स्वस्थानंप्रविशति तद्वदितिभावः । किंच सहस्रभृष्टिः बहुभ्रंशः अपरिमितगमनइत्यर्थः । अथवा भृष्टिरायुधं असंख्यातायुधःसन् बृहत्श्रवः महदन्नं जयसि अस्माकं ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीयेष्टमोवर्गः ॥ ८ ॥

पवस्वदेवमादनइति पंचर्चंसप्तदशंसूक्तं वाचापुत्रस्य प्रजापतेरार्षं जागतं पवमानसोमदेवताकं । तथाचानुक्रान्तं–पवस्ववाच्यः प्रजापतिरिति । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा–

पव॑स्वदेव॒माद॑नो॒विच॑र्षणिर॒प्साइन्द्रा॑य॒वरु॑णायवा॒यवे॑ ।
कृ॒धीनो॑अ॒द्यवरि॑वःस्वस्ति॒मदु॑रुक्षि॒तौगृ॑णीहि॒दैव्यं॒जन॑म् ॥ १ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

पवस्व । देवऽमादनः । विऽचर्षणिः । अप्साः । इन्द्राय । वरुणाय ।
वायवे । कृधि । नः । अद्य । वरिवः । स्वस्तिऽमत् । उरुऽक्षितौ ।
गृणीहि । दैव्यम् । जनम् ॥ १ ॥

हे सोम देवमादनो देवानांमादयिता विचर्षणिः विद्रष्टा अप्साः अपांदातात्वं पवस्व क्षर । कस्मै इन्द्राय वरुणाय वायवे नोस्माकं वरिवोधनं स्वस्तिमत् । स्वस्तात्यविनाशनाम । तद्वद्धनं अद्य इदानीं कृधि कुरु । उरुक्षितौ विस्तीर्णायांभूमौ यज्ञसंबन्धिन्यां दैव्यंजनं देवसंबन्धिनंसंघं जनशब्दःसंघवाची तंगृणीहि गृणातिःशब्दकर्मा शब्दय यथा त्वदीयाभिषवशब्दंश्रुत्वा देवाआगच्छन्ति तथागृणीहीत्यर्थः । अथवा दैव्यंजनमित्यृषिः स्वात्मानमाह देवसंबंधिनंजनं मांगृणीहि साधुसंभक्तेति शब्दय ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

आयस्तस्थौभुवनान्यमर्त्योविश्वानिसोमःपरितान्यर्षति ।
कृण्वन्त्संचृतंविचृतमभिष्टयइन्दुःसिषक्त्युषसंनसूर्यः ॥ २ ॥

आ । यः । तस्थौ । भुवनानि । अमर्त्यः । विश्वानि । सोमः ।
परि । तानि । अर्षति । कृण्वन् । सम्ऽचृतम् । विऽचृतम् ।
अभिष्टये । इन्दुः । सिसक्ति । उषसम् । न । सूर्यः ॥ २ ॥

यः अमर्त्योदेवः सोमोभुवनानि लोकानातस्थौ आस्थितवान् तानि विश्वानि सर्वाणि भुवनानि पर्यर्षति परितोगच्छति परितोरक्षतीत्यर्थः । सोयमिंदुः यज्ञं यजमानंवा संचृतं देवैःफलैर्वा संबद्धं कृण्वन् कुर्वन् विचृतं असुरादिभिः दुःखैर्वाविमुक्तं कृण्वन् अभितोयागाय सिषक्ति सेवते यज्ञं । उषसंनसूर्यः सूर्यउषसमिव । यथा । अभिष्टये अभितोगमनाय प्राणिनां संचृतं प्रकाशैःसंयुक्तं विचृतं तमोभिर्विमुक्तंच लोकंकुर्वन्नुषसं सेवते तद्वत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

आयोगोभिःसृज्यतओषधीष्वादेवानांसुम्नइषयन्नुपावसुः ।
आविद्युतापवतेधारयासुतइन्द्रंसोमोमादयन्दैव्यंजनम् ॥ ३ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

आ । यः । गोभिः । सृज्यते । ओषधीषु । आ । देवानाम् । सुम्ने । इषयन् । उपऽवसुः । आ । विऽद्युता । पवते । धारया । सुतः । इन्द्रम् । सोमः । मादयन् । दैव्यम् । जनम् । ॥ ३ ॥

यः सोमोगोभिः रश्मिभिः आसृज्यते ओषधीषु यंसोमं स्थापयन्तीत्यर्थः । किमर्थं देवानां सुम्ने सुखे निमित्तेसति कीदृशोयः इषयन् देवान् प्राप्तुमिच्छन् इषगतौ । धनमिच्छन्वा तथा उपावसुः शत्रुभ्यः सकाशात्प्राप्तधनः ससोमो विद्युता विद्योतमानया धारया आपवते सुतःसन् । किंकुर्वन् दैव्यं देवस्वामिनं इन्द्रं जनं देवसंबंधिसंघं मादयन् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

एषस्यसोमःपवतेसहस्रजिद्धिन्वानोवाचमिषिरामुषर्बुधम् । इन्दुःसमुद्रमुदियर्तिवायुभिरेन्द्रस्यहार्दिकलशेषुसीदति ॥ ४ ॥

एषः । स्यः । सोमः । पवते । सहस्रऽजित् । हिन्वानः । वाचम् । इषिराम् । उषःऽबुधम् । इन्दुः । समुद्रम् । उत् । इयर्ति । वायुऽभिः । आ । इन्द्रस्य । हार्दि । कलशेषु । सीदति ॥ ४ ॥

एषः स्यः सः सोमः पवते पूयते । कीदृशएषः सहस्रजित् सहस्रजेता किंकुर्वन् वाचं ऋत्विजां स्तुतिरूपांवाचं हिन्वानः प्रेरयन् कीदृशींवाचं इषिरां गमनशीलां स्तुत्यंप्रतिगंत्रीं उषर्बुधं उषसिप्रबुद्धं सोयमिन्दुः सोमः समुद्रं समुद्रियंरसं उदियर्ति उद्गमयति । वायुभिर्गंतृभिरध्वर्य्वादिभिः वायुरेववाप्रेर्यमाणः सन् तथेन्द्रस्यहार्दि हार्दं प्रियं तद्धार्दीन्द्रस्य प्रियवद्यथाभवति तथा कलशेषु द्रोणकलशप्रभृतिष्वासीदति ॥ ४ ॥

अथ पंचमी—

अभित्यंगावःपयसापयोवृधंसोमंश्रीणंतिमतिभिःस्वर्विदम् । धनंजयःपवतेकृत्व्योरसोविप्रःकविःकाव्येनास्वर्चनाः ॥ ५ ॥ ९ ॥

अभि । त्यम् । गावः । पयसा । पयःऽवृधम् । सोमम् । श्रीणन्ति । मतिऽभिः । स्वःऽविदम् । धनम्ऽजयः । पवते । कृत्व्यः । रसः । विप्रः । कविः । काव्येन । स्वःऽचनाः ॥ ५ ॥ ९ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

त्यं तं पयोवृधं पयसोवर्धकं सोमं गावः पयसा स्वकीयेन क्षीरेण अभिश्रीणन्ति श्रयणं कुर्वन्ति। योमतिभिः स्तुतिभिः सर्वंप्रयच्छति तं स्वर्विदं सोमं श्रीणन्ति सधनंजयः शत्रुधनानां जेतासोमः काव्येन कर्मणापवते पूयते। कीदृशः सकृत्व्यः कर्मण्यः रसोरसरूपः विप्रोमेधावी कविः क्रांतप्रज्ञः स्वर्चनाः सर्वान्नः चनइत्यन्ननाम ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये नवमोवर्गः ॥ ९ ॥

इन्द्रायइति द्वादशर्चंअष्टादशंसूक्तं भृगुगोत्रस्य वेनस्यार्षं पवमानसोमदेवताकं एकादशी-द्वादश्यौत्रिष्टुभौ शिष्टाजगत्यः। तथाचानुक्रान्तं—इन्द्रायद्वादश वेनोभार्गवोद्विनिष्टुबन्तमिति। गतोविनियोगः।

तत्र प्रथमा—

इन्द्रा॑यसोमसु॒षु॑तः॒परि॑स्र॒वापामी॑वाभवतु॒रक्षं॑सास॒ह ।
माते॒रसं॑स्यमत्सतद्व॒या॒वि॒नो॒द्रवि॑णस्वन्तइ॒हस॒न्त्विन्द॑वः ॥ १ ॥

इन्द्रा॑य । सो॒म॒ । सु॒ऽसु॑तः । परि॑ । स्र॒व॒ । अप॑ । अमी॑वा । भ॒व॒तु॒ ।
रक्षं॑सा । स॒ह । मा । ते॒ । रसं॑स्य । म॒त्स॒त॒ । द्व॒या॒विनं॑ः ।
द्रवि॑णस्वन्तः । इ॒ह । स॒न्तु॒ । इन्द॑वः ॥ १ ॥

हे सोम त्वं सुषुतः सुष्ठु अभिषुतःसन् इन्द्राय इन्द्रार्थं परिस्रव परितःस्रव गच्छ रसंमुंच। अमीवारोगः रक्षसासह अपभवतु अपगतोवियुक्तोभवतु ते तव रसस्य स्वांशंरसंपीत्वा माम-त्सत मामाद्यन्तु के द्वयाविनः द्वयं सत्यानृतं तेनयुक्ताः पापिनइत्यर्थः किंच इन्दवस्तेरसाः इ-हास्मिन्यज्ञे द्रविणस्वन्तः धनवंतः सन्तु भवन्तु ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अ॒स्मान्त्सम॒र्ये॑प॑वमानचोदय॒दक्षो॑दे॒वाना॒मसि॒हि॒प्रि॒योमद॑ः ।
ज॒हिशत्रूँ॑र॒भ्याभ॑न्दना॒य॒तःपिबे॑न्द्र॒सोम॒मव॑नो॒मृधो॑जहि ॥ २ ॥

अ॒स्मान् । स॒ऽम॒र्ये । प॒व॒मा॒न॒ । चो॒द॒य॒ । दक्षं॑ः । दे॒वाना॑म् । असि॑ ।
हि । प्रि॒यः । मद॑ः । ज॒हि । शत्रू॑न् । अ॒भि । आ । भ॒न्द॒ना॒ऽय॒तः ।
पिब॑ । इ॒न्द्र॒ । सोम॑म् । अव॑ । नः॒ । मृध॑ः । ज॒हि॒ ॥ २ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे पवमानसोम अस्मान्समर्ये संग्रामे चोदय प्रेरय दक्षोऽसि समर्थः खलु भवसि देवानांमध्ये। यद्वा देवानां प्रीणनाय दक्षोसि यद्वा दक्षस्त्वं देवानांप्रियः प्रियकरोमदोमादयितासि हि। जहिचशत्रूनस्माकं अभ्यागच्छचास्मान्प्रति। भंदनायतः भंदनाःस्तुतयः भंदतेःस्तुतिकर्मणः ताइच्छतः पिब हे इन्द्र सोमं अवजहि नोस्माकं संग्रामकारिणो जहि मृधः संग्रामात् ॥ २ ॥

अथ तृतीया–

अदं॑ब्धइन्दोपवसेम॒दिन्त॑मआ॒त्मेन्द्र॑स्यभवासिधा॒सिरु॑त्त॒मः।
अ॒भिस्व॑रन्तिब॒हवो॑मनी॒षिणो॒राजा॑नम॒स्यभुव॑नस्यनिं॑सते ॥ ३ ॥

अदं॑ब्धः। इ॒न्दो॒ इति॑। प॒व॒से॒। म॒दिन्ऽत॑मः। आ॒त्मा। इन्द्र॑स्य। भ॒व॒सि॒। धा॒सिः। उ॒त्ऽत॒मः। अ॒भि। स्व॒र॒न्ति॒। ब॒ह॒वः। म॒नी॒षिणः॑। राजा॑नम्। अ॒स्य। भुव॑नस्य। निं॒स॒ते॒ ॥ ३ ॥

हे इन्दो क्लिद्यमानसोम अदब्धः अहिंसितोमदिन्तमोमादयितृतमस्त्वं पवसे पूयसे आत्मास्वयमेव उत्तमस्त्वं इन्द्रस्यधासिः अन्नंभवसि अस्यभुवनस्यराजानंसोमं बहवोमनीषिणः स्तोतारोभिस्वरंति अभिष्टुवन्ति निंसते गच्छन्तिवा ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी–

स॒हस्र॑णीथःश॒तधा॑रो॒अद्भु॑त॒इन्द्रा॒येन्दुः॑पवते॒काम्यं॒मधु॑।
जय॒न्क्षेत्र॑म॒भ्य॑र्षा॒जय॒न्न॒पउ॒रुं॑नो॑गा॒तुं॑कृणुसोममीढ्वः ॥ ४ ॥

स॒हस्र॑ऽनीथः। श॒त॒ऽधा॑रः। अद्भु॑तः। इन्द्रा॑य। इन्दुः॑। प॒व॒ते॒। काम्य॑म्। मधु॑। जय॑न्। क्षेत्र॑म्। अ॒भि। अ॒र्ष॒। जय॑न्। अ॒पः। उ॒रुम्। न॒ः। गा॒तुम्। कृ॒णु॒। सो॒म॒। मी॒ढ्वः॒ ॥ ४ ॥

सहस्रनीथो बहुप्रकारनयनः शतधारः अपरिमितधारोपेतः अद्भुतः आश्चर्यकरोमहानिन्दुः इन्द्राय काम्यं मधुपवते। किंच क्षेत्रमस्मभ्यं जयन् अपश्चजयन् अभ्यर्ष अभिगच्छपवित्रं। हेसोम मीढ्वः सेक्तः गातुं मार्गं नोस्माकं उरुंविस्तीर्णं कृणु कुरु ॥ ४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ पञ्चमी—

कनिक्रदत्कलशेगोभिरज्यसेव्य१व्ययंसमयावारमर्षसि ।
मर्मृज्यमानोअत्योनसानसिरिन्द्रस्यसोमजठरेसमक्षरः ॥ ५ ॥

कनिक्रदत् । कलशे । गोभिः । अज्यसे । वि । अव्ययम् ।
समया । वारम् । अर्षसि । मर्मृज्यमानः । अत्यः । न ।
सानसिः । इन्द्रस्य । सोम । जठरे । सम् । अक्षरः ॥ ५ ॥

हेसोम कनिक्रदत्शब्दंकुर्वन् कलशेवर्तमानो गोभिः पयोभिः अज्यसे सिक्तोभवसि । अव्ययं अविमयं वारं वालं दशापवित्रं समया तत्समीपे व्यर्षसि विविधंगच्छसि मर्मृज्यमानः शोध्यमानः अत्योन अश्वइव सानसिः संभजनशीलस्त्वं हेसोम इन्द्रस्यजठरे समक्षरः सम्यक्क्षरसि ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

स्वादुःपवस्वदिव्यायजन्मनेस्वादुरिन्द्रायसुहवीतुनाम्ने ।
स्वादुर्मित्रायवरुणायवायवेबृहस्पतयेमधुमाँअदाभ्यः ॥ ६ ॥१०॥

स्वादुः । पवस्व । दिव्याय । जन्मने । स्वादुः । इन्द्राय ।
सुहवीतुऽनाम्ने । स्वादुः । मित्राय । वरुणाय । वायवे । बृहस्पतये ।
मधुऽमान् । अदाभ्यः ॥ ६ ॥ १० ॥

हेसोम स्वादुस्त्वं दिव्याय जन्मने देवगणाय पवस्व तथा सुहवीतुनाम्ने शोभनाह्वाननामधेयायेन्द्रायत्वंपवस्व मित्राय वरुणाय वायवे बृहस्पतयेच पवस्व मधुमान् मधुररसः अदाभ्यः अन्यैराहिंस्यस्त्वं ॥ ६ ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये दशमोवर्गः ॥ १० ॥

अथ सप्तमी—

अत्यंमृजन्तिकलशेदशक्षिपःप्रविप्राणांमतयोवाचईरते ।
पवमानाअभ्यर्षन्तिसुष्टुतिमेन्द्रंविशन्तिमदिरासइन्दवः ॥ ७ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अत्य॑म् । मृ॒जन्ति॒ । क॒लशे॑ । दश॑ । क्षिपः॑ । प्र । विप्रा॑णाम् ।
म॒तयः॑ । वाचः॑ । ई॒र॒ते॒ । पव॑मानाः । अ॒भि । अ॒र्ष॒न्ति॒ ।
सु॒ऽस्तु॒तिम् । आ । इन्द्र॑म् । वि॒श॒न्ति॒ । म॒दि॒रासः॑ । इन्द॑वः ॥ ७ ॥

अत्यमतनवन्तमश्वस्थानीयंवा सोमं कलशे दशक्षिपोदशांगुलयः अध्वर्युसंबन्धिन्यो-मृजन्ति शोधयन्ति । तथा विप्राणांमध्ये मतयः स्तोतारोवाचः स्तुतीरीरते प्रेरयन्ति । पवमा-नाः सोमाः अभ्यर्षन्ति । अभिगच्छन्ति । सुष्टुतिं शोभनस्तुतिं इन्द्रं मदिरासोमदकराइन्दवः सोमाः आविशंति प्रविशन्ति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

पव॑मानो अ॒भ्य॑र्षा सु॒वीर्य॑मु॒र्वीं गव्यू॑ति॒ महि॒ शर्म॑ स॒प्रथः॑ ।
माकि॑र्नो अ॒स्य परि॑षूति॒रीश॒तेन्दो॒ जये॑म॒ त्वया॒ धनं॑धनम् ॥ ८ ॥

पव॑मानः । अ॒भि । अ॒र्ष॒ । सु॒ऽवीर्य॑म् । उ॒र्वीम् । गव्यू॑तिम् । महि॑ ।
शर्म॑ । स॒ऽप्रथः॑ । माकिः॑ । नः॒ । अ॒स्य । परि॑ऽसूतिः । ई॒श॒त॒ ।
इन्दो॒ इति॑ । जये॑म । त्वया॑ । धनम्ऽधनम् ॥ ८ ॥

हे सोम पवमानः पूयमानस्त्वं सुवीर्यं उर्वीं महतीं गव्यूतिं गोमार्गंच महि महत् सप्रथः सर्वतः पृथु शर्म गृहं सुखंवा अभ्यर्ष अभिगमय नोस्माकमस्यकर्मणः परिषूतिः हिंसायाः परिप्रेरकोद्वेषी माकिरीशत मैश्वरोभवतु हेइन्दो सोम त्वया साधनेन धनंधनं सर्वम-पिधनं जयेम ॥ ८ ॥

अथ नवमी—

अधि॒ द्याम॑स्थाद्वृष॒भो वि॑चक्ष॒णोऽरू॑रुच॒द्वि दि॒वो रो॑च॒ना क॒विः ।
राजा॑ प॒वित्र॒मत्ये॑ति॒ रोरु॑वद्दि॒वः पी॒यूषं॑ दुहते नृ॒चक्ष॑सः ॥ ९ ॥

अधि॑ । द्याम् । अ॒स्था॒त् । वृ॒ष॒भः । वि॒ऽच॒क्ष॒णः । अरू॑रुचत् ।
वि । दि॒वः । रो॒च॒ना । क॒विः । राजा॑ । प॒वित्र॑म् । अति॑ । ए॒ति॒ ।
रोरु॑वत् । दि॒वः । पी॒यूष॑म् । दु॒ह॒ते॒ । नृ॒ऽचक्ष॑सः ॥ ९ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अधि उपरि अस्थात् अवस्थात् द्यां द्युलोकं वृषभोवर्षिता विचक्षणो विद्रष्टायं सोमः तथाकृत्वा दिवोद्युलोकसंबंधीनि रोचना रोचमानानि नक्षत्रादीनि व्यरूरुचत् विविधं रोचयति । कविः क्रान्तप्रज्ञः सन् राजासोमः पवित्रं दशापवित्रं अत्येति अतिक्रम्यगच्छति । रोरुवत् शब्दंकुर्वन् दिवोद्युलोकस्य पीयूषं सारं रसं नृचक्षसः नृणांद्रष्टारः सोमा दुहते स्रवन्ति स्वकीयंरसमान्तरिक्ष्यमुदकंवा दुहन्तीत्यर्थः ॥ ९ ॥

अथ दशमी–

दिवोनाकेमधुजिह्वाअसश्चतोवेनादुहन्त्युक्षणंगिरिष्ठाम् ।
अप्सुद्रप्संवावृधानंसमुद्रआसिन्धोरूर्मामधुमन्तंपवित्रआ ॥ १० ॥

दिवः । नाके । मधुऽजिह्वाः । असश्चतः । वेनाः । दुहन्ति । उक्षणम् । गिरिऽस्थाम् । अप्ऽसु । द्रप्सम् । वृवृधानम् । समुद्रे । आ । सिन्धोः । ऊर्मा । मधुऽमन्तम् । पवित्रे । आ ॥ १० ॥

दिवोद्योतमानस्ययज्ञस्य संबंधिनि नाके दुःखरहिते हविर्धानाख्येस्थाने मधुजिह्वाः मधुरवाचः असश्चतः असंसक्ताः पृथक्पृथगित्यर्थः । यद्वा चिरमकृत्वा शीघ्रमभिषुण्वन्तोवेना एतन्नामकामहर्षयो दुहन्ति अभिषुण्वन्ति । यद्वा द्युलोकएव वेनाः कांताः देवादुहन्ति तंसोमं उक्षणं सेक्तारं गिरिष्ठां गिरौउन्नतेदेशे वर्तमानं अप्सूदकेषु वसतीवरीषु अन्तर्वृधानं वर्धमानं द्रप्सं रसरूपं समुद्रे समुद्रवत् प्रवृद्धेद्रोणकलशे सिन्धोरुदकस्य ऊर्मा ऊर्मौ पूरेआसिंचंतीतिशेषः तदर्थं मधुमन्तं माधुर्योपेतंरसं पवित्रे दशापवित्रे आसिंचन्तीतिशेषः ॥ १० ॥

अथैकादशी–

नाकेसुपर्णमुपपप्तिवांसंगिरोवेनानामकृपन्तपूर्वीः ।
शिशुंरिहन्तिमतयःपनिप्नतंहिरण्ययंशकुनंक्षामणिस्थाम् ॥ ११ ॥

नाके । सुऽपर्णम् । उपपप्तिऽवांसम् । गिरः । वेनानाम् । अकृपन्त । पूर्वीः । शिशुम् । रिहन्ति । मतयः । पनिप्नतम् । हिरण्ययम् । शकुनम् । क्षामणि । स्थाम् ॥ ११ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

नाके द्युलोके वर्तमानं सुपर्णं शोभनपर्णोपेतं पश्चात् उपपप्तिवांसं उपपतयन्तंसोमं वेनानां स्तोतॄणामस्माकं संबन्धिन्यः पूर्वीर्बह्वीगिरः स्तुतयः उपाक्लपन्त उपकल्पन्ते अभिष्टुवन्तीत्यर्थः। तं शिशुं शिशुवत्संस्कर्तव्यंसोमं मतयः स्तुतयः रिहन्ति लिहन्ति। संस्पृशन्ति प्राप्नुवन्तीत्यर्थः। कीदृशं शिशुं पनिमतं शब्दायन्तं पनतेर्यङ्लुगन्तात्शतरि अभ्यासस्यनिगागमउपधालोपश्च। हिरण्ययं हिरणमयं शकुनं पक्षिणं क्षामणि क्षमायां स्थां हविर्धानेस्थां वर्तमानं ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी—

ऊर्ध्वोगन्धर्वोअधिनाकेअस्थाद्विश्वारूपाप्रतिचक्षाणोअस्य।
भानुःशुक्रेणशोचिषाव्यद्यौत्प्रारूरुचद्रोदसीमातराशुचिः॥१२॥११॥

ऊर्ध्वः। गन्धर्वः। अधि। नाके। अस्थात्। विश्वा। रूपा।
प्रतिऽचक्षाणः। अस्य। भानुः। शुक्रेण। शोचिषा। वि। अद्यौत्।
प्र। अरूरुचत्। रोदसी इति। मातरा। शुचिः॥ १२ ॥ ११॥

ऊर्ध्वउन्नतोगंधर्वोरश्मीनांधारकः सोमोनाके आदित्ये अध्यस्थात् अधितिष्ठति किंकुर्वन् अस्यादित्यस्य विश्वा विश्वानि रूपा रूपाणि प्रतिचक्षाणः प्रतिपश्यन् भानुरादित्यः सोमाधिष्ठितः सन् शुक्रेण दीप्तेन शोचिषा तेजसा व्यद्यौत् विद्योतते नकेवलंस्वयमेव अपितु मातरानिर्मात्र्यौ रोदसी द्यावापृथिव्यौ प्रारूरुचत् प्ररोचयति शुचिर्दीप्तः सूर्यः॥ १२ ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये एकादशोवर्गः॥ ११ ॥

॥ इति नवमे मंडले चतुर्थोनुवाकः ॥ ४ ॥

इत्थंदाशतयीमध्ये नवमेमंडलेस्फुटम्। अनुवाकश्चतुर्थोयं संगमेनप्रदर्शितः॥ १ ॥

अथपंचमेचानुवाके एकादशसूक्तानि तत्र प्रतइत्यष्टाचत्वारिंशदृचं प्रथमंसूक्तं। प्रथमदशर्चस्य आकृष्टाइतिमाषाइतिच द्विनामानऋषिगणाद्रष्टारः। द्वितीयस्यदशर्चस्य सिकताइति निवावरीइति द्विनामानऋषिगणाः। तृतीयस्यदशर्चस्य पृश्नयइतिअजाइतिचनामद्वयोपेताऋषिगणाः। अदृष्टार्थमेषांद्विनामत्वमवगंतव्यं। चतुर्थस्यदशर्चस्य आकृष्टामाषाइत्यादिद्विनामानस्त्रयोगणाः द्रष्टारः। आत्रेयइतिनामानमुनयोगणद्रष्टारः। एवंचत्वारिंशदृताः अथपंचानांभौमो-

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

त्रिर्ऋषिः ततस्तिसृणांगृत्समदः । जगतीछन्दः पवमानसोमोदेवता । तथाचानुक्रान्तं—प्रतेष्टाचत्वारिंशद्दृषिगणादशर्चा आकृष्टामाषाःप्रथमे सिकतानिवावरीद्वितीये पृश्नयोऽजास्तृतीये त्रयश्चतुर्थेत्रिःपंचान्त्यास्तिस्रोगृत्समदइति । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

प्रतंआशवःपवमानधीजवोमदांअर्षन्तिरघुजाइंवत्मनां ।
दिव्याःसुपर्णामधुंमन्तइन्दंवोमदिन्तमासःपरिकोशंमासते ॥ १ ॥

प्र । ते । आशवः । पवमान । धीऽजवः । मदाः । अर्षन्ति ।
रघुजाःऽइंव । त्मनां । दिव्याः । सुऽपर्णाः । मधुंऽमन्तः । इन्दंवः ।
मदिन्ऽतमासः । परि । कोशंम् । आसते ॥ १ ॥

हे पवमान पूयमान सोम ते तव आशवोव्याप्ताः धीजवोमनोवेगामदाः मदकरारसाः अर्षन्ति गच्छन्ति त्मना आत्मनैव अनायासेनइत्यर्थः । कइव रघुजाइव रघुःशीघ्रगावडवा तत्रजाता रघुजास्तेइव निर्गतास्तेदिव्याः दिविभवाः अन्तरिक्षे दशापवित्रे धार्यमाणाइत्यर्थः । सुपर्णाः सुपतनाः मधुमन्तोमाधुर्योपेताः मदिन्तमासः अतिशयेनमादयितृतमाः इन्दवोदीप्तारसाः कोशंद्रोणकलशं पर्यासते पर्युपविशंति ॥१॥

अथ द्वितीया—

प्रतेमदासोमदिरासंआशवोसृंक्षतरथ्यांसोयथापृथंक् ।
धेनुर्नवत्संपयंसाभिवज्रिणमिन्द्रमिन्दंवोमधुंमन्तऊर्मयंः ॥ २ ॥

प्र । ते । मदांसः । मदिरासंः । आशवः । असृंक्षत । रथ्यांसः ।
यथां । पृथंक् । धेनुः । न । वत्सम् । पयंसा । अभि । वज्रिणंम् ।
इन्द्रंम् । इन्दंवः । मधुंऽमन्तः । ऊर्मयंः ॥ २ ॥

प्रासृक्षत प्रसृज्यन्ते ते तव मदिरासोमदकरा आशवोव्याप्ता मदासः सोमरसाः । कइव रथ्यासोरथ्याअश्वास्तेयथा तथापृथक् प्रसृज्यन्ते तेमधुमन्तोमाधुर्योपेताऊर्मयः प्रवृद्धरसाः इन्दवः सोमाः धेनुः पयसा वत्समिव स्वरसेन वज्रिणमिन्द्रमभिगच्छन्ति ॥ २ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ तृतीया–

अत्योनहियानोअभिवाजमर्षस्वर्वित्कोशंदिवोअद्रिमातरम् ।
वृषापवित्रेअधिसानोअव्ययेसोमःपुनानइन्द्रियायधायसे ॥ ३ ॥

अत्यः । न । हियानः । अभि । वाजम् । अर्ष । स्वःऽवित् ।
कोशम् । दिवः । अद्रिऽमातरम् । वृषा । पवित्रे । अधि ।
सानौ । अव्यये । सोमः । पुनानः । इन्द्रियम् । धायसे ॥ ३ ॥

अत्योन अश्वइव हियानःप्रेर्यमाणोवाजं संग्रामं अभ्यर्ष अभिगच्छ । तथा स्वर्वित् सर्ववित् कोशं द्रोणकलशं दिवोद्युलोकात् अद्रिमातरं अद्रिर्मेघः तेनतज्जन्यमुदकंलक्ष्यते तस्य निर्मातारमभ्यर्ष । अथप्रत्यक्षकृतः वृषा वर्षकः सोमः अव्यये अविमये पवित्रे दशापवित्रे अधिसानौ अधीतिसप्तम्यर्थानुवादी समुच्छ्रिते तस्मिन् पुनानः पूयमानोभवति । किमर्थं धायसे धारकाय इन्द्रियाय तदर्थम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी–

प्रतआश्विनीःपवमानधीजुवोदिव्याअसृग्रन्पयसाधरीमणि ।
प्रान्तऋषयःस्थाविरीरसृक्षतयेत्वामृजन्त्यृषिषाणवेधसः ॥ ४ ॥

प्र । ते । आश्विनीः । पवमान । धीऽजुवः । दिव्याः । असृग्रन् ।
पयसा । धरीमणि । प्र । अन्तः । ऋषयः । स्थाविरीः ।
असृक्षत । ये । त्वा । मृजन्ति । ऋषिऽसान । वेधसः ॥ ४ ॥

हे पवमानसोम ते तव आश्विनीः व्याप्ताः अशूव्याप्तावित्यस्मादौणादिकोविनिः । ततः अण् व्यत्ययेनाद्युदात्तः धीजुवोमनोवेगाः दैव्याःदिविभवाः दिवःपतंत्योधाराः पयसायुक्ताः धरीमणि धारके द्रोणकलशे प्रासृग्रन् गच्छन्ति येवेधसः विधातारः ऋषयः हेसोम ऋषिषाण ऋषिभिःसंभक्त त्वा त्वां मृजन्ति अभिषुण्वन्ति ते ऋषयः । स्थाविरीः स्थविराधाराः अन्तर्मध्ये पात्रस्यान्तः प्रासृक्षत प्रसृजन्ति ॥ ४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ पञ्चमी—

विश्वाधामानिविश्वचक्षऋभ्वसःप्रभोस्तेसतःपरियन्तिकेतवः ।
व्यानशिःपवसेसोमधर्मभिःपतिर्विश्वस्यभुवनस्यराजसि ॥५॥१२॥

विश्वा । धामानि । विश्वऽचक्षः । ऋभ्वसः । प्रऽभोः । ते ।
सतः । परि । यन्ति । केतवः । विऽआनशिः । पवसे । सोम ।
धर्मऽभिः । पतिः । विश्वस्य । भुवनस्य । राजसि ॥ ५ ॥ १२ ॥

हे विश्वचक्षः सर्वस्यद्रष्टः सोम प्रभोः परिवृढस्य सतस्ते तव ऋभ्वसः ऋभ्वाइति महन्नाम महान्तः केतवोरश्मयोविश्वा सर्वाणि धामानि तेजःस्थानानि देवशरीराणि परियन्ति परिगच्छन्ति प्रकाशयन्तीत्यर्थः । हे सोम व्यानशिः व्यापनशीलश्चत्वं धर्मभिर्धारकैः रसनिष्पंदैः पवसे पूयसे । विश्वस्य भुवनस्यचपतिः स्वामी त्वं राजसि ईश्वरोभवसि ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये द्वादशोवर्गः ॥ १२ ॥

अथ षष्ठी—

उभयतःपवमानस्यरश्मयोध्रुवस्यसतःपरियन्तिकेतवः ।
यदीपवित्रेअधिमृज्यतेहरिःसत्तानियोनाकलशेषुसीदति॥६॥

उभयतः । पवमानस्य । रश्मयः । ध्रुवस्य । सतः । परि । यन्ति ।
केतवः । यदि । पवित्रे । अधि । मृज्यते । हरिः ।
सत्ता । नि । योना । कलशेषु । सीदति ॥ ६ ॥

पवमानस्य पूयमानस्य ध्रुवस्य स्वयमविचलितस्य सतः विद्यमानस्य सोमस्य केतवः प्रज्ञापका रश्मयः उभयत इतश्चामुतश्च परियन्ति परिगच्छन्ति अभिषवसमयएवंभवति । यदि यदा पवित्रे दशापवित्रे हरिर्हरितवर्णोयं अधिमृज्यते तदानीं सत्ता सदनशीलोयं योना योनौ स्वीयेस्थाने कलशेषु द्रोणकलशादिषु निषीदति ॥ ६ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ सप्तमी—

यज्ञस्यंकेतुःपंवतेस्वध्वरःसोमोदेवानामुपंयातिनिष्कृतम् ।
सहस्रंधारःपरिकोशंमर्षतिवृषांपवित्रमत्यैतिरोरुवत् ॥ ७ ॥

यज्ञस्यं । केतुः । पवते । सुऽअध्वरः । सोमः । देवानाम् । उपं । याति । निःऽकृतम् । सहस्रंऽधारः । परि । कोशम् । अर्षति । वृषा । पवित्रम् । अति । एति । रोरुवत् ॥ ७ ॥

यज्ञस्यकेतुः प्रज्ञापकः स्वध्वरः शोभनयागः सोमः पवते पूयतेभिषूयते। तादृशः सोमोदेवानांनिष्कृतं संस्कृतं स्थानमुपयाति उपगच्छति। तदर्थं सहस्रधारः कोशं द्रोणकलशं पर्यर्षति ततः तदर्थं वृषा सेक्तायं रोरुवत् शब्दयन् पवित्रमत्येति अतिक्रम्य गच्छत्यधोदेशम्॥७॥

अथाष्टमी—

राजांसमुद्रंनद्यो३ंविगांहतेपामूर्मिंसंचतेसिन्धुंषुश्रितः ।
अध्यंस्थात्सानुपवंमानोअव्ययंनाभांपृथिव्याधरुणोमहोदिवः॥८॥

राजा । समुद्रम् । नद्यः । वि । गाहते । अपाम् । ऊर्मिम् । सचते । सिन्धुषु । श्रितः । अधि । अस्थात् । सानु । पवमानः । अव्ययम् । नाभा । पृथिव्याः । धरुणः । महः । दिवः ॥ ८ ॥

अयं सोमोराजा समुद्रमन्तरिक्षं नद्यस्तत्रत्याअपश्च विगाहते विगाह्यचापामूर्मिं सचते उदकपूरंस्रवति सिंधुषु उदकेषु ग्रहेषुचाश्रितःसन् हूयमानःसन् रश्मिद्वारा सूर्यंप्राप्यान्तरिक्षे मेघेषुवर्ततइत्यर्थः। अस्यैव वृष्टिसाधनत्वात्। यद्वा लुप्तोपममेतत् समुद्रंनद्यइव सिंधुषुवसतीवरीषु श्रितआश्रितःसन् समुद्रमभिषुतसोमरसाधारपात्रं विगाहते अभिषवात्पूर्वं। पश्चात्पवमानः पूयमानोव्ययं सानु समुच्छ्रितं दशापवित्रं अध्यस्थात् अधितिष्ठति कुत्रदेशे नाभापृथिव्या नाभिस्थानीययज्ञे तत्संबन्धिनि हविर्धानइत्यर्थः । यज्ञमाहुर्भुवनस्यनाभिमितिश्रुतेः। कीदृशः महोदिवो द्युलोकस्य धरुणोधर्ता ॥ ८ ॥

१ तै० सं० ७. ४. १७. ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ नवमी—

दिवोनसानुंस्तनयन्नचिक्रदद्द्यौश्चयस्यंपृथिवीचधर्मभिः ।
इन्द्रस्यसख्यंपवतेविवेविदत्सोमःपुनानःकलशेषुसीदति ॥ ९ ॥

दिवः । न । सानुं । स्तनयंन् । अचिक्रदत् । द्यौः । च । यस्यं ।
पृथिवी । च । धर्मंऽभिः । इन्द्रस्य । सख्यम् । पवते । विऽवेविदत् ।
सोमः । पुनानः । कलशेषु । सीदति ॥ ९ ॥

दिवोन सानु स्तनयन् द्युलोकस्य समुच्छ्रितंस्थानं शब्दयन्निवाचिक्रदत् क्रन्दते यस्य सोमस्य धर्मभिः धारणैर्द्यौःपृथिवीच धृतेस्यातां वृष्टिप्रदानद्वारौषध्याद्युत्पादनेन देवानांहविर्भागेन चोभयधारकत्वंप्रसिद्धं। तादृशः सोमोमहानुभावः पुनानः पूयमानः इन्द्रस्य सख्यं विवेविदत् पवते पूयते पवित्रे । सपुनानः सोमः कलशेषु सीदति निवसति ॥ ९ ॥

अथ दशमी—

ज्योतिर्यज्ञस्यंपवतेमधुंप्रियंपितादेवानांजनिताविभूवंसुः ।
दधांतिरत्नंस्वधयोरपीच्यंमदिन्तमोमत्सरइन्द्रियोरसः ॥ १० ॥ १३ ॥

ज्योतिः । यज्ञस्यं । पवते । मधुं । प्रियम् । पिता । देवानाम् ।
जनिता । विभुऽवंसुः । दधांति । रत्नंम् । स्वधयोः । अपीच्यंम् ।
मदिन्ऽतमः । मत्सरः । इन्द्रियः । रसः । १० ॥ १३ ॥

यज्ञस्यज्योतिः प्रकाशकःसोमः प्रियंदेवानां मधु मधुरं रसंपवते क्षरति । यद्वा ज्योतिर्यज्ञस्येत्येतदपि मधुविशेषणं । तथा सत्युक्तलक्षणंमधु पवते पूयतइत्यर्थः ।सोमरसोविशेष्यते पिता रक्षिता देवानां । उत्पादयिता सर्वस्य । विभुवसुः प्रभूतधनः ईदृशः सस्वधयोर्द्यावापृथिव्योः ।स्वधे पुरंधी इति द्यावापृथिवीनामसुपठितः।तयोरपीच्यमन्तर्हितं रत्नंरमणीयंधनं दधाति स्थापयति स्तोतृषु । पुनः सएवविशेष्यते मदिन्तमःमादयितृतमः मत्सरः सोमःइन्द्रियः इन्द्रेण जुष्ट इन्द्रस्यवर्धकोवा रसोरसरूपः ॥ १० ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये त्रयोदशोवर्गः ॥ १३ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथैकादशी–

अभिक्रन्दंन्कलशंवाज्यर्षतिपतिर्दिवःशतधारोविचक्षणः ।
हरिर्मित्रस्यसदंनेषुसीदतिमर्मृजानोविंभिःसिन्धुंभिर्वृषां ॥ ११ ॥

अभिऽक्रन्दंन् । कलशंम् । वाजी । अर्षति । पतिः । दिवः ।
शतऽधारः । विऽचक्षणः । हरिः । मित्रस्यं । सदंनेषु । सीदति ।
मर्मृजानः । अविंऽभिः । सिन्धुंऽभिः । वृषां ॥ ११ ॥

वाजी वेजनवान् गमनवान् अश्वसदृशोवा सोमः अभिक्रन्दन् शब्दंकुर्वन् कलशमभ्यर्षति गच्छति। कीदृशोवाजी दिवःपतिः द्युलोकस्यस्वामी शतधारः शतसंख्याकधारः विचक्षणोविद्रष्टा हरिर्हरितवर्णोरसात्मकः सोमोमित्रस्य देवानां मित्रभूतस्य यज्ञस्य वा सदनेषुस्थानेषु सीदति पात्रेषु धृतःसन्। कीदृशोहरिः सिन्धुभिः स्यन्दनसाधनैः अविभिर्दशापवित्रच्छिद्रैर्मर्मृजानः शोध्यमानोवृषा वर्षकः ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी–

अग्रेसिन्धूंनांपवंमानोअर्षत्यग्रेवाचोअंग्रियोगोषुंगच्छति ।
अग्रेवाजंस्यभजतेमहाधनंस्वायुधःसोतृभिःपूयतेवृषां ॥ १२ ॥

अग्रे । सिन्धूंनाम् । पवंमानः । अर्षति । अग्रे । वाचः । अग्रियः ।
गोषुं । गच्छति । अग्रे । वाजंस्य । भजते । महाऽधनम् ।
सुऽआयुधः । सोतृऽभिः । पूयते । वृषां ॥ १२ ॥

यः सोमः पवमानः सिन्धूनां स्यन्दमानानामुदकानां अग्रे अर्षति गच्छति तथाअग्रियः अग्रार्हःश्रेष्ठोग्रेवाचोमाध्यमिकायाअग्रेअर्षति। तथा गोषु रश्मिषु गच्छति तथा वाजस्यान्नस्य बलस्यवालाभाय महाधनं संग्रामं भजते सस्वायुधः वृषा वर्षकःसोमः सोतृभिः अभिषवकर्तृभिः पूयते ॥ १२ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ त्रयोदशी—

अयंमतवान्छकुनोयथांहितोव्यैससारपवमानऊर्मिणा ।
तवक्रत्वारोदंसीअन्तराकंवेशुचिर्धियापंवतेसोमंइन्द्रते ॥ १३ ॥

अयम् । मतऽवान् । शकुनः । यथा । हितः । अव्ये । ससार ।
पवमानः । ऊर्मिणा । तव । क्रत्वा । रोदसी इति । अन्तरा ।
कवे । शुचिः । धिया । पवते । सोमः । इन्द्र । ते ॥ १३ ॥

अयं सोमोमतवान् मतं संमतं प्रियं स्तोत्रं तद्वान् पवमानः पूयमानः शोध्यमानश्चसन् हितः प्रेरितः शकुनःपक्षी यथा शीघ्रंगच्छति तथा अव्येपवित्रे ऊर्मिणारसेन ससार गच्छति । हेकवे क्रान्तप्रज्ञ अनूचानवा । येवाअनूचानास्तेकवयइतिश्रुतेः । तादृशेन्द्रयजमान यद्वा उक्तलक्षणे-न्द्र ते तव क्रत्वा कर्मणा धियाप्रज्ञयाच यद्वा विशेषणविशेष्यभावः धियाधारकेणक्रत्वाकर्मणा रोदसी अंतरा रोदस्योर्द्यावापृथिव्योर्मध्ये शुचिः सोमः पवते पूयते ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशी—

द्रापिंवसानोयजतोदिविस्पृशंमन्तरिक्षप्राभुवनेष्वर्पितः ।
स्वंर्जज्ञानोनभंसाभ्यंक्रमीत्प्रत्नमंस्यपितरमाविंवासति ॥ १४ ॥

द्रापिम् । वसानः । यजतः । दिविऽस्पृशम् । अन्तरिक्षऽप्राः ।
भुवनेषु । आर्पितः । स्वः । जज्ञानः । नभसा । अभि । अक्रमीत् ।
प्रत्नम् । अस्य । पितरम् । आ । विवासति ॥ १४ ॥

दिविस्पृशं दिवःस्प्रष्टारं द्रापिं कवचं तेजोरूपं वसानः आच्छादयन् यजतोयष्टव्योन्तरिक्षप्राः अंतरिक्षस्यपूरकः उदकेन तादृशः सोमोभुवनेषूदकेष्वर्पितः स्वः सर्वंस्वनयामिनव्यं देवसंघं स्वर्गंवा जज्ञानः जनयन् अथवा स्वरुदकं तज्जनयन् नभसा उदकेन अभ्यक्रमीत् अभिक्रामति अस्योदकस्य पितरं पालकं प्रत्नं पुराणं इन्द्रं आविवासति परिचरति ॥ १४ ॥

१ ऐ० ब्रा० २. ३८ ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ पञ्चदशी—

सोअस्यविशेमहिशर्मयच्छतियोअस्यधामप्रथमंव्यानशे ।
पदंयदस्यपरमेव्योमन्यतोविश्वाअभिसंयातिसंयतः ॥१५॥१४॥

सः । अस्य । विशे । महि । शर्म । यच्छति । यः । अस्य ।
धाम । प्रथमम् । विऽआनशे । पदम् । यत् । अस्य । परमे ।
विऽओमनि । अतः । विश्वाः । अभि । सम् ।
याति । सम्ऽयतः ॥ १५ ॥ १४ ॥

ससोमः अस्येन्द्रस्यविशे प्रवेशनाय महिमहत् शर्म सुखं यच्छति यःसोमोस्येन्द्रस्यधाम तेजोयुक्तंशरीरं प्रथमं इतरदेवप्राप्तेः पूर्वं व्यानशे प्राप्तवान् यत् यस्यास्यसोमस्य परमेउत्कृष्टे व्योमन् व्योमनि द्युलोके वेद्यांवा पदंस्थानं भवति यतोयस्मात् सोमात् तृप्तइन्द्रः सोमःस्वयं वा विश्वाः संयतः सर्वान् संग्रामान् अभिसंयाति सम्यगभिगच्छति ससोमोमहिशर्मयच्छतीतिसंबन्धः ॥ १५ ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये चतुर्दशोवर्गः ॥ १४ ॥

अथ षोडशी—

प्रोअयासीदिन्दुरिन्द्रस्यनिष्कृतंसखासख्युर्नप्रमिनातिसंगिरम् ।
मर्यइवयुवतिभिःसमर्षतिसोमःकलशेशतयाम्नापथा ॥ १६ ॥

प्रो इति । अयासीत् । इन्दुः । इन्द्रस्य । निःऽकृतम् । सखा ।
सख्युः । न । प्र । मिनाति । सम्ऽगिरम् । मर्यःऽइव । युवतिऽभिः ।
सम् । अर्षति । सोमः । कलशे । शतऽयाम्ना । पथा ॥ १६॥

इन्दुः सोमः इन्द्रस्यनिष्कृतं स्थानमुदरं प्रोअयासीत् प्रैवगच्छति गत्वाच सखा सखिभूतः सोमः सख्युरिन्द्रस्य संगिरं सम्यग्गिरणाधारभूतं उदरं नप्रमिनाति नहिनस्ति। किंच मर्यइवयुवतिभिः मर्त्योयथा युवतिभिः सहसंगतोभवति तद्वदयमपि सोमोयुवतिभिर्मिश्रणशीलाभिर्वसतीवरीभिरद्भिः सह समर्षति संगच्छते अभिषवकाले पश्चात्सोमः शतयाम्ना अनेकयामनसाधनच्छिद्रोपेतेन पथामार्गेण दशापवित्रसंबन्धिनि कलशे द्रोणकलशे गच्छतीतिशेषः।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

यद्वैकमेववाक्यं । यथा मर्योयुवतिभिः सहसंगच्छते एवं कलशे शतयाम्नापथा संगच्छतेद्भिः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशी—

प्रवोधियोमन्द्रयुवोविपन्युवःपनस्युवःसंवसनेष्वक्रमुः ।
सोमंमनीषाअभ्यनूषतस्तुभोभिधेनवःपयसेमशिश्रयुः ॥ १७ ॥

प्र । वः । धियः । मन्द्रऽयुवः । विपन्युवः । पनस्युवः ।
समऽवसनेषु । अक्रमुः । सोमम् । मनीषाः । अभि । अनूषत ।
स्तुभः । अभि । धेनवः । पयसा । ईम् । अशिश्रयुः ॥ १७ ॥

हे सोम वोयुष्माकं धियोध्यातारः मन्द्रयुवः मदकरं शब्दं कामयमानाः पनस्युवः स्तुतिं कामयमानाः विपन्युवः स्तोतृनामैतत् स्तोतारः संवसनेषु संवासयोग्येषु यागगृहेषु प्राक्रमुः प्रक्रमन्ते । तदेवाह सोमं मनीषाः मनसईशाः ईश्वराः स्तोतारः अभ्यनूषत अभिष्टुवन्ति धेनवोपि पयसा स्वीयेन ईमेनंसोममभ्यशिश्रयुः अभिश्रीणन्ति ॥ १७ ॥

अथाष्टादशी—

आनःसोमसंयतंपिप्युषीमिषमिन्दोपवस्वपवमानोअस्रिधम् ।
यानोदोहतेत्रिरहन्नसश्चुषीक्षुमद्वाजवन्मधुमत्सुवीर्यम् ॥ १८ ॥

आ । नः । सोम । समऽयतम् । पिप्युषीम् । इषम् । इन्दो इति ।
पवस्व । पवमानः । अस्रिधम् । या । नः । दोहते । त्रिः ।
अहन् । असश्चुषी । क्षुऽमत् । वाजऽवत् । मधुऽमत् ।
सुऽवीर्यम् ॥ १८ ॥

हेइन्दो दीप्तसोम पवमानस्त्वं नोस्माकं संयतं संगृहीतं पिप्युषीं प्रवृद्धमिषमन्नं अस्रिधं अक्षीणं आपवस्व प्रयच्छेत्यर्थः । या यादृशी नोस्माकं अहन् अहनि अह्नः त्रिः त्रिषुसवनेषु असश्चुषी अप्रतिबंधादोहते क्षरति । किं क्षुमत् शब्दोपेतं सर्वत्रश्रूयमाणं वाजवत् मधुमत् माधुर्योपेतं सुवीर्यं शोभनसामर्थ्यं पुत्रं दोहते तां इषं पवस्वेति समन्वयः ॥ १८ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथैकोनविंशी–

वृषांमतीनांपवतेविचक्षणःसोमोअह्नःप्रतरीतोषसोदिवः ।
क्राणासिन्धूनांकलशाँअवीवशदिन्द्रस्यहार्द्याविशन्मनीषिभिः ॥ १९ ॥

वृषा । मतीनाम् । पवते । विऽचक्षणः । सोमः । अह्नः । प्रऽतरीता ।
उषसः । दिवः । क्राणा । सिन्धूनाम् । कलशान् । अवीवशत् ।
इन्द्रस्य । हार्दि । आऽविशन् । मनीषिऽभिः ॥ १९ ॥

अयंसोमः पवते अभिषूयते । कीदृशःसोमः मतीनां मतयः स्तोतारः तेषां वृषा वर्षकः कामानां विचक्षणोविद्रष्टा अह्नः उषसोदिवोद्युलोकस्यादित्यस्यवा प्रतरीता वर्धयिता । किंच सिंधूनां स्यंदमानानां उदकानां क्राणा कर्ता करोतेः शानचि बहुलंछन्दसीति विकरणस्यलुक् । सुपांसुलुगित्याकारः कलशानवीवशत् कामयते प्रवेष्टुं । किंकुर्वन् इन्द्रस्यहार्दि हृदयमाविशन् प्रविशन् मनीषिभिः स्तुतइतिशेषः । यद्वा व्यवहितमपि मनीषिभिरित्येतत्पवतइत्यनेन संबध्यते ॥ १९ ॥

अथ विंशी–

मनीषिभिःपवतेपूर्व्यःकविर्नृभिर्यतःपरिकोशाँअचिक्रदत् ।
त्रितस्यनामजनयन्मधुक्षरदिन्द्रस्यवायोःसख्यायकर्तवे ॥ २० ॥ १५ ॥

मनीषिऽभिः । पवते । पूर्व्यः । कविः । नृऽभिः । यतः । परि ।
कोशान् । अचिक्रदत् । त्रितस्य । नाम । जनयन् । मधु ।
क्षरत् । इन्द्रस्य । वायोः । सख्याय । कर्तवे ॥ २० ॥ १५ ॥

अयंसोमोमनीषिभिर्मेधाविभिरध्वर्य्वादिभिः पवतेपूयते यद्वायं मनीषिभिः मनीषिणीभिः धाराभिः पवते क्षरति । कीदृशोयं पूर्व्यः पुराणः कविर्मेधावी नृभिर्नेतृभिरध्वर्य्वादिभिः यतः नियमितः सन् कोशान् कलशान्प्राप्तुं पर्यचिक्रदत् परिक्रन्दते शब्दंकरोति त्रितस्य त्रिषुस्थानेषु विस्तृतस्येन्द्रस्य यजमानस्यसंबन्धि नाम नामकमुदकं जनयन् उत्पादयन् मधु मधुरंरसं क्षरत् क्षरति किमर्थं इन्द्रस्य वायोश्च सख्याय कर्तवे सख्यं कर्तुं ॥ २० ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये पंचदशोवर्गः ॥ १५ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथैकविंशी—

अयंपुनानउषसोविरोचयदयंसिन्धुंभ्योअभवदुलोककृत्।
अयंत्रिःसप्तदुंदुहानआशिरंसोमोहृदेपंवतेचारुंमत्सरः ॥२१॥

अयम्। पुनानः। उषसः। वि। रोचयत्। अयम्। सिन्धुंऽभ्यः।
अभवत्। ऊँ इति। लोकऽकृत्। अयम्। त्रिः। सप्त। दुदुहानः।
आऽशिरम्। सोमः। हृदे। पवते। चारुं। मत्सरः॥ २१ ॥

अयं सोमः पुनानः पूयमानः उषसो विरोचयत् विविधं रोचयति। अयं सिंधुभ्यः स्यन्दमानेभ्योद्यो वसतीवरीभ्यः अभवत् समृद्धोभवति उइतिपूरणः कीदृशोयं लोककृत् लोकानांकर्ता वर्षकत्वाद्वैतोधारकत्वाद्वास्यलोककृत्त्वं। अयं सोमः त्रिःसप्त एकविंशतिंवा ऋत्विङ्खेन आशिरं दुदुहानः दुहानः दोहस्यप्रयोजकत्वात्कर्तुरुपचारः मत्सरोमदकरः चारु रमणीयं पव[illegible] क्षरति। किमर्थं हृदे हृदयाय हृदयगमनाय॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशी—

पवस्वसोमदिव्येषुधामंसुसृजानइंन्दोकलशेंपवित्रआ।
सीदन्निन्द्रंस्यजठरेकनिक्रदन्नृभिर्यतःसूर्यमारोहयोदिवि ॥२२॥

पवंस्व। सोम। दिव्येषुं। धामंऽसु। सृजानः। इन्दो इतिं।
कलशें। पवित्रे। आ। सीदंन्। इन्द्रंस्य। जठरें। कनिक्रदत्।
नृऽभिः। यतः। सूर्यम्। आ। अरोहयः। दिवि॥ २२ ॥

हे सोम दिव्येषु धामसु स्थानेषु देवानांसंबन्धिषूदरेष्वित्यर्थः तेषु पवस्व क्षर। कीदृशान् हे इन्दो दीप्त सोम कलशे पवित्रे आ दशापवित्रे च। आइतिचार्थे। सृजानः सृज्यमानः। अत्राग्निहोत्रं जुहोति यवागूं पचतीतिवदार्थिकः क्रमोवगंतव्यः। किंचेन्द्रस्य जठरे सीदन् जठरं गच्छन् कनिक्रदत् शब्दंकुर्वन् नृभिर्नेतृभिर्ऋत्विग्भिः यतः परिगृहीतःहुतइत्यर्थः। तथाभूतः सन् दिविसूर्यमारोहयः प्रादुर्भूतमकरोः॥ २२ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ त्रयोविंशी—

अद्रिभिः सुतः पवसे पवित्र आँ इन्दविन्द्रस्य जठरेष्वाविशन् ।
त्वं नृचक्षा अभवो विचक्षण सोम गोत्रमङ्गिरोभ्योऽवृणोरप ॥२३॥

अद्रिऽभिः । सुतः । पवसे । पवित्रे । आ । इन्दो इति । इन्द्रस्य ।
जठरेषु । आऽविशन् । त्वम् । नृऽचक्षाः । अभवः । विऽचक्षण ।
सोम । गोत्रम् । अङ्गिरःऽभ्यः । अवृणोः । अप ॥ २३ ॥

हे इन्दो सोम अद्रिभिः ग्रावभिः सुतोभिषुतस्त्वं पवसे क्षरसि पूयसेवा पवित्रे आ दशापवित्रे।आइतिपूरणः।यद्वा अभिषुतोभवसि पवसेचेति चार्थआकारः। किंकुर्वन् इन्द्रस्य जठरेषु जठरप्रदेशेषु आविशन् जठरप्रदेशायेत्यर्थः।किंच हे विचक्षण विद्रष्टः सोम त्वं नृचक्षाः अभवः नृणां मनुष्याणामनुग्रहेण द्रष्टाभवसि । किंच हे सोम त्वं अंगिरोभ्योगोत्रं मेघमुदकं क्षारयितुं पणिभिरपहृतानां गवामावरकं पर्वतंवा अपावृणोः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशी—

त्वां सोम पवमानं स्वाध्योऽनु विप्रासो अमदन्नवस्यवः ।
त्वां सुपर्ण आभरद्दिवस्परीन्दो विश्वाभिर्मतिभिः परिष्कृतम् ॥ २४॥

त्वाम् । सोम । पवमानम् । सुऽआध्यः । अनु । विप्रासः । अमदन् ।
अवस्यवः । त्वाम् । सुऽपर्णः । आ । अभरत् । दिवः । परि । इन्दो
इति । विश्वाभिः । मतिऽभिः । परिऽकृतम् ॥ २४ ॥

हे सोम पवमानं त्वां स्वाध्यः सुमतयः सुकर्माणोवा विप्रासोविप्रा मेधाविनः स्तोतारः अवस्यवोरक्षाकामा अन्वमदन् अनुष्टुवन्ति । हे इन्दो त्वां सुपर्णः श्येन आभरत् आहरत् दिवस्परि द्युलोकस्योपरि द्युलोकादित्यर्थः । कीदृशं त्वां विश्वाभिर्मतिभिः सर्वाभिः स्तुतिभिः परिष्कृतमलंकृतं ॥ २४ ॥

अथ पंचविंशी—

अव्ये पुनानं परि वार ऊर्मिणा हरिं नवन्ते अभि सप्त धेनवः ।
अपामुपस्थे अध्यायवः कविमृतस्य योना महिषा अहेषत ॥२५॥१६॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अव्ये । पुनानम् । परि । वारे । ऊर्मिणा । हरिम् । नवन्ते । अभि ।
सप्त । धेनवः । अपाम् । उपऽस्थे । अधि । आयवः । कविम् ।
ऋतस्य । योना । महिषाः । अहेषत ॥ २५ ॥ १६ ॥

अव्ये अविमये वारे वाले दशापवित्रे ऊर्मिणा रसेन परि परितः पुनानं पवमानं हरिं हरितवर्णं सोमं अभिनवन्ते अभिगच्छन्ति सप्तधेनवः प्रीणयित्र्यः सप्त गायत्र्याद्याःसप्त गंगाद्या नद्योवा नवते क्षोदते इतिगतिकर्मसुपठितः ।किंच कविं त्वां अपामुपस्थे अन्तरिक्षस्योत्संगे ऋतस्य योना योनौ उदकनामैतत् ऋतंयोनिः ऋतस्ययोनिरिति तन्नामसुपाठात् उदके महिषाः महान्तआयवोमनुष्याः अध्यहेषत अधिकं प्रेरयन्ति ॥ २५ ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये षोडशोवर्गः ॥ १६ ॥

अथ षड्विंशी–

इन्दुःपुनानोअतिगाहतेमृधोविश्वानिकृण्वन्त्सुपथानियज्यवे ।
गाःकृण्वानोनिर्णिजंहर्यतःकविरत्योनक्रीळन्परिवारमर्षति ॥२६॥

इन्दुः । पुनानः । अति । गाहते । मृधः । विश्वानि । कृण्वन् ।
सुऽपथानि । यज्यवे । गाः । कृण्वानः । निःऽनिजम् । हर्यतः ।
कविः । अत्यः । न । क्रीळन् । परि । वारम् । अर्षति ॥ २६ ॥

अयमिन्दुः दीप्तः सोमः पुनानः पूयमानःअतिगाहते अतिक्रम्य गच्छति । मृधः शत्रून् । किंकुर्वन् विश्वानि गंतव्यानि सुवर्त्मानि वैदिकानि लौकिकानिच सुपथानि कृण्वन् कुर्वन् कस्मै यज्यवे यागकर्त्रे यजमानाय शत्रून् परिहरन् मार्गान् सुपथान् कुर्वन् कलशं प्रविशतीत्यर्थः । किंच निर्निजं आत्मीयं रूपं गाः कृण्वानोरसमयान् कुर्वाणइत्यर्थः हर्यतः कान्तः हर्यगतिकांत्योः औणादिकःअतच् कविः क्रान्तप्रज्ञः एवंभूतः सोमः अत्योन अश्वइव क्रीळन् वारं दशापवित्रं पर्यर्षति परिगच्छति ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशी–

असश्चतःशतधाराअभिश्रियोहरिंनवन्तेवताउदन्युवः ।
क्षिपोमृजन्तिपरिगोभिरावृतंतृतीयेपृष्ठेअधिरोचनेदिवः ॥ २७ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

असश्चतः । शतऽधाराः । अभिऽश्रियः । हरिम् । नवन्ते । अव । ताः । उदन्युवः । क्षिपः । मृजन्ति । परि । गोभिः । आऽवृतम् । तृतीये । पृष्ठे । अधि । रोचने । दिवः ॥ २७ ॥

असश्चतः परस्परमसंगताः शतधाराः अभिश्रियः अभितः सोमंश्रयन्त्यः ताः प्रसिद्धाः सूर्यस्य रश्मयो हरिं अवनवन्ते गच्छन्ति । उदन्युवः उदकेच्छावत्यः यद्वा धाराशब्देनात्र सोमधारा अभिप्रेताः असश्चतोसंबद्धाः अभिश्रियःअभितोगाः श्रयंत्यः गोभिः श्रिताः ताः प्रसिद्धा उदन्युव इन्द्रसंबन्धि वृष्टिकामा हरिमिन्द्रं अवनवन्ते संगच्छन्ते क्षिपोंगुलयोपि गोभिः दीप्तिपक्षे गोभीरश्मिभिरावृतं सोमधारापक्षे गोभिः पर्यावृतं व्याप्तं सोमं मृजन्ति अवशोधयन्ति । दिव आदित्याद्रोचने रोचमाने यमादित्योरोचयति तस्मिन् तृतीयेपृष्ठे क्षित्यपेक्षायां तृतीयभूते द्युलोके अधिवसन्तं सोमंमृजन्ति ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशी–

तवेमाःप्रजादिव्यस्यरेतसस्त्वंविश्वस्यभुवनस्यराजसि ।
अथेदंविश्वंपवमानतेवशेत्वमिन्दोप्रथमोधामधाअसि ॥ २८ ॥

तव । इमाः । प्रऽजाः । दिव्यस्य । रेतसः । त्वम् । विश्वस्य । भुवनस्य । राजसि । अथ । इदम् । विश्वम् । पवमान । ते । वशे । त्वम् । इन्दो इति । प्रथमः । धामऽधाः । असि ॥ २८ ॥

तव दिव्यस्य रेतसःसकाशादिमाःप्रजा उत्पद्यमानाः प्राणिनउत्पन्नाः । सोमोवैरेतोधाइति श्रुतेः[1] । त्वं विश्वस्य भुवनस्य राजसि ईश्वरोभवसि । अथापिचेदंविश्वं हे पवमान ते वशे त्वदधीनं वर्तते । हे इन्दो प्रथमोमुख्यस्त्वं धामधाः धाम्नोधर्ता असि भवसि ॥ २८ ॥

अथैकोनत्रिंशी–

त्वंसमुद्रोअसिविश्ववित्कवेतवेमाःपञ्चप्रदिशोविधर्मणि ।
त्वंद्यांचपृथिवींचातिजभ्रिषेतवज्योतींषिपवमानसूर्यः ॥ २९ ॥

1 तै० ब्रा० १. ८. १ ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

त्वम् । समुद्रः । असि । विश्वऽवित् । कवे । तव॑ । इमाः । पञ्च॑ । प्रऽदिशः । विऽधर्मणि । त्वम् । द्याम् । च । पृथिवीम् । च । अति॑ । जभ्रिषे । तव॑ । ज्योतींषि । पवमान । सूर्यः ॥ २९ ॥

हे कवे क्रान्तप्रज्ञ त्वं यस्मात्समुद्रः वर्षसाधनोपां अतोविश्वविदसि । यद्वा समुद्रोद्रवात्मकोसि विश्वविद्वासि । किंच तव विधर्मणि विधारणे इमाः पंचप्रदिशः प्रकृष्टादिशोभवन्तीतिशेषः । त्वं द्यांच दिवं च पृथिवींच अतिजभ्रिषे बिभर्षि । हे पवमान सूर्योदेवस्तवज्योतींषि आप्याययति ॥ २९ ॥

अथ त्रिंशी—

त्वंपवित्रेरजसोविधर्मणिदेवेभ्यःसोमपवमानपूयसे ।
त्वामुशिजःप्रथमाअगृभ्णततुभ्येमाविश्वाभुवनानियेमिरे ॥३०॥१७॥

त्वम् । पवित्रे॑ । रज॑सः । विऽधर्मणि । देवेभ्यः । सोम । पवमान । पूयसे । त्वाम् । उशिजः । प्रथमाः । अगृभ्णत । तुभ्य॑ । इमा । विश्वा॑ । भुव॑नानि । येमिरे ॥ ३० ॥ १७ ॥

हे सोम पवमान त्वं रजसोलोकस्य रसस्यवा विधर्मणि विधारके दशापवित्रे देवेभ्यः देवार्थं पूयसे । त्वामुशिजः कामयमाना ऋत्विजः प्रथमाः प्रतमामुख्याः अगृभ्णत गृह्णंति । तुभ्य तुभ्यं इमा इमानि विश्वा सर्वाणि भुवनानि भूतजातानि येमिरे यच्छन्त्यात्मानं ॥३०॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये सप्तदशोवर्गः ॥ १७ ॥

अथैकत्रिंशी—

प्ररेभएत्यतिवारमव्ययंवृषावनेष्ववचक्रदद्धरिः ।
संधीतयोवावशानाअनूषतशिशुंरिहन्तिमतयःपनिप्नतम् ॥ ३१ ॥

प्र । रेभः । एति । अति॑ । वार॑म् । अव्ययम् । वृषा॑ । वनेषु । अव॑ । चक्रदत् । हरिः । सम् । धीतयः । वावशानाः । अनूषत । शिशुम् । रिहन्ति । मतयः । पनिप्नतम् ॥ ३१ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

रेभः शब्दयिता । रेभृशब्दे । सोमः अव्ययं अविमयं वारं वालं प्रत्येति प्रकर्षेणातिगच्छति । वृषा सेक्ता सोमोवनेषूदकेषु अवचक्रदत् अवक्रंदत् । हरिर्हरितवर्णः सोमः । समनूषत संस्तुवन्ति । के धीतयोध्यातारो वावशाना यागं सोमंवाकामयमानाः शिशुं शिशुवत्संस्कर्तव्यं सोमं मतयः स्तुतयोरिहन्ति लिहन्ति स्पृशंति स्वविषयीकुर्वन्तीत्यर्थः । कीदृशं पनिप्रतं शब्दयंतं ॥ ३१ ॥

अथ द्वात्रिंशी—

ससूर्यस्यरश्मिभिःपरिव्यततन्तुंतन्वानस्त्रिवृतंयथाविदे ।
नयन्नृतस्यप्रशिषोनवीयसीःपतिर्जनीनामुपयातिनिष्कृतम् ॥ ३२ ॥

सः । सूर्यस्य । रश्मिऽभिः । परि । व्यत । तन्तुम् । तन्वानः ।
त्रिऽवृतम् । यथा । विदे । नयन् । ऋतस्य । प्रऽशिषः । नवीयसीः ।
पतिः । जनीनाम् । उप । याति । निःऽकृतम् ॥ ३२ ॥

ससोमः सूर्यस्यरश्मिभिः परिव्यत परिवेष्टयत्यात्मानं । किंकुर्वन् त्रिवृतं सवनैर्देवैर्वात्रिवृतं तंतुं यज्ञं तन्वानः विस्तारयन् । यथा विदे जानाति येनप्रकारेण संपूर्णमवगच्छति तस्माएवं जनीनांपतिः पालकः स्वामी निष्कृतं संस्कृतं पात्रं उपयाति गच्छति ॥ ३२ ॥

अथ त्रयस्त्रिंशी—

राजासिन्धूनांपवतेपतिर्दिवऋतस्ययातिपथिभिःकनिक्रदत् ।
सहस्रधारःपरिषिच्यतेहरिःपुनानोवाचंजनयन्नुपावसुः ॥ ३३ ॥

राजा । सिन्धूनाम् । पवते । पतिः । दिवः । ऋतस्य । याति ।
पथिऽभिः । कनिक्रदत् । सहस्रऽधारः । परि । सिच्यते । हरिः ।
पुनानः । वाचम् । जनयन् । उपऽवसुः ॥ ३३ ॥

सिन्धूनां नदीनामुदकानां राजा ईश्वरः दिवः पतिः द्युलोकस्यस्वामीसोमः पवते पूयते । ऋतस्य यज्ञस्य पथिभिः मार्गैः कनिक्रदच्छब्दंकुर्वन् याति सहस्रधारोबहुधारायुक्तः सोमोनृभिर्नेतृभिः परिषिच्यते पात्रेषु । पुनानः पूयमानोवाचं शब्दं जनयन् उत्पादयन् उपावसुः उपगच्छद्धनः परिषिच्यतइति समन्वयः ॥ ३३ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ चतुस्त्रिंशी–

पवमान महि अर्णो वि धावसि सूरो न चित्रो अव्ययानि पव्यया ।
गभस्तिपूतो नृभिरद्रिभिः सुतो महे वाजाय धन्याय धन्वसि ॥ ३४ ॥

पवमान । महि । अर्णः । वि । धावसि । सूरः । न । चित्रः ।
अव्ययानि । पव्यया । गभस्तिऽपूतः । नृऽभिः । अद्रिऽभिः ।
सुतः । महे । वाजाय । धन्याय । धन्वसि ॥ ३४ ॥

हे पवमानसोम मह्यर्णोबहूदकं अर्णइत्युदकनाम रसंवा विधावसि गमयसि । धावुगतिशुध्योः । किंच सूरोन चित्रः सूर्यइव चित्रः चायनीयः पूज्यःसन् अव्ययानि अविमयानि पव्यया पात्राणि गच्छसि । किंच गभस्तिपूतोबहुभिरभिशोधितः नृभिर्ऋत्विग्भिः ग्रावभिश्च सुतोभिषुतो महेमहते वाजाय संग्रामायधन्याय धनेभ्योहिताय धन्वसि गच्छसि । धन्वतिर्गतिकर्मा ॥ ३४ ॥

अथ पंचत्रिंशी–

इषमूर्जं पवमानाभ्यर्षसि श्येनो न वंसु कलशेषु सीदसि ।
इन्द्राय मद्वा मद्यो मदः सुतो दिवो विष्टम्भ उपमो विचक्षणः ॥ ३५ ॥ १८ ॥

इषम् । ऊर्जम् । पवमान । अभि । अर्षसि । श्येनः । न । वंसु ।
कलशेषु । सीदसि । इन्द्राय । मद्वा । मद्यः । मदः । सुतः । दिवः ।
विष्टम्भः । उपऽमः । विऽचक्षणः ॥ ३५ ॥ १८ ॥

हे पवमान पूयमानसोम इषमन्नं ऊर्जं बलंचाभ्यर्षसि । श्येनोन श्येनइव वंसु वननीयेषु कुलायेषु कलशेषु सीदसि निषण्णोभवसि । अथपरोक्षकृतः । इन्द्राय मद्वा मदकरोमद्योमदहेतुः मदोरसः सुतोभिषुतः । कीदृशः दिवोद्युलोकस्योपमः उपमीयमानोविष्टंभोविशेषेणस्तंभयिता स्थूणा यथागृहं तथा तद्वत् विचक्षणोविद्रष्टा । स्थूणेवजनाँउपमिदित्युक्तं ॥ ३५ ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीयेष्टादशोवर्गः ॥ १८ ॥

---

१ ऋ० सं० १. ४. २५. ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ षट्त्रिंशी—

सप्तस्वसांरोअभिमातरःशिशुंनवंजज्ञानंजेन्यंविपश्चितम् ।
अपांगन्धर्वंदिव्यंनृचक्षसंसोमंविश्वस्यभुवनस्यराजसे ॥ ३६ ॥

सप्त । स्वसारः । अभि । मातरः । शिशुम् । नवम् । जज्ञानम् ।
जेन्यम् । विपःऽचितम् । अपाम् । गन्धर्वम् । दिव्यम् ।
नृऽचक्षसम् । सोमम् । विश्वस्य । भुवनस्य । राजसे ॥ ३६॥

सप्त सर्पणस्वभावाः सप्तसंख्याकावा स्वसारः मातरो मातृस्थानीया गंगायमुनाद्याः शिशुं शिशुस्थानीयं अभिगच्छन्तीतिशेषः । स्वकीयैः पयोभिराच्छादयन्तीतिशेषः । कीदृशं शिशुं नवं जज्ञानं जायमानं जेन्यं जयशीलंविपश्चितं विद्वांसं अपांजनकं तेषांमध्ये वर्तमानं वा गंधर्वं उदकस्यधातारं दिव्यं दिविभवं नृचक्षसं नृणांद्रष्टारंसोमं अभिगच्छन्ति किमर्थं विश्वस्य भुवनस्य राजसे विराजनार्थं ॥ ३६ ॥

अथ सप्तत्रिंशी—

ईशानइमाभुवनानिवीयसेयुजानइन्दोहरितःसुपर्ण्यः ।
तास्तेक्षरन्तुमधुमद्घृतंपयस्तवव्रतेसोमतिष्ठन्तुकृष्टयः ॥ ३७ ॥

ईशानः । इमा । भुवनानि । वि । ईयसे । युजानः । इन्दो इति ।
हरितः । सुऽपर्ण्यः । ताः । ते । क्षरन्तु । मधुऽमत् । घृतम् ।
पयः । तव । व्रते । सोम । तिष्ठन्तु । कृष्टयः ॥ ३७ ॥

हे इन्दो सोम ईशानः सर्वस्य स्वामी त्वं इमा इमानि भुवनानि भूतजातानि वीयसे गच्छसि वीगत्यादिषु । किंकुर्वन् हरितोहरितवर्णाः सुपर्ण्यः सुपतनाश्चाश्वाः रथे युजानो योजयन् ताः सुपर्ण्यः ते तव संबन्धिन्यः मधुमत् माधुर्योपेतं घृतं दीप्तं पयउदकं क्षरन्तु । हेसोम तव व्रते कर्मणि तिष्ठन्तु कृष्टयोमनुष्याःसर्वे ॥ ३७ ॥

अथाष्टात्रिंशी—

त्वंनृचक्षाअसिसोमविश्वतःपवमानवृषभताविधावसि ।
सनःपवस्ववसुमद्धिरण्यवद्वयंस्यामभुवनेषुजीवसे ॥ ३८ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

त्वम् । नृ॒ऽचक्षाः॑ । अ॒सि॒ । सो॒म॒ । वि॒श्वतः॑ । पव॑मान । वृ॒ष॒भ॒ ।
ता । वि । धा॒व॒सि॒ । सः । नः॒ । प॒व॒स्व॒ । वसु॑ऽमत् । हिर॑ण्यऽवत् ।
व॒यम् । स्या॒म॒ । भुव॑नेषु । जी॒वसे॑ ॥ ३८ ॥

हे सोम त्वं विश्वतः सर्वतः सर्वेषु भुवनेषु नृचक्षाः नृणांद्रष्टा असि भवसि । हे पवमान वृषभ अपांवर्षक ताअपोविधावसि विविधंगच्छसि सत्वं नोस्माकं पवस्व क्षर । किं वसुमत् बहुभिर्वसुभिर्वासकैर्गवादिद्रव्यैर्युक्तं तथा हिरण्यवत् बहुभिर्हिरण्यैर्युक्तं धनं वयंच वसुभिर्हिरण्यैर्युक्ताः भुवनेषु लोकेषु जीवसे जीवितुं प्रभवः स्याम भवेम ॥ ३८ ॥

अथैकोनचत्वारिंशी—

गो॒वित्प॑वस्ववसु॒विद्धि॑रण्य॒विद्रे॑तो॒धाइ॑न्दो॒भु॒व॑ने॒ष्वर्पि॑तः ।
त्वंसु॒वीरो॑असिसोमविश्व॒वित्तंत्वा॒विप्रा॒उप॑गि॒रेमआ॑सते ॥ ३९ ॥

गो॒ऽवित् । प॒व॒स्व॒ । व॒सु॒ऽवित् । हि॒र॒ण्य॒ऽवित् । रे॒तः॒ऽधाः । इ॒न्दो॒ इति॑ । भुव॑नेषु । अर्पि॑तः । त्वम् । सु॒ऽवीरः॑ । अ॒सि॒ । सो॒म॒ ।
वि॒श्व॒ऽवित् । तम् । त्वा॒ । विप्राः॑ । उप॑ । गि॒रा । इ॒मे । आ॒स॒ते॒ ॥ ३९ ॥

हे सोम त्वं पवस्व क्षर । कीदृशः गोवित् गवांलंभकः वसुवित् धनस्य लंभकः हिरण्यवित् हिरण्यस्य लंभकः रेतोधाः रेतउदकं तस्य धाता ओषधीनां यद्वा रेतः प्रजननसामर्थ्यं तस्य धारयिता भुवनेषु उदकेष्वर्पितः । हे इन्दो सोम त्वं सुवीरः सुवीर्योसि भवसि । विश्ववित्सर्वस्यवेत्ता तं त्वा त्वां इमेविप्रागिरास्तुत्याउपासते ॥ ३९ ॥

अथ चत्वारिंशी—

उन्मध्व॑ऊ॒र्मिर्व॒नना॑अतिष्ठिपद॒पोवसा॑नोमहि॒षोविगा॑हते ।
राजा॑प॒वित्र॑रथो॒वाज॒मारु॑हत्स॒हस्र॑भृष्टिर्जयति॒श्रवो॑बृ॒हत् ॥ ४० ॥ १९ ॥

उत् । मध्वः॑ । ऊ॒र्मिः । व॒नना॑ः । अ॒ति॒स्थि॒प॒त् । अ॒पः । वसा॑नः ।
म॒हि॒षः । वि । गा॒ह॒ते॒ । राजा॑ । प॒वित्र॑ऽरथः । वाज॑म् । आ ।
अ॒रु॒ह॒त् । स॒हस्र॑ऽभृष्टिः । ज॒य॒ति॒ । श्रवः॑ । बृ॒हत् ॥ ४० ॥ १९ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

मध्वः मधुरस्योर्मीरसः वननाः वननीयावाचः उदतिष्ठिपत् उत्थापयति । सोमाभिषवकाले स्तुतिवाचः प्रवृत्तेः । अपोवसानः आच्छादयन् महिषोमहान् विगाहते प्रविशति कलशं । राजा सोमः पवित्ररथः दशापवित्रं एवरथोयस्य सतथोक्तः तादृशः सोमोवाजं संग्राममारुहत् आरोहति । सहस्रभृष्टिः बहुभ्रंशः अपरिमितगमनो बृहच्छ्रवः महदन्नंजयति अस्मदर्थं ॥ ४० ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये एकोनविंशोवर्गः ॥ १९ ॥

अथैकचत्वारिंशी—

सभन्दनाउदियर्तिप्रजावंतीर्विश्वायुर्विश्वाःसुभराअहर्दिवि ।
ब्रह्मंप्रजावद्रयिमश्वंपस्त्यंपीतइन्दाविन्द्रमस्मभ्यंयाचतात् ॥४१॥

सः । भन्दनाः । उत् । इयर्ति । प्रजाऽवंतीः । विश्वऽआयुः । विश्वाः ।
सुऽभराः । अहःऽदिवि । ब्रह्म । प्रजाऽवत् । रयिम् । अश्वंऽपस्त्यम् ।
पीतः । इन्दो इति । इन्द्रम् । अस्मभ्यम् । याचतात् ॥ ४१ ॥

ससोमः विश्वायुः सर्वस्यगन्ता सोमः प्रजावतीः प्रजारूपफलदात्र्यः सुभराः सुष्ठु ह्रियमाणा विश्वाः सर्वाभन्दनाः स्तुतीः उदियर्ति उत्कृष्टं प्रेरयति । कस्मिन्काले उच्यते । अहर्दिवि अहोरात्रयोश्च । अथ प्रत्यक्षकृतः । ब्रह्मपरिवृढंकर्म प्रजावत् प्रजाभिर्युक्तं प्रजाफलकमित्यर्थः । यद्वा ब्रह्मअन्नं तच्च प्रजावत् प्रजाद्युपेतं तथा रयिंधनं कीदृशं अश्वपस्त्यं व्याप्तगृहं तदुभयं हे इन्दो दीप्तसोम पीत इन्द्रेण पीतस्त्वं त्वमेवेन्द्रमस्मभ्यं याचतात् याचस्व ॥४१॥

अथ द्विचत्वारिंशी—

सोअग्रेअह्नांहरिर्हर्यतोमदःप्रचेतसाचेतयतेअनुद्युभिः ।
द्वाजनायातयन्नन्तरीयतेनराशंसंदैव्यंचधर्तरि ॥ ४२ ॥

सः । अग्रे । अह्नाम् । हरिः । हर्यतः । मदः । प्र । चेतसा ।
चेतयते । अनु । द्युऽभिः । द्वा । जना । यातयन् । अन्तः ।
ईयते । नराशंसम् । च । दैव्यम् । च । धर्तरि ॥ ४२ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

ससोमोग्रे सर्वेषां संमुखं चेतसा प्राणिनां चेतनेनसह अह्नां द्युभिर्दीप्तिभिः अनुप्रचेतयते अनुप्रज्ञापयते यद्वा अह्नामग्रे अग्रभागे प्रातरित्यर्थः स्तोतॄणां चेतसा प्रज्ञानेन द्युभिर्दीप्तिभिः स्तुतिभिश्चानु प्रचेतयते । कीदृशः सहरिर्हरितवर्णः हर्यतः कान्तः मदोमदकरः । किंच द्वाजना द्वौजनौ स्तोतारं यष्टारंच याचयन् प्रापयन् स्वविहितेनकर्मणा लौकिकवैदिकौ द्वौजनौ द्रष्टव्यौ एवंकुर्वन्नन्तर्द्यावापृथिव्योर्मध्ये ईयते गच्छति । ईङ्गतौ । किंकुर्वन् नराशंसैः नरैः शंसनीयं मानुषमित्यर्थः दैव्यंचोभयविधं धनं धर्तरि धारके यजमाने प्रेरयन्नितिशेषः ॥ ४२ ॥

अथ त्रिचत्वारिंशी—

अ॒ञ्जते॒व्यं॑ञ्जते॒सम॑ञ्जते॒क्रतुं॑रिहन्ति॒मधु॑ना॒भ्यं॑ञ्जते ।
सिन्धो॑रुच्छ्वा॒से प॒तय॑न्तमु॒क्षणं॑हिरण्यपा॒वाः प॒शुमा॑सुगृभ्णते ॥ ४३ ॥

अ॒ञ्जते॑ । वि । अ॒ञ्ज॒ते । सम् । अ॒ञ्ज॒ते । क्रतु॑म् । रि॒ह॒न्ति॒ । मधु॑ना ।
अ॒भि । अ॒ञ्ज॒ते । सिन्धोः॑ । उ॒त्ऽश्वा॒से । प॒तय॑न्तम् । उ॒क्षण॑म् ।
हि॒र॒ण्य॒ऽपा॒वाः । प॒शुम् । आ॒सु॒ । गृ॒भ्ण॒ते ॥ ४३ ॥

सोममृत्विजः अंजते गोभिः तथा व्यंजते विविधमञ्जन्ति समंजते सम्यगंजन्ति स्तुत्यर्थत्वादपुनरुक्तिः । तथा क्रतुं बलकर्तारं रिहन्ति लिहन्ति आस्वादयन्ति देवाः तथा पुनर्मधुना गव्येन अभ्यंजते तमेव सोमं सिंधोरुदकस्यरसस्याधारभूते उच्छ्वासे उच्छ्रितदेशे पतयन्तं गच्छन्तं पतॄगतावित्यस्मात्स्वार्थेणिचि वृद्ध्यभावश्छान्दसः । उक्षणं सेक्तारं हिरण्यपावाः हिरण्येन पुनन्तः पशुं द्रष्टारं । पशुः पश्यतेरितिनिरुक्तं[1] । आसु वसतीवरीषु गृभ्णते गृह्णन्ति ॥ ४३ ॥

अथ चतुश्चत्वारिंशी—

वि॒प॒श्चिते॒पव॑मानायगायतम॒हीनधारात्यन्धो॑अर्षति ।
अहि॒र्नजू॒र्णामति॒सर्प॑ति॒त्वचम॒त्यो॒नक्रीळ॑न्नसर॒द्वृषा॒हरिः॑ ॥ ४४ ॥

वि॒पः॒ऽचिते॑ । पव॑मानाय । गा॒य॒त॒ । म॒ही । न । धारा॑ ।
अति॑ । अन्धः॑ । अ॒र्ष॒ति॒ । अहिः॑ । न । जू॒र्णाम् । अति॑ । स॒र्प॒ति॒ ।
त्वच॑म् । अत्यः॑ । न । क्रीळ॑न् । अस॒र॒त् । वृषा॑ । हरिः॑ ॥ ४४ ॥

१ नि० ३. १६.

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे ऋत्विजः विपश्चिते मेधाविने पवमानाय पूयमानाय गायत स्तुतिंकुरुत । सच विपश्चित्सोमः महीनधारा महतीवर्षधारेव अन्धोन्नंरसात्मकं अत्यर्षति अहिर्न अहिरिव जूर्णां जीर्णां त्वचमतिसर्पति अतिमुंचति अभिषवादिकर्मणा त्वचंमुंचतीत्यर्थः। तद्वदतिसर्पति धारा दशापवित्रात् अत्योन अश्वइव क्रीळन् असरत् सरति गच्छति द्रोणकलशं । वृषा वर्षकः कामानां हरि र्हरितवर्णोरसः ॥ ४४ ॥

अथ पञ्चचत्वारिंशी—

अ॒ग्रे॒गोराजाप्य॑स्तविष्यते॒वि॒मानो॒अह्ना॒ंभुव॑ने॒ष्वर्पि॑तः ।
हरि॑र्घृ॒तस्नुः॑सु॒दृशी॑कोअर्ण॒वोज्यो॒तीर॑थःपवते॒राय॒ओ॒क्यः॑ ॥४५॥२०॥

अ॒ग्रे॒ऽगः । राजा॑ । अप्यः॑ । त॒वि॒ष्य॒ते॒ । वि॒ऽमानः॑ । अह्ना॒म् ।
भुव॑नेषु । अर्पि॑तः । हरिः॑ । घृ॒तऽस्नुः॑ । सु॒ऽदृशी॑कः । अ॒र्ण॒वः ।
ज्यो॒तिःऽर॑थः । प॒व॒ते॒ । रा॒ये । ओ॒क्यः॑॥ ४५ ॥ २० ॥

अग्रेगः अग्रेगन्ता राजा राजमानः अप्यः अप्सुसंस्कृतः सोमः तविष्यते स्तूयते योह्नां दिनानां विमानो विमाता। चन्द्रकलाह्रासवृद्ध्यधीनत्वादहर्व्यवहारस्य भुवनेषूदकेषु वसतीवरीसंबंधिष्वर्पितः स्थापितः सराजा तविष्यते । किंच हरिर्हरितवर्णः घृतस्नुः प्रसृतोदकः सुदृशीकः शोभनदर्शनः अर्णवः उदकवान् अर्णइत्युदकनाम । ज्योतीरथः ज्योतिर्मयरथः राये धनस्य प्रापयिता ओक्यः ओकइतिनिवासनाम तस्यहितः एतादृशः सोमः पवते गच्छति ॥४५॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये विंशोवर्गः ॥ २० ॥

अथ षट्चत्वारिंशी—

अ॒सा॑र्जि॒स्क॒म्भोदि॒वउद्य॑तो॒मदः॒परि॑त्रि॒धातु॒र्भुव॑नान्यर्षति ।
अं॒शुंरि॑हन्तिम॒तयः॒पनि॑प्नतंगि॒रायदि॑नि॒र्णिज॑मृ॒ग्मिणो॑य॒युः ॥४६॥

असा॑र्जि । स्क॒म्भः । दि॒वः । उत्ऽय॑तः । मदः॑ । परि॑ । त्रि॒ऽधातुः॑ ।
भुव॑नानि । अ॒र्ष॒ति॒ । अं॒शुम् । रि॒ह॒न्ति॒ । म॒तयः॑ । पनि॑प्नतम् । गि॒रा ।
यदि॑ । नि॒ःऽनिज॑म् । ऋ॒ग्मिणः॑ । य॒युः ॥ ४६ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

दिवोद्युलोकस्य स्कंभः स्कंभयिता धारक उद्यतः मदः मादकः सोमः असर्जि सृज्यते अभिषूयतेइत्यर्थः । किंच त्रिधातुः द्रोणलकशाधवनीयपूतभृदाख्यास्त्रयोधातवोयस्य सतथोक्तः तादृशोभुवनानि उदकानि पर्यर्षति गच्छति अंशुं सोमं पनिप्नतं शब्दायमानं मतयः पूजकारि-हन्ति लिहंति आस्वादयन्ति कदा यदि यदा निर्निजं निर्निक्तं यद्वा निर्निगितिरूपनाम रूपव-न्तमित्यर्थः तं ऋग्मिणः स्तोतारोगिरास्तुत्या ययुर्गच्छन्ति तदा ॥ ४६ ॥

अथ सप्तचत्वारिंशी—

प्रतेधाराअत्यण्वानिमेष्यःपुनानस्यसंयतोयन्तिरंहयः ।
यद्गोभिरिन्दोचम्वोःसमज्यसआसुवानःसोमकलशेषुसीदसि ॥ ४७ ॥

प्र । ते । धाराः । अति । अण्वानि । मेष्यः । पुनानस्य । सम्ऽयतः ।
यन्ति । रंहयः । यत् । गोभिः । इन्दो इति । चम्वोः ।
सम्ऽअज्यसे । आ । सुवानः । सोम । कलशेषु । सीदसि ॥ ४७ ॥

पुनानस्य पूयमानस्य ते तव संयतः संगृह्यमाणाः रंहयोरंहणस्वभावा धाराः मेष्यःअ-ण्वानि अणूनि लोमानि प्रतियन्ति अतिक्रम्यगच्छन्ति हे इन्दो सोम यद्यदा गोभिरुदकैः चम्वोः अधिषवणफलकयोरुपरि समज्यते तदानीं हे सोम सुवानः सूयमानस्त्वं कलशेष्वा-सीदसि ॥ ४७ ॥

अथाष्टाचत्वारिंशी—

पवस्वसोमक्रतुविन्नउक्थ्योऽव्योवारेपरिधावमधुप्रियम् ।
जहिविश्वान्रक्षसइन्दोअत्रिणोबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ ४८ ॥ २१ ॥

पवस्व । सोम । क्रतुऽवित् । नः । उक्थ्यः । अव्यः । वारे । परि ।
धाव । मधु । प्रियम् । जहि । विश्वान् । रक्षसः । इन्दो इति ।
अत्रिणः । बृहत् । वदेम । विदथे । सुऽवीराः ॥ ४८ ॥ २१ ॥

हे सोम नोस्माकं क्रतुवित् कर्मज्ञःस्तुतिज्ञइत्यर्थः उक्थ्यः स्तुत्यः यतः स्तुत्यः अतः क्र-तुविदित्यभिप्रायः ईदृशस्त्वं नोस्माकं यागाय पवस्व स्रव रसं अव्योवारे दशापवित्रे प्रियं

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

मधु परिधाव परिक्षर हे इन्दो दीप्त सोम अत्रिणो भक्षकान् विश्वान् रक्षसोजहि सुवीराः सुपुत्रावयं विदथे यज्ञे बृहन्महद्धनं वदेम उच्चारयेम याचेमेत्यर्थः। यद्वा प्रभूतं स्तोत्रं वदेम ॥४८॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये एकविंशोवर्गः ॥ २१ ॥

प्रतुद्रवेतिनवर्चं द्वितीयंसूक्तं काव्यस्योशनसआर्षं अनादेशपरिभाषया त्रैष्टुभं पवमानसोमदेवताकं। तथाचानुक्रान्तं—प्रतुनवोशनाइति। जागतमूर्ध्वं प्रागुशनसइतिवचनाज्जगत्यधिकारोनिवृत्तः। गतोविनियोगः।

तत्र प्रथमा—

प्रतुद्रवपरिकोशंनिषीदनृभिःपुनानोअभिवाजमर्ष।
अश्वंनत्वावाजिनंमर्जयन्तोच्छाबर्हीरशनाभिर्नयन्ति ॥ १ ॥

प्र। तु। द्रव। परि। कोशम्। नि। सीद। नृऽभिः। पुनानः।
अभि। वाजम्। अर्ष। अश्वम्। न। त्वा। वाजिनम्।
मर्जयन्तः। अच्छ। बर्हिः। रशनाभिः। नयन्ति ॥ १ ॥

हे सोम तु क्षिप्रं प्रद्रव गच्छ गत्वाच कोशं द्रोणकलशं परिनिषीद निषण्णोभव। नृभिर्नेतृभिः पुनानः पूयमानः वाजमन्नं यजमानार्थं उद्दिश्याभ्यर्ष अभिगच्छ। वाजिनं बलवन्तमश्वंन अश्वमिव तं यथा मार्जयन्ति तद्वद्वाजिनं त्वां मर्जयन्तः मार्जयन्तः शोधयन्तोबर्हिर्यज्ञमच्छ प्रति रशनाभीरशनावदायताभिरंगुलिभिर्नयन्ति अध्वर्युप्रमुखाः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

स्वायुधःपवतेदेवइन्दुरशस्तिहावृजनंरक्षमाणः।
पितादेवानांजनितासुदक्षोविष्टम्भोदिवोधरुणःपृथिव्याः ॥ २ ॥

सुऽआयुधः। पवते। देवः। इन्दुः। अशस्तिऽहा।
वृजनम्। रक्षमाणः। पिता। देवानाम्। जनिता।
सुऽदक्षः। विष्टम्भः। दिवः। धरुणः। पृथिव्याः ॥ २ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

स्वायुधः शोभनायुधः इन्दुः सोमोदेवः पवते । सचदेवोशस्तिहा रक्षोहा वृजनं उपद्रवं रक्षमाणः पिता पालकोदेवानां तथा जनिताउत्पादकः । सुदक्षः सुबलः दिवोविष्टंभः विशेषेणस्तंभयिता पृथिव्याश्च धरुणोधारकः एवं महानुभावः पवते ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

ऋषिर्विप्रः पुरएता जनानामृभुर्धीर उशना काव्येन ।
स चिद्विवेद निहितं यदासामपीच्यं गुह्यं नाम गोनाम् ॥ ३ ॥

ऋषिः । विप्रः । पुरःऽएता । जनानाम् । ऋभुः । धीरः ।
उशना । काव्येन । सः । चित् । विवेद । निऽहितम् ।
यत् । आसाम् । अपीच्यम् । गुह्यम् । नाम । गोनाम् ॥ ३ ॥

ऋषिरतीन्द्रियद्रष्टा विप्रोमेधावी पुरएता पुरतोगन्ता जनानां मनुष्याणां ऋभुः उरुभासमानः धीरोधीमान् उशना एतन्नामाऋषिः यः सचित् सएव काव्येन कवित्वेन स्तोत्रेण विवेद लभते । किं यदासां गोनां गवां अपीच्यंअंतर्हितनामैतत् अंतर्हितं गुह्यं गोपनीयं नाम नामकमुदकं पयोलक्षणं निहितं स्थापितं लभतइत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

एष स्य ते मधुमाँ इन्द्र सोमो वृषा वृष्णे परि पवित्रे अक्षाः ।
सहस्रसाः शतसा भूरिदावा शश्वत्तमं बर्हिरा वाज्यस्थात् ॥ ४ ॥

एषः । स्यः । ते । मधुऽमान् । इन्द्र । सोमः । वृषा । वृष्णे ।
परि । पवित्रे । अक्षारिति । सहस्रऽसाः । शतऽसाः । भूरिऽदावा ।
शश्वत्ऽतमम् । बर्हिः । आ । वाजी । अस्थात् ॥ ४ ॥

हे इन्द्र वृष्णे वर्षकाय ते तुभ्यं एषस्यः ससोमोमधुमान् माधुर्योपेतोवृषा वर्षकः पवित्रे पर्यक्षाः परिक्षरति क्षरतेर्लुङिरूपं । सएव सहस्रसाः सहस्रसंख्याकधनस्यदाता शतसाः शतसंख्याकस्य दाता भूरिदावा ततोपि भूरेर्दाता वाजी बलवान् शश्वत्तमं नित्यं बर्हिर्यज्ञं आ अस्थात् आतिष्ठति ॥ ४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ पंचमी–

एते सोमा अभि गव्या सहस्रा महे वाजायामृताय श्रवांसि ।
पवित्रेभिः पवमाना असृग्रञ्छ्रवस्यवो न पृतनाजो अत्याः ॥५॥२२॥

एते । सोमाः । अभि । गव्या । सहस्रा । महे । वाजाय ।
अमृताय । श्रवांसि । पवित्रेभिः । पवमानाः । असृग्रन् ।
श्रवस्यवः । न । पृतनाजः । अत्याः ॥ ५ ॥ २२ ॥

एतेसोमाः गव्या गव्यानि सहस्रा सहस्राणि श्रवांस्यन्नानि आशिरलक्षणानि लक्षीकृत्य पवित्रेभिः पवित्रच्छिद्रैः पवमानाः पूयमानाः महे महते वाजायान्नाय अमृताय अमृतत्वाय अभ्यसृग्रन् सृज्यन्ते । किमिच्छवः श्रवस्यवः अन्नेच्छवः पृतनाजः सेनाजेतारःअत्यान अश्वाइव ॥ ५ ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये द्वाविंशोवर्गः ॥ २२ ॥

अथ षष्ठी–

परि हि ष्मा पुरुहूतो जनानां विश्वासरद्भोजना पूयमानः ।
अथा भर श्येनभृत प्रयांसि रयिं तुञ्जानो अभि वाजमर्ष ॥ ६ ॥

परि । हि । स्म । पुरुऽहूतः । जनानाम् । विश्वा । असरत् ।
भोजना । पूयमानः । अथ । आ । भर । श्येनऽभृत । प्रयांसि ।
रयिम् । तुञ्जानः । अभि । वाजम् । अर्ष ॥ ६ ॥

अयं पर्यसरत् परिसरति जनानां अर्थाय । विश्वा सर्वाणि भोजना भोजनानि अन्नानि धनानिवा । कीदृशः पुरुहूतः बहुभिराहूतः पूयमानः शोध्यमानः । अथप्रत्यक्षस्तुतः अथेदानीं हे श्येनभृत श्येनेनाहृत सोम त्वं प्रयांस्यन्नानि आभर आहर रयिं धनं तुंजानः ददानः वाजमन्नरसं अभ्यर्ष अभिगच्छ ॥ ६ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ सप्तमी—

एषसुवानःपरिसोमःपवित्रेसर्गोनसृष्टोअदधावदर्वा ।
तिग्मेशिशानोमहिषोनशृङ्गेगागव्यन्नभिशूरोनसत्वा ॥ ७ ॥

एषः । सुवानः । परि । सोमः । पवित्रे । सर्गः । न । सृष्टः ।
अदधावत् । अर्वा । तिग्मे इति । शिशानः । महिषः । न ।
शृङ्गे इति । गाः । गव्यन् । अभि । शूरः । न । सत्वा ॥ ७ ॥

एषसुवानः सूयमानः अर्वा अरणकुशलः सोमः सर्गोनसृष्टः विसृष्टोश्वइव पवित्रे पर्यदधावत् परिधावति । किंच तिग्मे तीक्ष्णे शृंगे शिशानः तीक्ष्णीकुर्वन् महिषोन महान् महिषाख्योमृगइव । तथान्यदृष्टान्तः—गा गव्यन् प्रभूतागाइच्छन् शूरोन शूरइव एतौ महिषशूरौ यथा प्रतिबुद्धौ शीघ्रं धावतः तद्वत् सत्वा सदनशीलोयं अभिगच्छतीतिशेषः ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

एषाययौपरमादन्तरद्रेःकूचित्सतीरूर्वेगाविवेद ।
दिवोनविद्युत्स्तनयन्त्यभ्रैःसोमस्यतेपवतइन्द्रधारा ॥ ८ ॥

एषा । आ । ययौ । परमात् । अन्तः । अद्रेः । कूऽचित् । सतीः ।
ऊर्वे । गाः । विवेद । दिवः । न । विऽद्युत् । स्तनयन्ती । अभ्रैः ।
सोमस्य । ते । पवते । इन्द्र । धारा ॥ ८ ॥

एषा सोमधारा परमात् उच्छ्रितात् स्थानात् ययौ जगाम पात्रं तयाप्राप्तव्यंदेशंवा । किंच अद्रेः पणीनां निवासस्थानस्य पर्वतस्यान्तः कूचित् क्वचित् कुत्रचिद्गूढे ऊर्वे देशे सतीः वर्तमानाः पणिभिरपहताः गाः विवेदलब्धवती । यत्र पणयोगाअपहृत्यस्थापितवन्तः सदेशऊर्वः । ऊर्वंगव्यंमहिगृणानइति[1] हिमंत्रान्तरं । दिवोनविद्युत् दिवःसकाशाद्विद्युदिव स्तनयन्ती शब्दयन्ती विद्युद्विशेष्यते अभ्रैः प्रेरितेतिशेषः सायथाशब्दंकरोति तद्वच्छब्दं कुर्वन्ती सोमस्य संबन्धिनी सेयं धारा हे इन्द्र ते त्वदर्थं त्वत्पानाय पवते पूयते क्षरति वा ॥ ८ ॥

---

1 ऋ० सं० ४. ६. १. ।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ नवमी–

उतस्मंराशिंपरिंयासिगोनामिन्द्रेंणसोमसरथंपुनानः ।
पूर्वीरिषोबृहतीर्जीरदानोशिक्षांशचीवस्तवताउंपष्टुत् ॥ ९ ॥ २३॥

उत । स्म । राशिम् । परिं । यासि । गोनाम् । इन्द्रेण । सोम ।
सऽरथम् । पुनानः । पूर्वीः । इषः । बृहतीः । जीरदानो इति
जीरऽदानो । शिक्षं । शचीऽवः । तवं । ताः । उपऽस्तुत् ॥ ९ ॥ २३॥

उतस्म अपिच खलु हेसोम पुनानः पूयमानोगोनां गवांराशिंसमूहं पणिभिरपहृतं परियासि परिगच्छसि । कथंभूतःसन् उच्यते इन्द्रेणसह रथमेकमेवरथं आस्थाय । हे जीरदानो क्षिप्रदानसोम उपस्तुत उपस्तूयमानस्त्वं पूर्वीर्बह्वीः बृहतीर्महतीरिषः उक्तलक्षणान्यन्नानि शिक्ष देहि । हेशचीवः अन्नवन् ताइषःतवस्वभूता इतिशेषः ॥ ९ ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये त्रयोविंशोवर्गः ॥ २३ ॥

अयं सोमइत्यष्टर्चं तृतीयंसूक्तं ऋष्याद्याःपूर्ववत् । अयं सोमोष्टावित्यनुक्रान्तं । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा–

अयंसोमंइन्द्रतुभ्यंसुन्वेतुभ्यंपवतेत्वमंस्यपाहि ।
त्वंहयंचकृषेत्वंवंवृषइन्दुंमदांययुज्यांयसोमंम् ॥ १ ॥

अयम् । सोमः । इन्द्र । तुभ्यम् । सुन्वे । तुभ्यम् । पवते । त्वम् ।
अस्य । पाहि । त्वम् । ह । यम् । चकृषे । त्वम् । ववृषे ।
इन्दुम् । मदाय । युज्याय । सोमम् ॥ १ ॥

हे इंद्रअयं सोमः तुभ्यं त्वदर्थं सुन्वे सूयते सुनोतेः कर्मार्थे लटि लोपस्तआत्मनेपदेष्विति तलोपः तुभ्यं त्वदर्थमेव पवते पूयते त्वंचास्य अमुंपाहि पिब त्वंह यं इंदुं सोमं चकृषे करोषि त्वंच यं ववृषे वृतवानसि किमर्थं मदाय युज्याय सहायाय सोमं इन्द्राय बलकरत्वात् सहायइतिप्रसिद्धं यमेवंकरोषित्वं तंपाहीतिसमन्वयः ॥ १ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ द्वितीया–

सईंरथोनभुरिषाळयोजिमहःपुरूणिसातयेवसूनि ।
आदींविश्वानहुष्याणिजातास्वर्षातावनंऊर्ध्वानवन्त ॥ २ ॥

सः । ईम् । रथः । न । भुरिषाट् । अयोजि । महः । पुरूणि ।
सातये । वसूनि । आत् । ईम् । विश्वा । नहुष्याणि ।
जाता । स्वःऽसाता । वने । ऊर्ध्वा । नवन्त ॥ २ ॥

सईं सोयं सोमः भुरिषाट् भूरिभारस्यसोढा रथोन रथइव भुरिषाट् प्रभूतस्य भारस्य सोढा अयोजि युज्यते । कीदृशः समहोमहान् किमर्थमयोजि पुरूणि बहूनि वसूनि धनानि सातयेस्मभ्यंदातुं । आदींयोगानंतरं विश्वा विश्वानि सर्वाणि नहुष्याणि नहुषोमनुष्यास्तेषां संबंधीनि जाता जातानि अस्मद्विरोधीनि ऊर्ध्वा उन्मुखानि वने वननीये स्वर्षाता स्वर्षातौ संग्रामनामैतत् स्वर्गलाभयुक्ते । संग्रामे नवंत गच्छन्तु । नवतिर्गतिकर्मा यद्वा सोमं संग्रामे युद्धार्थिनः संगच्छन्ति ॥ २ ॥

अथ तृतीया–

वायुर्नयोनियुत्वाँइष्टयामानासत्येवहवआशम्भविष्ठः ।
विश्ववारोद्रविणोदाइवत्मन्पूषेवधीजवनोसिसोम ॥ ३ ॥

वायुः । न । यः । नियुत्वान् । इष्टऽयामा । नासत्याऽइव ।
हवे । आ । शम्ऽभविष्ठः । विश्वऽवारः । द्रविणोदाःऽइव ।
त्मन् । पूषाऽइव । धीऽजवनः । असि । सोम ॥ ३ ॥

यः सोमोनियुत्वान् नियुतोवायोरश्वाः तद्वान् वायुर्न वायुरिव इष्टयामा इष्टगमनः । नासत्येव अश्विनाविव हवे हवमाह्वानमाकर्ण्य आसर्वतः शंभविष्ठः सुखस्यभावयितृतमः द्रविणोदातेव त्मन् आत्मनि विश्ववारोविश्वैर्वरणीयोभवति तद्वद्विश्ववारोसि । पूषेवपोषकः सवितेवधीजवनोवेगोसि । यद्वा कर्मणांप्रवर्तयितासि हे सोम ॥ ३ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ चतुर्थी–

इन्द्रोनयोमहाकर्माणिचक्रिर्हन्तावृत्राणामसिसोमपूर्भित् ।
पैद्वोनहित्वमहिनाम्नांहन्ताविश्वस्यासिसोमदस्योः ॥ ४ ॥

इन्द्रः । न । यः । महा । कर्माणि । चक्रिः । हन्ता । वृत्राणाम् । असि । सोम । पूःऽभित् । पैद्वः । न । हि । त्वम् । अहिऽनाम्नाम् । हन्ता । विश्वस्य । असि । सोम । दस्योः ॥ ४ ॥

इन्द्रोन इन्द्रइव यस्त्वं महा महान्ति कर्माणि चक्रिः ताच्छील्येन करोषि सत्वं हेसोम वृत्राणां शत्रूणां हन्तासि भवसि । तथा पूर्भित् पुरांभेत्तासि । किंच पैद्वोनहि अश्वइवखलु अहिनाम्नां हन्ताभवसि । आगत्यहन्तीत्यहिः तन्नामकानामित्यर्थः । नकेवलंतेषामेव अपितु विश्वस्यापि सर्वस्यापि दस्योः उपक्षपयितुः शत्रोर्हन्तासि ॥ ४ ॥

अथ पंचमी–

अग्निर्नयोवनआसृज्यमानोवृथापाजांसिकृणुतेनदीषु ।
जनोनयुध्वामहतउपब्दिरियर्तिसोमःपवमानऊर्मिम् ॥ ५ ॥

अग्निः । न । यः । वने । आ । सृज्यमानः । वृथा । पाजांसि । कृणुते । नदीषु । जनः । न । युध्वा । महतः । उपब्दिः । इयर्ति । सोमः । पवमानः । ऊर्मिम् ॥ ५ ॥

अग्निर्न अग्निरिव यः सोमोवने अरण्ये आसृज्यमानः वनसंबन्धी अग्निः यथा बलानि कुरुते एवंयः सोमोवृषा अनायासेन नदीष्वान्तरिक्षाणि पाजांसि कृणुते कुरुते । किंच युध्वा युद्धस्यकर्ता जनोन शूरो मनुष्यइव महतः शत्रोरुपब्दिः वाङ्नामैतत् शब्दयितासन् पवमानः पूयमानः सोमः ऊर्मिं प्रवृद्धं रसमियर्ति प्रेरयति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी–

एतेसोमाअतिवाराण्यव्यादिव्यानकोशासोअभ्रवर्षाः ।
वृथासमुद्रंसिन्धवोननीचीःसुतासोअभिकलशाँअसृग्रन् ॥ ६ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

एते । सोमाः । अति । वाराणि । अव्या । दिव्याः । न ।
कोशासः । अभ्रऽवर्षाः । वृथा । समुद्रम् । सिन्धवः ।
न । नीचीः । सुतासः । अभि । कलशान् । असृग्रन् ॥ ६ ॥

एते पूयमानाः सोमाः अव्या अविमयानि वाराणि वालानि अतिगच्छन्तीतिशेषः । तत्र दृष्टान्तः—दिव्यान कोशासः दिविभवाः कोशाः आपइव ताविशेष्यन्ते अभ्रवर्षाः अभ्रैर्वृष्यमाणाः । किंच वृथा अनायासेन समुद्रं सिंधवोन नद्यइव नीचीः नीचीनाग्राः सुतासोभिषुताः सोमाः कलशानभ्यसृग्रन् अभिगच्छन्ति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

शुष्मीशर्धोनमारुतंपवस्वानभिशस्तादिव्यायथाविट् ।
आपोनमक्षूसुमतिर्भवानःसहस्राप्साःपृतनाषाण्नयज्ञः ॥ ७ ॥

शुष्मी । शर्धः । न । मारुतम् । पवस्व । अनभिऽशस्ता ।
दिव्या । यथा । विट् । आपः । न । मक्षु । सुऽमतिः । भव ।
नः । सहस्रऽअप्साः । पृतनाषाट् । न । यज्ञः ॥ ७ ॥

हे सोम शुष्मी शुष्मं बलं शोषणात् बलवांस्त्वं मारुतं शर्धोन मरुतां बलमिव पवस्व । तत्रदृष्टान्तमेवस्पष्टयति—यथा दिव्याविट् प्रजा अनभिशस्ता अभिशासोनिंदा अनिंदिता पवते । मरुतोवैदेवानांविशइतिहिब्राह्मणं । किंच आपोन उदकानीव मक्षु क्षिप्रं पवमानस्त्वं सुमतिर्भव नोस्माकं । किंच सहस्राप्साः अप्सइतिरूपनाम बहुरूपस्त्वं पृतनाषाट्न पृतनानामभिभवितेन्द्रइव यज्ञो यष्टव्योभवसीति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी—

राज्ञोनुतेवरुणस्यव्रतानिबृहद्गभीरंतवसोमधाम ।
शुचिष्ट्वमसिप्रियोनमित्रोदक्षाय्योअर्यमेवासिसोम ॥ ८ ॥ २४ ॥

राज्ञः । नु । ते । वरुणस्य । व्रतानि । बृहत् । गभीरम् । तव ।
सोम । धाम । शुचिः । त्वम् । असि । प्रियः । न । मित्रः ।
दक्षाय्यः । अर्यमाऽइव । असि । सोम ॥ ८ ॥ २४ ॥

१ ऐ० ब्रा० १.९.।

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

हे सोम वरुणस्य वारकस्य राज्ञः ते तव व्रतानि कर्माणि नुक्षिप्रं करोमीतिशेषः। हे सोम तव धाम तेजःस्थानं बृहन्महत् गभीरंच प्रियोन मित्रइव त्वं शुचिर्दीप्तः शुद्धोवासि अ- र्यमेव अर्यमादेवइव त्वं दक्षाय्योसि ॥ ८ ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये चतुर्विंशोवर्गः ॥ २४ ॥

प्रोस्यवह्निरिति सप्तर्चंचतुर्थंसूक्तं ऋष्याद्याःपूर्ववत्। प्रोस्यसप्तेत्यनुक्रान्तं। गतोविनियोगः

तत्र प्रथमा—

प्रोस्यवह्निःपथ्याभिरस्यान्दिवोनवृष्टिःपवमानोअक्षाः।
सहस्रधारोअसदन्य१स्मेमातुरुपस्थेवनआचसोमः ॥ १ ॥

प्रो इति। स्यः। वह्निः। पथ्याभिः। अस्यान्। दिवः। न। वृष्टिः। पवमानः। अक्षारिति। सहस्रऽधारः। असदत्। नि। अस्मे इति। मातुः। उपऽस्थे। वने। आ। च। सोमः ॥ १ ॥

प्र उ इति निपातद्वयसमुदायएकोनिपातः। प्रो अस्यान् प्रस्यन्दते स्यः सवह्निः वोढा पथ्याभिः यज्ञमार्गैः दिवोनवृष्टिः दिवः सकाशात् वृष्टिरिव पवमानःसन् अक्षाः व्याप्नोषि। सोयंसोमः सहस्रधारोबहुधारःसन् अस्मे अस्मासु न्यसदत् निसीदति मातुः दशापवित्रस्य उ- पस्थे द्युलोकस्यवा उपस्थे अथवा वने सोमः आनिषीदति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

राजासिन्धूनामवसिष्टवासऋतस्यनावमारुहद्रजिष्ठाम्।
अप्सुद्रप्सोवावृधेश्येनजूतोदुहईंपितादुहईंपितुर्जाम् ॥ २ ॥

राजा। सिन्धूनाम्। अवसिष्ट। वासः। ऋतस्य। नावम्। आ। अरुहत्। रजिष्ठाम्। अप्ऽसु। द्रप्सः। ववृधे। श्येनऽजूतः। दुहे। ईम्। पिता। दुहे। ईम्। पितुः। जाम् ॥ २ ॥

अयं राजा सोमः सिंधूनामुदकानां क्षीरादिस्यंदिनीनां गवांवासो वसनस्थानीयं क्षीरा- ख्यं श्रयणद्रव्यं अवसिष्ट आच्छादयति तथाकृत्वा रजिष्ठां ऋजुतरां ऋतस्य यज्ञस्य नावमा- रुहत् आरोहति। सद्रप्सः सोमरसः श्येनजूतः श्येनेनापहृतोरसोप्सुवसतीवरीषु ववृधे वर्धते। ईं तमिमं पितुः पालकात् पितृस्थानीयात् द्युलोकात् जां जातमपत्यं सोमं ईमयं पितापालको

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

लोकोदुहे दोग्धिरसं। तथा अध्वर्युरपि दुहेदोग्धि अथवोक्तलक्षणमेवं सोमं पिता पालकः स्वामी यजमानोदोग्धि फलं। तथा दुहे अध्वर्युरपि रसंदुहे। यद्वा दुहईमिति पुनरुक्तिरादरार्था॥२॥

अथ तृतीया–

सिंहंनंसन्तमध्वोअयासंहरिमरुषंदिवोअस्यपतिम्।
शूरोयुत्सुप्रथमःपृच्छतेगाअस्यचक्षसापरिपात्युक्षा॥ ३॥

सिंहम्। नसन्त। मध्वः। अयासम्। हरिम्। अरुषम्। दिवः।
अस्य। पतिम्। शूरः। युत्ऽसु। प्रथमः। पृच्छते। गाः।
अस्य। चक्षसा। परि। पाति। उक्षा॥ ३॥

सिंहं शत्रूणां हिंसकं सिंहसदृशं मध्वउदकस्य अयासं प्रेरकं हरिं हरितवर्णं अरुषं रूपवन्तं अस्यदिवोद्युलोकस्यपतिं पालकं सोमं नसंत व्याप्नुवन्ति। यजमानाः। युत्सु संग्रामेषु शूरः प्रथमोदेवानांमध्ये मुख्यः सोमोगाः पणिभिरपहृताः पृच्छतेमार्गज्ञान् पणीन् हत्वा गालब्धुं गोमार्गं पृच्छतीत्यर्थः। किंच अस्यचक्षसासामर्थ्येन उक्षा सेक्तादेवेन्द्रः परिपाति विश्वं॥ ३॥

अथ चतुर्थी–

मधुपृष्ठंघोरमयासमश्वंरथेयुञ्जन्त्युरुचक्रऋष्वम्।
स्वसारईंजामयोमर्जयन्तिसनाभयोवाजिनमूर्जयन्ति॥ ४॥

मधुऽपृष्ठम्। घोरम्। अयासम्। अश्वम्। रथे। युञ्जन्ति।
उरुऽचक्रे। ऋष्वम्। स्वसारः। ईम्। जामयः। मर्जयन्ति।
सऽनाभयः। वाजिनम्। ऊर्जयन्ति॥ ४॥

मधुपृष्ठं मधुरपृष्ठभागं घोरंभयानकं अयासं गन्तारं ऋष्वं दर्शनीयं उक्तलक्षणमश्वमश्वस्थानीयं व्याप्तं सोमं उरुचक्रे प्रभूतचक्रे रथे यथाश्वं युंजंति रथिकास्तद्वत् प्रभूतचरणेरथे रंहणस्यसाधने यज्ञाख्ये रथेयुंजंति योजयंत्यध्वर्य्वादयः। किंच ईमेनंसोमं स्वसारः स्वयंसारिण्यः परस्परं स्वसृभूतावा जामयोबन्धुभूता अंगुलयः एकहस्तनिष्पन्नत्वात् स्वसृत्वंजामित्वं च एवंभूतामार्जयन्ति शोधयन्ति। तदेवाह सनाभयः समानबंधना वाजिनं बलवन्तं सोममूर्जयन्ति बलिनंकुर्वन्ति॥ ४॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ पंचमी—

चतस्रईंघृतदुहःसचन्तेसमानेअन्तर्धरुणेनिषत्ताः ।
ताईमर्षन्तिनमसापुनानास्ताईंविश्वतःपरिषन्तिपूर्वीः ॥ ५ ॥

चतस्रः । ईम् । घृतऽदुहः । सचन्ते । समाने । अन्तः । धरुणे ।
निऽसत्ताः । ताः । ईम् । अर्षन्ति । नमसा । पुनानाः ।
ताः । ईम् । विश्वतः । परि । सन्ति । पूर्वीः ॥ ५ ॥

चतस्रो घृतदुहो घृतदोग्ध्र्यः गावईमेनं सोमं सचन्ते सेवन्ते । कीदृश्यस्ताः समाने एकस्मिन्धरुणे सर्वेषांधारके अन्तः अन्तरिक्षे निषत्ताः निषण्णाः ताघृतदुहः ईमेनमर्षन्ति प्राप्नुवन्ति नमसान्नेन पुनानाः पूयमानाः सत्यः ताः पूर्वीर्बह्व्यः प्रभूतागावोविश्वतः सर्वतः परिषंति परिभवन्ति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी—

विष्टम्भोदिवोधरुणःपृथिव्याविश्वाउतक्षितयोहस्तेअस्य ।
असत्तउत्सोगृणतेनियुत्वान्मध्वोअंशुःपवतइन्द्रियाय ॥ ६ ॥

विष्टम्भः । दिवः । धरुणः । पृथिव्याः । विश्वाः । उत । क्षितयः ।
हस्ते । अस्य । असत् । ते । उत्सः । गृणते । नियुत्वान् । मध्वः ।
अंशुः । पवते । इन्द्रियाय ॥ ६ ॥

अयं सोमोदिवोद्युलोकस्य विष्टंभभूतः यथा गृहस्यस्तंभः तद्वत् तथा पृथिव्याधरुणोधारकः उतापिच विश्वाः सर्वाः क्षितयः प्रजाः अस्यसोमस्य हस्तेभवन्ति उत्सः उत्सरंत्यस्मात्कामाइत्युत्सः सोमः सगृणते स्तुवते ते तुभ्यं नियुत्वानश्ववान् असत् भवतु । ससोमोमध्वः मधुकर्मणिषष्ठी मधुररसः अंशुः सोमः । अंशुःशमष्टमात्रोभवती[1]तियास्कः । यइन्द्रियाय पवते पूयतेभिषूयते ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी—

वन्वन्नवातोअभिदेववीतिमिन्द्रायसोमवृत्रहापवस्व ।
शग्धिमहःपुरुश्चन्द्रस्यरायःसुवीर्यस्यपतयःस्याम ॥ ७ ॥ २५ ॥

---

1 नि० २. ५.

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

वन्वन् । अवांतः । अभि । देवऽवींतिम् । इन्द्राय । सोम ।
वृत्रऽहा । पवस्व । शग्धि । महः । पुरुऽचन्द्रस्यं । रायः ।
सुऽवीर्यस्य । पतंयः । स्याम ॥ ७ ॥ २५ ॥

वन्वन् सन् देववीतिं देवानांपानार्थं हे सोम इन्द्राय इन्द्रार्थं वृत्रहा वृत्रस्यहन्ता अवातः त्वं अभिपवस्व क्षर । कथंभूतः त्वं शग्धि शक्तिमान् महोमहानसि त्वत्प्रसादाद्वयं पुरुश्चन्द्रस्य बह्वाह्लादकस्य सुवीर्यस्य शोभनावीरायस्मिन् तादृशस्य राये धनस्य पतयः स्याम ॥ ७ ॥

॥ इतिसप्तमस्य तृतीये पंचविंशोवर्गः ॥ २५ ॥

प्रहिन्वानइति षळृचंपंचमंसूक्तं मैत्रावरुणेर्वसिष्ठस्यार्षं त्रैष्टुभं पवमानसोमदेवताकं । तथाचानुक्रान्तं । प्रहिन्वानःषड्वसिष्ठइति । गतोविनियोगः ।

तत्र प्रथमा—

प्रहिन्वानोजनितारोदस्योरथोनवाजंसनिष्यन्नयासीत् ।
इन्द्रंगच्छन्नायुधासंशिशानोविश्वावसुहस्तयोरादधानः ॥ १ ॥

प्र । हिन्वानः जनिता । रोदस्योः । रथः । न । वाजम् ।
सनिष्यन् । अयासीत् । इन्द्रम् । गच्छन् । आयुधा ।
सम्ऽशिशानः । विश्वा । वसु । हस्तयोः । आऽदधानः ॥ १ ॥

हिन्वानः प्रेर्यमाणोध्वर्य्वादिभिः जनिता उत्पादयिता रोदस्योर्द्यावापृथिव्योः । तयोर्जनयितृत्वं वृष्टिप्रदानहविःप्रापणाभ्यां । रथोन यथा रथोगच्छति तादृक्सोमोवाजं अन्नं सनिष्यन् दास्यन् प्रायासीत् प्रयच्छति । इन्द्रंगच्छन् प्राप्नुवन् आयुधा आयुधानि संशिशानः सम्यक् तीक्ष्णीकुर्वन् इन्द्रसाहाय्यगमनार्थं तीक्ष्णायुधःसन् विश्वा सर्वाणि वसु वसूनि हस्तयोरादधानोस्मभ्यंदानाय एवंकुर्वन् प्रायासीत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया—

अभित्रिपृष्ठंवृषणंवयोधामाङ्गूषाणामवावशन्तवाणीः ।
वनावसानोवरुणोनसिन्धून्विरत्नधादयतेवार्याणि ॥ २ ॥

अभि । त्रिऽपृष्ठम् । वृषणम् । वयःऽधाम् । आङ्गूषाणाम् ।
अवावशन्त । वाणीः । वना । वसानः । वरुणः । न ।
सिन्धून् । वि । रत्नऽधाः । दयते । वार्याणि ॥ २ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

त्रिपृष्ठं त्रीणिपृष्ठानि स्तोत्राणि द्रोणकलशादिस्थानानिवा सवनानि वा यस्यसतथोक्तः । तं वृषणं वर्षकं वयोधामन्नस्यदातारं सोमं आंगूषाणां आघोषवतां स्तोतॄणां वाणीर्वाचः अ-भ्यवावशन्त शब्दयन्ते । वना वनानि उदकानि वसानः आच्छादयन् वरुणोन वरुणइव सि-न्धूनाच्छादयति तद्वत् रत्नधाः रत्नानांदाता सोमोवार्याणि धनानि विदयते प्रयच्छति स्तोतृ-भ्यः ॥ २ ॥

अथ तृतीया—

शूरग्रामः सर्ववीरः सहावाञ्जेतापवस्व सनिता धनानि ।
तिग्मायुधः क्षिप्रधन्वा समत्स्वषाह्ळः साह्वान्पृतनासु शत्रून् ॥ ३ ॥

शूरऽग्रामः । सर्वऽवीरः । सहाऽवान् । जेता । पवस्व । सनिता ।
धनानि । तिग्मऽआयुधः । क्षिप्रऽधन्वा । समत्ऽसु ।
अषाह्ळः । सह्वान् । पृतनासु । शत्रून् ॥ ३ ॥

हे सोम पवस्व त्वं । कीदृशस्त्वं शूरग्रामः शूराणां ग्रामः संघोयस्यसः सर्ववीरः सर्वे वीरायस्य सतथोक्तः सहावान् सहनवान् जेता जयशीलः सनिता संभक्ता धनानि तिग्मायुधः तीक्ष्णप्रहरणसाधनः क्षिप्रधन्वा क्षिप्रसहनशीलधन्वा समत्सु संग्रामेषु अषाह्ळः असोढः सा-ह्वान् अभिभवन् कुत्र पृतनासु शत्रुसेनासु कान् शत्रून् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी—

उरुगव्यूतिरभयानि कृण्वन्त्समीचीने आ पवस्वा पुरंधी ।
अपः सिषासन्नुषसः स्व१र्गाः सं चिक्रदो महो अस्मभ्यं वाजान् ॥ ४ ॥

उरुऽगव्यूतिः । अभयानि । कृण्वन् । समीचीने इति सम्ऽईचीने ।
आ । पवस्व । पुरंधी इति पुरम्ऽधी । अपः । सिसासन् । उषसः ।
स्वः । गाः । सम् । चिक्रदः । महः । अस्मभ्यम् । वाजान् ॥ ४ ॥

हे सोम उरुगव्यूतिर्विस्तीर्णमार्गस्त्वं अभयानि स्तोतृभ्यः कृण्वन् कुर्वन् पुरंधी इदं द्यावापृथिव्योर्नाम । ते समीचीने संगतेकुर्वन् आपवस्व आक्षर । अपः उषसः स्वः आदित्यं गारश्मींश्चसिषासन् पुष्ट्यर्थं संभक्तुमिच्छन् संचिक्रदः संक्रन्दसे । महोमहतः महान्ति वाजान् अन्नानिअस्मभ्यंदातुमितिशेषः ॥ ४ ॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

अथ पंचमी–

मत्सि॑सोम॒वरु॑णं॒मत्सि॑मि॒त्रंमत्सीन्द्र॑मिन्दोपवमान॒विष्णु॑म् ।
मत्सि॒शर्धो॒मारु॑तं॒मत्सि॑दे॒वान्मत्सि॑म॒हामिन्द्र॑मिन्दो॒मदा॑य ॥ ५ ॥

मत्सि॑ । सो॒म॒ । वरु॑णम् । मत्सि॑ । मि॒त्रम् । मत्सि॑ । इन्द्र॑म् । इ॒न्दो॒ इति॑ ।
प॒व॒मा॒न॒ । विष्णु॑म् । मत्सि॑ । शर्धः॑ । मारु॑तम् । मत्सि॑ । दे॒वान् ।
मत्सि॑ । म॒हाम् । इन्द्र॑म् । इ॒न्दो॒ इति॑ । मदा॑य ॥ ५ ॥

हे पवमान पूयमानेन्दो सोम त्वं वरुणादीन् मत्सि तर्पय तेषां मदाय । इन्द्रस्य प्राधान्यात् द्विरभिधानं ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी–

ए॒वाराजे॑व॒क्रतु॑माँ॒अमे॑न॒विश्वा॒घनि॑घ्नद्दुरि॒तापव॑स्व ।
इन्दो॑सू॒क्ताय॒वच॑से॒वयो॑धायू॒यंपा॑तस्व॒स्तिभिः॒सदा॑नः ॥ ६ ॥ २६ ॥

ए॒व । राजा॑ऽइव । क्रतु॑ऽमान् । अमे॑न । विश्वा॑ । घनि॑घ्नत् ।
दुः॒ऽइ॒ता । प॒व॒स्व॒ । इन्दो॒ इति॑ । सु॒ऽउ॒क्ताय॑ । वच॑से । वयः॑ ।
धाः॒ । यू॒यम् । पा॒त॒ । स्व॒स्तिऽभिः॑ । सदा॑ । नः॒ ॥ ६ ॥ २६ ॥

अनया स्तुतिमुपसंहरन् फलमाशास्ते । हेसोम एव एवं स्तुतइतिशेषः । क्रतुमांस्त्वं राजेव अमेन बलेन विश्वा सर्वाणिदुरिता दुरितानि घनिघ्नन् विनाशयन् पवस्व । हे इन्दो दीप्तसोम सूक्ताय शोभनमुदिताय वचसे अस्माकं स्तोत्राय तद्वचः विमृष्यार्थवदागत्य वयोधा अन्नंधेहि अन्नलाभस्य स्तुतिनिमित्तकत्वात्तस्य स्तुतिवचसः प्राधान्येनोक्तिः शिष्टं सिद्धं ॥ ६ ॥

॥ इति सप्तमस्य तृतीये षड्विंशोवर्गः ॥ २६ ॥

वेदार्थस्यप्रकाशेन तमोहार्दंनिवारयन् । पुमर्थांश्चतुरोदेयाद्विद्यातीर्थमहेश्वरः ॥ १ ॥

इतिश्रीमद्राजाधिराजपरमेश्वरवैदिकमार्गप्रवर्तकश्रीवीरबुक्कभूपालसाम्राज्यधुरंधरेण सायणाचार्येण विरचिते माधवीये वेदार्थप्रकाशे ऋक्संहिताभाष्ये सप्तमाष्टके तृतीयोध्यायः ॥३॥

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding MIDF

CSU-Sringeri Campus Rare Book and Manuscript Collection, Sringeri